

GLASILO

INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK FRANA RAMOVŠA ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI 12 • 2

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor

Kozma Ahačič, Metka Furlan, Janez Keber, Valerij M. Mokienko,
France Novak, Vera Smole, Alenka Šivic-Dular, Andreja Žele

Urednik

Janez Keber

Prevod izvlečkov in povzetkov v angleščino

Donald Reindl, DEKS d. o. o.

Prelom

Brane Vidmar

Oblikovanje

Milojka Žalik Huzjan

Naslov uredništva

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 4, 1000 Ljubljana

Slovenija

Telefon: 01 4706 160

<http://www.zrc-sazu.si/isjfr/jezikosl.htm>

E-pošta: isj@zrc-sazu.si

Cena posamezne številke: 1600 SIT

Naročila sprejema

ZALOŽBA ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana

Telefon: 01 4706 464

E-pošta: zalozba@zrc-sazu.si

Jezikoslovni zapiski so glasilo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in slovenska znanstvena jezikoslovna revija. Izhaja od leta 1991, od 3. letnika 1997 vsako leto, od 2001 dvakrat letno. V njih domači in tuji raziskovalci slovenskega in drugih slovanskih jezikov objavljajo svoje izsledke ter ocene in poročila o najnovejših slovenskih in tujih jezikoslovnih delih.

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodnih bazah podatkov MLA International Bibliography of Books and Articles on the Modern Languages and Literatures, New York; Bibliographie linguistique/Linguistic bibliography, The Hague, The Netherlands; IBZ, K. G. Saur Verlag, Osnabrück, Deutschland; New Contents Slavistics, Staatsbibliothek zu Berlin, Deutschland.

Tiskano s podporo Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

Tisk: Littera picta d. o. o., Ljubljana

© 2006, ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

Glasilo

Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša

12 • 2

2006

VSEBINA

I IZ ZGODOVINE INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK

Andreja Žele, *Jubilantka Milena Hajnšek - Holz*7

II RAZPRAVE IN ČLANKI

Matej Šekli, *Naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. glavê, or. ed. *za rekó v (narečni) slovenščini*..... 11

Vladimir Nartnik, *Fonološki opis govora Plešivice (SLA 228)*23

Helena Jazbec, *Besede v Pleteršnikovem slovarju, označene kot nemške izposojenke*.....33

Alenka Valh Lopert, *Skladenjski elementi govorenega jezika v jutranjem programu komercialnega radia (Radio City)*.....51

Božidar Vidoeski, *Narečna členitev makedonskega jezika (prev. Vera Smole, Sonja Dolžan)*.....63

III GRADIVO, OCENE, POROČILA

Alenka Gložančev, Polona Kostanjevec, *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam (A–O)*89

Janez Keber, *Nova izdaja Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja*.....161

Nataša Jakop, *Mednarodno znanstveno srečanje Slavenska frazeologija i pragmatika (Rab, 17.–19. 9. 2006)*167

Tjaša Jakop, *5. mednarodni kongres dialektologov in geolingvistov (Braga, 4.–8. 9. 2006)*171

I.
IZ ZGODOVINE INŠTITUTA ZA
SLOVENSKI JEZIK

Jubilantka

Milena Hajnšek - Holz

Andreja Žele

Ko se bo letošnje leto iztekalo v zadnje praznične dni, bo svoje sedmo desetletje zaokrožila sodelavka – leksikografka v Leksikološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU ga. Milena Hajnšek - Holz.

Na Inštitutu za slovenski jezik pri SAZU se je zaposlila 1. junija 1964 kot asistentka, leta 1973 je postala višja strokovna sodelavka, 1979. je bila izvoljena v strokovno svetnico v Leksikološki sekciji Inštituta za slovenski jezik, leta 1982 je postala članica uredniškega odbora Slovarja slovenskega knjižnega jezika in isto leto tudi vodja Leksikološke sekcije, kar je, vključno še s funkcijama pomočnice predstojnice Inštituta in članice inštitutskega znanstvenega sveta, ostala vse do konca svojega dela na Inštitutu. Po uradni upokojitvi konec leta 1998 je kot zunanja pogodbeno delavka delala še do konca aprila 2001. Dodatno strokovno potrditev je dobila leta 1994 s prevedbo v strokovno sodelavko s specializacijo.

Tako delovno kot funkcijsko jo označuje sodelovanje pri dveh osrednjih inštitutskih projektih – *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) in *Slovenski pravopis (SP) 2001*. Na Inštitutu se je namreč zaposlila ravno v času, ko je bil izdelan načrt in pripravljen poskusni snopič za začetek redaksijskih del *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. To je bil čas, ko se je v slovaropisju kalila prva generacija slovenistov – v letu 1964 sta bila organizirana seminarja za obdelovalce (redatorske pomočnike) in redaktorje; v šestdesetih in sedemdesetih letih je bilo ob pridobivanju praktičnih slovaropisnih izkušenj sestavljenih več internih priročnikov, ki odkrivajo redaksijsko tipologijo, metodo dela, sezname uporabljenih kvalifikatorjev in kvalifikatorskih pojasnil, splošne napotke in praktična navodila oz. postopke za redakcijo ipd. Zelo uspešno je bilo tudi sodelovanje s tujimi leksikologi, predvsem češkimi.

Cel ta sicer lakonično izpisani niz podatkov nam danes lahko izpričuje, da je bilo mlademu človeku, ki se je v tistem času vključeval v to strokovno sredino, pravzaprav, gledano z današnjega vidika, lepo, tako človeško kot strokovno. Od leta 1982 je bila gospa Milena Hajnšek - Holz tudi članica glavnega uredniškega odbora pri SSKJ-ju. Okoliščine in zdravje so ji dopuščali, da je lahko potem, ko je država leta 1992 Inštitutu odobrila namenska sredstva za nakup računalniške delovne postaje z bralnikom slike, sodelovala še pri pripravi in izdaji SSKJ-ja v računalniški obliki (leta 1994) in pri njegovi odzadnji različici (1996).

Po končanju del pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika je vlogo urednice in članice glavnega uredniškega odbora in njegove Komisije za pravopis, pravo-rečje, oblikoslovje in intonacijo pri SSKJ-ju leta 1995 zamenjala z vlogo članice uredniškega odbora Komisije za sestavo slovarskega dela Slovenskega pravopisa.

Njeno leksikografsko delo se je tako nadaljevalo vse do izida Slovenskega pravopisa (leta 2001).

Svojega leksikografskega vidika ni opustila tudi v spremnih objavljenih razpravah in obravnavah, ki so posegale v še danes aktualna oz. problemsko odprta razmerja informativno : normativno, narečno : knjižno. Tu izbirno naštevam samo nekaj prispevkov, ki lahko tematsko označijo njeno objavljane, npr. *Informativnost in normativnost Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (Zbornik SDS, 1993), *Narečno besedje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (Razprave SAZU, 1996), *O pomenih slovenskih predpon* (Zbornik predavanj FF, 1978).

Žal se je z zaključkom del na SSKJ-ju – tj. z začetkom devetdesetih prejšnjega stoletja – prekinila tudi za slovaropisje nujna kontinuiranost kadrovanja in z njo tudi nujno potrebno prenašanje slovaropisnega znanja na podmladek – no, mogoče je edina boljša stran slabega, da dopušča upanje na boljše!

Gospa Milena Hajnšek - Holz je kot dolgoletni vodja Leksikološke sekcije delo Inštituta na predavanjih in ob obiskih zlasti slovarsko delo predstavljala domačim in tujim jezikoslovcem, profesorjem, študentom idr., o slovaropisju je govorila v radijskih in televizijskih oddajah.

Druge njene izveninstitutske funkcije so bile še: od 1981. leta članstvo v upravnem odboru Slavističnega društva Slovenije, od 1987. do 1990. članstvo v strokovni komisiji za jezikoslovje pri znanstvenem svetu za humanistične vede Raziskovalne skupnosti Slovenije.

Kolegi – sodelavci ji poleg delavnosti priznavajo predvsem veliko leksikografsko spretnost, tudi v smislu, da se je v svoji dolgoletni praksi pri redakcijskem delu znala spretno izogniti jezikoslovnim leksikološkim pastem, katerih reševanje bi neredko občutno podaljšalo trenutno zastavljeno leksikografsko delo.

Za svoje delo je bila leta 1987 odlikovana z redom dela z zlatim vencem in leta 1993 s častnim znakom Republike Slovenije.

Vsi pa se prej ali slej zavemo, da je za uspeh človeku poleg delavnosti nujno potrebna tudi sreča, in zagotovo je bila tudi za gospo Mileno Hajnšek - Holz posebna človeško-strokovna sreča, da je večji del aktivno strokovno delovala v tistih desetletjih in v tisti sredini, ko sta bila skupinski zagon in zanos narediti Slovencem prvi večzvezkovni slovar materinščine na zelo visoki ravni. Bivši sodelavci ji želimo čimveč sreče in zdravja tudi v prihodnje!

Andreja Žele
Vodja Leksikološke sekcije

I. RAZPRAVE IN ČLANKI

Naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. glavê, or. ed. *za rekó v (narečni) slovenščini

Matej Šekli

*IZVLEČEK: V prispevku je prikazan naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. glavê, or. ed. za rekó v (narečni) slovenščini. Obravnavani narečni naglasni arhaizmi so pomemben gradivski vir za zgodovinsko naglasoslovje slovenskega jezika, saj omogočajo natančnejšo rekonstrukcijo praslovenskih samostalniških naglasnih tipov in njihovih naglasnih vzorcev.*

*ABSTRACT: This article presents the accent of the nom. pl. *stábla, dat. sg. glavê, instr. sg. za rekó case forms in (Dialect) Slovene. The dialect accentual archaisms discussed represent an important resource for the historical accentology of Slovene because they make possible a more precise reconstruction of Proto-Slovene substantive accentual types and their accentual paradigms.*

1 Imenovalnik množine *stábla

V cerkljanskem narečju (Zakojca) sta za psl. *stǣblo izpričani obliki *s'tobla* in *s'ta:bla* 'steblo, (rastoče) deblo': *wa'dienu s'ta:bla – sma /.../ wat tri'na:jst s'ta:bl̩ wa'ri:xaŋ we'ličix wa'ri:xaŋ na'sil ŋ'iɛsen* (KJ, 127). Oba leksema se pojavljata kot samostalnika srednje *o*-jevske sklanjatve, in sicer kot števna, kar je razvidno iz ponazarjalnega besedila. Oblika imenovalnika ednine *s'tobla*, *s'ta:bla* izkazuje akanje izglasnega *-o* kot v npr. *ka'li:na* 'koleno', 'čela 'čelo' (KJ, 138). Kratki naglašeni *o* v *s'tobla* je odraz psln. prednaglasnega *ǝ* kot npr. v 'moŷla 'megla', 'stoza 'steza', 'toma 'tema', 'doska 'deska' (KJ, 130). Samoglasniška premena cerkljansko *'o ~ 'a:* (*s'tobla ~ s'ta:bla*) v osnovi, ki je primerljiva s premeno v cerkljanskem *tk'nit*, *-toknu ~ 'ta:kne[š]* (KJ, 148, 130, 127), star. knj. sln. *tǣkniti*, *tǣknil ~ tǣkneš* (Plet) < psl. *tǣknǫti, *tǣknǫlb ~ *tǣknešb (b), diahrono gledano odraža premeno psl. prednaglasnega *b/*b̥ in psl. novoakutiranega *b̄/*b̄̆ v osnovi znotraj psl. oblikotvornega naglasnega tipa b. Praslovenski in praslovanski rekonstrukciji osnov obravnavanih leksemov se torej glasita: cerkljansko *s'tobl- ~ s'ta:bl-* < psln. *stǣbl-' ~ *stǣbl- < psl. *stǣbl-' ~ *stǣbl-. Dokumentirana leksema verjetno odražata eno od naglasnih premen, ki se v slovenščini (in drugih slovanskih jezikih) pojavljajo znotraj naglasnega vzorca

samostalnikov srednje *o*-jevske sklanjatve, in sicer v razmerju ednina/dvojina : množina.

Kolikostno-tonemska premena je značilna za psln. naglasni tip *lěto ~ *lěta < psl. *lěto – *lěta – odraz psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta ni prišlo do nastanka popsl. novega cirkumfleksa –, ki se v slovenskih narečjih odraža kot: 1. nepremični naglas na osnovi s kolikostno (in posledično morebitno kakovostno) premeno naglašene samoglasnika, ki se loči od odraza psln. naglasnega tipa *gnězdo – *gnězda < psl. *gnězdó ~ *gnězda – odraza psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. dolgim samoglasnikom v edinem/zadnjem zlogu osnove – brez kolikostne (in kakovostne) samoglasniške premene: narečja brez podaljšave psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. prekmursko (Cankova) 'lěto ~ 'le:īta (Zo3, 80), vzhodno slovenskogoriško 'lěto ~ 'le:īte : g'ne:īzdo – g'ne:īzde (Ko, 130), prleško (Cerkvenjak) 'lěto ~ 'lě:ta (: g'ně:zda – g'ně:zde ž) (Raj, 34, 31), vzhodno haloško (Veliki Vrh) ['lěto] ~ 'lě:ta : m'lě:ko (Zol1, 15), srednje haloško (Gradišče, Velika Varnica) 'lěto ~ 'le:īta (Zol1, 22); 2. nepremični naglas na osnovi s kakovostno (v tonemskih govorih tudi s tonemsko) premeno naglašene sredinskega samoglasnika, ki se loči od odraza psln. naglasnega tipa *gnězdo – *gnězda brez kakovostne samoglasniške premene: narečja s pozno podaljšavo psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. zahodno slovenskogoriško 'li:eto – 'le:īte (Ko, 130), zahodno haloško (Žetale) 'li:eto ~ 'le:te : m'le:ko (Zo2, 32, 27), kozjaško (Selnica) 'lě:to ~ 'le:īte : m'le:īko (Zol1, 297, 293), (Sveti Duh) 'lě:to – 'le:īte : m'le:īko (Zol1, 270, 259), severnopohorsko-remšniško (Kapla) 'lě:to ~ 'li:ete : m'li:eko (Zol1, 234), podjunsko (Ojstrica) lě:to ~ 'li:ete : g'ni:ezde (Zol1, 118–119), (Kneža/Grafenbach) leátə ~ li:eta : hni:ezdə (Lo2, 116), rožansko (Kostanje/Köstenberg) mé:stò ~ mi:este : hni:ezdò ~ hni:ezde (Lo1, 104), ziljsko (Ukve) kalé:na ~ kalì:əne : gni:ezda (Lo3, 127), rezijansko (Solbica) 'lěto ~ 'lita : m'liko (Stee, 219, 123, 221); 3. nepremični naglas na osnovi s tonemsko premeno (v tonemskih govorih) naglašene samoglasnika in sovpad z odrazom psln. naglasnega tipa *gnězdo – *gnězda:¹ narečja z zgodnjo podaljšavo psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. vzhodnodolenjsko (Šentrupert) lá:t ~ là:ta, gná:st ~ gná:zda (Sm, 214, 213), gorenjsko (Kropa) lé:t ~ lě:ta, gné:st ~ gně:zda (Šk, 159), poljansko (Žiri) lě:t – lě:ta (Sta, 301),² nadiško (Jevšček) lí:eto ~ li:eta, γni:ezdo ~ γni:ezda. Slednji odraz je značilen tudi za slovenski knjižni jezik: knj. sln. léto ~ lěta, gnězdo ~ gnězda.

Naglasnomestna premena je značilna za psln. naglasni tip *rebrò ~ *rèbra, *oknò ~ *òkna < psl. *rebró ~ *rèbra, *oknó – odraza psl. naglasnega tipa b sa-

¹ Prvotni naglasni vzorec brez posplošitve cirkumfleksa v mn. so v večji meri ohranili samomnožinski samostalniki, in sicer npr.: 1. knj. sln. vráta vrát vrátom vráta vrátih vráti v celoti; 2. knj. sln. ústa úst ústom ústa ústih ústi z nalikovnim cirkumfleksom v rod. mn.; 3. knj. sln. pljúča pljûč pljúčem pljúča pljûčih pljûči z nalikovnim cirkumfleksom v rod., mest. in or. mn. (SS, 300).

² V poljanskem narečju je prišlo do t. i. poljanske metatonije. Med drugim je v prvotnih dolgih predzadnjih zlogih prišlo do zamenjave jugozahodno sln. tonemov (poljansko dé:la ~ dè:la < jugozahodno sln. *děla ~ *dēla < psln. *děla ~ *dēla < popsl. *dělāt ~ *dēla < psl. *dělajetb ~ *dēla).

mostalnikov s psl. kratim samoglasnikom *e/*o v edinem/zadnjem zlogu osnove – ki se v slovenskih narečjih odraža kot: 1. naglasnomestna premena: narečja brez naglasnega umika s psln. odprtega kratkega končnega zloga na prednaglasno kračino, npr. nadiško (Jevšček) *reb'ro* ~ *ré:bra*, *ok'no* ~ *ó:kna*, rezijansko *pa'rɔ* ~ *'pira*, *wrata'nɔ* ~ *wri'tina* (Stee, 104–105), rožansko (Kostanje) *uok'no* ~ *uó:knè* (Lo1, 104); 2. kolikostna premena: narečja z naglasnim umikom s psln. odprtega kratkega končnega zloga na prednaglasno kračino in brez podaljšave kratkega umičnonglašnega samoglasnika ter s podaljšavo psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. cerkljansko (Zakojca) *'rebra* ~ *'riɛbra*, *'wakna* ~ *'uokna* (KJ, 130), podjunsko (Kneža) *rá:ɓrə* ~ *reáɓra*, *'oqna* ~ *woáqna* (Lo2, 122, 116); 3. kakovostna premena: narečja z naglasnim umikom s psln. odprtega kratkega končnega zloga na prednaglasno kračino in s podaljšavo kratkega umičnonglašnega samoglasnika ter s podaljšavo psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. gorenjsko (Kropa) *ré:bɔr* ~ *ré:bra*, *uó:kən* ~ *ó:kna* (Šk, 160).³ Podaljšava tipa psln. **rèbra*/**òkna* > nepsl. sln. **rébra*/**ókna* je v nekaterih slovenskih narečjih – tako v tistih z zgodnjo ali pozno podaljšavo kot tistih brez podaljšave – tudi »predčasna«, nastopila pred splošnim zgodnjim daljšanjem psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu pod vplivom naglasa v množini v psln. naglasnem tipu **lěto* ~ **lěta*, na kar kažejo odrazi podaljšanih sredinskih samoglasnikov, ki so enaki psln. dolgim naglašnim samoglasnikom (Rigler 1963, 39; 1967, 140–141). Sem spadajo dolenjsko (Ribnica) *ú:kna* = *nù:č* (Rigler 1981, 127), rezijansko *'pira*, *wri'tina* = *'lit* (Stee, 219), prleško (Cerkvenjak) *'rɛbrɔ* ~ *'rɛ:bra*, *'okno* ~ *'ò:kna* = *'nò:č* (Raj, 34, 33). V slovenskem knjižnem jeziku se psln. naglasni tip **rebrò* ~ **rèbra* odraža kot nepremični naglasni tip s kakovostno premeno sredinskega samoglasnika: knj. sln. *rébro* ~ *rébra*, *ókno* ~ *ókna*, pri čemer se le-ta nalikovno odpravlja v prid širokega samoglasnika iz ednine (knj. sln. *rébro* – *rēbra*, *ókno* – *ōkna*) (SS, 298; SSKJ; SP).

Medtem ko so odrazi psln. naglasnih tipov **lěto* ~ **lěta* in **rebrò* ~ **rèbra*, **oknò* ~ **òkna* v slovenščini dobro izpričani, pa odraz psln. naglasnega tipa **stəblò* ~ **stəbla* < psl. **stəbló* ~ **stəbla* – odraza psln. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. polglasnikom **b*/**ɓ* v edinem/zadnjem zlogu osnove – doslej še ni bil dokumentiran. Le-tega posredno izkazujeta glasovni različici leksema *s'tobla/s'ta:bla*

³ Samostojne odraze izkazujeta tudi ostala psln. naglasna tipa z naglasom na končnici v ednini: 1. psln. **jaicè* ~ **jàica* < psl. **aǐbcé* (b): nadiško (Jevšček) *i'ce* ~ *jà:jca*, rezijansko *jaj'ce* ~ *'jajca* (Stee, 104–105), gorenjsko (Kropa) *jà:ic* – *jà:jca* (Šk, 159), vzhodnodolenjsko (Šentrupert) *jà:jc* – *jà:jca* (Sm, 213, 111), knj. sln. *jájce* – *jájca*; 2. psln. naglasni tip **korenjé* < psl. **korenǐjé* (b) po popsl. (nadomestnem) daljšanju levega/desnega samoglasnika, ki je nosilec (avtonomnega/avtomatičnega) naglasa, ob šibitvi psl. polglasnika (Šivic-Dular 1998, 19): a) brez skrajšave izglasnega samoglasnika: nad. (Jevšček) **bazojí:e*, *koraní:e*, *žyaní:e*, vzhodnodolenjsko (Šentrupert): *cvərtjìe*, *klasjìe*, *satajìe*, *səntjìe* (Sm, 42, 213, 215), prleško (Cerkvenjak) *mesov'jɛ:*, *deret'jɛ:* (Raj, 35), star. knj. sln. *cvərtjé*, *korenjé*, *orožjé*, *snetjé*, *spočetjé*, *veseljé*, *vpitjé*, *zelenjé*, *zvonjenjé*; *gospostvó*, *ljudstvó*, *moštvó*, *rojstvó*, *ženstvó* (Škr JD 2, 180, 232); b) s krajšavo izglasnega samoglasnika: gorenjsko (Kropa): *klas'je*, *koua'ne*, *ərs'je*, *sat'je* (Šk, 162), star. knj. sln. *latjè*, *satjè*, *vrvjè*, *žganjè* za navadno *látje*, *sátje*, *vrvje*, *žgánje* (SS, 299).

‘steblo, (rastoče) deblo’ v cerkljanskem narečju, ki predstavljata sovpad prvotno dveh alomorfov s samoglasniško premeno v korenu, in sicer *s'tobla v ednini in *s'ta:bla v množini. Na podlagi cerkljanskega gradiva je mogoče rekonstruirati prvotno jugozahodno sln. *stəblō/stəblo* – *stábla < psln. *stəblō ~ *stəbla.⁴ Ta naglasni tip je torej posredno ohranjen v enem doslej dokumentiranem primeru, ki je zato za (primerjalno) zgodovinsko naglasoslovje slovenskega jezika še kako pomemben.

2 Dajalnik ednine glavê

V porabskih govorih prekmurskega narečja se mešani naglasni tip *a*-jevske sklanjatve glasi tokole: (Števanovci/Apátistvanfalva): ed. 'ra:ɯka ro'tɛ: ro'ta:ɯro'ka:ɯ ro'ta:ɯro'ka:ɯv, mn. ro'tɛ: ro'tɛ: ro'tám/ro'kám ro'tɛ: ro'káj ro'kámí, dv. oblikovno ni ohranjena; po njem se naglašujejo naslednji samostalniki: g'la:va, 'i:gla, 'kuosa, 'gɣda 'greda', 'šiega, 'kɣčma, 'ziemla, 'zi:ma; 'miegla, 'dieska, 'biečka (Zo2, 108–109); (Gornji Senik/Felsőszölnök): ed. 'ná:ɯga no'gɛ: no'ge:ɯno'gá:ɯ no'ge:ɯno'gá:ɯf, mn. no'gɛ: 'ná:ɯk no'ga:n no'gɛ: no'ga:j no'ga:mj, dv. oblikovno ni ohranjena; po njem se naglašujejo naslednji samostalniki: g'la:va, 'rãuka, 'žena, 'sestra, 'mekla, s'tɛ:na, 'deska, 'zemla, 'žemla, 'postala, 'pɛ:ta, 'buja 'bolha', 'mü:ja 'muha', 'võla, 'õfca 'ovca', s'neja, s'lãma, s'ku:za, 'igla, 'kɣčma, 'kõsa, s'viña, 'zi:ma (Mu).⁵ Predstavljeni naglasni vzorec mešanega naglasnega tipa je odraz naglasnih tipov psln. *gláua *glau̯ \bar{u} < psl. *golŭá *gólŭ \bar{u} (c) in psln. *gorà *gor̯ \bar{u} , *dǣskà *dǣsk̯ \bar{u} < psl. *gorá *gõr \bar{u} , *dǣská *dǣsk \bar{u} (c),⁶ ki se (kot različna naglasna tipa ali kot en naglasni tip) ohranjata tudi v nekaterih drugih slovenskih narečjih in kot dvojnica v slovenskem knjižnem jeziku: (Cankova) 'no:ɯga no'go:ɯ (Zo3, 79), slovenskogoriško (Negova, Spodnji Ivanjci) g'lãva gla'vo:ɯ (Ko, 126), prleško (Cerkvenjak) g'la:va gla'võ: (Raj, 32), dolensko (Šentrupert) glá:va glav̯ \bar{u} , gŭá:ra gur̯ \bar{u} (Sm, 107, 33), gorenjsko (Kropa) glá:ua glau̯ \bar{u} ., gó:ra gor̯ \bar{u} : (Šk, 152), nadiško (Jevšček) ɣlá:va ɣlav̯ \bar{u} : ~ ɣo'ra ɣor̯ \bar{u} ., das'ka dask̯ \bar{u} ., knj. sln. gláva glav̯ \bar{u} , góra gor̯ \bar{u} , dǣská dǣsk̯ \bar{u} .

Z zgodovinskonaglasoslovnega stališča je v slovenščini problematičen naglas

⁴ Naglas tipa *stəblō, stəklō, žəknō* je dokumentiran v (star.) knj. sln. *stéblō/stəblō, stəklō, žəknō* (Plet), *žékno/žeknō* (SSKJ), *žékno/žəknō* (SP). Naglas tipa knj. sln. *stéblo, stéklo, žékno* (SSKJ), *stéblo, stéklo, žékno* (SP) je branje po črki zapisa polglasnika z grafemom <e> (prim. tudi knj. sln. *vzémi vzemíte* ~ nar. sln. *vzəmi/vzəmi vzəmite* < psl. *vъzъmi *vъzъmĕte, ohranjeno npr. v gorenjskem (Kropa): *ɯz'mə ɯzmĭ:te* (Šk, 224), v cerkljanskem (Poljane) *w'zom*.

⁵ Na tem mestu bi se rad zahvalil Dušanu Mukicsu, ki mi je posredoval gradivo iz svoje nastajajoče diplomske naloge o gornjeseniškem oblikoslovju.

⁶ Praslovanska interna rekonstrukcija: knj. sln. *zémlja zemlj̯ \bar{u}* , nar. sln. *zemljä zemlj̯ \bar{u}* , štok. *zèmlja zèmlju*, čak. *zemljä zèmlju*, rus. *земля зéмлю*, brus. *зямля зéмлю*, ukr. *земля зéмлю* < psl. *zemlá *zèml̯ \bar{u} (c).

Praslovansko notranjo rekonstrukcijo potrjuje tudi zunanja primerjava z baltskimi jeziki (litovščino), na podlagi česar je mogoče rekonstruirati skupni pbsl. mešani naglasni tip z dvema podtipoma: psl. *zimá *zîm \bar{u} (c) = lit. *žiemà žiēm̄ \bar{u}* (4) ≤ pbsl. *žeimā *žēim̄ \bar{u} (II/2); psl. *golŭá *gólŭ \bar{u} (c) ≈ lit. *galvà gálv̄ \bar{u}* (3) ≤ pbsl. *galvá *gálvam (II/1).

oblik daj. ed. in mest. ed., ki se v slovenskih narečjih znotraj enega krajevnogovornega sistema ne razlikujeta ne v oblikovnem ne v naglasnem pogledu. Obstaja pa razlika med posameznimi krajevnogovornimi sistemi v naglasnem mestu. Medtem ko porabski govori prekmurskega narečja izkazujejo odraz psl. starega cirkumfleksa na osnovi: prekmursko (Števanovci) *gl'a'va:i*, (Gornji Senik) *gl'a've:i* < **glauê* < **gôluê*,⁷ ima večina slovenskih narečij izven Porabja in slovenski knjižni jezik odraz končniškega naglasa: prekmursko (Cankova) *'no:ugi* (Zo3, 79), prleško (Cerkevjak) *g'lavi* (Raj, 32), slovenskogoriško (Negova, Spodnji Ivanjci) *g'lávĭ* (Ko, 126), dolensko (Šentrupert) *glá:u* (Sm, 203, 33), gorenjsko (Kropa) *glá:u* (Šk, 152), nadiško (Jevšček) *ɣlá:f* ~ *ɣo'ri*, *das'ki*, rezijansko (Solbica) *o're* (Stee, 170),⁸ knj. sln. *glávi*, *góri*, *daski/dàski* < **gláui*, **gorê*, **daskê* < **golue*, **gorê*, **dbscê*. Zastavlja se vprašanje, kateri od obeh naglasov je v obliki daj./mest. ed. v slovenščini prvoten in kakšno je njuno medsebojno diahrono razmerje.

Z notranjo rekonstrukcijo na osnovi primerjalnega gradiva iz slovanskih jezikov je mogoče za praslovanščino v mest. ed. rekonstruirati naglas na končnici, v dat. ed. pa starocirkumfleksni naglas na osnovi (Stang 1957, 61–62). V mest. ed. vsi za naglasno rekonstrukcijo relevantni slovanski jeziki izkazujejo odraz psl. naglasa na končnici (knj. sln. *zémli*, nar. sln. *zemljĭ*, štok. *zèmlji*, čak. *zemljĭ*, rus. *землѣ*, brus. *зямлѣ*, ukr. *землі* < psl. **zemlí*). Za daj. ed. je na podlagi stanja v stari ruščini in starejšega stanja v štokavščini mogoče rekonstruirati psl. starocirkumfleksni naglas na prvem zlogu glasoslovne besede (štok. *zèmlji*,⁹ strus. *зѣмли* < psl. **zèmlĭ*; strus. *nó земли* < psl. **pö zemlí*), v drugih slovanskih jezikih se pojavlja novejša stanja, namreč nalikovna posplošitev naglasa na končnici po vzoru mest. (in rod.) ed. (knj. sln. *zémli*, nar. sln. *zemljĭ*, štok. *zèmlji*, čak. *zemljĭ*, rus. *землѣ*,¹⁰ brus. *зямлѣ*, ukr. *землі*).¹¹

V večini slovenskih narečij je torej podobno kot v večini slovanskih jezikov prišlo do posplošitve naglasa iz mest. ed. v daj. ed. (daj. **glauê*, **gorê* ~ mest. **gláui*, **gorê* → daj. **gláui*, **gorê* = mest. **gláui*, **gorê*), medtem ko je v porabskih govori prekmurskega narečja prišlo do posplošitve naglasa iz daj. ed. v mest. ed. (daj.

⁷ Po v znanstveni literaturi dostopnem gradivu poznata tovrstni naglas samo navedena porabska prekmurska govora.

⁸ Oblika tož. ed. izkazuje umik naglasa s psln. dolgega cirkumfektiranega zloga rez. *'oro* < psln. **gorô*, ki se je po naliki razširil tudi v obliko im. ed. *'ora* za ***o'ra*.

⁹ Štokavščina v mest. ed. izkazuje odraz naglasa na končnici (*dàsci*, *djèci*, *gòri*, *snàhi*, *vòdi*, *zèmlji*, *žèlji*; *dúši*, *rúci*, *vòjsci*), v daj. ed. pa običajno odraz naglasa na končnici, dvojnično in redkeje pa tudi odraz psl. starocirkumfleksnega naglasa na osnovi: *däsci*, *djèci*, *göri*, *snähi*, *vödi*, *zèmlji*, *žèlji*; *dūši*, *rûci*, *vôjsci* (Barić idr. 1997, 156).

¹⁰ V najstarejšem vzhodnoslovanskem naglasnem sestavu je daj. ed. naglašen na osnovi, mest. ed. pa na končnici, v stari ruščini 14.–17. st. je to stanje še nekaj časa ohranjeno, čeprav je opaziti mešanje naglasa na osnovi in končnici v rod., daj. in mest. kot posledico sovplivanja naglasa teh oblik, v 16. st. pa je naglasna sprememba tipa *зѣмли* → *земл'и* že dokončana, naglas tipa *зѣмли* se pojavlja kot redkost, praviloma samo v predložnih zvezah tipa *nó земли* (Зализняк 1985, 141, 252–254, 374).

¹¹ Praslovansko notranjo rekonstrukcijo potrjuje tudi zunanja primerjava z baltskimi jeziki (litovščino): daj. ed.: psl. **zîmē* = lit. *žiēmai* < pbsl. **žēimaj* ~ mest. ed.: psl. **zimē* ≈ lit. *žiemojė* ≤ pbsl. **žeimáj*.

*glauê, *gorê ~ mest. *gláui, *gorě → daj. *glauê, *gorê = mest. *glauê, *gorê). Porabskoprekmurski naglas tipa (Števanovci) gla'va:i, (Gornji Senik) gla've:i poleg štokavskega in staroruskega gradiva posredno potrjuje psl. starocirkumfleksni naglas v daj. ed. samostalnikov *a*-jevske sklanjatve psl. naglasnega tipa *c* in je zato pomemben gradivski vir ne samo za slovensko (primerjalno) zgodovinsko, ampak tudi za slovansko (zgodovinsko) primerjalno naglasoslovje. Naglasna dvojnost oblike daj./mest. ed. v slovenščini bi poleg tega kazala še na to, da je bila verjetno tudi v praslovenščini prvotna razlika med naglasom daj. in mest. ed. (psl. *gôluê, *gôrě > psln. *glauê, *gorê ~ psl. *golúê, *gorě > psln. *gláui, *gorě) še ohranjena ter da je do posplošitve enega od njiju prišlo šele kasneje v posameznih krajevnih govorih.

3 Orodnik ednine *za rekó

V nadiškem narečju (Šturmi pri Livku) je v ledinskih imenih nad. *Rí:eka Rí:eko* in *Za rekó:* posredno dokumentiran kot občno ime sicer neohranjen samostalnik nad. **rí:eka rí:eko* *'reka'. Nadiško lastnoimensko gradivo v ednini izkazuje naslednji naglasni vzorec: *Rí:eka, Rí:eke/od Rí:eke, pruoť Rí:ek, Rí:eko/ŭ Rí:eko, ŭ Rí:ek, Za rekó:*. To je bil najverjetneje tudi prvotni edninski naglasni vzorec občnoimenskega samostalnika, torej nad. **rí:eka rí:eke rí:ek rí:eko rí:ek rekó:*, ki ima akutski naglas na dolžini na osnovi v im., rod., daj., tož. in mest. ed. ter akutski naglas na dolžini na končnici v or. ed. Tovrstnega premičnega naglasnega tipa današnje nadiško narečje ne pozna, njegova ohranjenost v lastnoimenski sferi (v kateri se ob izgubi stika z občnoimensko sfero – v konkretnem primeru ob odmrtnju samostalnika nad. **rí:eka* *'reka' kot občnega imena – neredko ohranja starejše jezikovno stanje) pa najverjetneje pomeni, da predstavlja arhaizem. Zastavlja se vprašanje, kako je ta naglasni tip nastal in kako je bil kasneje odpravljen.

Samostalnik nad. **rí:eka rí:eko* odraža psl. samostalnik naglasnega tipa *b* s psl. dolgim samoglasnikom v edinem/zadnjem zlogu osnove: knj. sln. *réka réko*, štok. *rijéka rijéku/réka réku*, rus. *peká peký*, brus. *paká paký*, ukr. *piká piký*, slš. *rieka rieku* < psl. **rěká rěkŏ* (b). Njegov naglasni vzorec, posredno ohranjen v nadiškem narečju samo v ednini, je hkrati verjetno tudi praslovenski naglasni vzorec odrazov psl. samostalnikov naglasnega tipa *b* s psl. dolgim samoglasnikom v edinem/zadnjem zlogu osnove. Njegova rekonstrukcija (v ednini na osnovi nadiškega lastnoimenskega gradiva, v množini in dvojini na podlagi dedukcije iz psl. naglasnega vzorca ter odrazov enako, tj. končniško naglašanih oblik psl. naglasnega tipa *c* v slovenščini) se glasi takole: ed. **rěka rěké rěki rěkŏ rěki rěkŏ*, mn. **rěké rěk rěkàm rěké rěkàx rěkâmi*, dv. **rěki rěkú rěkâma*.¹² Rekonstrui-

¹² Pri rekonstrukciji psln. sklanjatvenega vzorca ženske *a*-jevske sklanjatve izhajam iz predpostavke, da so bile t. i. trde končnice v slovenščini nadomeščene s t. i. mehкими končnicami. Samo za dvojnici psl. *-ě ~ psl. *-i bi se dalo sklepati, da se je končnica *-ě v *a*-jevski sklanjatvi dlje ohranila pod naglasom, končnica *-i pa se posplošila v nenaglašeni položaju (podobno o tem tudi Ramovš 1952, 57 in Logar 1969, 30), o čemer priča tudi rezijansko gradivo: 'lipə ~ ko'zē, o'rē (Stee, 130, 133, 136) < psln. *lipi, *kozě, *gorě.

rani psln. naglasni vzorec ima naslednje značilnosti: 1. akut na dolžini na osnovi v im., rod., daj., tož. in mest. ed. ter v im./tož. mn. in dv. kot posledico spl. sln. naglasnega umika s psln. odprtega končnega kratkega, tj. psln. kratkega in psln. skrajšane psln. dolgega samoglasnika na prednaglasno dolžino (< psln. *rěká *rěký *rěcě *rěkǫ *rěcě, *rěký, *rěcě) ter v rod. mn. kot odraz psln. novega akuta na dolžini (< psln. *rěkǫ < *rěk'ǫ); 2. akut na dolžini na končnici v or. ed. kot rezultat verjetno že spl. sln. posplošitve akutskega kontrakcijskega tonema na dolžini iz oblike or. ed. samostalnikov psln. naglasnega tipa c (torej po nadomestitvi tipa popsl. *rěkǫ < psln. *rěkǫjǫ (b) s tipom popsl. *golǫǫ < psln. *golǫjǫ (c))¹³ ter v rod. dv. kot odraz psln. tonema tipa novega akuta na dolžini (< psln. *rěkǫ);¹⁴ 3. akut na kračini na končnici v daj. in mest. mn., ki je rezultat spl. sln. skrajšave psln. staroakutiranih samoglasnikov (in obenem tudi splošne popsl. skrajšave prednaglasnih dolžin v psln. trizložnicah z naglasom na psln. staroakutiranem ali novoakutiranem dolgem srednjem zlogu, zaradi česar razumljivo v teh oblikah ne pride do spl. sln. naglasnega umika na prednaglasno dolžino)¹⁵ (< psln. *rěkǫǫ *rěkǫǫ); 4. cirkumfleks na dolžini na končnici v or. mn. in daj./or. dv. kot odraz popsl. novega cirkumfleksa, nastalega iz psln. starega akuta v položaju pred popsl. nekrajšajočim se samoglasnikom v končnicah -mi, -ma (< psln. *rěkǫmi, *rěkǫma).¹⁶

V nadaljnjem jezikovnem razvoju je v slovenščini prišlo do odprave prvotnega psln. naglasnega tipa *rěka *rěkǫ, or. ed. *rěkǫ < psln. *rěká *rěkǫ ter ponekod do njegovega zlitja s psln. naglasnim tipom *glǫua *glǫǫ, or. ed. *glǫǫ < psln. *golǫǫ *gǫǫ, odrazom psln. naglasnega tipa c s psln. dolgim samoglasnikom v edinem/za-

V naglašenem položaju za zato rekonstuiram psln. *-ě/*-ě, v nenaglašenem položaju pa *-i.

¹³ Posplošitev naglasa psln. naglasnega tipa b poznajo vzhodnoslovanski jeziki: npr. rus. *головой/головой* = *рекой/рекой*, brus. *галавой/галавой* = *ракой/ракой*, ukr. *головою* = *рікою*.

¹⁴ Prvotno obliko rod. dv. oblikovno in naglasno potrjujejo oblike rod. mn. samostalnikov z mešanim naglasnim tipom v rezijanskem krajevnem govoru Solbice, v katerem je bila pri odrazih samostalnikov psln. naglasnega tipa c posplošena končnica rod. dv.: rezijansko (Solbica) *no'ǫ, o'ru, ro'ku* (Stee, 170, 172) < psln. *nogǫ, *gorǫ, *rǫkǫ.

¹⁵ Pri tem gre za skrajšavo tipov: 1. psln. *malina > popsl. *mǫlina > štok. *mǫlina*, češ. *malina*, slš. *malina*; psln. *jězǫkǫ *jězǫka > popsl. *jězǫk *jězǫka > nar. sln. *jezik jezika*, knj. sln. *jězik jezika*, štok. *jězik jězika*, čak. *jezik jezika*, češ. *jazyk jazyka*, slš. *jazyk jazyka*, polj. *jezyk jezyka*; 2. psln. *rǫkǫǫ > popsl. *rǫkǫ > sln. *rokǫv*, čak. *rukǫv*, štok. *rǫkǫv*, češ. *rukǫv*, slš. *rukǫv*, polj. *rěkaw*. Iz povedanega sledi, da je pojasnjevanje izvora »neregularne« širake kakovosti sredinskih samoglasnikov v slovenščini s formulacijami kot »... (ki je prišel pod akcent) po umiku akcenta s končnega kratkega zloga, če se akcent ni premaknil, ko je bil ... še dolg«, »prednaglasni ..., ki je prišel pod naglas po zapoznelem/poznem/kasnem umiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga«, »včasih ... pred kratkoakcentuiranim končnim zlogom (po predhodnem skrajšanju)« ipd., ki se v slovenski dialektologiji konstantno pojavljajo v fonoloških opisih posameznih krajevnih govorov, lahko zavajajoče.

¹⁶ Prim. tudi sln. *nǫmi, vǫmi*, posavsko štok. *nǫmǫ, vǫmǫ*, nar. češ. *namǫ, nar. slš. namǫ, vamǫ* < psln. *nǫmi, *vǫmi; sln. *nǫma, vǫma*, posavsko štok. *nǫmǫ, vǫmǫ*, nar. slš. *vamǫ, vamǫ* < psln. *nǫmi, *vǫmi (Булатова 1990, 20–21).

dnjem zlogu osnove, ali s psln. naglasnim tipom *krà_ua *krà_uq, or. ed. *krâ_uq¹⁷ < psl. *kôr_ua *kôr_uq, or. ed. *kôr_uo_iq, odrazom psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta ni nastal popsl. novi cirkumfleks, in sicer odvisno od tega, ali je v krajevnem govoru prišlo do podaljšave psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu (psln. *krà_ua *krà_uq – *krâ_uq > nespl. sln. *krá_ua *krá_uq – *krâ_uq) in ali je prevladal naglasni stik oblik, naglašeni na končnici, ali naglasni stik oblik, naglašeni na osnovi. Na tovrstne nalikovne procese je mogoče sklepati iz stanja v krajevnih govorih, v katerih ni prišlo do (popolne) morfologizacije naglasnega mesta in ki torej (vsaj deloma še) poznajo mešani naglasni tip.¹⁸

Psln. naglasni tip *rêka *rêkq – *rêkó se v slovenskih narečjih odraža takole: 1. nepremični naglas na dolgem samoglasniku osnove, samostojni odraz, ki se od odraza psln. naglasnega tipa *krà_ua *krà_uq – *krâ_uq razlikuje po kolikosti večine naglašeni samoglasnikov v osnovi, od odrazov psln. naglasnega tipa *glá_ua *glau_ô – *glau_ô pa po nepremičnosti naglasnega mesta: narečja brez daljšanja psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. prleško (Cerkvenjak) k'rava k'ravô ~ z'vê:zda z'vê:zdo ~ g'la:va gla'vô: (Raj, 31–32); od prvotnega psln. naglasnega vzorca naglasnega tipa *rêka *rêkq se loči po nalikovni odpravi naglasa na končnici po sklonskih oblikah, naglašeni na osnovi: z'vê:zda z'vê:zde z'vê:zdi z'vê:zdo z'vê:zdi z'vê:zdo; 2. sovpad z odrazi psln. naglasnega tipa *krà_ua *krà_uq (> nespl. sln. *krá_ua *krá_uq) ali psln. naglasnega tipa *glá_ua *glau_ô: narečja z daljšanjem psln. kratkih akutiranih samoglasnikov v nezadnjem besednem zlogu, npr. vzhodnodolenjsko (Šentrupert) mu_ôka mu_ôka, trá:va trá:vuo/trá:va trav_uo, z'vá:zda z'vá:zda = krá:va krá:vuo ~ glá:va glav_uo (Sm, 205, 211, 212, 204, 202), gorenjsko (Kropa) m_ô:ka m_ô:ko, trá:ua trá:uo, z'vé:zda z'vé:zdo = krá:ua krá:uo ~ glá:ua glau_ò: (Šk, 319, 371, 387, 310, 294), nadiško (Jevšček) m_ó:ka m_ó:ko = krá:va krá:vo ~ trá:va trav_ò:, z'ví:ezda z'vezdò: = ylá:va ylav_ò:.¹⁹ Ob sovpadu z odrazi psln. naglasnega tipa *krà_ua *krà_uq > nespl. sln. *krá_ua *krá_uq je prevladal stik z oblikami, naglašeni na osnovi (npr. *zu_ézda

¹⁷ Psln. naglasni tip *krà_ua *krà_uq, or. ed. *krâ_uq se s prvotnimi kolikostnimi premenami (dolžina v or. ed. in rod. mn., v ostalih oblikah kračina) ohranja npr. v prleškem narečju: ed. k'rava k'rave k'ravi k'ravô k'ravi k'ra:vô, mn. k'rave k'ra:f k'ravan k'rave k'ravax k'ravami, dv. k'ravi k'ravama/k'ravoma (Raj, 31).

¹⁸ Za govore, v katerih je prišlo do popolne morfologizacije naglasnega mesta in torej poznajo samo nepremični naglas na osnovi brez sledi nekdanjega naglasnega tipa (kot so npr. ziljsko mò:ž mó:ža < psln. *môž *môžâ < psl. *môžb *môžba, rezijansko (Solbica) 'lis 'leşa, mežiško (Črna) 'lɛ:s 'leşa < psln. *lêš *lêšâ < psl. *lêšb *lêša), je nemogoče ugotoviti, s katerim naglasnim tipom je pred morfologizacijo naglasa psln. naglasnim tipom *rêka *rêkq sovpadel.

¹⁹ Ob dejstvu, da v nadiškem narečju psln. naglasni tip *rêka *rêkq lahko sovpade tudi z naglasnim tipom *glá_ua *glau_ô, je seveda možno, da je samostalnik *ri:eka v nadiškem narečju najprej sovpadel z odrazi psln. naglasnega tipa *glá_ua *glau_ô, nato pa razen v or. izgubil naglas na končnici. Taki primeri v nadiškem narečju zaenkrat niso dokumentirani, pa tudi ledinska imena kot or. ed. Za uad_ó: ~ tož. ed. Za u_u:odo, or. ed. Pod ylav_ó: ~ tož. ed. Pod ylav_ò: kažejo na to, da se v ledinskem imenju lahko ohranja starejše naglasno stanje, saj oblika predložnega tožilnika v ledinskem imenu ohranja starejše naglasno stanje, ki v občnoimenski sferi ni ohranjena: nad. Za u_u:odo < psl. *Zâ uodq ~ nad. kori:to

*zųézdq = *kráua *kráuq), ob sovpadu z odrazi psln. naglasnega tipa *gláua *glauq̄ pa do prevlade naglasnega stika z oblikami, naglašeni na končnici (npr. *zųézdq = *glauq̄). Z rekonstruiranim psln. naglasnim tipom *rěka *rěkq – *rěkq̄ je torej mogoče pojasniti prehajanje samostalnikov s tem naglasnim tipom tako med samostalnike s psln. naglasnim tipom *kràua *kráuq – *krâuq kot med samostalnike s psln. naglasnim tipom *gláua *glauq̄ – *glauq̄.

Zaključek

Imenovalnik množine *stábla. V cerkljanskem narečju (Zakojca) se v različicah leksema *s'tobla/stá:bla* 'steblo, (rastoče) deblo' ohranja naglasna premena *stəblö/stəblo* ~ *stábla < psln. *stəblò ~ *stəbla < psl. *stəbló ~ *stəbla, odraz psln. naglasnega tipa b samostalnikov srednje o-jevske sklanjatve s psl. polglasnikom *b/*b v edinem/zadnjem zlogu osnove. Podobna naglasna premena se v slovenščini pojavlja kot odraz psln. naglasnega tipa b samostalnikov srednje o-jevske sklanjatve s psl. kratkim samoglasnikom *e/*o v edinem/zadnjem zlogu osnove: sln. *rėbro/rebrö* ~ *rėbra*, *ókno/oknö* ~ *ókna* < psln. *rebrò ~ *rėbra, *oknò ~ *òkna < psl. *rebró ~ *rėbra, *oknó.

Dajalnik ednine glavê. V porabskih govorih prekmurskega narečja (Števanovci/Apátistvanfalva, Gornji Senik/Felsőszölnök) se v odrazu psln. naglasnega tipa c samostalnikov a-jevske sklanjatve (Števanovci *g'la:va gla'va:u*, Gornji Senik *g'la:va gla'vâ:u* < psln. *gláua *glauq̄ < psl. *golúa *gólúq) v daj. ed. ohranja odraz prvotnega psln. starocirkufleksnega naglasa na osnovi: Števanovci *gla'va:i*, Gornji Senik *gla've:i* < psln. *glauē < psl. *gólúě. Prvotni naglas daj. ed. je bil razširjen tudi v mest. ed. Nasprotno pa je v večini slovenskih krajevnih govorov v tem naglasnem tipu prišlo do posplošitve odraza psln. naglasa na končnici iz mest. ed. v daj. ed.: sln. *glávi*, *góri/gorė'i* < psln. *gláui, *gorė < psl. *golúě, *gorě.

Orodnik ednine *za rekó. V nadiškem narečju (Šturmi pri Livku) je v ledinskih imenih *Rí:eka Rí:eko* in *Za rekó:* posredno dokumentiran prvotni odraz psln. naglasnega tipa b samostalnikov a-jevske sklanjatve s psl. dolgim samoglasnikom v edinem/zadnjem zlogu osnove: psln. *rěka *rěkq, or. ed. *rěkq̄ ≤ psl. *rěká *rěkq̄, or. ed. *rěkóiq̄. Ta naglasni vzorec se kot tak v slovenščini ni ohranil, zlil se je ali s psln. naglasnim tipom *gláua *glauq̄, or. ed. *glauq̄ < psl. *golúa *gólúq, or. ed. *golúoıq̄ (sln. *tráva travô*, or. ed. *travô*) ali s psln. naglasnim tipom psln. *kràua *kráuq, or. ed. *krâuq < psl. *kórúa *kóruq, or. ed. *kórúoıq̄ (sln. *móka móko*, or. ed. *môko*).

Krajšave

brus. = beloruski, beloruščina; čak. = čakavski, čakavščina; nespl. sln. = nesplo-

za uodò: ≤ psl. *zâ uodq. Oblike kot *Rí:eka Rí:eko* bi torej lahko kazale na psln. naglasni tip *rěka *rěkq.

šnoslovenski; popsl. = popraslovanski; psl. = praslovanski, praslovanščina; psln. = praslovenski, praslovenščina; rus. = ruski, ruščina; sln. = slovenski, slovenščina; spl. sln. = splošnoslovenski; štok. = štokavski, štokavščina; ukr. = ukrajinski, ukrajnščina;

Lo1 = Logar 1967, Lo2 = Logar 1968, Lo3 = Logar 1971, KJ = Kenda-Jež 2002, Ko = Koletnik, Mu = Mukics 2006, Raj = Rajh 2002, Ram = Ramovš 1950, Sm = Smole 1994, SS = Toporišič 2000, Sta = Stanonik 1977, Stee = Steenwijk 1999, Šk = Škofic 1996, Škr JD 1–4 = Škrabec 1994, 1994, 1995, 1998, Zo1 = Zorko 1996, Zo2 = Zorko 1998, Zo3 = Zorko 2003.

Viri in literatura

Barić, Eugenija idr., 1997², *Hrvatska gramatika*, Zagreb.

Булатова, Р. В. (ответственный редактор), 1990, *Основы славянской акцентологии*, Москва.

Дыбо, В. А., 1981, *Славянская акцентология*, Москва.

Дыбо, В. А., 2000, *Морфологизованные парадигматические акцентные системы*, Москва.

Kenda-Jež, Karmen, *Cerkljansko narečje: Teoretični model dialektološkega raziskovanja na zgladu besedišča in glagoslovja*, Doktorska disertacija, Ljubljana, 2002.

Koletnik, Mihaela, *Slovenskogoriško narečje*, Zbirka Zora, 12, Maribor, 2001.

Logar, Tine, 1967, Govor vasi Kostanje nad Vrbskim jezerom, *Slavistična revija* 15, Ljubljana. 1–19, Ponatis v Logar 1996, 93–107 [citirano po Logar 1996].

Logar, Tine, 1968, Govor vasi Kneža pri Djekšah na Koroškem, *Slavistična revija* 16, Ljubljana, 395–412, ponatis v Logar 1996, 114–125 [citirano po Logar 1996].

Logar, Tine, 1969, Praslovanska a-sklanjatev v slovenskih narečjih, *Jezik in slovstvo* 14, Ljubljana, 113–123, ponatis v Logar 1996, 126–132 [citirano po Logar 1996].

Logar, Tine, 1971, Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji, *Slavistična revija* 19/2, Ljubljana, 104–109, ponatis v Logar 1996, 319–323 [citirano po Logar 1996].

Logar, Tine, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, Uredila Karmen Kenda-Jež, Ljubljana, 1996.

Mukics, Dušan, *Oblikoslovje gornjeseniškega govora v Porabju*, Diplomsko delo, Mentorica Vera Smole, Ljubljana, 2006, v pripravi.

Rajh, Bernard, Nekateri oblikoglasne premene v severozahodnoprleškem govoru, *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*, Zbirka Zora, 19, Maribor, 2002, 31–46.

Ramovš, Fran, 1950, Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov, *Slavistična revija* 3, Ljubljana, 16–23, ponatis v Ramovš 1997, 509–516.

Ramovš, Fran, 1952, *Morfologija slovenskega jezika*, Ljubljana.

Ramovš, Fran, 1997, *Zbrano delo II*, uredil Jože Toporišič, Ljubljana.

- Rigler, Jakob, 1963, Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, *Slavistična revija* 14/1–4, Ljubljana, 25–78, ponatis v Rigler 2001, 13–57.
- Rigler, Jakob, 1967, Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, *Slavistična revija* 15/1–2. Ljubljana, 129–152, ponatis v Rigler 2001, 58–76.
- Rigler, Jakob, Ribnica (OLA 14), *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, ur. Pavle Ivić idr. Sarajevo, 1981, 125–132, ponatis v Rigler 2001, 259–266.
- Rigler, Jakob, 2001, *Zbrani spisi 1: Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, uredila Vera Smole, Ljubljana.
- SP = *Slovenski pravopis*, Ljubljana, 2001 [elektronska različica].
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I–IV, Ljubljana, 1970–1991 [elektronska različica].
- Stang, Christian S., 1957, *Slavonic Accentuation*, Oslo.
- Stanonik, Marija, 1977, Govor Žirovske kotline in njenega obrobja, *Slavistična revija* 25/2–3, Ljubljana, 293–309.
- Steenwijk, Han, 1999, *Grammatica pratica resiana: Il sostantivo*, Padova.
- Šivic-Dular, Alenka, 1998, Kontrakcija v slovanskih jezikih, *Slavistična revija* 46/1–2, Ljubljana, 5–43.
- Škofic, Jožica, 1996, *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Kroke na Gorenjskem*, *Doktorska disertacija*, Ljubljana.
- Škrabec, P. Stanislav, 1994, 1994, 1995, 1998, *Jezikoslovna dela* 1–4, Ponatis platnic časopisa Cvetje z vertov sv. Frančiška 1880–1915, uredil Jože Toporišič, Nova Gorica.
- Toporišič, Jože, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana, 1992.
- Toporišič, Jože, ⁴2000 (¹1976), *Slovenska slovnica*, Maribor.
- Зализняк, А. А., 1985, *От праславянской акцентуации к русской*, Москва.
- Zorko, Zinka, 1996, *Narečna podoba Dravske doline*, Maribor.
- Zorko, Zinka, 1996a, Govor Ojstrice, Zorko 1996, 93–159.
- Zorko, Zinka, 1996b, Govor Kaple, Zorko 1996, 224–254.
- Zorko, Zinka, 1996c, Govor Svetega Duha na Ostrem vrhu, Zorko 1996, 257–291.
- Zorko, Zinka, 1996č, Selniški govor, Zorko 1996, 292–307.
- Zorko, Zinka, 1998, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*, Maribor.
- Zorko, Zinka, 1998a, Haloško narečje, Zorko 1998, 12–49.
- Zorko, Zinka, 1998b, Prekmursko narečje v Porabju na Madžarskem, Zorko 1998, 101–114.
- Zorko, Zinka, 2003, Oblikoslovje in leksika v govoru Cankove, *Avgust Pavel*, uredila Zinka Zorko, Miha Pauko, Zbirka Zora, 23, Maribor, 73–94.

**Accent of the nom. pl. *stábla, dat. sg. glavê, instr. sg. *za rekó
case forms in (Dialect) Slovene**

Summary

Nominative plural *stábla. In the dialect of Cerknò (Zakojca) the variants of the lexeme s'tobla/stá:bla 'stalk, stem, (growing) trunk' preserve the accentual alternation stəblò/stəblo ~ *stábla < PSln. *stəblò ~ *stəbla < PSl. *stəblò ~ *stəbla, the reflex of PSl. accentual paradigm b of neuter o-stem nouns with a PSl. jer *ь/*ъ in the sole/final syllable of the stem. A similar accentual alternation occurs in Slovene as a reflex of accentual paradigm b of neuter o-stem nouns with a PSl. short *e/*o in the sole/final syllable of the stem: Sln. rébro/rebrò ~ rébra, ókno/oknò ~ ókna < PSln. *rebrò ~ *rèbra, *oknò ~ *òkna < PSl. *rebrò ~ *rèbra, *okъnò.

Dative singular glavê. In the Rabavidek local dialects of the Prekmurje dialect (Števanovci/Apátistvánfalva, Gornji Senik/Felsőszölnök) the reflex of PSl. accentual paradigm c of a-stem nouns (Števanovci g'la:va gla'va:ɯ, Gornji Senik g'la:va gla'vâ:ɯ < PSln. *gláɯa *glau̯ô < PSl. *golɯâ *gôlɯo) retains the reflex of the original PSl. old circumflex on the stem in the dative singular: Števanovci gla'va:i, Gornji Senik gla've:i < PSln. *glau̯ê < PSl. *gôlɯě. The original accent of the dative singular was later extended to the locative singular as well. The majority of Slovene local dialects, on the other hand, generalized the reflex of the PSl. end stress of the locative singular to the dative singular: Sln. glávi, góri/gorè/i < PSln. *gláui, *gorè < PSl. *golɯě, *gorě.

Instrumental singular *za rekó. In the Nadiža/Natisone dialect (Šturmi near Livek) the microtoponyms Rí:eko Rí:eko and Za rekó: indirectly document the original reflex of PSl. accentual type b of a-stem nouns with a long vowel in the sole/final stem syllable: PSln. *réka *rək̑, instr. sg. *rək̑ < PSl. *rək̑a *rək̑o, instr. sg. *rək̑oi̯. This accentual paradigm has not been preserved in Slovene as such. It has merged either with the PSln. accentual type *gláɯa *glau̯ô, instr. sg. *glau̯ó < PSl. *golɯâ *gôlɯo, instr. sg. *golɯoi̯ (Sln. tráva travô, instr. sg. travô) or with the PSln. accentual type *kráɯa *krâɯo, instr. sg. *krâɯo < PSl. *kôrɯa *kôrɯo, instr. sg. *kôrɯoi̯ (Sln. moka moko, instr. sg. moko).

Fonološki opis govora Plešivice (SLA 228)

Vladimir Nartnik

IZVLEČEK: V članku je podan fonološki opis govora Plešivice, ki predstavlja stičišče dolenjskih, (rovtarsko)horjulskih in gorenjskih narečnih posebnosti.

ABSTRACT: This article presents a phonological description of the Plešivica subdialect, which – together with the speech of Notranje Gorice and Vnanje Gorice – represents the meeting point of special features of the dialects of Lower Carniola, (Rovte-)Horjul, and Upper Carniola.

0 UVOD

Govor Plešivice je leta 1947 zapisal Tine Logar na podlagi anketnih odgovorov 20-letne Danice Nartnik. Ko se ta govor skupaj z govorom Notranjih in Vnanjih Goric (SLA 229) vmešča v jedro severozahodne polovice Ljubljanskega barja, razkriva značilno prepletanje posebnosti dolenjskega, (rovtarsko)horjulskega in gorenjskega narečja.

1 PARADIGMATIKA

Glasovje govora Plešivice se pri oblikovanju besedja zloguje tako, da se jedrnim (samo)glasnikom (V) ovešajo (kot onset) nastopni in (kot koda) sestopni soglasniki (C).

1.1 Glasniki

1.1.1 Nadaljnje razporejanje glasnikov sloni na nasprotju dolgih in kratkih glasnikov. Dolgi glasniki oblikujejo trikotnik od svetlega /i:/ prek širokega /a:/ do temnega /u:/

i:

ɛ:

a:

o:
u:

1.1.2 Kratki glasniki se nasprotno razporejajo v štirikotnik tako, da iz pretežno naglasnega (toničnega) trikotnika /e(j) – a(r) – o(w)/ izhaja pretežno raznaglasni (atonični) trikotnik /i – ə – u/:

i	e	
	ə	a
u	o	

1.2 Soglasniki

Nadaljnje razporejanje soglasnikov sloni na nasprotju (formantno še izrazitih) nešumnih in (formantno neizrazitih) šumnih soglasnikov.

1.2.1 Nešumni soglasniki

Pri ovešanju je glasnikom štirikotnega okvira najbližji svetlo-temni par soglasnikov /j/ in /w/, srednjemu glasniku /ə/ pa so bližji nadaljnji pari nešumnih soglasnikov:

n	l	j
	r	
ŋ		
m	v	w

1.2.2 Šumni soglasniki

Nosno-ustna nešumnost zobnih soglasnikov /n/ in /l/ formantno presega osnovno premo-nepremo šumnost zobnih soglasnikov /t/ in /d/ podobno, kakor nosno-ustna nešumnost šobnih soglasnikov /m/ in [v] formantno presega osnovno premo-nepremo šumnost šobnih soglasnikov /p/ in /b/. Dodatno vlečenje od zobnega para /t/ in /d/ proti zadnjenebnemu paru /k/ in [g] pomenita zlita soglasnika /c/ in [ʒ] nasproti premo-neprememu paru zazobnih soglasnikov /s/ in /z/ ter zlita soglasnika /č/ in [ʒ̣] nasproti premo-neprememu paru prednjenebnih soglasnikov /š/ in /ž/:

t	d		
c	ʒ	s	z
č	ẓ̌	š	ž
k	g	x	g̣
p	b	f	v

1.3 Prozodija

Mesto naglasa je razpeto med oblikoglasjem in vzvratnim štetjem besednih zlogov.

Dolgi glasniki so samo naglasni.

Kratki glasniki so lahko naglasni ali raznaglasni.

Naglasni glasniki so lahko zategli (akutirani) ali obločni (cirkumfektirani). Inventar prozodemov obsega četvero naglasnost (V́, V̀, V̂, V̄) in raznaglasnost (V).

2 SINTAGMATIKA

Kot opis glasovja je paradigmatika izjemen vidik govornice. V govoru se namreč glasovi poustvarjajo sintagmatično, se pravi tako, da si sledijo v govornem toku in vplivajo eden na drugega.

2.1 Glasniki

2.1.1 Dolgi glasniki

Glasnik /i:/ se pred soglasnikom /r/ izravna z /ɛ:/ (mè:r, nabé:rat).

Glasnik /ɛ:/ ni mogoč za vzglasnim soglasnikom /j/ (snè: snéja – já jéja – jèz, játra).

Zategli (včasih tudi obločni) /ɔ:/ ni mogoč za vzglasnim soglasnikom /w/ (wájstər ‘oster’, wéle ‘olje’, wézk ‘ozek’, wèži ‘ožji’, wègle ‘ogljje’ – wéle ‘volja’, wègu ‘vogel’).

Obločni /ɔ:/ za vzglasnim soglasnikom /w/ ni ohranjen (ù:z ‘voz’, ù:sk ‘vosek’).

2.1.2 Kratki glasniki

Pred sestopnim soglasnikom /j/ se kot položajna varianta /a/ govori [e] (krèj – krá:ja).

Pred sestopnim soglasnikom /j/ se najde tudi prehod /ə/ v [e] (səmèj ‘semenj’)

Pred sestopnim soglasnikom /w/ prehajajo /ə, ě, i/ naglasni v [o] (šòw ‘šel’, sədòw ‘sedel’, skròw ‘skril’), raznaglasni pa se z njim zlivajo v /u/ (ná:jdu, ví:du, xwádu).

Pred sestopnim soglasnikom /w/ se kot položajna varianta /a/ govori [o] (stòw – stáwa – stwál, wastòw – wastá:wa – wastá:l)

Prednaglasni /e/ se ohranja v predlogu in predponi /pre-/, sicer prehaja v [ə] (presé:kow – səgətət ‘ščegetati’).

Za soglasniki /l ← l’, č, š, ž/ je ponaglasni /a/ izjemen (dì:le, pò:jstle, kà:ŋgle, sré:če, srè:čet, xí:še, dú:še, grì:že).

2.2 Soglasniki

2.2.1 Nešumni soglasniki

Nastopni /j/ se pred glasnikoma /i:, i/ ne pojavlja (wabxaí:w ‘obhajilo’, krà:vi ‘kravji’).

Nastopni /w/ se pred /u:, ɔ:/ ne pojavlja (ù:z ‘voz’, ù:sk ‘vosek’, paù:di ‘povodenj’, žəù: ‘živo’, sù:ra ‘svora’ – mó:j, tó:j, só:j, xó:ja), sicer pa niha med jasnim [u] in zvočnim [v] (bà:ru – bərwmí: – bərvjó:, wà:ga – vé:dət, ví:dət).

Oblikoglasno se soglasnik /w/ in glasnik [u] protistavljata tudi soglasniku /l/ (prim. ed. – mn.: pì:w pí:wa – pì:l pì:le, rjù:w rjú:wa – rjù:l rjù:le, djà:w djà:wa – djà:l djà:le, stá:u stá:wa – stá:l stá:le, dàru dárwa – dàrəl dārle).

Sestopni /n/ se pred zadnjenebnimi soglasniki pozadnjenebi (ugà:ŋka).

Za zadnjenebno varianto [ŋ] zobnega /n/ se znotraj besede vzpostavlja zaporna varianta [g] pripornega /g/ (nabèŋga).

Pred šobnimi soglasniki se zobni /n/ pošobi (brà:mba, klà:mfa).

2.2.2 Šumni soglasniki

Šumni soglasniki se prilikujejo nezveneči premosti ali zveneči nepremosti sledečih šumnih soglasnikov [škàf ja – škàv bò:]. To velja tudi za zlita soglasnika /c/ in /č/ [tá:zga, [rdé:žga].

Zveneče nepremi soglasniki so sredi povedi dopustni tudi v izglasju (zò:b, lè:d, mrèz ja).

2.3 Prozodija

Kratki obločni glasniki so bolj navadni v zadnjih ali edinih besednih zlogih.

Kratki zategli glasniki so bolj navadni v predzadnjih besednih zlogih (zəljána, šər wáka). Kolikor jih najdemo tudi v zadnjih, gre za predhajanje onemelemu /i ← i, ě/ in /u ← u, o/. Kratka zateglost v zadnjem zlogu je torej drugotna (njás ← nesì, nwás ← nosì, mwást ← mostù, rəšját ← rešetò).

Dolgi glasniki so možni v vseh besednih zlogih.

3 IZVOR

3.1 Glasniki

3.1.1 Dolgi glasniki

i:: iz /i:/ (zí:ma, sì:n)
 iz naglasnega /i/ v nezadnjem besednem zlogu (lí:pa)
 iz /de:/ (kí:)

ɛ:: iz /e:/ (pè:č)
 iz naglasnega /e/ v nezadnjem zlogu (nè:su)
 iz /ɛ:/ (pè:t)
 iz naglasnega /ɛ/ v nezadnjem zlogu (glé:dow)
 iz /ě:/ (rè:č)
 iz naglasnega /ě/ v nezadnjem zlogu (bré:za)
 iz /i:/ ter /i/ v nezadnjem zlogu pred soglasnikom /r/ (pasté:r, ské:ra)

a:: iz /a:/ (wà:s, stá:t, bá:t se)
 iz naglasnega /a/ v nezadnjem zlogu (žá:ba)
 iz /ə:/ (mà:x, má:lən)
 iz naglasnega /ə/ v nezadnjem zlogu (gá:ne)

iz umično naglasnega /o/ (dá:m – ká:m)

o: iz /o:/ (mó:j, tó:j, sò:j – mù:č)
 iz naglasnega /o/ v nezadnjem zlogu (kó:že)
 iz /q:/ (zò:b)
 iz naglasnega /q/ v nezadnjem zlogu (gó:ba)
 iz /ɫ:/ (čò:n, sò:nce)

u: iz /u:/ (lú:č)
 iz naglasnega /u/ v nezadnjem besednem zlogu (kú:xat)
 iz /o:/ (nù:č, mù:rja)
 iz /q:/ (gù:s – mò:ž)
 iz /ɫo:/ (pù:t)
 iz /wo:/ (naù:, gaù:ru)
 iz /o:ɫ/ (pù:nù:č – pòwne)
 iz /o:w/ (gərmù:ja)

3.1.2 Kratki glasniki

i: iz vzglasnega /i/ (igràt)
 iz ponaglasnih sklopov /ji/ (krà:vi, dí:vi)
 iz ponaglasnih sklopov /əń/ ali /ij/ (wá:gi, škà:ri)

ə: iz naglasnega /ě:/ za soglasnikom /j/ (jém)
 iz naglasnega /ě/ v nezadnjem zlogu za soglasnikom /j/ (jédwa)
 iz naglasnega /ẹ/ v nezadnjem zlogu za soglasnikom /j/ (jétra)
 iz /o:/ za soglasnikom /w/ (wákna)
 iz izglasnega /o/ (dnə)
 iz /i/ (cvəli:wa, sət, xwádət)
 iz /u/ (dnə)
 iz /ě/ (cədí:, xrən, vé:dət)
 iz /ə/ (məgwà, rəž, gá:bər)
 izpred raznaglasnega /ɾ/ (smərdí:)
 iz prednaglasnega /e/ (lədù:)
 iz prednaglasnega /ẹ/ (məsù:, jəzí:ka)
 iz prednaglasnega /a/ (čəkà:wa)

u: iz vzglasnega /u/ (ugá:ne)
 iz vzglasnega sklopa /ɫə/ (ugàt se)
 iz prednaglasnega /o/ (kugá: – ragà:)
 iz prednaglasnega /w/ (usà:k)
 iz ponaglasnega /ɫ/ (stá:u, bá:u se)
 iz ponaglasnega /ɫ/ (já:buk, dàru)
 iz ponaglasnega /u/ (tré:bux, kwá:žux – mu)
 iz ponaglasnih nizov /əw, ow/ (cẹ:rku, cẹ:rkuca, pì:šuka, bú:kuja, lé:šuja)

iz ponaglasnega sklopa /vi/ za soglasnikom /r/ (máruca)
 iz izglasnih sklopov /əł, ił, ɛł/ (né:su, xwádu, ljátu)

- e: iz naglasnega /i/ pred sestopnim soglasnikom /r/ (sèr)
 iz naglasnega /e/ (kmèt, prèc, šafèr, cəgarèta)
 iz naglasnega /ɛ/ v zadnjem zlogu (vèč)
 iz naglasnega /a/ (mrèz)
 iz ponaglasnega /ɛ/ (pá:met)
 iz ponaglasnega /a/ v položaju za /l ← l', č, š, ž/ (wóle, ká:če, xí:še, kó:že)
 iz naglasnega /ə/ pred soglasnikom /j ← n/ (mèj, səmèj)
 iz umično naglasnega /e/ pred soglasnikom /j/ (méja)
 iz /a/ pa tudi /a:/ pred soglasnikom /j/ (dèj, mèjxən)
- a: iz umično naglasnega /e/ z nastopnim soglasnikom /j/ (sjástra)
 iz umično naglasnega /ɛ/ z nastopnim soglasnikom /w/ (jáčmen, pjáta)
 iz umično naglasnega /o/ z nastopnim soglasnikom /w/ (stáwa)
 iz umično naglasnega /q/ z nastopnim soglasnikom /w/ (mwášk)
 iz umično naglasnega /ə/ z nastopnim soglasnikom /w/ (dwáns)
 iz umično naglasnega /a/ za nastopnim soglasnikom /w/ (swádka)
 iz umično naglasnega /a/ z nastopnim soglasnikom /j/ (djáleč)
 izpred naglasnega /r/ znotraj besede (pàrst, srəbàrən)
 izpred sklopa /rě/ (smaré:ka)
 izpred sklopa /rě/ po onemitvi /i ← ɛ/ (žàrt)
 iz naglasnega /a/ v zadnjem zlogu (bràt)
 iz naglasnega /o/ v zadnjem zlogu (stràp)
 iz naglasnega /q/ v zadnjem zlogu (stràk)
 iz raznaglasnega /a/ (navà:da)
 iz raznaglasnega /o/ (nagè:, bri:taf)
 iz raznaglasnega /q/ (rakè:, rwáka)
 iz raznaglasnega /ɛ/ (jà:strab)
 iz /e/ v klitiki in priponi /je/ (ja, rəsjà)
 iz /e/ v spolniku /en/ in nikalnici /ne/ (an naú:mən čwówk, nasré:če, na vé:m, nám 'ne bom')
- o: iz /ɔ:/ in /ɔ/ v nizu z /w/ (vòwk, dòwg)
 iz izglasnih sklopov /ił, ɛł, əł, oł, ovi, ow, aw, ał/ v nizu s soglasnikom /w/
 (zašòw, mòw, šòw, fəržòw, mastòw, mastów, iskòw, dé:wow)
 iz /e/ ob zanikanem prihodnjiku /ne bo/ (nów)

3.2 Soglasniki

3.2.1 Nešumni soglasniki

Jasna soglasnika /j/ in /w/ sta posebej nastala:

- j: iz /ń/ (pri starejšem rodu) (kwàj, kú:xja, ú:sja, žé:gnaja – napèjnat)
 iz /l/ (mèjxən)
 iz /r/ (fá:jmaštər)
 iz drugotno naglasnega /e/ po umiku naglasa s kratkega naglasnega zloga /eː → é- → já/ (sjástra, njáswa, jádən)
 je drugotni /j/ pred glasnikom /ə ← i/ (jèt)
 je drugotni /j/ v položaju med glasnikom in pripornimi zazobnimi pa tudi prednjenebnimi soglasniki (wájstər, pò:jstle, fèjst, gnéjzd, ú:jzda)
- w: iz /ł/ v izglasju in v sklopu z /a, o, ə/ (dà:w – dá:wa, čwavé:ka, pà:wc)
 iz drugotno naglasnega /o/ po umiku naglasa z zadnježložnega kratkega glasnika /oː → ó → wá/ (kwáza, nwásu, wáda)
 je drugotni /w/ pred vzglasnim glasnikom /a ← o/ (wabwà:k, wabràz)

Zvočni soglasniki /n, l, r, v, m/ so posebej nastali:

- l: iz /lʼ/ (wále, pè:lem, klú:č, kləčá:r)
 iz /l/ (lú:č, lú:na, lú:že)
 iz /ł/ (kalù: – kalè:sa, lò:g)
 iz /w/ (bù:ku – bù:kle)
- r: je drugotni /r/ v položaju med glasnikom in pripornim prednjenebnim soglasnikom /ž/ (fəržòw)
- v: iz /w/ (vì:dəm, vè:m, vè:tər – pawá:bəm)

3.2.2 Šumni soglasniki

Šumni soglasniki so se razvili posebej:

- t: iz /xt/ (tèt)
 /pt/ (tèč)
- d: iz /t/ (cvədè)
 /dv/ (lədí:ce)
 /n/ (žé:dən)
- č: iz /tʼ/ (své:če, sré:če)
 /čr/ (čé:wa, čè:šja)
- c: iz /s/ (cvé:dər)
- š: iz /stʼ/ (gó:še)
 /šč/ (tèš, pì:šk, tú:ršca, darí:še, gwaní:še, patarí:še)
 /č/ (pəškà, nəškè:)

		/pš/ ((u)šəní:ca)
		/boš/ (uš)
k:	iz	/t/ (kná:wa) /tj/ (kè)
x:	iz	/t/ (xkàt) /d/ (xčè:r) /k/ (xrá:sta)
g:	iz	/g/ (grá:bt, grà:d) /w/ (grá:bc, zgù:n)
f:	iz	/b/ (draftí:na) /g/ (nù:ft)
b:	iz	/f/ (bé:rtax) /m/ (browli:nc 'mravlja' – kà:mbra)

Nepremi šumni soglasniki se vrh tega pojavljajo kot variante premih fonemov.

3.3 Prozodija

Ů:	←	Ů:
	←	Ů v nezadnjem zlogu
Ů:	←	Ů:
RŮ	←	Ů po umiku naglasa z zadnjezložnega kratkega glasnika na prednaglasna kratka glasnika (e, o)
Ů	←	Ů v zadnjem ali edinem zlogu

3.4 Nemenje glasov

3.4.1 Nemenje kratkih glasnikov

Najbolj pogosto nemijo raznaglasni glasniki /i, u, ə, o/ glede na položaj v besedi. Praviloma preminejo v izglasju in v položaju za nešumnimi soglasniki.

Tako premine izglasni /i ← i, ě/ v DMed, NTdv, Omn samostalnikov a- in i-debla v Red in Dmn, samostalnikov i-debla (rí:b, ní:t; rí:bam, nì:təm), v Nmn pridevnikov, zaimkov in deležnikov na -r, -l, -n (dwábər, dé:wal, plè:l, zdè:wan, mwáj, twáj – swáj), v 3. os. sedanjika ednine glagolov (xó:d, vî:d, grà:b), verjetno po tem zgledu tudi v dvojini in množini (xó:dva, xó:dta, xó:dma, xó:dte, xó:dja), v velelniku (xwád, xwádta, xwádma, xwádte), v prislovih (dà:w, drè:w, dwást). V Nmn samostalnikov moškega spola je /i/ preminil samo občasno. Pri tem je predvsem važno, da Ned in Nmn zaradi nemenja ne bi sovpadla. Raznaglasni /i/ je navadno preminil, če je kljub temu ostala oblikovna razlika med Ned in Nmn (tòč – tí:č).

Glasnik /o/ je preminil samo v NTed samostalnikov in pridevnikov srednje-

ga spola ter v prislovih na -o (mè:st, ší:w, dwábər). Preminek je tudi oblikoglasne narave.

Srednji glasnik /ə/ je v ponaglasnih zaprtih zlogih (pé:sk, pé:tk) morda preminil kar po oblikoglasni naliki (pé:ska, -ə, -am → pé:sk).

Najbolj poredko je preminil izglasni /u/ v DMed moških samostalnikov (bràt, pər brà:t), kjer so bolj običajne oblike z ohranjenim -ə (brá:tə).

3.4.2 Preminki soglasnikov

Od soglasnikov sta po prilikovanju najbolj pogosto preminila soglasnika /j/ in /w/. Soglasnik /j/ je preminil v položaju pred /i:, i/ (wabxaí:w, krà:vi), soglasnik /w/ pa v položaju pred /u:/ (ù:z, na ù:da 'na vodo', paù:di).

Soglasnik /r/ je preminil za zlitim soglasnikom /č/ (čé:da).

Soglasnik /d/ je preminljiv pred homorganim soglasnikom /n/ (jádən – jána, dà:n – pòwne).

Zliti soglasnik /č/ je preminil v skupini /šč/ (kà:še 'kašča'; darí:še).

Viri in literatura

- Benedik, Francka, 1999, Vprašalnica za SLA, *Vodnik po zbirki narečnega gradiva*, Ljubljana, str. 26–102.
- Jurgec, Peter, 2003, Drago Unuk, Zlog v slovenskem jeziku (Ljubljana 2003), *Jezikoslovni zapiski* 9/2, Ljubljana, str. 153–159.
- Kalnyn', Ljudmila Edvardovna, 2005, Sintagmatika sonantov v slavjanskih jazykah, *Issledovanija po slavjanskoj dialektologii* 11, Moskva, str. 1–192.
- Logar, Tine, 1993, *Slovenska narečja*, str. 112–114.
- Logar, Tine, 1996, Fonološki opisi, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Uredila K. Kenda-Jež, Ljubljana, str. 241–216.
- Muljačić, Žarko, 1972, *Opća fonologija i fonologija suvremenoga taljanskog jezika*, Zagreb.
- Nartnik, Vlado, 1972/73, Poskus nove obravnave slovenskega fonološkega sistema, *Jezik in slovstvo* XVIII, str. 81–91.
- Nartnik, Vlado, 1999, Fonološki opis govora Vnanjih Goric (SLA 226), v: *Jezikoslovni zapiski* 5, Ljubljana, str. 197–205.
- Palková, Zdena, 1997, *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*, Praha.
- Pezdir, Marija, (ok. 1955), *Glavne značilnosti govora vasi Vnanje Gorice*: Seminarska naloga, Ljubljana.

A Phonological Description of the Plešivica Subdialect (SLA 228)

Summary

The Plešivica subdialect, together with the subdialects of Notranje Gorice and Vnanje Gorice (SLA 229), contains special features originating from the center of the

northeastern half of the Ljubljana Marshes, where the dialects of Lower Carniola, (Rovte-)Horjul, and Upper Carniola meet. The accentual position in this subdialect is not connected to a constant syllable count and four accent types are possible (V̇i, V̇i, V̇, V̇). The five-vowel system /i: – e: – a: – o: – u:/ is non-centralized and triangular, whereas the short-vowel system is centralized and quadrilateral, so that a predominantly unaccented triangle /i – ə – u/ originates from the center of the predominantly accented triangle /e(j) – a(r) – o(w)/. This unaccented triangle functions as a bridge to the consonant pair /j – w/, which is enriched by its origin from the hard-soft opposition of the consonants /ń – ʎ/ and also forms the retracted accent set /ja – wa/ from /e – o/. On the other hand, the fricative consonant /g/ typically opposes its voiceless equivalent, similarly to the way the fricative consonant /ž/ opposes its voiceless equivalent /š/.

Vladimir Nartnik, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana
E- pošta: Vlado@zrc-sazu.si

Besede v Pleteršnikovem slovarju, označene kot nemške izposojenke

Helena Jazbec

IZVLEČEK: Članek govori o besedah v Slovensko-nemškem slovarju Maksa Pleteršnika, ki jih je Pleteršnik označil kot nemške izposojenke. V članku skušam prikazati, kaj je bilo v kasnejših raziskavah v 20. stoletju ugotovljeno o etimologijah teh besed. Najpomembnejša ugotovitev pričujoče raziskave je, da se je Pleteršnik o izvoru popolnoma zmotil le pri 16-ih odstotkih besed, kjer je označil kot nemške izposojenke besede, ki so v resnici domače ali izposojene iz drugih jezikov.

ABSTRACT: This article deals with the items in Maks Pleteršnik's Slovenian-German dictionary marked as German loanwords. The article presents the findings of later 20th-century research on the etymology of these words. The most important finding of this study is that with regard to origin Pleteršnik erred with only 16% of the words that are marked as German loanwords but are actually words of Slovenian origin or were borrowed from other languages.

1. Uvod

Slovensko-nemški slovar Maksa Pleteršnika (1894—1895, transliterirana in elektronska izdaja 2006) vsebuje 1053 gesel, kjer je z naslednjimi okrajšavami nakazano, da gre za izposojenke iz nemščine: (prim./po) nem., srvn., stvn., kor., kor.-nem., bav., švab., švic., germ., ahd., avstr., avstr.-nem., nhd., nizkonem., nvn., tirol., tirol.-nem., št.-nem., kočevsko-nem., šlesko-nem. Vseh gesel v tem slovarju je 102.522, tako da nemške izposojenke, ki jih je kot take označil Pleteršnik, predstavljajo 1 odstotek vsega besednega fonda slovarja. V svoji magistrski nalogi sem na primer ugotovila, da je v Trubarjevi Eni dolgi predgovori (iz leta 1557) 4 odstotke vseh besed izposojenk (Jazbec 2005, 150), enak odstotek je bil izračunan za Trubarjev Katekizem (Janko 1986, 433). Rezultata 1 odstotek in 4 odstotke sicer nista popolnoma primerljiva, saj se v slovarju vsaka različna iztočnica pojavi samo enkrat, v prostih besedilih pa se lahko določene besede pogosto pojavljajo, kar spremeni razmerje. Vendar je po mojem razlika med 1 in 4 dovolj velika, da lahko sklepamo, da so se germanizmi v knjižni slovenščini od časov Trubarja do Pleteršnikovega časa precej izčistili, prav

gotovo tudi po Pleteršnikovi zaslugi (Orel-Pogačnik 1995, 249, 254; Jakopin 1983, 276–7). Ostaja pa odprto vprašanje, s katerim se v tem članku ne bom ukvarjala: "Zanimivo bi bilo vedeti, kaj je Pleteršnik zavestno izločil; katere nemčizme je sprejel in katere zavrgel, zlasti pa bi radi zvedeli za motiv njegovih odločitev. Zakaj je npr. sprejel besedo *cimer* v malo znanem pomenu *Schmuck*, *Blumenstrauss*, ne pa *cimer* v pomenu *soba*...Ima npr. kar tri različice *špengelj*, *špingelj* in *špendelj* za nem. *Spilling*, *Spindelpflaume*..., nima pa tako navadnih besed, kot so *tišlar*, *žnidar*, *zašuštrati*, *šlampast* itd." (Jakopin 1994, 29).

Pleteršnik se je pri pisanju slovarja opiral na etimološke izsledke Frana Miklošiča, Karla Štreklja, Oroslava Cafa in Frana Levstika (Šivic-Dular 1997, 47). Sodeč po Pleteršnikovih oznakah za citirano literaturo v slovarskih geslih pa je Pleteršnik tudi sam prispeval k etimološkim razlagam v svojem slovarju, ko ni našel opore v obstoječi literaturi.

Pričujoči članek skuša odgovoriti na vprašanje, kaj je bilo v kasnejših raziskavah v 20. stoletju ugotovljeno o etimologijah nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik: v kolikšni meri je imel Pleteršnik prav in v kolikšni se je motil. Pri tem sem upoštevala predvsem raziskave Hildegard Striedter-Tempsove, Franceta Bezlaja, Metke Furlan in Marka Snoja (dalje okrajšano: ST, ESSJ, SES, BZS¹). Moja raziskava je potekala v okviru projekta izdaje Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja v novi transliterirani različici v knjigi in na CD-ju, in sicer na podlagi Evine² datoteke, ki je bila narejena za to novo izdajo. V sledečem besedilu je pri primerih Pleteršnikovo geslo vedno na prvem mestu, za dvojnimi pomišljajem pa sledi moja razlaga. Vira SES in BZS sem pritegnila samo takrat, ko besede nisem našla v ESSJ.

Raziskava je pokazala, da je 16 odstotkov nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, pri Pleteršniku izvedenih iz iste nemške predloge³ kot v kasnejših raziskavah, 7 odstotkov obravnavanih nemških izposojenk je fonetično možno izvajati iz Pleteršnikove nemške predloge brez kakršnihkoli pripomb, pri 21 odstotkih obravnavanih nemških izposojenk ima Pleteršnik sicer v osnovi pravo nemško predlogo, vendar ni dovolj natančen, 3 odstotki nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, so izposojeni iz neke druge nemške besede, 16 odstotkov besed, ki jih je Pleteršnik označil kot nemške izposojenke, sploh ni izposojenih iz nemščine, pri 6 odstotkih obravnavanih besed bi bile potrebne nadaljnje raziskave, 24 odstotkov obravnavanih besed je res izposojenih iz nemščine, a Pleteršnik ni navedel nemške predloge, pri enem odstotku obravnavanih besed je Pleteršnik v isto geslo združil več besed različnega izvora in končno: za 6 odstotkov obravnavanih nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, so možne tudi druge razlage izvora.

¹ Kratice so razložene v seznamu literature.

² Eva je za jezikoslovce specializirani urejevalnik besedila Primoža Jakopina.

³ Beseda predloga v pričujočem članku pomeni nemško besedo, ki je služila kot podlaga za izposojeno v slovenščino.

2. Gradivo

2.1 Šestnajst odstotkov (= 165 gesel) obravnavanih nemških izposojenk je pri Pleteršniku izvedenih iz iste nemške predloge kot v ST ali kot v ESSJ ali kot v obeh.

Primeri:

hílati, -am, vb. *impf.* eilen, *Guts.*; — prim. kor.-nem. heil'n, stvn. îlan = eilen.

— Tudi po slovarskem geslu v ST (136) je glagol izposojen iz enakopomenskega stvn. *îlen*, *îllan*, *îlan* "hiteti" (pomen in zadnja različica iz Schützeichel 1995,173). Prvotno sln. je moralo biti (*h*)*îljati*, kar je tudi izpričano (ESSJ I, 193), saj se je stvn., srvn. bav. *l* za *i*-jem do 1300 substituiral s sln. *lj*, ta pa je narečno sln. otrdel v *l*. Ta narečni razvoj je značilen med drugim tudi za koroška narečja (Ramovš 1935, 4) in Pleteršnik ima besedo prav iz koroškega vira (*Guts.*). Po 1300, ko ni več palatalne substitucije (ST § 117–8), ne bi imeli več sln. *i*. Ta se je namreč v nemščini diftongiral (ST § 25–8). Sln. *h-* je mogoče rezultat vpliva sln. *hitéti*, izpričan pa je tudi v kor. nem. *heil'n* (ST 136). Ker je proteza *h-* v stvn. možna (Braune-Eggers 1987, § 152), je sln. *h-* lahko nemškega izvora. Po ESSJ (I, 193) je glagol izposojen iz srvn. *îlen* "hiteti".

kétina, *f.* die Kette; — iz stvn. chetina, *Mik. (Et.)*; pogl. veriga.

— Tudi po slovarskem geslu v ST (148) in po ESSJ (II, 30) je beseda izposojena iz istopomenskega stvn. *ketīna*, *chetīnna* "veriga", vendar bi pravila substitucijske fonetike, ki so obravnavana v uvodnem delu ST⁴, zahtevala sln. *nj*. Ker imajo sln. narečja, ki razlikujejo med *n* in *nj*, v tej besedi *n* (na primer koroško obirsko *qétna* (Karničar 1990, 164: geslo *ketina*)), je moralo biti izposojeno že pred 750, ko še nimamo palatalne substitucije (ST § 125–6). V tem primeru smo prevzeli različico z dolgim *i*, saj bi se kratki *i* v sln. zamenjal s polglasnikom (ST § 25, § 11–2).

mûšovž, *m.* der Saal, der Speisesaal, *Dict., Hip.-Cv.*; der Corridor (mužovš), *Jan.*; — prim. srvn. muoshûs, coenaculum, refectorium, triclinium, *Cv. III. 11.*; nem. (dial.) musshaus, Vorhaus, *Mik. (Et.)*.

— Tudi po slovarskem geslu v ST (182) in po ESSJ (II, 196: *môstovž*) je beseda izposojena iz srvn. *muos-hûs* "gostilna, jedilnica", vendar ST opozarja, da je moral biti ob prevzemu nem. dolgi *û* že diftongiran v *ou* (ST § 33). Oblika s takim diftongom sicer ni izpričana (Lexer 1872–8), jo je pa mogoče predpostaviti. V sln. se pomen razvija dalje: "dvorana, jedilnica; hodnik". Srvn. *muos-* pomeni "obedovanje, obrok hrane" (Lexer 1872–8, I, 2240), srvn. *-hûs* pa "hiša, stanovanje itd." (ibid. I, 1399–1400).

2.2 Sedem odstotkov (= 73 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, se po pravilih substitucijske fonetike za izposojajo iz nemščine v slovenščino, ki jih obravnava Striedter-Tempsova v teoretičnem uvodu v ST, da izpeljati iz nemške predloge, ki jo predlaga Pleteršnik. Zato ima Pleteršnik ravno tako prav kot ST in ESSJ, ki izvajata iz mlajše ali starejše fonetične realizacije iste predloge

⁴ Za tiste, ki ST ne poznate: začne se s teoretičnim uvodom, ki obravnava pravila substitucijske fonetike za izposojajo iz nemščine v slovenščino (tj. pravila zamenjevanja nemških glasov s slovenskimi), sledi pa mu slovar nemških izposojenk v slovenščini.

(pri Striedter-Tempsovi gre za izvajanja v slovarskem delu v ST, ki sledi teoretičnemu uvodu).

Primeri:

cájhən, -hna, *m.* 1) kletvica: c. cajhnasti! vermaledeite Geschichte! *Polj.*; – 2) c. ljudi, denarjev, ungemein viel Leute, Geld, *Goriš.*; – iz nem. Zeichen; prim. čudo.

— Po pravilih substitucijske fonetike v ST je beseda lahko izposojena iz nvn., čeprav ST (97) v slovarskem geslu izvaja iz srvn. *zeichen* "znak, čudežno znamenje, čudo", prav tako ESSJ (I, 57). ST (97): "V bavarski avstrijščini še danes obstaja beseda *Zeichen* v pomenu 'čudo'." Pri prvem pomenu v Pleteršnikovem geslu gre v sln. za *čudo čudno!* pri drugem pa za *čudo ljudi*, torej nvn. *Zeichen* pomensko ustreza.

štépih, -íha, *m.* der Schöpf-, Zieh- oder Pumpbrunnen, *Guts., Mur., Cig., Mik., Št.*; – prim. štembih in bav. stübih, Packfass, *Mik. (Et.)*.

— Striedter-Tempsova v slovarskem geslu (ST 228) izvaja iz srvn., kar pa po pravilih substitucijske fonetike (ST uvodni del) ni pravilno. Zaradi sln. *p* je namreč morala biti beseda izposojena pred 1050 (ST § 56), torej iz stvn., kar pa po drugi strani ni izpričano (Grimm 20, 192–3: prve izpričbe so v srvn. — glej prvi pomen *Stübich*). 1050 je namreč meja med stvn. in srvn. Lahko da je bilo izposojeno po 1050 kot sln. **štebih* (ST § 56), do razvoja *b > p* pa je prišlo v sln., saj imamo izpričano tudi *štembih*, vendar Ramovš 1924: 177–191 nima podobnih primerov za tak razvoj. Če kljub temu predpostavimo razvoj *b > p* v sln., bi lahko bilo izposojeno iz srvn. *stübich, stubich* "Packfaß", kot predvidevata ST (228) v slovarskem geslu in ESSJ (IV, 110), ali iz Pleteršnikove predloge: nvn. bav. *stübih* "Packfaß", vendar še vedno ni pojasnjen sln. *e*. Lahko da je bilo prevzeto kot sln. **štubih*, potem pa se je prvotni sln. *u* v roditelju, kjer je naglašen drugi zlog, reduciral v polglasnik (moderna vokalna redukcija), to pa se je posplošilo na imenovalnik. Sln. *m* v *štembih* je sekundaren (slovenski) pred labialom (ST 228). Ker nemška beseda označuje "vrsto brente" (prim. Grimm (13, 1403; 20, 192—3): *Packfass* in *Stübich* sta sinonima za "vrsto brente"), v sln. pa je to "vodnjak", je očitno prišlo do pomenskega razvoja: nem. "vrsta brente" > sln. *"posoda, ki drži tekočine" > sln. "vodnjak".

vâdla, *f.* der Ofenwisch, *M., Z.*; = omelo, metla pri krušni peči, *Tolm.-Erj. (Torb.), Idrija*; – prim. kor.-nem. wad'l = der Wedel.

— Po pravilih substitucijske fonetike v ST lahko izvajamo iz Pleteršnikove nvn. kor.-nem. predloge, čeprav ST (242) v slovarskem geslu in ESSJ (IV, 273) izvajata iz srvn. *wadel* "nekaj čopastega; čopič; priprava za kropljenje; pahljača; šop perja (kot okras)". Za sln. *vâdla* Pleteršnik navaja pomen "Ofenwisch", za kor.-nem. *wad'l* pa "Wedel". *Wedel* pomeni "šop, s katerim se pahlja ali počne kaj podobnega" (Grimm 27, 2815–26), torej je lahko tudi "omelo", kot je to tudi *Ofenwisch* "metla z dolgim ročajem za čiščenje peči".

2.3 Pri 21 odstotkih (= 214 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, lahko rečemo, da se pri navedbi nemške predloge za izposojeno ni zmotil, vendar ni bil dovolj natančen. Poglejmo si razne tipe te nenatančnosti:

2.3.1 Po pravilih substitucijske fonetike v ST (teoretični del) je Pleteršnikova nemška predloga možna, a z rahlo korekcijo (običajno mora biti predloga bavarska namesto splošnonemška). ST (v slovarskem delu) in ESSJ pa izvajata iz mlajše ali starejše fonetične realizacije iste besede.

Primeri:

glîh, I. *adj. indecl.*, pogl. enak, raven; — II. *adv.* pogl. enako, ravno, prav: g. tako; — iz nem.; prim. stvn. *gilîh*, *Mik. (Et.)*.

— Po pravilih substitucijske fonetike v ST je beseda lahko izposojena iz stvn. *gilîh* "enak, podoben" (Grimm 7, 7936–8014), vendar bi moral biti prvi *i* v stvn. že reduciran v polglasnik, kar je tudi izpričano: stvn. *gelîh* (*ibid.*). O redukciji nenaglašanih stvn. vokalov prim. Braune-Eggers 1987, § 71. Morali bi pravzaprav imeti sln. **gljih* (ST § 117), nepalatalni *l* pa imamo iz narečij, kjer je palatalni *l* otrdel (prim. zgoraj *hîlati*). Po slovarskem geslu v ST (128–9) in po ESSJ (I, 147) je izposojeno iz srvn. *gelîch*, *gelîche*, *glîch* *adj.* "enak, raven", *adv.* "na enak način".

mêrkovca, *f.* = opica; — prim. nem. *Meerkatze*, *Mik. (Et.)*.

— Po pravilih substitucijske fonetike v ST je beseda lahko izposojena iz nvn., vendar iz predloge z *o*-jem: ST (179) med gradivom v slovarskem geslu navaja tudi bav. avstr. nar. *merkhots* "opica". Sln. *v* je sekundaren, saj obstaja tudi sln. *mêrkoca* "opica" (ST 179). Lahko da gre za ljudsko naslonitev na sestavljeno pripono *-ov-ica* (Metka Furlan, ustno). Po slovarskem geslu v ST (179) in po ESSJ (II, 178) je izposojeno iz srvn. *mer(e)katze* "vrsta opice", kot vidimo, pa moramo tudi ta dva vira korigirati, saj slovenska beseda zahteva bavarsko labializacijo: srvn. **mer(e)kotze* (ST § 3).

pànt, *pànta*, *m.* 1) das Thürband; — 2) die Gattung, die Art, *C.*; – die Statur, *Meg.-C.*; dobrega, slabega panta, *Hal.-C.*; – iz nem. "Band", ki pomenja v bav. narečju tudi: *Verwandtschaft, C.*

— Na prvi pogled beseda ne more biti izposojena iz nvn., saj bi morala biti zaradi sln. *a* izposoja knjižna iz nvn. *Band* (ST § 4), sln. *p* pa kaže, da bi morala biti predloga bavarska: **Pont* (ST § 53). Nobena od teh dveh predlog torej glasovno ne ustreza. Izposojeno pa je lahko iz srvn. bav. *pant* "vez" pred labializacijo bav. *a* v *o* (ST § 2). Tako predlogo predpostavita tudi Striedter-Tempsova v slovarskem geslu (ST 188) in ESSJ (III, 8). Vendar je možno, da imamo v neki besedi bav. *p*, nimamo pa bav. labializacije *a* v *o*. Če recimo pogledamo bav. avstr. besedo *Pankert*, srvn. *bankart*, oboje "nezakonski otrok" (ST 188: *pánkrt*), lahko vidimo, da ima bavarski *p*, nima pa sledov bavarske labializacije. Zato lahko za naš primer predpostavimo nvn. bav. **Pant-* z južnobavarskim *nt* v medglasju, torej iz odvisnih sklonov (ST § 68). Kako pa je s pomenskimi razmerji med nemško predlogo in izposojenko? Najprej pogledajmo pomen na nemški strani: bav. *Band* = "tečaj pri vratih; sorodstvena vez med otrokom in očetom ali materjo" (Schmeller 1985, I, 246). In pomen v sln.: iz bav. nem. pomena "sorodstvena vez med otroki in starši" je prevzeto sln. dial. *pânt* "rod, pleme" in "stas, postava" (ESSJ III, 8). V sln. pa prevladuje seveda "tečaj pri vratih".

2.3.2 Nemške izposojenke, ki jih je kot take označil Pleteršnik, imajo isto nemško predlogo, kot jo predpostavlja ST ali ESSJ ali oba, vendar je potrebna rahla korekcija: izvajati je treba iz narečne oblike namesto knjižne.

Primeri:

krompír, *-rja*, *m.* die Kartoffel, der Erdapfel (*solanum tuberosum*); – *coll.* Erdäpfel; krompirja skuhati; – iz nem. "Grundbirne", *C.*; (prim. *gen.* krompírna, *Fr.-C.*); tudi: *-îr, Dol.*

— Tudi ST (160) v slovarskem geslu izvaja iz nvn. bav. avstr. *Grundbirne* "krompir" (pomen po Schmeller 1985, I, 1004), čeprav bi fonetično najbolj ustrezalo kor. nem. *krumpir* "isto" (pravila substitucijske fonetike v ST). Po ESSJ (II, 98–9) je lahko izposojeno iz slednje predloge.

2. **lòp**, *lópa*, *m.* der Laffe, der Tölpel, der Narr: za lopa imeti, *Fr.-C.*; – prim. srvn. *lappe* = Laffe, tirol. *lapp*, *C.*

— Tudi po slovarskem geslu v ST (171) in po ESSJ (II, 150) je beseda izposojena iz srvn. *lappe* "preprost, neumen človek, domišljav bedak, lopov, baraba", kar po pravilih substitucijske fonetike v ST ustreza, seveda pa je morala biti predloga labializirana: srvn. bav. **loppe*, kar izpostavlja tudi ST (171, § 3). Pomen se v sln., kar se tiče norosti, rahlo intenzivira: "domišljav bedak, butec, norec".

rántaha, *f.* = velika ruha, die Plache; r. se razgrinja po tleh; z njo se pokrivajo kolibe ob semnjih; – iz nem. *Randtuch*, *Mik. (Et.)*.

— Tudi po slovarskem geslu v ST (207) je beseda izposojena iz nvn., in sicer iz bav. *Ranttuch* (razlika v eni črki) (pomen iz ESSJ (III, 151): "zarobljena tkanina") oziroma natančneje iz bav. nar. **Ranttach* (ST 207), kar po pravilih substitucijske fonetike v ST zaradi sln. drugega *a*-ja bolj ustreza kot Pleteršnikova predloga. Po ESSJ (III, 151) je izposojeno iz bav. *Ranttuch*, ni pa omenjen bavarski narečni razvoj srvn. *-tuoch* > bav. nar. *-tach* (nvn. *-tuch*), ki ga zaradi sln. drugega *a*-ja moramo predpostaviti (ST § 51). V slovenščini pride do specializacije pomena: nem. "zarobljena tkanina" > sln. "rjuha".

2.3.3 Nemške izposojenke, ki jih je kot take označil Pleteršnik, imajo isto nemško predlogo, kot jo predpostavlja ST ali ESSJ ali oba, vendar je potrebna kakšna druga rahla korekcija (ne narečno namesto knjižnega kot pri prejšnji točki).

Primeri:

flára, *f.* = maroga (der Fleck); flare, eine Art Aussatz (elephantiasis), *Mik.*; – prim. kor.-nem. *flarn*, eine große Krätze, flerre, wundgeriebene Stelle der Haut.

— ST v slovarskem geslu (120) navaja razne nvn. predloge, tudi Pleteršnikovo kor.-nem. *flarn*, fonetično pa bi bila najustreznejša kor. nem. *flare* "gnojna krasta na koži", kar bi ustrezalo tudi pomensko, saj je blizu sln. "maroga; vrsta gobavosti". Pleteršnikova predloga bi dala sln. **flarna*, tako da ni povsem ustrezna. Po ESSJ (I, 130) je iz srvn. *vlarre* "široka, grda rana", kar fonetično in pomensko ravno tako ustreza kot predloga v ST.

krtáča, *f.* 1) die Bürste; – 2) der Wollkamm, *Mur., Jan., Savinska dol.*; – prim. nem. die Kardätsche, lat. *carduus*, Distel.

— ST v slovarskem delu te izposojenke nima. Po ESSJ (II, 103) je ta beseda izposojena iz Pleteršnikove nemške predloge s pomenom "ščetka za živino". Po pravilih substitucijske fonetike v ST je lahko izposojena iz nvn., vendar bi morala biti predloga nepreglašena, kar je v bavarščini možno: **Kardatsche* (ST § 22). Poleg tega bi na nemški strani morali imeti *t* in ne *d* (ST § 72, § 68) in res je ta izpričan: *Kartätsche* "glavnik za volno, ščetka za konje" (Grimm 11, 210: *Kardatsche*). Pravo predlogo lahko torej samo predpostavimo: bav. **Kartatsche*.

1. **pâpež**, *m.* der Papst; – prim. stvn. *pabes*, *bābes*, *Mik.*

— Tudi po slovarskem geslu v ST (189) je beseda izposojena iz te stvn. predloge, vendar je njena fonetična realizacija malce drugačna: *pâpes* "papež" (pomen po

Schützeichel 1995, 92), kar je zaradi drugega *p*-ja fonetično ustrežnejše (ST § 56). Po ESSJ (III, 8–9) je izposojeno iz Pleteršnikove predloge.

2.3.4 Kot zadnji tip Pleteršnikove nenatančnosti si pogledajmo še nemške izposojenke, kjer je Pleteršnik sicer predpostavil pravo nemško besedo kot predlogo, vendar ni izbral prave fonetične realizacije te predloge: zapisal je recimo, da je izposojeno iz nove visoke nemščine (nem.), v resnici pa mora biti že iz srednje visoke nemščine. Možno je seveda, da je mislil na splošno na nemško besedo, da torej časovno ni nameraval biti natančen.

Primeri:

bədənj, -dnjà, *m.* 1) der Bottich, *Cig., Jan., DZ., Levst. (Nauk)*; die Weinkufe, *Cig., C.*; grozdje vržejo v veliko kad, bedenj, *Hip. (Orb.)*; velika lesena posoda (kad), ki je vendar manjša od plavnika, *Erj. (Torb.)*; – 2) die Butte, *Ist.-C.*; – 3) hohler Baumstamm, *Mur., V.-Cig., Jan., C., Levst. (Nauk)*; v bednji ima žolna mlade, *Ljutomer-Raič (Nkol.)*; ein zum Bienenstock ausgehöhlter Baumstamm, *Habd., Ip.-Mik.*; bukovi bednji rabijo namesto panjev, *Levst. (Beč.)*; hohler Baumstamm als Brunneneinfassung, *ogr.-C., SlGor.*; – das Baumschiff z. B. bei der Schiffmühle, *V.-Cig.*; tudi bédənj, *Valj. (Rad)*; – iz nem.; prim. stvn. butinna, srvn. büte, büten, *Mik. (Et.)*.

— ST te izposojenke ne obravnava. Po pravilih substitucijske fonetike v ST mora biti sln. *bədənj* stara izposojenka iz stvn. *butin, butinna* "škaf, sod" (Pfeifer 2000, 188), in sicer zaradi polglasnikov (izposojeno pred 10. stoletjem (ST § 15, § 11)). Ni pa jasno, zakaj imamo v sln. *b* in *d*, pričakovali bi namreč *p* in *t*. Razen seveda, če bi bilo izposojeno pred II. Lautverschiebung (stvn. ali drugi konzonantni premik), bi imeli sln. *b, d* (ST § 72, § 53) in res beremo tako v ESSJ (I, 15): "Izposojeno preko neizpričane germ. oblike **budin-*, stangl. *byden*, stvn. *butin*, nvn. *Bütte* iz srlat. *butina*." Stvn. *butin, butinna* "škaf, sod" pomensko dovoljuje, da je bilo sln. *bədənj* izposojeno že iz germanščine, saj imamo v sln. podoben pomen "kad, čeber".

gnâda, *f.* iz nem. Gnade, pogl. milost; solnce gre k božji gnadi, geht unter (srvn. "ze gnaden", *C.*); – "Vaša gnada" kruha strada, Titel ohne Mittel, *Cig.*

— Izposojenka je izpričana že v 14. stoletju v Rateškem rokopisu, zato ne more biti izposojena šele iz nvn. (Jazbec 2005, 60–61), torej po 1500, pač pa je po pravilih substitucijske fonetike v ST lahko prevzeta le iz enakopomenskega srvn. *gnâde* "milost, nežnost" (kot pravi ST tudi v slovarskem geslu (129) in kot izvaja ESSJ (I, 151)) ali iz reduciranega enakopomenskega stvn. **genâda* (stvn. *ginâda* "božje usmiljenje, božja pomoč, naklonjenost, dobrohotnost" (Pfeifer 2000, 460); glede redukcije stvn. *i* prim. zgoraj *glîh*).

škâf, škâfa, *m.* das Schaff; dež gre, kakor da bi iz škafa (s škafom) lil, es gießt; – prim. stvn. scaf, *Mik. (Et.)*.

— Tudi ST (218) v slovarskem geslu in ESSJ (IV, 51) izvajata iz iste predloge, vendar je sln. *f* možen šele v 12. stoletju (ST § 63) in ker imamo sln. *šk* do 12. stoletja (ST § 91), je po pravilih substitucijske fonetike v ST moralo biti izposojeno na prelomu 11. in 12. stoletja iz srvn. **skaf* (izpričano srvn. *schaf* "posoda za tekočine").

2.4 Za 3 odstotke (= 34 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, je bilo v kasnejših raziskavah (ST, ESSJ, SES, BZS) ugotovljeno, da so res izposojene iz nemščine, vendar iz neke druge besede.

Primeri:

bríhtati, -am, *vb. impf.* = dramiti, bistriti, učiti; (narejeno iz obrihtati, in to iz nem. richten, C.).

— Po ST je bila beseda izposojena v 14., 15. stoletju, ko je nem. predpona *be-* v bavarščini šla v *we-*, kar se v sln. substituira z *b* (za nem. vzglasni *b* bi takrat imeli sln. *p*), in sicer iz srvn. *berihten* "naravnati, urediti, opremiti, oblikovati; učiti, poučevati, poučiti" (ST 95 in § 137, § 53, § 55). Po ESSJ (I, 44: *bríhten*) je Pleteršnikova razlaga zgrešena, ST pa ima prav. Izposojen je bil samo pomen "učiti", pomena "dramiti" in "bistriti" pa sta se razvila v slovenščini preko *"pripraviti za učenje".

kâlčmar, -rja, *m.* der Schweineschneider, *Tolm.-Levst. (Rok.)* – prim. švic. galzler = Schweineschneider, *Levst. (Rok.)*.

— ST (143) za sln. *kâlčmar* "obrezovalec prašičev" predpostavi drugačno predlogo: nem. *Kaltschmied* "kovač, ki dela brez ognja; potujoča sodrga" (pomen po Grimm 11, 92), kar fonetično ustreza, če predpostavimo, da je bilo nem. *-ied* zamenjano s sln. pripono *-ar*. Kar se tiče pomena, pa ST (143) pravi, da so taki potujoči ljudje tudi obrezovali prašiče. Poleg tega pravi tudi, da je štaj. nem. *galzler* "obrezovalec prašičev" pomensko vplivalo na sln. izposojenko. Po ESSJ (II, 11) je možno, da sta v sln. *kâlčmar* sovpadli ti dve nemški besedi. Iz švic. oziroma štaj. nem. *galzler* nikakor ne bi dobili sln. *k* in *m*, tako da Pleteršnik nima prav.

prêštica, *f. dem.* prešta; ein kleines Brot, das zu Allerheiligen Bettlern, Kindern u. andern gegeben wird, das Seelenweck, (preščica) *Cig.*; (nav. "prêšca", *Gor., Notr.*; iz nem. Bretze, *Štrek. [LjZv. IX. 230.]*).

— ST te izposojenke s pomenom "hlebček kruha, ki ga dajo otrokom, beračem in drugim za Vse svete; pecivo v obliki prepletene kite, ki ga botri dajo otrokom na dan vernih duš" ne obravnava. Po ESSJ (III, 115: *prēsta*) je sln. *prêštica* izposojeno iz druge predloge: srvn. bav. **præzte* "pecivo v obliki prekrižanih rok" (srvn. *bræzte*), saj iz srvn. oz. nvn. *tz* ne moremo dobiti sln. *št*, iz sln. *ct* (iz nem. *zt*) pa se prek sln. *st* lahko razvije sln. *št*.

2.5 Pri 16-ih odstotkih (= 172 gesel) besed, ki jih je Pleteršnik označil kot nemške izposojenke, je bilo v kasnejših raziskavah (ST, ESSJ, SES, BZS) ugotovljeno, da niso izposojene iz nemščine.

Primeri:

2. **čístac**, -tca, *m.* die Rosnessel (stachys), *Cig.*, (hs.); – der Feldsalbei (salvia pratensis), C.; – prim. lat. cistus, nem. Ziest, *Mik. (Et.)*.

— ST te besede ne obravnava. Po pravilih substitucijske fonetike v ST je beseda lahko izposojena iz enakopomenskega nvn. *Ziest* "stachys" (Grimm 31, 1236), vendar bi bilo treba razložiti razvoj sln. *c-* v *č-*, zato je bolj verjetna domneva v ESSJ (I, 83), ki trdi ravno obratno: "... nem. *Ziest* je izposojeno iz slov. jezikov ...".

dûrhati, -am, *vb. impf.* = prebadati: žabe d., Frösche spießen, *SlGor.-C.*; – prim. bav. durcheln = durchbohren, C.

— ST besede *dûrhati* ne obravnava. Po pravilih substitucijske fonetike v ST je sln. beseda lahko izposojena iz nvn. bav., vendar bi pričakovali sln. **durhlati*, zato je Pleteršnikova domneva manj verjetna, kljub temu, da sta si slovenska in bavorska beseda pomensko podobni (*durchbohren* = "prebadati, prevrtati"). Po ESSJ ta nemška predloga ne pride v poštev, sama etimologija pa je nejasna.

nergáti, -âm, *vb. impf.* 1) brummen, murren, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *nk.*; – 2) schmähen, *C.*; kako so njega nergali, *Krelj*; –iz nem. nergeln; (tudi: njergati, *Cig.*, *Jan.*).

— ST te besede ne obravnava. Po pravilih substitucijske fonetike v ST beseda ne more biti izposojena iz nvn. *nergeln* "mrmrati" (pomen po ESSJ (II, 220)), saj bi pričakovali sln. **nerglati*, poleg tega pa bi težko razložili različico sln. *njergati* (glej vsebino Pleteršnikovega gesla), zato ima prav ESSJ (II, 220), ki pravi, da sln. beseda ni iz nem., ampak je slovanskega izvora.

2.6 Pri 6-ih odstotkih (= 67 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, sem po pregledu ST, ESSJ, SES in BZS ugotovila, da bi bile potrebne še nadaljnje raziskave.

Primeri:

cífa, *f.* 1) die Franse an einem zerissenen Kleide, *Cig.*; – 2) die Schlampe, *Cig.*, *C.*, *Kr.*; – prim. kor.-nem. zifer, Schelte gegen liederliche Frauenzimmer.

— Po slovarskem geslu v ST (101) je beseda izposojena iz iste predloge. Po pravilih substitucijske fonetike v ST ta kor.-nem. predloga ustreza, samo ni jasno, kje se je izgubil *r*. Kar se tiče pomena, je nenavadno, da bi prevzeli abstraktni pomen "nemarnica", ki je edini pomen kor.-nem. *zifer*, predmetni pomen "resa na raztrgani obleki" pa bi se razvil v slovenščini, saj je bolj običajno ravno obratno. Lahko da gre pravzaprav za besedo *cífre* pl. "blestivke, rese" (ESSJ I, 63), ki pa ni izposojena iz nem., temveč iz madžarščine. Sicer pa besede *cífa* v ESSJ, SES, BZS ni.

lâvžak, *m.* der Hosensack, *C.*; – gotovo iz nem.

— ST, ESSJ, SES in BZS besede s pomenom "žep v hlačah" (Grimm (10, 1842): *Hosensack* "žep v hlačah") ne obravnavajo. Drugi del sln. besede je razložljiv iz stvn., srvn. *sac*, nvn. *Sack* "vreča" (Pfeifer 2000, 1155), za prvi del pa ni jasno, od kod bi bil.

okrišljaj, *m.* 1) der Umkreis, *C.*; – 2) die Heuscheibe auf Wiesen, *C.*; – prim. okrešljaj; iz nem. Kreis (?).

— ST te besede ne obravnava. ESSJ (II, 246: geslo *okrešelj*) navaja možnost izposoje iz nem. kot eno izmed razlag, in sicer izvaja iz nem. *Umkreis* "okolica, krog okoli nečesa", vendar bi za nvn. *ei* pričakovali sln. *aj*, za nvn. *s* (iz srvn. 3) pa sln. *s* (ST § 38, § 79). Tudi če izvajamo iz srvn. *umbekreiz* "krog okoli nečesa, obseg, premikanje v krogu, ovinek (daljša pot), okolišenje" (Pfeifer 2000: 731), nikakor ne moremo imeti substitucije sln. *š* (ST § 79). V stvn. beseda še ne obstaja (Pfeifer 2000, 731). Sln. *o* bi bil kalkiran po nem. *um-*. Pomensko bi srvn. ali nvn. predloga ustrezali, saj imamo tudi v sln. pomen "okolica, krog okoli nečesa", drugotno pa se je v sln. zaradi okrogle oblike razvil še pomen "kopa sena na travniku". Kljub tej pomenski bližini omenjene fonetične težave zahtevajo nadaljnje raziskave.

2.7 Pri 24-ih odstotkih (= 249 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, je izvor samo nakazan (na primer: iz nem.), ni pa navedena nemška predloga. Kasnejše raziskave (ST, ESSJ, SES, BZS) so potrdile, da je imel Pleteršnik prav.

Primeri:

câjnati, -am, *vb. impf.* železo c., Stabeisen machen, das Eisen zu Zainen verarbeiten, zainen; – iz nem.

— Kot predlogo za izposojajo lahko predpostavimo nvn. bav. *zainen* "kovati

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI 12.2006.2

železo, zlato, srebro v palice" (pomen po Schmeller 1985, 2/2, 1128) oziroma srvn. *zeinen* "kovati (kovino v palice)" (slednje kot predloga po ST (97) in po ESSJ (I, 57)). Kot vidimo, se pomen v slovenščini specializira: "kovati železo v palice". V nvn. bav. *zainen* oziroma srvn. *zeinen* gre za stari diftong *ei* iz germ. *ai* (Schmeller 1985, 2/2, 1128 navaja stvn. *zeinian*, *zeinnan* "kovati, skovati", kar dokazuje, da ne gre za mlajši *ei*, ki je nastal iz dolgega *i*-ja šele v času srvn.). Ta stari diftong je med 1100 in 1200 izpričan kot *ai* (čeprav se še vedno zapisuje z *ei*), kasneje pa se v bavarščini labializira v *oi*, *oa* (ST § 38). Izposojeno bi lahko bilo torej med 1100 in 1200 iz srvn. *zeinen*, vendar bi takrat imeli v sln. palatalni *nj* (pravila substitucijske fonetike v ST (§ 126)), tako da je bolj verjetno izposojeno iz nvn. bav. nelabializiranega *zainen*. Bavarskoavstrijski pogovorni jezik se pri *ai* namreč v času nvn. zgleduje po knjižni nemščini, kjer ni bilo labializacije *ai* v *oi*, *oa*, tako da je možna tudi sln. substitucija *aj* in ne le *oj* ali *a* (ST § 38—40).

lâšta, *f.* die Leiste; – iz nem.

— Po slovarskem geslu v ST (166) in po ESSJ (II, 127) je beseda izposojena iz enakopomenskega srvn. srednjebavarskega **lâšte* (srvn. *lîste* "letev, lata itd."). Obstaja pa problem: rekonstrukcija srvn. srbav. **lâšte* ni mogoča, saj imamo srvn. srbav. *ā* iz srvn. *î* šele po 1300, takrat pa bi morali imeti srvn. srbav. *-st-* in ne *-št-* (pravila substitucijske fonetike v ST, § 28, § 86). Prava rekonstrukcija bi torej bila srvn. srbav. **lāste*. Posledično bi morali imeti sln. *-st-*. Ker vemo, da se sln. *-st-* lahko razvije v *-št-* (Ramovš 1924, 293), je problem enostavno rešen: prevzeto je bilo kot sln. **lasta*, š pa se je razvil v slovenščini.

žénof, *m.* der Senf; – iz nem.; pogl. gorušica.

— Po pravilih substitucijske fonetike v ST je lahko izposojeno iz enakopomenskega srvn. *sēnf* "gorčica", kar kot predlogo za izposojeno navaja Striedter-Tempsova v slovarskem geslu v ST (251), edino sln. *o* je nerazložljiv. ESSJ (IV, 448) predlaga poleg te srvn. predloge tudi stvn. *senaf* "gorčica", ampak to ne bi dalo sln. *f*, temveč *p* (ST § 61–2). Lahko da je bilo najprej izposojeno iz stvn. *senaf* kot sln. **ženop*, potem pa je bilo iz srvn. *sēnf* izposojeno kot sln. *ženf* (imata ST in ESSJ v geslu *ženof*), kar je vplivalo na razvoj sln. **ženop* > *ženof*.

2.8 Pri enem odstotku (= 15 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, je bilo mogoče ugotoviti, da je ta združil v eno geslo več besed različnega izvora, ki bi jih bilo treba obravnavati ločeno.

Primeri:

plóča, *f.* 1) die Platte, *Valj. (Rad), nk.*; ein flacher Stein, *Štrek.*; – die Platte (bot.), *Cig. (T.)*; das Krautblatt, *Jarn., C.*; (kor.-nem. ploutsche); – eine flache Schüssel, *Cig., C.*; – die flache Klinge (z. B. eines Degens), *Guts., Mur., Cig., Jan.*; – 2) = pločevina, das Blech, *Jan. (H.)*; – 3) die Plateiße (platessa vulgaris), *Jan., Erj. (Z.)*; – tudi: plóča.

— ST te besede ne obravnava. Iz Pleteršnikovega zapisa lahko sklepamo, da je iz nemščine izposojeno samo sln. *plóča* v pomenu "das Krautblatt", kar je "zeljni list" (Grimm 11, 2113), sicer bi bilo kor.-nem. *ploutsche* zapisano na koncu Pleteršnikovega gesla. Kor.-nem. *ploutsche* pomeni samo "velik širok list rastline, posebno zeljni list" (Lexer 1862, 33). Po ESSJ sln. *plóča* ni izposojeno iz nem., vendar ESSJ ne obravnava pomena "zeljni list". Bolj ustrezno bi bilo torej narediti dve gesli, ker gre izvorno za dve različni slovenski besedi. Po pravilih substitucijske fonetike v ST

je sln. *plóča* "zeljni list" lahko izposojeno iz kor.-nem. *ploutsche* (ST sicer ne govori o nem. narečnem sodobnem *ou*, vendar ker se je stvn./srvn. *ou* zamenjeval s sln. *o* (ST § 45), bi pričakovali to substitucijo tudi v našem primeru). Metka Furlan (ustno) opozarja, da je bilo mogoče ravno obratno: kor.-nem. *ploutsche* je lahko bilo izposojeno iz sln. *plóča* "zeljni list" kot kor.-nem. **plotsche*, *ou* pa je kor.-nem. narečni razvoj iz srvn., nvn. *o* (o tem razvoju prim. Lexer 1862, 33). Pleteršnikov zapis brez besedice po ali česa podobnega pred kor.-nem. *ploutsche* pravzaprav implicira, da je mogoče mislil prav na izposojeno iz slovenščine v nemščino in ne obratno.

1. **rêna**, *f.* 1) der Milchnapf, *Jan.*; – 2) der Hafendeckel, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *Kr.*; ali kupite eno reno — pokrivačo? *Rib.-Levst. (Rok.)*; — 3) *pl. rene*, die Garnwinde, *Cig.*; — prim. nem. (dial.): rein, reindel, ein vertieftes Gefäß, *Levst. (Rok.)*.

— Po ST (209) je beseda izposojena iz srvn. bav. *rîne* "posoda". Iz nvn. fonetične ustreznice *rein* ne moremo izvajati, saj bi imeli sln. *aj* (ST § 27), čeprav bi nvn. *rein* pomensko ustrezalo: sln. *rêna* "Milchnapf" = "lonček, skledica za mleko", nvn. *rein* "ein vertieftes Gefäß" = "globlja posoda". Obstaja tudi sln. *rîna* "pokrivača" (ST 20), kar je lahko izposojeno iz srvn. bav. *rîne* "posoda" (dobimo sln. *rînja*, to je izpričano (ST 209) in je v narečjih z razvojem *nj > n* otrdelo v sln. *rîna*). Sln. *rêna* pa je zaradi sln. *e* najverjetneje izposojeno iz prve stopnje diftongizacije srvn. *î*: srvn. bav. **reine* (izgovorjeno *ei*, ne *ai*) poleg starejšega izpričanega srvn. bav. *rîne* "posoda" (ST § 26). Sln. pomen "pokrivača" se je verjetno razvil metonimično: iz prevzetega "posoda" v "del posode". Po ESSJ (III, 170) so vse te slovenske besede tudi izposojene iz srvn. bav. *rîne*, vendar je dvomljivo, če spada zraven tudi *pl. rene* "motovilo", saj gre za povsem drug pomen. ESSJ ima dve gesli in *pl. rene* "motovilo" ne izvaja iz nemščine.

1. **šára**, *f.* 1) allerlei bunt durcheinander gemischte Dinge; stara š., altes Trödelwerk, alter Kram; – v jedi je polno šare, t. j. reči, ki ne spadajo k njej; kdo bode to šaro jedel, wer soll dieses Gemengsel essen! – 2) die Sorte, die Art, die Gattung, *Mur.*, *V.-Cig.*, ženske šare, weibisch, *Meg.-Mik.*; šaro po kom vzeti, jemandem nacharten, *Št.-Cig.*; dobre šare biti, *Z.*; – die Abstammung: levitovska šara, *Kast.*; – 3) eine Ziegel- oder Schindelreihe am Dache, *Št.-C.*; – die Schichte, *vzhŠt.*; – prim. nem. Schar, *Mik. (Et.)*.

— Najprej prevedimo pomene iz Pleteršnikovega gesla, da bo stvar bolj jasna: 1) "med sabo pomešane najrazličnejše stvari, krama"; 2) "vrsta, sorta, poreklo"; 3) "vrsta opeke ali skodel na strehi; plast". Tudi po slovarskem geslu v ST (216) je beseda izposojena iz nvn. *Schar* "vrsta, način", kar ustreza sln. drugemu pomenu. Sln. tretji pomen je po ST izposojen iz bav. *Schar* "skupaj sestavljene, s škodlami obložene deske, ki tvorijo spodnji rob ali nadstrešek opečnate strehe" in "vrsta, sloj". ST prvega sln. pomena ne obravnava. ESSJ (IV, 10: *šára II*) izvaja sln. *šára* v 2. in 3. pomenu iz iste predloge kot ST, vendar pomen 1) ne spada sem, ampak je obravnavan kot samostojno geslo, ki ne izvira iz nem. (ESSJ IV, 10: *šára I*).

2.9 Pri 6-ih odstotkih (= 64 gesel) nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, so kasnejše raziskave (ST, ESSJ, SES, BZS) pokazale, da je sicer Pleteršnikova razlaga možna, a so enako verjetne ali celo bolj verjetne tudi druge razlage (iz drugih jezikov ali domače slovansko).

Primeri:

1. **báža**, *f.* die Art, die Sorte; vsake baže, allerlei; die Raçe: živina dobre baže, Z.; – prim. nem. Fasel.

— Sln. substitucija *b* je možna do 13. stoletja, torej je sln. *báža* lahko izposojeno iz srvn. ali stvn. *fasel* "mladič, nasledstvo, prireja" (po 900 zaradi sln. *a* in *b*) (ST 123 in § 62, § 2). ST (123) takole razlaga sln. substitucijo nemškega *-el*: "Nemško končnico *-el* se je lahko razumelo kot deminutivni sufiks in se jo je zato v slovenščini zamenjalo z *-a*." Pri izposoji bi prišlo do pomenskega prehoda iz nem. "mladič, nasledstvo, prireja" kot *"bitja iste vrste, pasme" na sln. "vrsta, pasma, pleme". Po ESSJ (I, 14) je sln. *báža* ravno tako izposojeno iz te predloge, vendar ta dodaja, da je mogoče sponirati psl. obliko iz ide. oblike.

tûrčati, -am, *vb. impf.* = v igri s pirhom ob pirh trkati, *Jarn., Cig., Vrt., Kr.*; – prim. kor.-nem. turtschen (v istem pomenu).

—Tudi po ESSJ (IV, 249) je sln. *tûrčati* lahko izposojeno iz enakopomenskega kor.-nem. *turtschen*, ni pa to nujno, saj je zaradi sorodnih besed v poljščini možno tudi, da je sln. *tûrčati* slovanskega izvora. ST te besede v slovarskem delu ne obravnava, vendar je po pravilih substitucijske fonetike v uvodnem delu ST Pleteršnikova predloga ustrezna.

ûčkati, -am, *vb. impf.* hutschen, u. se, sich hutschen; (nav. ujčkati); – prim. nem. hutschen.

—ST te besede v slovarskem delu ne obravnava, po pravilih substitucijske fonetike v ST pa je izposoja sln. *ûčkati* iz enakopomenskega nem. *hutschen* "gugati" možna, pri čemer je sln. *-k-* ljubkovalna glagolska pripona. Vendar bi bilo treba razložiti tudi sln. *j* v sln. različici *ujčkati* (glej vsebino Pleteršnikovega gesla), zato je Pleteršnikovo izvajanje vprašljivo. Po ESSJ (IV, 259) je Pleteršnikova domneva manj verjetna, bolj verjetno gre za ide. dediščino.

3. Zaključki

Kot že rečeno, se je Pleteršnik pri pisanju slovarja opiral na etimološke izsledke Miklošiča, Štreklja, Cafa in Levstika. Za kasnejše raziskovalce je bilo delo olajšano že zato, ker je tu zbrano vse na enem mestu. Sodeč po oznakah v slovarju pa je Pleteršnik tudi sam prispeval k etimološkim razlagam v svojem slovarju, ko ni našel opore v obstoječi literaturi. Kasnejše raziskave (ST, ESSJ, SES, BZS) so Pleteršnika v mnogočem dopolnile, vendar glede na to, da se je ta samo v 16-ih odstotkih (= 172 gesel) vseh obravnavanih nemških izposojenk popolnoma zmotil (da sploh ne gre za nemške izposojenke), lahko rečemo, da je na področju germanizmov veliko prispeval k slovenski etimologiji. Pri 47-ih odstotkih nemških izposojenk, ki jih je kot take označil Pleteršnik, mu nimamo česa očitati, imel je popolnoma prav. Pri 21-ih odstotkih je bil le rahlo nenatančen. Le pri 16-ih odstotkih ga je bilo treba tako ali drugače dopolniti.

Viri in literatura (skupaj z okrajšavami)

- Braune, W., Eggers, H.**, 1987, *Althochdeutsche Grammatik*, 14. Auflage, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- BZS = Bezlaj, F.**, 2003, *Zbrani jezikoslovni spisi I—II*, uredila M. Furlan, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ESSJ = Bezlaj, F., Furlan, M., Snoj, M.**, 1976–2005, *Etimološki slovar slovenskega jezika I—IV*, Ljubljana, SAZU, ZRC SAZU.
- Grimm = Grimm, J. und W.**, 1999, *Deutsches Wörterbuch I—XXXIII*, Nachdruck der Erstausgabe 1854–1984, München, Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Jakopin, F.**, 1983, Pleteršnikov slovar in sočasno slovansko slovaropisje, *Obdobje simbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, 2. del, Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 4. julija 1982, str. 273–284, Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Jakopin, F.**, 1994, Maks Pleteršnik – mojster slovenskega slovaropisja, *XXX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 27. 6. –16. 7. 1994, Zbornik predavanj, str. 23–34, Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Janko, A.**, 1986, Raba in pogostnost iz nemščine prevzetih besed v Trubarjevem Katekizmu (1550), *Obdobja 6: 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, str. 427–434, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Jazbec, H.**, 2005, *Nemške izposojenke v besedilu P. Trubarja* Ena dolga predgovur (magistrsko delo), Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Karničar, L.**, 1990, *Der Obir-Dialekt in Kärnten*, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Lexer, M.**, 1862, *Kärntisches Wörterbuch*, Leipzig, Verlag von S. Hirzel.
- Lexer, M.**, 1872–8, *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch I—III*, Leipzig, Verlag von S. Hirzel.
- Orel-Pogačnik, I.**, 1995, Raba slovenskega besedišča od Megiserja do Pleteršnika, *XXXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 26. 6.–15. 7. 1995, Zbornik predavanj, str. 245–258, Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Pfeifer, W.**, 2000, *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, München, DTV.
- Pleteršnik, M.**, 2006, *Slovensko-nemški slovar I—II*, Transliterirana izdaja, uredila M. Furlan. (Original izšel 1894–5), Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ramovš, F.**, 1924, *Historična gramatika slovenskega jezika II, Konzonantizem*, Ljubljana, Učiteljska tiskarna.
- Ramovš, F.**, 1935, *Historična gramatika slovenskega jezika VII, Dialekti*, Ljubljana, Učiteljska tiskarna.
- Schmeller, J. A.**, 1985, *Bayerisches Wörterbuch*, Sonderausgabe der von G. Karl Frommann bearbeiteten 2. Ausgabe, München 1872–1877, München, R. Oldenbourg.
- Schützeichel, R.**, 1995, *Althochdeutsches Wörterbuch 5.*, überarbeitete und erweiterte Auflage, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- SES = Snoj, M.**, 2003, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana, Modrijan.
- ST = Striedter-Temps, H.**, 1963, *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*, Berlin, Osteuropa-Institut.

Šivic-Dular, A., 1997, Pomen Pleteršnikovega slovarja za slovansko etimologijo, *Zbornik Slavističnega društva Slovenije 5, Maks Pleteršnik, Zborovanje slavistov Krško in Pišece 1994*, str. 43–50, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

5. Okrajšave

- adj. = adjectivum (pridevnik)
adv. = adverbium (prislov)
ahd. = althochdeutsch (starovisokonemško)
avstr., avstr.-nem. = avstrijskonemško
bav. = bavarsko
bot. = botanica (spada v rastlinstvo)
coll. = collectivum (zbirno ime)
dem. = deminutivum (pomajševalna beseda)
dial. = v dialektu, v narečju ali v narečjih
f. = femininum (samostalnik ženskega spola)
gen. = genitivus (rodilnik)
germ. = germanizem (Pleteršnikovo besedilo), oziroma germansko (ostalo besedilo)
ide. = indoevropsko
indecl. = indeclinabile (ne sklanja se)
kor., kor.-nem. = koroškonemško
lat. = latinsko
m. = masculinum (samostalnik moškega spola)
n. = neutrum (samostalnik srednjega spola)
nar. = narečno
nav. = navadno
nem. = nemško
nhd. = neuhochdeutsch (novovisokonemško)
nizkonem. = nizkonemško
nvn. = novovisokonemško
pl. = pluralis (množina); plurale tantum (samo v množini rabljen samostalnik)
pogl. = poglej (navadno pri napačnih oblikah in besedah kaže na pravilnejše)
prim. = primerjaj
psl. = praslovansko
sln. = slovensko
srbav. = srednjebavarsko
srlat. = srednjelatinsko
srvn. = srednjevisokonemško
stangl. = staroangleško
stvn. = starovisokonemško
štaj. nem. = štajerskonemško
št.-nem. = štajerskonemško
švab. = švabsko

švic. = švicarskonemško

tirol., tirol.-nem. = tirolskonemško

vb. impf. = verbum imperfectivum (nedovršni glagol)

z. B. = zum Beispiel (na primer)

6. Okrajšave za literaturo in zemljepisna območja, ki se pojavljajo v tu navedenih geslih iz Pleteršnikovega slovarja

- C.**, **Cafovo** slovarsko gradivo. Kjer so pripiski izvornikov bili na pole prepisani, tam so se tudi v tem slovarju zapisali; n. pr. *Fr.-C.*, kar pomenja, da je pri dotični besedi v Cafovem gradivu pripisano: *Fr.*, da jo je torej Caf v Framu slišal in zapisal.
- Cig.**, (M. **Cigale**) Deutsch-slovenisches Wörterbuch 1860; (T.) Znanstvena terminologija, 1880.
- Cv.**, Cvetje z vrtov sv. Frančiška, ureja in izdaje P. St. **Škrabec**, od l. 1880; (ima na platnicah urednikove jezikoslovne razprave).
- Dict.**, Dictionarium, latino-carniolicum, prva polovica latinsko-sloven. slovarja, rokopis menda iz 17. stoletja; Miklošič ga omenja v svojih delih s kratico: *Lex.*; jezik je dolenjščina, vsa podobna slovenščini protestantskih pisateljev.
- Dol.**, Dolenjsko, južnovzhod. del Kranjskega.
- dol.*, dolina, n. pr. *Soška dol.*
- DZ.**, Državni zakonik; porabljeni so izpiski iz letnikov 1871—1882.
- Erj.**, Fr. **Erjavec**, (Z.) (Schoedlerjeva) Zoologija 1875; (Ž.) (A. Pokornega) *prirodopis živalstva*, 3. izd. 1881; (*Min.*) Mineralogija, 1883; (*Rud.*) (Fellöckerjevo) Rudninoslovje, 1867; (*Som.*) (Woldřichova) Somatologija 1881; (*Izb. sp.*) Izbrani spisi I. 1888, II. 1889; (*Torb.*) Iz potne torbe (Letopis Matice slov., 1875, 1879–80, 1882–83); kraji tu imenovani so z večine na Goriškem; pri teh, ki niso na Goriškem, je omenjeno, kje so; (*Rok.*) rokopisne opomnje pri rastlinskih imenih, katerih gradivo je Fr. Erjavec do črke **K** pregledal.
- Fr.**, **Fram** (Frauheim) na Pohorju, kjer je Caf 20 let kaplanoval in največ slovarskega gradiva nabral.
- Gor.**, Gorenjsko, severnozpadni del Kranjskega.
- Goriš.**, Goriško.
- Guts.**, O. **Gutsmann**, Deutsch-windisches Wörterbuch, 1789, (*Res.*) Kristijanske resnice, 1770.
- Habd.**, Juri **Habdelich**, Dictionar, 1670.
- Hal.**, Haloze pod Ptujem ob hrvatski meji na Štajerskem.
- Hip.**, A. V. P. **Hippolyti**, Dictionarium trilingue latino-germanico-sclavonicum et germanico-sclavonico-latinum; pridejan je: (*Orb.*) Orbis pictus v istih treh jezikih, 1712; rokopis v licejski knjižnici ljubljanski.
- Ip.**, Ipavska dolina, del Notranjskega ob goriški meji.
- Ist.**, Istra.
- Jan.**, A. **Janežič**, Deutsch-slovenisches Taschenwörterbuch, 2. izd. 1867; (*H.*) Janežičev

slov.-nemški slovar, pregl. in pomn. F. **Hubad**, 1893; (*Slovn.*) Janežičeva Sloven. slovnica, nova izd. 1863.

Jarn., U. **Jarnik**, Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Inner-Österreich, 1832; (*Sadj.*) Sadjereja, 1817; (*Rok.*) besede nabrane po Ziljski dolini; rokopis v licejski knjižnici ljubljanski.

Kast., Matija **Kastelec**, (*Rož.*) Bratovske bukvice S. Roženkranca, 1678; (*N. c.*) Nebeški cil, 1684; (*N. k.*) Nauk Christjanski, 1688; (*W.*) Krain. Wörterbuch, rokopis v licejski knjižnici ljubljanski, o katerem se misli, da je Kastelčev.

Kr., Kranjsko.

Krelj, Seb. **Krelj** (*Krel*), Postila, 1. izd. 1567 (po Miklošičevih citatih); 2. izd. 1578.

Levst., Fr. **Levstik**, (*Sl. Spr.*) Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen, 1866; (*Cest.*) Cestni zakon in pouk, (prevod), 1873; (*Podk.*) (W. Milesa) Dejanski nauki o kopitnem podkovstvu (prevod), 1874; (*Pril.*) Priloge k poročilom dež. odbora kranjskega iz 1873–1877 (prevod); (*Nauk*) Nauk slov. županom (prevod), 1880; (*Močv.*) Spis, ki ga je poseben navod izdelal o prihodnjem izboljševanju Ljubljanskega močvirja (prevod), 1880; (*Zb. sp.*) Zbrani spisi, I.–IV., 1891–1892; (*M.*) pripiski v Miklošičevem rokopisnem slovarju (prim. str. III.); (*Beč.*) Bečelarstvo, po izkušnjah in besedah retijskega bečelarja Jožefa Oblaka (rokopis); (*Rok.*) Levstikove rokopisne ostaline slovarsko gradivo.

M., **Miklošičevo** slovarsko gradivo; prim. str. I. in VI.

Meg., H. **Megiser**, Dictionarium quatuor linguarum, videlicet Germanicae, Latinae, Illuricae, quae vulgo Sclavonica appellatur, et Italiacae sive Hetruscae, 1. izd. 1592, 2. izd. 1744.

Mik., Fr. **Miklosich**, razna dela, zlasti: (*Lex.*) Lexicon palaeoslovenico-graecolatinum, 1865; (*V. Gr.*) Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen (I. in III. zv. 2. izd., II. in IV. zv. 1. izd.); (*Et.*) Etymologisches Wörterbuch der slav. Sprachen, 1886.

Mur., A. J. **Murko**, Slovensko-nemški in nemško-slovenski ročni besednik, 1832—33; izpiski iz tega slovarja so poglavitni del Miklošičevega slovar. gradiva (prim. p. VI.); tudi sta se med urejevanjem oba dela vedno primerjala.

nk., ta kratica je zelo obširnega pomena in obsega vse knjištvo in posebno vse časopisje novejšje dobe, kolikor ga ni s posebnimi kraticami omenjenega.

Nkol., Narodni koledar Matice Slovenske, 1867—69.

Notr., Notranjsko, juž.-zapad. del Kranjskega.

ogr., ogrsko narečje in knjištvo; ta kratica je pripisana vsem besedam, ki so ali po Cafu med narodom nabrane ali iz knjig po Cafu, Miklošiču, Valjavcu (prim. *Valj. [Rad]*) in Raiču (v Narodnem koledarju Matice Slov. 1. 1868) zapisane; *ogr.-Let.*, M. **Valjavec**, Izgledi slovenskega jezika na Ogrskem (Let. 1874, 1877).

Polj., Poljanska dolina na Gorenjskem.

Raič, B. **Raiča** (*Slov.*) Slovanstvo: Bolgari, 1873, in drugi spisi v Letopisih Slovenske Matice i. dr.

Rib., Ribniška dolina na Dolenjskem.

SlGor., Slovenske Gorice na Štajerskem.

Št., slovenski del Štajerskega.

Štrek., K. **Štrekelj**, Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes, 1887; (*Let.*) Iz besednega zaklada narodnega (v *Let. Mat. Slovenske* 1892); (*LjZv.*) Jezikoslovne mrvice (Ljub. Zvon, 1889); (*Arch.*) Beiträge zur slavischen Fremdwörterkunde (Archiv für slav. Philologie, XII., XIV.).

Tolm., Tolminski okraj na Goriškem.

V.-Cig., Ta kratica stoji poleg izrazov vzetih iz **Cigalejevega** slovarja, ki imajo tam pripisano črko *V.*, kar znači, da so iz **Vodnikovega** slovarja (rokopisa) vzete.

Valj. (Rad), M. **Valjavec**, Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku, Rad jugoslavenske akademije, knj. 43 i. nasl.; (*Vest.*) Narodne priče, navade, stare vere, (Vestnik, 1873—4).

Vrt., Vrtec, čas. za slov. mlad., izh. od l. 1871; porabljeni so izpiski iz prvih 12 letnikov.

vzhŠt., vzhod. del slov. Štajerskega, kar ga je od Maribora na vzhodno stran.

Z., J. Zalokarjev slov.-nemški slovar, rokopis; prim. str. I. in VI.

Items in Pleteršnik's Dictionary Marked as German Loanwords

Summary

The article deals with the items in Maks Pleteršnik's Slovenian-German dictionary (1894–1895, transliterated electronic version 2006) marked as German loanwords. These words represent only one percent of the dictionary's lexical content (1,053 of 102,522 headwords), which demonstrates Pleteršnik's linguistic sense for Slovenian. The article presents the findings of later 20th-century research on the etymology of the German loanwords marked by Pleteršnik, and the extent to which Pleteršnik was correct or incorrect. Studies by Hildegard Striedter-Temps, France Bezljaj, Metka Furlan, and Marko Snoj are taken into account. With the help of rules for phonetic substitution in borrowing from German into Slovenian and a semantic comparison of the German model and the Slovenian loanword, these studies are supplemented in certain places. It has been established, for example, that the Bavarian labialization of a to o was not always taken into account. Further study should be made of 6% of the words marked by Pleteršnik as German loanwords; however, this surpasses the scope of this article. The key findings of the present study are the following: Pleteršnik was correct with 47% of the words studied, he was slightly inaccurate with 21% of the words, 16% of the words should be supplemented (this includes the 6% that requires further investigation), and he was completely wrong concerning the origin of only 16% of the words that are marked as German loanwords but are in fact of Slovenian origin or were borrowed from other languages. It can be concluded that Pleteršnik made an important contribution to Slovenian etymology with regard to Germanisms.

Skladenjski elementi govornega jezika v jutranjem programu komercialnega radia (Radio City)

Alenka Valh Lopert

IZVLEČEK: Namen razprave je ponazoriti skladenjsko podobo prosto govornega jezika v pogovornih oddajah Radia City v Mariboru, in sicer v jutranjem programu, ki ga oblikujeta novinarja voditelja (moderatorja).

ABSTRACT: This paper presents the syntactic structure of casual spoken language on the morning talk shows broadcast by Radio City in Maribor, which are moderated by two professional journalists.

1 Uvod

Raziskovanje kakovosti jezika medijev je predmet jezikoslovnih razprav pravzaprav šele v novejšem času. V okviru komunikacijskih znanosti dobiva raziskovanje govora na radiu poseben status, saj gre za množično komunikacijo, pri kateri novinarji uporabljajo poseben jezik in poseben način govora. Čeprav veljajo mediji za nosilce zbornega jezika in predstavljajo orodje in orožje govora (Zgrabljić 2002, 46), se odstopi od jezikovne norme vedno bolj pojavljajo tudi kot izraz sproščenosti ali kot znak pripadnosti določeni regiji. Javni govorniki, kot so učitelji, politiki, duhovniki, govorniki na javnih prireditvah in posebej govorniki na radijskih in televizijskih postajah bi v skrbi za zborni izrek morali uporabljati priročnike, vendar teh za govorno slovenščino, žal, ni prav dosti. Leta 2003 sta dve lektorici govornega jezika (Šeruga Prek, Antončič 2003) izdali priročnik, ki se opira na obe temeljni deli slovenskega knjižnega jezika, to sta *Slovenska slovnica 2000* in *Slovenski pravopis 2001*.

Na izbiro jezikovnih sredstev govorcev močno vplivajo tako zunanje kot notranje okoliščine, celo ne glede na jezikovno kompetenco govorca, saj analize potrjujejo, da je radio kot medij močno vpet v okolje. V analiziranem vzorcu gre za jezikovno okolje pokrajinskega pogovornega jezika mesta Maribora. V jezikovnih analizah radijskega govora, ki je zajelo t. i. *neposredno ubesedovanje* ali prosto govorjenje (Toporišič 2000, 32) najdemo potrditve, da se jezik mesta Maribor razvija pod vplivom treh narečnih baz, zato narečna govorica v mariborskih predmestjih ni enotna. Prepletajo se: slovenjegoriško narečje, ki se dotika Maribora v Melju in

na Košakih; severnoštajersko narečje, h kateremu prištevamo kozjaški govor, ki se govori v kamniškem predmestju; severnopohorski govor, ki se približuje Mariboru na Studencih in v Radvanju, in vzhodnopohorski govor na Pobrežju, Teznem in v Razvanju (Zorko 1988/89, 170); koroško narečje pa seže še na Činžat ob štajerskih Rušah in na Vurmat ob Črmenici ter Fali ob že štajersko govoreči Selnici (Zorko 2002, 128).¹

Problematika obsežnejše raziskave,² katere del je tukaj predstavljena skladenjska podoba, je osredinjena na jezikovno kulturo govora radijskih postaj v Mariboru, s poudarkom na študiju vzorca komercialnega radia (Radio City), in sicer z vidika ugotavljanja elementov neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika kot tipične značilnosti jezika komercialnega radia v luči zavestnega/zavednega odstopanja od norme v prosto govornih oddajah, tj. na vseh štirih ravneh jezika – glasoslovni, oblikoslovni, skladenjski in besedijski.

2 Radijski govor³

Naloga radia je ne le informirati, ampak tudi vzpostavljati komunikacijski odnos s poslušalci. Čeprav se govor zdi večkrat trivialen (Silverman 1999, 114), je vedno pomembnejši element pri vzpostavljanju socialnih odnosov, kar kaže na pomembnost socialne kompetence (Lepper 2000, 62–77, 104). Družba je vedno bolj govorno usmerjena in tudi v poslovnem svetu je vedno bolj v ospredju govorno sporazumevanje.

2.1 Preko radia je govorništvo zopet postalo pomembno. Kot so tiskani mediji razvili svoje žanre, je tudi radio prevzemal naravne oblike govora in jih prilagajal radijski tehniki, pri tem pa spreminjal zasebno obliko komunikacije v javno. Ko zasebni govor preko radia dobi značilnost javnega, dobiva večjo moč. V okviru komunikacijskih znanosti dobiva raziskovanje govora na radiu poseben status, saj gre

¹ O mariborščini glej tudi: Z. Zorko 1988/89, 2002; T. Pleteršek 1985; M. Bregant 1991, M. Koletnik 2001; M. Redjko 1992; T. Senekovič idr. 2003; M. Krajnc 2004, 2005; A. Valh Lopert 2004, 2005.

² Prispevek je predstavitev delnih ugotovitev obsežnejše raziskave, ki poteka za doktorsko disertacijo (mentorica zasl. prof. dr. Zinka Zorko, izredna članica SAZU), in je osredinjena na jezikovno kulturo govora radijskih postaj v Mariboru. Primerjalno opazuje vzorec nacionalne (Radio Maribor) in komercialne radijske postaje (Radio City). Analiza gradiva poteka s soglasjem obeh radijskih postaj.

³ S. Kranjc (2004, 395–406.) je v analizo zajela naključno zbrano gradivo govornih in zapisanih besedil v sekundarni komunikaciji, to je besedil, ki so nastala za radio ali televizijo. V nasprotju z G. Lepper (2000, 104) dokazuje, da so razlike med besedili pogojene predvsem s posameznikovo jezikovno kompetenco, manj pa z okoliščinami pojavljanja besedila (formalnost : neformalnost govornega položaja, javnost ter prenosnik). Govorjeni jezik raziskuje tudi H. Tivadar (2004, 437–454), ki poudarja, da se najprej ne naučimo govoriti knjižnega jezika, spoznamo ga šele preko medijev in z opismenjevanjem v šoli, z branjem. Namen raziskovanj govornega jezika je določitev in popis aktualne knjižne norme, predvsem zaradi nacionalne vloge knjižnega jezika, in sicer v obliki pravorečja s slovarjem. Knjižna norma ne sme biti le nedosegljiv ideal, ampak živa in aktualna.

za množično komunikacijo (Zgrabljic 2001, 52). Tako se novinarji in napovedovalci na eni strani bojijo prevelikega jezikovnega purizma, zaradi katerega ne bodo sprejeti pri publiki, na drugi strani pa se seveda zavedajo potrebe po pravilnosti jezika (dobri sporočilnosti in kultiviranem glasu) ter želijo s tem izraziti tudi osebno kulturo in govor (Zgrabljic 1996, 155–167).

Na komercialnih radijskih postajah voditelji izberejo neknjižni pogovorni jezik v situacijah, kjer besedila tvorijo spontano in niso vnaprej pripravljena. Pri branju novic, vremenske napovedi pa prevladuje knjižni pogovorni oz. knjižni zborni jezik.

2.2 V analiziranem gradivu predstavlja temeljno obliko sporazumevanja dvogovor dveh novinarjev voditeljev, na eni strani med njima samima, na drugi pa z njunimi sogovorci. Dialog je najbolj demokratična oblika komuniciranja. Obstajajo različne definicije dialoga, skupno jim je, da ga obravnavajo kot interakcijo med dvema osebama ali več, med katerimi se uporabljajo določeni znaki. T. Korošec (1998, 245–278) analizira besedilne lastnosti vprašanj kot ene od prvin dvogovora. Za intervju velja, da »/.../ jezikovna stran [intervjuja] temelji na dvogovoru, ki je jezikovna in (nejezikovna) dejavnost praviloma dveh oseb« ter da »radijski in televizijski intervju imata samo obliko prvotnega pogovora, ki je *kot taka* usmerjena k naslovnikom (poslušalcem/gledalcem). Vse definicije intervjuja se ujemajo v tem, da je intervju pogovor med osebama/osebami za javnost.« Tako v dvogovornem položaju nastaja dvogovorno besedilo, katerega tvorca sta osebi A in B. Med obema prihaja do sporazumevanja (Korošec 1998, 245): »Ko je izrečena A-jeva spodbuda (nagovorna replika N) in B-jev odgovor nanjo (odgovorna replika O), je besedilno zaključena ena dvogovorna sekvenca, ki ima komplementarno nagovorno in odgovorno repliko. Spodbuda ima različne jezikovne uresničitve. Pri informativnem dvogovoru ima npr. obliko vprašalne povedi ... Ker spodbuda (nagovor N) v dvogovoru predstavlja odgovor (je usmerjena k odgovoru), je nagovor že po svojem sporočanjem smislu napoveden (kataforičen). Enako je z odgovorom, ki je po svoji sporočanski funkciji navezovalec (anaforičen). Odgovor spada k nagovoru, ker je z njim izzvan.« Toporišič prav tako ločuje pri govorjenju dve vlogi, in sicer govornilno in poslušalno, ki za vsako stanje v sotvarju določata, kateri udeleženec je govoreči in kateri je poslušajoči. Prvega lahko imenujemo govorec (g), drugega poslušalec (p). Poslušalcev je seveda lahko več (Toporišič 2000, 733). Pri dvogovornem besedilu ločimo (Korošec 1998, 253) enosmerni in obojesmerni dvogovor. Pri prvem posamezni udeleženci sami odločajo, kdo lahko kdaj kaj reče, pri drugem pa je vloga spodbujevalca izmenična. Z urejenostjo vsakdanjega govora se ukvarjata I. Hutchby in R. Wooffitt, ki predstavljata začetnika analize dialoga Sacksa (Hutchby, Wooffitt 2001, 47). Raziskoval je vsakodnevno govorico, od formalnih (zdravnik – pacient) ali obrednih (poroka) do popolnoma sproščenih pogovorov. Model menjavanja vlog (angl. *turn-taking*) temelji na predpostavki, da menjavanje vlog predstavlja vire, ki so sistematično porazdeljeni med govorniki. Za sporazumevanje pa so zelo pomembna naslednja tri pravila: 1. prevzemanje vlog obstaja; 2. govornik/govorniki naj ne bi govorili hkrati; 3. prevzemi vlog se izvršijo s kar se da majhnim razmikom. Dvogovor na radiu mora nadomeščati z jezikovnimi sredstvi vse tisto, česar poslušalec ne vidi, saj le tako lahko vzdržuje stik s poslušalci.

2.3 Pogosto pa se žanri med seboj mešajo – intervju, konverzacija in neob-

vezen pogovor. (Zgrabljić 2001, 112). Poslušalci so v glavnem *naključni, poslušajo selektivno* in so *selektivno nepozorni*. Radio je kot spremljava pri neki dejavnosti, zvočna kulisa, izvor servisnih informacij. Pomembno dejstvo je, da so dialoške oddaje večinoma del dopoldanskega programa, popoldan in zvečer pa ima radio močno konkurenco v TV (Zgrabljić 2001, 209). Avtorica na osnovi kvantitativne analize ugotavlja več osnovnih vrst dialoga v radijskem programu: telefonski pogovor, pogovor v studiu, pogovor izven studia, kombinacija pogovora v studiu in izven njega, pogovor v dveh studiih.

2.4 Radio je kot enodimenzionalen masovni medij sposoben prenesti le del totalne multimedijske komunikacije iz naravnega okolja. To je njegova osnovna omejitev, pri tem pa ima novinar vlogo reprezentativnega spraševalca, saj zastopa poslušalce. Od njega je odvisno, koliko informacij bodo poslušalci dobili. Zato se mora čim bolj izogniti monotoniji.

2.5 Na slovenskem jezikoslovnem področju se z analizo jezika v govornih medijev (radio, televizija), sem prištevam še SMS-sporočila in računalniške klepete, ki nastopajo kot nadomestki telefonskih pogovorov, v zadnjih letih ukvarjajo: H. Tivadar (1998) ob akustični analizi fonema /v/ na primerih iz radijskih besedil proučuje normiranje in uresničevanje govornega knjižnega jezika; na osnovi sodobnih radijskih besedil (2004) pa opozarja na nekatera odprta vprašanja govornega knjižnega jezika in govora v medijih nasploh (vpliv narečij, redukcije samoglasnikov, vpliv pisnega jezika); L. Kosi (2000) je na osnovi anketnih vprašanj analizirala govorni del radijskega programa, motnje v jeziku in govoru, in sicer na nacionalni radijski postaji (Radio Slovenija); S. Krajnc (2003) namenja raziskovalno pozornost skladenjski analizi besedil, ki nastajajo v računalniških klepetih; M. Kalin Golob (2003) zastavlja vprašanje, ali gre pri radijskih in televizijskih pogovornih oddajah, namenjenih predvsem mlajšim, za kršitev jezikovnokulturnega načela o rabi knjižnega jezika, katerega značilnost je odklon od pričakovanega zbornega jezika oziroma knjižne govornice, ali že za pojav novega žanra znotraj publicistične funkcijske zvrsti. Pri tem poudarja, da ne gre za neobvladovanje knjižnega jezika, ampak za željo po sproščenosti in ustvarjanju stika s sogovorci, (ne)pripadanje določenemu družbenemu sloju; nasprotno pa je S. Kranjc (2004) poskušala pokazati nekatere značilnosti in eventualne razlike glede zvrstnosti med besedili, ki nastajajo v okviru nacionalnih in zasebnih medijev (za radio ali televizijo), in ugotovila, da so razlike med besedili pogojene predvsem s posameznikovo jezikovno kultiviranostjo, manj pa z okoliščinami pojavljanja besedila; J. Zemljarič Miklavčič (2004) pri gradnji govornega korpusa pri zajemu in razvrščanju govornih besedil v korpus opozarja na pomen vključenosti gradiva kontaktnih oddaj na TV in radiu; T. Verovnik (2004) raziskuje govorni knjižni jezik v televizijskih dnevnoinformativnih oddajah; I. Orel (2004) analizira jezikovne posebnosti SMS-zapisov kot nadomestkov telefonskih pogovorov in ugotavlja, da so veliko bolj sproščeni, nekonvencionalni na ravni pravopisa, glasovne podobe, skladenjske zgradbe in izbire besedja; A. Žele (2006), ki raziskuje krajevni govor v lokalnih medijih (lokalna glasila in radio), opozarja, da prav leksika in skladnja najbolj jasno kažeta, da se narečni krajevni govor v govorni in pisni oblik v zadnjih dveh desetletjih spreminja v nesistemsko nadnarečno pogovorno različico.

3 Skladnja mariborskega neknjižnega pogovornega jezika v medijih

Desetletja je veljalo, da je govorni jezik na ravni skladnje *pokvarjena* verzija pisnega jezika. Zato so besedila z *napakami* zavrgli in niso bila vredna analize (Halford 1996, 1–3). Danes pa je prav skladnja govornega jezika tista, s katero se ukvarja vedno več jezikoslovcev.

3.1 K. Beaman (Beaman 1984, 45–46) trdi, da ni skladenjskih razlik med govornim in zapisanim jezikom, je le razlika v obliki ali namenu diskurza (angl. *formality*), ne pa toliko v skladenjski zapletenosti. Dolgo je namreč veljalo, da je zapisani jezik bolj zapleten, saj je sestavljen večinoma iz podrednih struktur, govorni pa enostavnejši, saj gre za več prirednih struktur. V nasprotju s temi dognanji pa je, po K. Beaman, M. A. K. Halliday ugotovil, da je govorni jezik bolj zapleten v svoji slovnici kot zapisani in da je neformalen in spontan pogovor slovnico najbolj zapleten, ker je pisanje statično, govor pa dinamičen.

3.2 Jezikovne analize kulture govora na radijskih postajah v Mariboru so zelo redke: leta 1985 je T. Pleteršek kot višješolsko diplomsko nalogo opravila in analizirala jezik Radia Maribor; leta 2003 pa je v obsegu srednješolske raziskovalne naloge nastala primerjava jezika na Radiu Maribor, Radiu City in Radiu Center (Senekovič idr. 2003); obsežnejša analiza jezika nacionalnega radia je bila opravljena kot magistrska naloga *Vpliv jezika okolja na kulturo govora v medijih* (Radio Maribor) (Valh Lopert 2004).

3.3 Za skladnjo mariborskega pogovornega jezika po M. Koletnik (2001, 252) za tvorbo priredno, podredno in soredno zloženih povedi velja, da bistveno ne odstopajo od knjižne tvorbe.

3.4 Skladenjska razčlenitev jezika pogovornih oddaj na nacionalnem radiu iz istega okolja, tj. na Radiu Maribor, kaže, da prevladujejo zapleteno zložene povedi (Valh Lopert 2005). Ta potrditev na slovenskem gradivu empirično ruši stereotipno predstavo, da je govorni jezik skladenjsko enostavnejši kot zapisani. Zapleteno zložene povedi uporabljajo tako poklicni kot nepoklicni sogovorniki, pri tem je verjetno odvisno tudi od splošne jezikovne kompetence posameznika, v kolikšni meri lahko z vidika koherence in kohezije obvladuje daljše govorne odseke. Analizirano gradivo namreč kaže, da so povedi sicer zapleteno zložene, toda polne preskokov, samopopravkov in vmesnih stavkov. Pomemben rezultat analize je tudi opažena prevlada podredja pred priredjem, med odvisniki pa sta najpogostejša predmetni in prilastkov. Med priredji nastopata najpogosteje vezalno in pojasnjevalno, brezvezja so redka, sorazmerno malo je tudi vrivkov. To je sicer za govorna besedila brez vnaprejšnje priprave presenetljivo. Delež polstavčnih tvorb je zelo majhen, nekoliko večji je delež neglagolskih stavkov ter pastavkov, kar je v skladu z značilnostmi dialoga, v katerem nastopajo pozdravi, ogovori, medmeti in členki, ki z drugimi deli sporočil tvorijo soredna razmerja.⁴

3.5 Ob takšnih ugotovitvah, pridobljenih na gradivu nacionalnega radia, me za-

⁴ Analizirana so bila prosto govorna besedila (dvogovori poklicnih govorcev z nepoklicnimi) – kontaktne oddaje, ki potekajo po telefonu (Valh Lopert 2005).

nima, ali je skladenjska struktura neposrednega ubesedovanja v oddajah na komercialnem radiu, v tem primeru Radia City, podobna oz. enaka tisti na nacionalnem.

4 Analiza gradiva

S pojavom komercialnih in lokalnih radijskih postaj se namreč kultura govora le-teh razlikuje od kulture govora na nacionalnem radiu. Novinarji voditelji na komercialnih postajah se sprašujejo, kakšen jezik uporabljati, saj so neprestano pod pritiskom komercialne učinkovitosti. Zato menijo, da bolj je jezik spontan in naraven, tem večji je stik med sogovornikoma. Edini način, da se radio poveže s publiko, je, da način govora prilagodi tistim, ki ga poslušajo, s tem pa se razdalja med novinarji in poslušalci manjša. Takšni profitni vidiki vodijo do nižanja programskih standardov, vedno večji odstotek zabave pa do siromašenja ne le resnejših (nacionalnih in kulturnih) vsebin, ampak tudi jezikovne kulture radia (Zgrabljic 2001, 45).

4.1 Gradivo. V analizo je bilo zajeto gradivo mariborske komercialne radijske postaje **Radio City**, jutranji program, ki traja od petih do devetih zjutraj. Gre za po posnetkih zapisano gradivo,⁵ in sicer v ponedeljek, 22. 5. 2006, obsega štiri ure programa, zajema pa približno 17 000 besed, program oblikujeta ga novinarja voditelja. Jutranji program lahko strnemo v več sklopov: (1) neposredni pogovor med novinarjema voditeljema, njuni komentarji in nagovori poslušalcem; (2) pogovori po telefonu s poslušalci (npr. nagradne igre, sodelovanje pri pripravah na prireditev ob 11. obletnici Radia City); (3) poročila, razmere na cestah in vreme; (4) posnete zabavne oddaje (Reporter Milan, Svetovalnica *Bolfenk*). Za predstavitev skladenjske podobe je bilo izbrano gradivo neposrednega ubesedovanja, tj. neposreden pogovor med novinarjema voditeljema, njuni komentarji in nagovori poslušalcem ter pogovori po telefonu s poslušalci.

4.2 Pri zapisu skladenjske analize so uporabljeni ustaljeni simboli (za posebne simbole se v opombah sklicujem na vir, po katerem so povzeti), ki so bili uporabljeni tudi v analizi govora nacionalnega radia Radia Maribor (Valh Lopert 2004, 2005): S – enostavna poved, S_{negl} – neglagolski stavek⁶ (sam., prid., prisl., nedol., namen.), posebej pastavčne povedi: S_{┐┐} – členkovni pastavek, S! – medmetni in zvalniški pastavek; \$ – polstavek, deležniški (del), deležijski (delež);⁷ S + S – priredje (z ustaljenimi znaki glede na vrsto priredja: S \wedge S vezalno, S \neq S protivno, S v S ločno, S \geq S vzročno, S \Rightarrow S posledično, S = S pojasnjevalno, S < S stopnjevalno); S/S – podredje; S..S – sooredje; s/ \s – stavek, razdeljen na dva dela;⁸ < S > – vrinjeni stavek; Ø – izpust glavnega stavka; [=S] – oglati oklepaj označu-

⁵ Pri zapisu za fonetični zapis uporabljam knjižne znake po vzorcu, ki ga uporablja v svojih raziskavah pri analizi mariborskega pokrajinskega pogovornega jezika na ravni glasoslovja Z. Zorko (2002, 127–150).

⁶ Neglagolski enodelni stavek je povzet po *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000, 489, 631).

⁷ Prečrtani S zaznamuje polstavek. J. Toporišič (1992, 370).

⁸ Mali s pomeni del pretrganega stavka (prvi ali drugi del). J. Toporišič (1992, 370). Tudi N. Hribar (2001/02, 320).

je nestavčno pojasnilo⁹ (dostavek, izpostavljanje, pristavek);¹⁰ S ... – poudarjeno tripičje, nedokončana poved (v besediloslovju nedokončan izrek);¹¹ S_e – stavki z okrnjeno zgradbo – elipsa, izpust glagola; [] – poudarjena oglata oklepaja znotraj govora označujeta začetek in konec prekrivanja govora enega in drugega govorca, ki si segata v besedo.¹²

4.3 S primeri iz posnetega in zapisanega gradiva ponazarjam tipologijo najpogostejše realiziranih skladijskih struktur.¹³

Enostavčne povedi. V sporazumevanju med govorcami prav enostavčne povedi vzpostavljajo stik med sogovorcami, ki mora biti hiter in čim bolj učinkovit. Na ta način vzpostavljajo osebni stik, ker so povedi kratke, pa spodbujajo hitro menjavanje vlog in s tem dvosmerno komunikacijo. Glede na besediloslovni vidik¹⁴ lahko uvrstimo predstavljene kategorije (besedne vrste) med t. i. začetnike, saj opravljajo govornostikovno vlogo, so signali za usmerjanje pozornosti na začetek sporazumevanja, ne pa dejanski začetek besedila. Govorci namreč želijo čim prej govoriti o temi, zato iz spomina vzamejo miselne vzorce, ki jim omogočajo kar se da hiter prehod na posredovanje teme.

Enodelni neglagolski stavki (S_{negl}): zasledimo samostalniške: *Jaz. – Kako vprašanje. – Zmagovalci Evrosonga.*; pridevniške: *Pridna.*; prislovne *Z lahkoto. – Dobro. – V redu.*

Zelo veliko je medmetnih in zvalniških (S!) ter členkovnih (S_{cl}) pastavkov. Medmetni pastavki se v analiziranem gradivu pojavljajo kot naslednje vrste medmetov (Toporišič 2000, 450–462): (1) razpoloženski: *He, he. – Hm, hm. – La, la, la. – Ha, ha, tnn, tnn.*; (2) pozdravi: *Dobro jutro. – Dober dan. – Zdravo! – Pozdravljeni.*; (3) glagolski velelniški okrnjenec:¹⁵ *Glej! – Čuj! – Evo!*; (4) zvalnica *no*, ki izraža spodbudo, poziv: *No.*; (5) *prosim in hvala*:¹⁶ *Prosim. – Hvala.* Zvalniški

⁹ Zaradi nazornosti so dostavek, izpostavljanje, pristavek pri skladijski analizi označeni kot nestavčno pojasnilo s simbolom S v oglatem oklepaju [=S], kakor ga uporablja tudi N. Hribar (2001/02, 320). J. Toporišič (2000, 600) imenuje enakostopenjske sestavine, ki se nanašajo na isti predmet (nanosnik), pristavčna besedna zveza tipa *France Prešeren, največji slovenski pesnik, ...*

¹⁰ O medstavi, kamor spadata tako izpostava in pristava (sem pa tudi tradicionalni vrinjeni stavek) obširno govori z vidika besediloslovja T. Korošec (1998, 280–299).

¹¹ Tripičje za ponazoritev nedokončanega izreka uporablja tudi S. Kranjc (2003, 69–82).

¹² Oznaka (oglata oklepaja) je povzeta po P. ten Have (1999, 85–87).

¹³ Zaradi obsežnosti posnetega gradiva so v prispevku predstavljeni le ponazoritveni primeri, saj se mnogi tudi ponavljajo.

¹⁴ Tovrstna obravnava bi presegla obseg zastavljene raziskave, zato besediloslovni vidik tukaj ni podrobneje obdelan. Glej M. Bešter 1999, T. Korošec 1998, M. Krajnc 2005.

¹⁵ Pogost je tudi pravi velelni medmet, ki spodbuja k dejanju. Slovnico izročilo sem prišteva tudi besede, kot so */.../ daj/dajte, dej/dejte*, ki s končnicami ločijo še osebe in števila. Načeloma imajo lahko iste končnice kot velelnik. Primer: *Čajte, mama, bom jaz. Dejva, vzemiva še kos slanine.* (Toporišič 2000, 461) Prim. tudi SP 2001: *lej -te in lej -te* okrnj. glag. (e; e) knj. pog. *glej*: koga/kaj ~ *ptička* |izraža opozorilo|; ~, *ti si moje zadnje upanje* |izraža podkrepitev trditve|; ~, ~, *to je pa novo* |izraža začudenje, presenečenje|.

¹⁶ V *Slovenski slovnici* v podpoglavju *Zvalnice in pozdravi* beremo: "Sem nekako spadata tudi *prosim* in *hvala*." (Toporišič 2000, 462).

pastavki so realizirani kot zvalnice in izrazi spoštovanja: *Gospod Vlado!* – *Drage dame in gospodje!* – *Poslušalke in poslušalci!* Najpogostejši členkovni pastavki so: *Seveda.* – *Ja.* – *Ne.*

Pastavki se pojavljajo v solednem odnosu: (1) z drugimi enodelnimi stavki: *Ja, dobro jutro!* – *No, tako.* – *He, he, recimo, ne.* ($S_1 \dots S_1 \dots S_{\perp} \dots S_{\perp}$); (2) znotraj zložene povedi: *Kolk je ura, glej, čuj.* – *Prosim, prosim, dajte mi pomagat /.../. – Jaz, jaz upam, no, upam, da bomo danes zbrali pravzaprav vse to, kar potrebujemo za ta koncert.*

Dvodelni stavki (S) so poleg pastavkov med najpogostejšimi: *C., B. in A. smo tukaj.*¹⁷ – *Štiri minute čez peto je ura.* – *V novinarski redakciji je B.*

Polstavčne tvorbe so redke. Deležijski polstavek ($S_{\text{delež}}$) se pojavi kot sestavni del zložene povedi: *Odkrito povedano, potrebovala bosta vso pomoč, ki jo lahko dobite.* Čeprav polstavki omogočajo racionalnost govora, so v veliki meri razvezani v odvisnike.

Stavki z okrnjeno zgradbo. V govornem so jeziku zelo pogosti, saj že začetni skladenjski vzorec začnemo izpolnjevati, nato ga zaradi različnih vzrokov (jezikovnih ali nejezikovnih) ne izpolnimo, le delno izpolnimo ali preobrnemo v drugega (Toporišič, 2000, 634). V gradivu so najpogostejši: (1) Nedokončani stavki, zamolki: *Kak naj brez vas to ...; Kaj me boš zdaj vsekal al kaj ... – Torinski prt je samo prt, razumeš ...;* in ob tem prekrivanje govora:¹⁸ Govorec 1: *Mislím ... [kaj zaj] ... za v ponedeljek zjutraj pa sploh, no.* Govorec 2: *[Tak, tak] ... , skratka, ti misliš, da je to neprimerno za Evrosong.* – Govorec 1: *Ja, no, ne rabiš bit zdaj [sarkastičen] ...* Govorec 2: *[Nisem], jaz sem samo realn.* – Govorec 1: *Dajmo raje pogledat preteklost, [o Evrosongu več kasneje] ...* Govorec 2: *[Na današnji dan žalujemo] zaradi zmage Lordov.* (2) Preskoki: *In jaz sem tak dobre volje, jaz se še enkrat ... še enkrat več se je pokazalo /.../; Moram kr povedat, prihaja ... pa predvsem tak frizerji predvsem kličejo /.../; Ja, jaz mislim, da sem najbolj primerna zato, ker sem nekak ... smo na isti valovni dolžini /.../.* (3) Izpust ali elipsa: *Torej na dvesto devetdeset, devetdeset, devetdeset.* (→ *Torej kličite na dvesto devetdeset, devetdeset, devetdeset.*); *Ha, ha, vse najboljše, šest križev že ma.* (→ *Ha, ha, vse najboljše želimo, šest križev že ma.*); *Sami hiti tudi danes zato, da se boste vi dobro prebudili na Radiu City.* (→ *Sami hiti se predvajajo tudi danes zato, da se boste vi dobro prebudili na Radiu City.*)

Večstavčne povedi. Analizirano gradivo kaže naslednje tipe združevanja stavkov v:

(1) Priredja: (a) enostavna, ko nastopata le dva enakovredna dela povedi, so v gradivu redka (*Pokličite kar korajžno in še eno rahlo sporočilo mam za vas.* – *Nato sta dobila vstop na naš koncert, in to na oder s svojo skladbo.*); (b) zapleteno zložena priredja¹⁹ (*Bodisi ste frizer, bi ju sfrizirali, bodisi ste stilist, bi ju oblekli, bodisi*

¹⁷ Imena govorcev so nadomeščena s črkami abecede.

¹⁸ O prekrivanju govora piše P. ten Have (1999, 85–87). Mesto prevzema besede oziroma prekrivanja imenuje mesto prehajanja odnosa (angl. *transition relevance place* – TRP).

¹⁹ V *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000, 652) avtor ugotavlja, da gre za zapleteno zloženo poved takrat, »/.../ če imamo zveze stavčnih priredij, priredje z več odvisniki, soledje z več kot dvema neodvisnima stavkoma ali z dvema, od katerih ima vsaj eden odvisnik; nadalje podredja, ki imajo na ravni več odvisnikov priredje; poseben tip so še zložene

ste, kaj jaz vem, koreograf /.../). (2) Podredja: (a) enostavna, torej z enim glavnim in enim odvisnim stavkom, največkrat zastopani so prilastkov (Mate pa čas do devetih kot vsako jutro, *v katero se bomo tudi danes prebujali s samimi hiti na Radiu City.*), predmetni (Jaz vem, *da ju še ne poznate.*) in pogojni odvisnik (Skrajni čas je že bil, *če mene kdo kaj vpraša.*); (b) zapleteno zložena podredja (Veš, to pač je tak način, B., *ki ga ti ne boš razumel, ne, ker jaz tud tebi, ko rečem lape, ne mislim lape, ampak mislim lape.*) (3) Soredja: (a) enostavna: najpogostejša so zvalniško, medmetno in členkovno sooredje (*Dame in gospodje, dobro jutro. – Kak, recimo, oni tebi zvenijo?*); (b) znotraj zapleteno zloženih povedi, ko govorec ne tvori priredne niti podredne zveze stavkov, ko prihaja do preskokov, samopopravkov, v povedih z vrinjenim stavkom (/.../ bodisi ste stilist, bi ju oblekli, bodisi ste, *kaj jaz vem, koreograf /.../; /.../ zakaj bi vi, recimo, če ste frizer, dajem za primer, in zakaj bi prav vas izbral za to /.../; /.../ nenazadnje tudi, ne vem no, glas je tak, tak, ne /.../)* ter med dobesednim navedkom in spremnim stavkom v premem govoru (No, sicer pa jaz pravim, zagotovo je živel, ker kak bi drugače rekli: "*Mala, glej Jezusa.*"). Pri pregledu podredno zloženih večstavčnih povedi je zaslediti tudi strukturo, v kateri je prišlo do izpusta glavnega stavka (Ø): *Če ne štejemo vere milijonov po vsem svetu.* (→ Nimamo dokaza, *če ne štejemo vere milijonov po vsem svetu.*)

Opozoriti velja še na zaporedje naslonk v naslonskem nizu. Presenetljivo je, da ga govorniki kljub hitrosti govora upoštevajo, odstopanja so redka (B., *jaz mam pa eno vprašanje. – Nekaj pa naj bi jih bilo na voljo še tik pred prireditvijo.*)

Za skladnjo govornega jezika novinarjev voditeljev za tvorbo priredno, podredno in soredno zloženih povedi velja, da bistveno ne odstopajo od knjižne tvorbe. Pojavljata pa se izraziti značilnosti pogovornega jezika: (1) ponavljanje se pojavlja kot (a) popolna pojavitev besede (*Vedno, vedno ko mam kako debato /.../ – Verjetno, verjetno je res. – Onadva sta zakon, onadva morta bit na koncertu /.../*); (b) besedne zveze (*Edini hardrok fen, edini hard rok fen, ki /.../*); (c) skladenjskih vzorcev (*Samo, da je rokenrol prišlo nazaj, samo, da je rokenrol prišlo nazaj. – Hvala vsem, ki ste pomagali, hvala vsem, ki ste pomagali z nasveti /.../*), (č) obrazci vesti in naznanil²⁰ (*Ste zares budni, prisebni, pomerite se z A. v igri ja in ne. – To so bile novice Radiu City. Ko se dogaja, mi poročamo.*), (2) popravljanje: možni so le t. i. sprotni ali linearni popravki (Toporišič 2000, 706), saj govornik beseda v primerjavi z zapisano ne omogoča toliko popravljanja (/.../ bi želeli ta dva *mla... nadobudna glasbenika* obut. – V Mariboru v tem trenutku *največ* oziroma *najtopleje* v severovzhodni Sloveniji /.../), (3) pojasnjevanje z nestavčnim pojasnilom (dostavek, izpostavljanje, pristavek), ki se nanaša na isti predmet (*Zmagali so torej Finci, Lordi. – Jaz morem moja dva *pubeca, Rogoška slavčka*, dobro pripraviti.*)

povedi z vrinjenim stavkom in t. i. premi govor bodisi z zloženim stavkom ali s takim dobesednim navedkom.«

²⁰ T. Korošec uvršča obrazce vesti in naznanil k avtomatizmom (Korošec 1998, 17).

5 Sklep

Skladenjska razčlenitev gradiva na nacionalni radijski postaji **Radio Maribor** (Valh Lopert 2005) je pri analizi neposrednega ubesedovanja pokazala prevladovanje zapleteno zloženih povedi in s tem na slovenskem gradivu empirično porušila stereotipno predstavo, da je govorni jezik skladenjsko enostavnejši kot zapisani. Raba le-teh je verjetno odvisna tudi od splošne jezikovne kompetence posameznika, koliko obvladuje daljše govorne odseke v govornih besedilih. Na nacionalnem radiu je dvogovorom namenjenega tudi več časa, saj gre za zahtevnejše teme, torej zunajjezikovni elementi nedvomno vplivajo na zapletenejši način izražanja. Na drugi strani pa gradivo **Radia City** glede na skladenjsko analizo neposrednega ubesedovanja kaže prevladovanje enostavnih povedi, tj. enodelnih neglagolskih, posebej v velikem številu pastavnih (zvalniških, medmetnih, členkovnih), ter dvostavnih. Pri oblikovanju sporočila prihaja do številnih stavkov z okrnjeno zgradbo, nedokončanih stavkov in prekrivanj, preskokov, ponavljanj in popravljanj. V nasprotju s pripravo pisnega besedila novinarja voditelja na radiu v trenutku, ko izgovorjeno že doseže poslušalce, nimata več časa za premišljeno preoblikovanje povedanega. Njuna misel je med govornjem usmerjena bolj na vsebino izgovornega kot na obliko.

Nadaljnje analize bodo poskušale dopolniti tipologijo tukaj predstavljenih najpogosteje realiziranih skladenjskih struktur neposrednega ubesedovanja na komercialnem radiu v Mariboru (Radio City).

Viri in literatura

- Beaman, Karen (1984), Coordination and Subordination Revisited, *Coherence in Spoken and Written Discourse*, Norwood, 45–80.
- Bregant, Mihaela (1991), *Mariborski pogovorni jezik*, Maribor.
- Carter, Ronald, Michael McCarthy (1997), *Exploring spoken English*, Cambridge.
- Coupland, Nikolas (2001), Dialect stylization in radio talk, *Language in*
- Halford, Brigitte K. (1996), *Talk Units: The Structure of Spoken Canadian English*, Tübingen.
- Have P. ten (1999), *Doing Conversation Analysis*, London.
- Hribar, Nataša (2001/02), Vprašanje skladenjske zapletenosti povedi v govornem jeziku politikov, *Jezik in slovstvo*, Ljubljana, 315–329.
- (2003), *Skladenjska razčlenitev sodobnega slovenskega parlamentarnega jezika*, Ljubljana.
- Hutchby, Ian Robin Wooffitt (2001), *Conversation analysis*, Cambridge, Oxford.
- Jutronic, Dunja (2006), Lokalni govor na nacionalni televiziji, emisije, Pol ure torture, *Jezik i mediji*, Zagreb, Split, 335–346.
- Kalin Golob, Monika (2003), Nekonjunktivnost kot žanrotvorno sredstvo? *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*, Ljubljana, 17–18.
- Koletnik, Mihaela (2001), Mariborski pogovorni jezik, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, Maribor, 245–254.

- Korošec, Tomo (1998), *Stilistika slovenskega poročevalstva*, Ljubljana.
- Kos, Lidija (2000), *Govorni del radijskega programa na nacionalni radijski postaji*, Ljubljana.
- Krajnc, Mira (2005), *Besedilne značilnosti javne govorne besede*, Zora 35, Maribor.
- Krajnc, Simona (2004), Jezikovna zvrstnost v medijih, *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*, Ljubljana, 395–406.
- – (2003), Skladenjska analiza besedil, ki nastajajo v računalniških klepetih, *Zbornik referatov z Drugega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja*, Ljubljana, 69–82.
- Lepper, Georgia (2000), *Categories in text and talk*, London.
- NEW media language* (2003), ur. Jean Aitchison, Diana M. Lewis, London, New York.
- Orel, Irena (2004), Sporazumevanje nekoč in danes – od vzorcev pogovorov do mladostniških SMS-ov, *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*, Ljubljana, 407–422.
- Pleteršek, Tatjana (1985), *Jezik Radia Maribor*, Maribor.
- Pogorelec, Breda (1998), Jezikovno načrtovanje govornega jezika pri Slovencih, *Jezik za danes in jutri*, Ljubljana, 56–65.
- Pridham, Francesca (2001), *The Language of Conversation*, London.
- Redjko, Mojca (1992), *Govor Studencev, predmestja Maribora*.
- Senekovič, Teja, B. Hrastnik, V. Pucko (2003), *Dobro govoriti je umetnost – kaj se dogaja z jezikom?*, Maribor.
- Silverman, David (1999), *Interpreting Qualitative Data*, London.
- Šeruga Prek, Cvetka, Emica Antončič (2003), *Slovenska zborna izreka*, Maribor.
- Škofic, Jožica (1991), *Problemi slovenskega pogovornega jezika*, Srednja Dobrava.
- – (1994), O oblikovanju slovenskega pogovarjalnega jezika, *Slavistična revija*, Ljubljana, 571–572.
- Tivadar, Hotimir (1998), *Govorjeni knjižni jezik – njegovo normiranje in uresničevanje: (ob akustični analizi fonema /v/ na primerih iz radijskih besedil)*, Praga, Ljubljana.
- – (2004), Podoba in funkcija govornega knjižnega jezika glede na neknjižne zvrsti, *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*, Ljubljana, 437–452.
- Toporišič, Jože (1970), Slovenski pogovorni jezik, *Slavistična revija*, Ljubljana, 55–70.
- – (2000), *Slovenska slovnica*, Maribor.
- – (ur.) (2001), *Slovenski pravopis*, Ljubljana.
- Valh Lopert, Alenka (2005), *Kultura govora na Radiu Maribor*, Zora 36, Maribor.
- Verovnik, Tina (2004), Govorjeni knjižni jezik v televizijskih dnevnoinformativnih oddajah: študija primera, *Poti znanstvenega novinarstva – danes in jutri*, Ljubljana, 157–173.

- Vitez, Primož, Ana Zwitter Vitez (2004), Problem prozodične analize spontanega govora, *Jezik in slovstvo*, Ljubljana, 3–24.
- Zgrabljic, Nada (1996), Govor na lokalnim radio-postajama u Istri, *Medijska istraživanja*, 155–167.
- – (2001), *Govor u novinarstvu: vrste i funkcija dijaloga u radijskom programu*, Zagreb.
- Zorko, Zinka (2002), Mariborski pogovorni jezik, *Studia Historica Slovenica*, Maribor, 127–150.
- Žele, Andreja (2006), Krajevni govor v lokalnih medijih, *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*, Zora 41, Maribor, 198–207.

Syntactic Elements of Spoken Language in the Radio City Morning Program Summary

The material analyzed covers casual spoken language on the morning talk shows broadcast by Radio City in Maribor, moderated by two professional journalists. On radio, a dialogue must use linguistic elements to substitute for everything that the listener does not see because this is the only way to maintain contact with the listeners. Syntactically, single-element utterances prevail – that is, non-verbal (e.g., ‘The best of the 80s, the 90s, and today. Easy.’) and elliptical sentences with greetings (‘Good morning!’), address (‘Irena? Our listener Albina ...’), interjections (‘Hm, hm’) and particles (‘Of course, of course’), as well as two-part single-element utterances (‘The time is four minutes past five’). The moderators strive to say a lot in the shortest time possible and this is why they form numerous sentences with truncated structures (‘Tina, perhaps a little more courageously), unfinished sentences (‘So I would only ...’) and overlaps (Yes, well, now you don’t have to be [sarcastic] – [I’m not] I’m only being realistic), anacolutha (‘And I’m in such a good mood, once again I ... it turned out once again ...’), repetitions (‘Thanks to everyone that helped, thanks to everyone that helped by offering advice ...’), corrections (‘... would like to put shoes on these two youn... promising musicians), and so on. Due to the economical use of time, turn taking is very rapid, and by using short sentences and repetition the moderators influence the listeners more efficiently.

Alenka Valh Lopert, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160,
2000 Maribor
E-pošta: alenka.valh@uni-mb.si

Narečna členitev makedonskega jezika

Božidar Vidoeski¹

(prevod: Vera Smole in Sonja Dolžan)²

IZVLEČEK: Razprava makedonskega avtorja Božidarja Vidoeskega je povzemalna študija o zgodovini makedonskega jezika od začetkov osamosvajanja od praslovanščine do današnjih narečij.

ABSTRACT: This paper by the Macedonian author Božidar Vidoeski summarizes the history of Macedonian from its emergence from Proto-Slavic to today's dialects.

¹ Akademik prof. dr. Božidar Vidoeski (1920–1998) je eden najpomembnejših makedonskih lingvistov druge polovice 20. stoletja in dolgoletni profesor makedonske dialektologije na Filološki fakulteti v Skopju. Obširen razpon njegovega delovanja zajema znanstveno, strokovno, organizacijsko in pedagoško delo. Najpomembnejša so njegova dela s področja makedonske dialektologije, zgodovine jezika in onomastike. Naredil je načrt za makedonski lingvistični atlas (vprašalnik, mreža krajev, kartoteka, karte) in ga začel uresničevati kot vodja dialektološke sekcije na Inštitutu za makedonski jezik Krste Misirkov. Bil je eden prvih sodelavcev in soavtorjev večjezičnih atlasov, in sicer Slovanskega (OLA), Karpatskega (OKDA), Evropskega (ALE) in Malega atlasa balkanskih jezikov. Po njegovi smrti je leta 2000 pri MANU nastal Raziskovalni center za arealno lingvistiko (ICAL), ki nadaljuje delo pri mednarodnih atlasih ter ureja in izdaja dela B. Vidoeskega. Ob 5. obletnici njegove smrti (2003) je organiziral mednarodno konferenco z naslovom Arealna lingvistika: teorije in metode (izid zbornika 2005), kjer je med drugim v več prispevkih orisano življenje in delo akad. Vidoeskega.

Z akad. Božidarjem Vidoeskim me je leta 1986 v Moskvi seznanil njegov sodobnik in dolgoletni sodelavec pri Slovanskem lingvističnem atlasu ter moj mentor, akad. prof. Tine Logar. Poslovala sva se leta 1995 na Ohridu, prav tako na zasedanju MK OLA, vendar že brez profesorja Logarja. Tam sta bila zadnjič v naši družbi še dva velika jugoslovanska dialektologa in lingvisti: srbski akad. prof. dr. Pavle Ivić in hrvaški akad. Božidar Finka. Nato so se začela leta njihovega odhajanja, v mlajših kolegih pa zavedanja, da je bila pravzaprav čast delati z njimi.

Prevod povzemalne študije o zgodovini makedonskega jezika od začetkov osamosvajanja od praslovanščine do današnjih narečij Božidarja Vidoeskega, ki se v makedonščini glasi *Dialektnata diferenciacija na makedonskiot jazik*, naj bo počastitev njegova spomina in hratena od naših vezi z makedonskim jezikom in narodom. Prevedli smo verzijo, ki je bila objavljena namesto uvoda v njegovo zbirko makedonskih narečnih besedil z naslovom *Tekstovi od dijalektite na makedonskiot jazik* (ur. Kosta Peev, Marijana Kiš in Ubavka Gajdova) in jo je izdal Inštitut za makedonski jezik »Krste Misirkov« v Skopju, 2000. (Vera Smole)

² Za korekcije se zahvaljujema Đurđi Strsoglavec.

1. Makedonski jezik se govori v osrednjem delu Balkanskega polotoka, na so-točju rek Vardar in Struma ter v porečju Meste. Na zahodu meji na albanski jezik in tu se jezikovna meja v veliki meri prekriva z državno mejo med Makedonijo in Albanijo. Tvori jo planinski masiv Korab–Dešat–Jablanica, od koder se spusti na jugozahodni del Ohridskega jezera. Na tem območju je na albanski strani ostalo trideset makedonskih naselij v dolini reke Drim zahodno od mesta Debar in na območju Golega Brda ter tri vasi na obrežju Ohridskega jezera. Od južne obale Ohridskega jezera meja zavije na jugovzhod in se prek planine Galičica spusti na jugozahodni del Prespanskega jezera, od koder poteka naprej proti jugu in čez planino Mokra jugozahodno od mesta Kostur prehaja na planino Gramos. Na tem delu je na albanski strani, ob zahodnem delu Prespanskega jezera, ostalo deset vasi, vzhodno in jugovzhodno od mesta Korča pa tri vasi.

Na jugu meji makedonski jezik na grškega, in sicer od planine Gramos do reke Meste v Trakiji. Jezikovna meja sega na tem delu neprimerno globlje na jug kot državna meja med Makedonijo in Grčijo; makedonska beseda se lahko sliši vse do črte Gramos–Ber–Solun. Od Soluna poteka naprej na vzhod in čez Bogdansko, kjer se nahajata v slovanski lingvistiki po arhaičnem narečju dobro znani vasi Suho in Visoka, in pride do reke Meste malo severovzhodno od mesta Drama.

Na vzhodu meji makedonski jezik na bolgarskega. Tu obstaja naravna meja, ki jo tvori pogorje Despat–Rila. Od tod zavije meja na severozahod malo severneje od Blagojevgrada (Gorna Đumaja) in doseže državno mejo med Makedonijo in Bolgarijo.

Na severu se srbska in makedonska jezikovna meja prekrivata z državno mejo med Makedonijo in Jugoslavijo. Tudi tukaj poteka po naravni meji, ki jo tvorijo planine Kozjak–Rujen–Skopska Crna gora–Šar planina–Korab.

To so današnje meje makedonskega jezikovnega območja. V preteklosti je makedonska slovanska naselitev segala daleč bolj na zahod in na jug od današnjih meja. Mnogo zgodovinskih virov priča, da so bila slovanska naselja v južni in srednji Albaniji, na jugu pa v Epirju, Tesaliji in na vsej Egejski obali. Velik del toponimije na tem območju je slovanski, še posebno mikrotoponimija. Skozi stoletja sta se južna in zahodna meja vse bolj pomikali proti severu oziroma na albanski strani proti vzhodu, tako kot je bil potiskan makedonski slovanski živelj. Ta proces potiskanja makedonske etnične meje, s tem pa tudi jezikovne, traja še danes.

Na makedonsko-albanski jezikovni meji, na ne preveč obsežnem območju Skopje–Tetovo–Debar–Struga–Pogradec–Korča, je prebivalstvo mešano; poleg makedonskega tudi albansko z albanskim maternim jezikom. V velikem odstotku je to prebivalstvo dvojezično.

Ravno tako živi na makedonsko-grški jezikovni meji na obsežnem območju v Egejski Makedoniji v Grčiji mešano makedonsko in grško prebivalstvo. Makedonsko prebivalstvo je številčno večje na kostursko-lerinskem in vodensko-pazarskem območju. Po popisu prebivalcev iz leta 1951 je v Grčiji živel okrog 250.000 Slovanov oziroma Makedoncev.

Na jugozahodnem delu ob meji z albanskim in grškim jezikom poleg Makedoncev živijo tudi Grki, Vlahi in Albanci. V mnogih naseljih na območju Gramos–Ru-

pišta–Neguš–Meglen je prebivalstvo trijezično. Makedonci poleg maternega jezika govorijo tudi grško, ki je zanje tudi uradni jezik, in vlaško.

Severna jezikovna meja je razmeroma stabilna. Naseljevanje tega prostora je skozi stoletja potekalo postopoma in ni v večji meri vplivalo na jezik. Narečni govor prebivalcev nekaterih vasi na območju Kozjaka, ki so se izrekli za Srbe, se v ničemer ne razlikuje od govora prebivalcev v makedonskih vaseh.

Makedonsko prebivalstvo v Pirinski Makedoniji (po popisu iz leta 1956 jih je bilo okrog 180.000), ki se nahaja v Bolgariji, poleg svojega makedonskega narečja govori tudi bolgraščino kot uradni jezik.

2. Makedonski jezik razvojno sodi v skupino južnoslovanskih jezikov, skupaj z bolgarskim, srbskim/hrvaškim in slovenskim. Povezuje jih naslednje: razvoj skupin **ort*, **olt* v *rat*, *lat*, npr. mak. *raste*, *lakot*, zamenjava skupin **tort*, **tert* – **tolt*, **telt* v *trat*, *trēt* – *tlat*, *tlēt*, mak. *vrana*, *breg*, *mleko*, zamenjava **ę* z *e*, mak. *pet*, rezultati nekaterih sprememb, povezanih z drugo palatalizacijo mehkonebnikov, konsekventna zamenjava **kv-*, **gv-* v *cv-*, *dzv-* pred **ě* in **i*, nastalih iz dvoglasnikov, končnica **-omь* v O ed. samost. m. in s. sp. s starim o-jevskim korenem, npr. stosl. *rabomь*, *selomь*, *da* kot element slovnične odvisnosti v povedi, pri izpeljankah razvoj pripon z elementom *-c-*, priponi **-al'ьka*, **-ice* ter vrsta leksičnih ali leksikaliziranih posebnosti.

3. Ožjo celoto med južnoslovanskimi jeziki tvorita makedonščina in bolgarščina. Od starih srbskih in hrvaških narečnih posebnosti se ločita predvsem po širokem refleksu za **ě* in **ǫ*. Nosnik **ǫ* se je po onemitvi polglasnikov in po raznosnjenju v obeh jezikih izenačil s sekundarnim polglasnikom (ɤ_2),³ npr. mak. *raka* – *magla*, bolg. *răka* – *măgla* (srb. *ruka* – *magla*). V bolgarščini in velikem delu makedonskih narečij sta se skupini **tj*, **dj* [psl. **tj*, **dj*; op. prev.] razvili v *št*, *žd*, v jugozahodnih makedonskih govorih lahko tudi v *šč*, *ždž* [žž], npr. mak. narečno *gašti* – *gašči*, *mežda* – *mežža*, bolg. *gašti*, *mežda* : (srb. *kuća* – *međa*).

V zgodovinskem razvoju na Balkanskem polotoku so v makedonskem in bolgarskem jeziku kakor tudi v srbskem torlaškem (prizrensko-timoškem) narečju pod vplivom sosednjih balkanskih neslovanskih jezikov nastale številne skupne jezikovne inovacije. Med pomembnejše sodijo: izguba kvantitete in starih tonemskih opozicij, izguba podedovane sintetične deklinacije in njen prehod v analitično izražanje samostalniških razmerij s pomočjo predlogov in splošne oblike (*casus generalis*), npr. *Go vide Marka*, *Mu reče na Marka*, *Odev so Marka*, potem nastanek slovnične kategorije določnosti, ki se izraža s posebnimi členskimi morfemi, npr. *Go vide čovekot*, v makedonščini tudi *čovekon*, *čovekov*, analitično stopnjevanje pridevnikov, npr. *podobar*, *najdobar*. Veliko skupnih sprememb sta ta dva jezika, deloma tudi torlaško narečje, doživela tudi v konjugaciji. Izgubila sta nedoločnik, ki je zamenjan z *da*-stavki, razvile pa so se nove oblike s pomožnikom **xotěti*, npr. mak. *ke odam*, *ke odev*, *ke sum odel* itn. Pomembna sistemska inovacija je tudi podvajanje predmeta v obeh jezikih, npr. mak. *Go vide čovekot*, *Zemi ja knjigana*, *Mu ja dade knjigata na Petreta*.

³ Konvencionalni izraz »sekundarni ɤ_2 « je treba na tem mestu in v nadaljnjem besedilu razumeti kot »sekundarno vstavljen samoglasnik«.

Te in še vrsta drugih značilnosti slovničnih struktur so makedonski in bolgarski jezik približale neslovanskim balkanskim jezikom – vlaškemu (aromunski jezik), albanskemu in grškemu. Vsi ti jeziki danes tvorijo t. i. balkansko jezikovno skupnost.

Tako sta se makedonščina in bolgarščina, ki tvorita vzhodno podskupino južno-slovanskih jezikov, postopoma oddaljevali od zahodne – srbsko-hrvaško-slovenske podskupine, ki je povečini ohranila podedovano slovansko slovnično strukturo, večina inovacijskih pojavov, ki so se razvili na tem ozemlju, pa ima drugačen značaj.

4. V svojem zgodovinskem razvoju je makedonski jezik doživel določene spremembe tudi v stiku s srbskim jezikom.

Nekaj najstarejših jezikovnih inovacij, ki so nastale na srbsko-hrvaškem jezikovnem območju, se je razširilo tudi na severno makedonsko jezikovno območje. V delu severnih makedonskih govorov sta se **b* in **ɓ* izenačila kot v srbsko-hrvaškem diasistemu, npr. *sān*, *dān*. Na tem območju se križata izoglosi refleksov /u/ in /a/ za nosnik **q*, npr. *ruka* – *raka* ali *ruka*, splošna oblika *na ruku* poleg *na raka*. Namesto **t*, **kt*, **d* se v apelativih redno pojavljajo refleksi /*k*, *g*/: *kuća*, *pleki*, *vegi*, *čage*. Refleks za **ʃ* je tukaj enak kot v sosednjih srbskih govorih – tj. /u/, za zobniki v severnejšem pasu pa /lu/ oz. /lǎ/ v drugem delu teh govorov, npr. *vuk*, *sluza* – *slāza*, *dlugo* – *dlāgo*.

Severne makedonske govore povezuje z obmejnimi srbskimi narečji še cela vrsta drugih posebnosti, tako oblikoslovnih kot besedotvornih.

Del teh pojavov, značilnih za srbsko jezikovno območje, sega globoko v makedonsko ozemlje. Tako npr. fonema /*k*, *g*/ za **t* in **d* srečujemo v vrsti leksemov in morfemov celo v najjužnejših makedonskih govorih. Tako se je zgodilo, da so na makedonskem območju za **t*, **kt*, **d* dvojni refleksi, in sicer /št – žd/, oz. /šč – žž/ in /*k* – *g*/, npr. *pleki*, *pleška*, *sinok*, *sinošen*, *sveća*, *svešnik*, *meća*, *mežnik*. Nekateri leksemi, npr. *veće*, *sreća*, *nesreća*, *takućere*, *s(v)ećere* in členek *ke*, so se razširili skoraj na ves makedonski jezikovni prostor. S srbskim jezikovnim vplivom se v makedonščini razlaga tudi premena /č/ v /c/ v starih skupinah *čř-, *čřě-, npr. *cřn*, *cřpe*, *cřevo*, refleks /u/ za **q* v določenih leksemih, npr. *kuća*, *sud* ipd., zaimek *on*, predlog *u*.

Kot skupna tendenca v makedonščini in srbščini izstopata prehod **ě* v /e/: *bel*, *leb*, *seno* in depalatalizacija soglasnikov. V to skupino pojavov bi lahko uvrstili tudi mehčanje skupin *tj*, *dj*, *nj*, npr. *braća*, *luće*, *trñe*.

Zanimivo je opozoriti, da so poteze, nastale pod vplivom srbskega jezika, najgloblje prodrle v makedonski jezikovni prostor po dolini reke Vardar, ki je obenem tudi glavna povezava s Solunom in Egejskim morjem.

Vpliv srbskega jezika na makedonski je bil največji od konca 13. stoletja naprej, ko so se meje srbske države širile na jug.

Po drugi strani pa je tudi makedonščina v določeni meri vplivala na obmejne srbske govore. Za makedonizme na prizrensko-južnomoravskem območju na srbski strani se štejejo: fonetična oblika glagolskega morfema *-na-* < /*-nq -/, npr. *padnal*, protetični /j/ pred vzglasnim *u* < **q* v primerih tipa *juže*, *jutāk*, *juzāl*, trdi /l/ pred zadnjimi samoglasniki in pred soglasniki: *lakāt*, *loš*, *dal*, izpuščanje (redukcija) samoglasnikov v naslonkah pred besedami na vzglasni samoglasnik, npr. *s-izmi*,

m-izede, d-umre (*se izmi, me izede, da umre*), zaimenske naslonke *nè, vè*, glagolske oblike *sa* (za 3. os. mn. glagola *biti*, mak. *sum*), *bile*, glagolski morfemi *-(h)mo, -(h)te* v aoristu in imperfektu, izguba razlikovanja spola v množini pri deležniku: *bile*. V nasprotju s srbizmi, ki so prodrli globlje v makedonski jezikovni sistem, pa so makedonizmi v srbščini ostali na njenem ozkem obrobju.

5. Po drugi strani pa je makedonski jezik razvil tudi vrsto inovacij, ki so usmerile njegovo slovnično strukturo v drugačno smer, ki se razlikuje od smeri, po kateri je šel proces v bolgarskem prostoru. Na makedonskem območju se pojavi novo inovacijsko središče. Makedonske inovacije se pojavljajo skoraj vzporedno s tistimi, ki smo jih poudarili kot vzhodno južnoslovanske. Ti inovacijski pojavi zajamejo jezikovno strukturo kot celoto.

Med najstarejše glasoslovne inovacije, ki razmejujejo makedonsko jezikovno območje, spada zamenjava polglasnikov v krepkih položajih: $*\text{ʙ} > /o/$, $*\text{b} > /e/$, npr. $*\text{сѣнь} > \text{son}$, $*\text{дѣнь} > \text{den}$. V bolgarščini je $*\text{ʙ}$ dal $/ǎ/$, npr. $*\text{сѣнь} > \text{san}$. V srbščini in hrvaščini sta se oba polglasnika izenačila: $*\text{ʙ}, *b > /a/$ v novoštokavskem dialektu, npr. *san, dan*. Ta značilnost, nastala v makedonskem inovacijskem središču, je zajela takorekoč vso današnjo etnično Makedonijo, z izjemo severnega obmejnega pasu s srbščino in skrajnega jugovzhoda ob meji z bolgarskim rodopskim narečjem. Pozneje se je v posameznih morfemih razširila tudi daleč na severovzhod in zajela tudi del bolgarskega obmejnega jezikovnega območja.

Na tem jezikovnem območju, začrtanem z zamenjavo $*\text{ʙ} > /o/$, $*\text{b} > /e/$, ki je nastala že v 10.–11. stoletju, so se skozi stoletja nalagale nove poteze, ki so ta prostor vse bolj in bolj oddaljevale od drugih inovacijskih središč na sosednjih slovanskih območjih. Med pomembnejše inovacije sodijo: v glasoslovju – nastanek protetičnega $/j/$ pred vzglasnim $*q$ oz. pred refleksi zanj, npr. *jaglen* (*joglen, jäglen, jäglen* v posameznih krajevnih govorih), sovpad $*\text{ę}$ z $*\text{ě}$, npr. *meso* in *mera* (v narečjih: *mjāso, mjāra*), otrditev starih (= psl.) palatalov, s čimer se je izgubila opozicija po palatalnosti pri parnih mehkonebnikih, pozneje izguba fonema $/x/$ in njegova zamenjava z $/v, f/$ v zahodnem delu jezikovnega območja, nastanek mehkonebnikov $/k, ġ/$, mehčanje soglasniških skupin *tj, dj, nj* v $/k, ġ, ŋ/$, v oblikoslovju – samostalniški množinski priponi *-ovi* (*denovi*) in *-inja* (z glasovnicama variantama *-ina, -ijna*), npr. *piliña, prasiña*, pri glagolih končnici *-me* za 1. os. mn. vseh glagolov, npr. *imame, orame, nosime, bereme*, in *-le* v mn. del. *-l*: *bile, zele*, potem izpust pomožnega glagola za 3. os. perfekta: *toj bil, tie bile*. Pomembeno strukturno spremembo so v glagolski sistem na makedonskem jezikovnem območju prinesle oblike s členkom *ke* in s pomožnicama glagoloma *ima/nema* + del. *-n/-t* za srednji spol (*-no, -to*) tipa *imam dojdeno, imav dojdeno, sum imal dojdeno*, ponekod celo *bev imal dojdeno*, in glagol *biti* (mak. *sum*) + del. na *-n/-t* vseh glagolov, vključno z neprehodnimi, npr. *sum dojden, bev dojden, sum bil dojden* itn. Z njihovim razvojem in vključevanjem v makedonski glagolski sistem je hkrati prišlo tudi do razporeda funkcij med nove in podedovane oblike.

Poseben pečat dajeta makedonskemu jeziku tudi naglas in struktura cele vrste sintagem. V makedonskem prostoru se je izoblikoval nov naglasni sistem. Besedni naglas je v večzložnih besedah fiksiran na tretjem zlogu od zadaj, npr. *br'atučed* – *brat'učedi* – *bratuč'edive*. Razen tega ima makedonski naglas sintagmatski zna-

čaj, saj imajo lahko cele sintagme en sam naglas, npr. *M'ajka-mu tolk'u-vreme ne-beše-go v'idela s'ina-si. Od-pr'ed-vrata-mu-ja-z'edoa novata-k'ošula*. V zvezi z mestom naglasa moramo poudariti tudi to, da nenaglašanih samoglasnikov redukcija ne prizadeva (ne poznajo moderne vokalne redukcije), izjema je le majhno število (krajevnih) govorov v jugovzhodni Makedoniji. Posebnost makedonskega jezika v primerjavi s sosednjimi slovanskimi jeziki je tudi možnost, da pred glagolom stojijo zaimenske ali glagolske naslonke, npr. *Mu reče na brat-mu, Go vikna deteto, Sum mu bil na svadbata*.

Navedene jezikovne posebnosti izhajajo iz enega inovacijskega središča in večina je ostala znotraj makedonskega jezikovnega območja, na katerem zavzemajo manjše ali večje območje. Njihove izoglose tvorijo zaprte črte in imajo približno enako smer širjenja.

Tako se je na sedanjem makedonskem jezikovnem območju izoblikoval poseben diasistem, ki ni pretrgal zvez niti z diasistemom, izoblikovanim na ozemlju današnje Bolgarije, in ki je ves čas poglobljal zveze z diasistemom na hrvaškem in srbskem jezikovnem območju.

6. Največji del navedenih inovacij, in še vrsta drugih, je nastal kot rezultat medjezikovnega stika makedonskega jezika z balkanskimi neslovanskimi jeziki, predvsem z balkanskimi latinskimi. Balkanski jeziki so vplivali na dveh ravneh. Po eni strani so spodbujali nove procese, ki so šli potem po poti, kot jo je narekoval jezikovni sistem makedonščine oz. njen mikrosistem, če se je pojav zgodil samo v okviru nekega manjšega areala v makedonskem diasistemu. Po drugi strani pa so neslovanski jeziki zavirali nekatere jezikovne procese v slovnični strukturi.

Kot »balkanizmi« oz. jezikovne inovacije, ki so se razvile v stiku z balkanskimi neslovanskimi jeziki, so v znanosti sprejeti: izguba sintetične deklinacije, razvoj kategorije določnosti pri imenskih besedah (nomina) in v zvezi s tem pojav postpozitivnega člena, analitično stopnjevanje, podvajanje predmeta, modalne glagolske oblike s *ke* in konstrukcije z *ima/nema* in z glagolom *biti* (mak. *sum*) + del. *-n/-t*. Te inovacije so zajele širši areal slovanskega Balkana. Večina jih je v manjši ali večji meri prisotna tudi v bolgarskem diasistemu, del pa tudi v torlaškem dialektu na srbskem jezikovnem ozemlju. Toda dober del se jih je obdržal na makedonskem območju in prodril globoko v strukturo makedonskega jezika. Na zahodnem in južnem makedonskem jezikovnem ozemlju so se ustalile: prepozitivna raba naslonk, npr. *Go vide Stojana, Mu reče na Stojana, Si go izel lebot*, izpuščanje predloga *vo*, npr. *ke odam Bitola, Otide Prilep*, izražanje direktnega predmeta s predlogom *na* pri samostalnikih, ki pomenijo živa bitja, npr. *Go vikna na Marko*, generalizacija samo ene kratke zaimenske oblike – dajalniške za moški in srednji spol *mu* kot slovnični signal za predmet v dajalniku, npr. *Mu reče na čovekot, Mu reče na deteto, Mu reče na ženata, Mu reče na ženite/decata/mažite*. Veliko podobnosti najdemo med zahodnimi makedonskimi dialekti in aromunščino pri rabi predloga *od* v svojilnem pomenu, npr. *Kukata od Marka*. V vsem zahodnem delu od Gostivarja do Korče in Kosturja se je pod vplivom nosnikov /m, n/ samoglasnik /a/ nazaliziral v *a*, potem pa reflektiral enako kot stari nosnik **q*, npr. *snāga* (< *snaga*), *znām* (*znam*), in sicer v gornopološkem, debarskem, ohridsko-prespanskem oziroma *snoga* v maloreškem in *snāga* v drimkolsko-golobrdskem govoru. V ozkem pasu v jugozahodni

Makedoniji se je izgubil del. na *-l*, in s tem tudi vse zložene oblike, ki so se z njim tvorile (perfekt, pluskvamperfekt, potencial). Njihove funkcije so prevzele ustrezne konstrukcije z *ima/nema* in z glagolom *biti* (mak. *sum*). V suško-visoškem govoru se namesto člena *ke* za prihodnjik uporablja *za* : *za nosa*. Vrsto balkanizmov na makedonskem terenu najdemo tudi v besedotvorju, npr. v priponi s pomanjševalnim in ljubkovalnim pomenom *-ule*: *detule*, *bradule*, in posebno v leksiki. Vse navedene jezikovne posebnosti se nahajajo na zahodnem in južnem obrobju makedonskega jezika, tj. tam, kjer meji na albanščino in grščino in kjer je še danes največja koncentracija aromunskega prebivalstva.

»Vpliv balkanske jezikovne okolice se ne odraža samo v spremembah, ki so dediščina slovanskega slovničnega tipa, temveč tudi v ohranjanju posameznih oblik v primerih, ko so se te ujemale z balkanskimi.« (Koneski, 1960, 493). Tako se pojasnjuje ohranitev aorista in imperfekta, v zahodnomakedonskih govorih pa tudi dajalnika pri osebnih lastnih imenih in sorodstvenih poimenovanjih moškega in ženskega spola.

7. Inovacijski pojavi, ki so se razvili na makedonskem jezikovnem območju, se niso širili ne enakomerno in ne vsi v isti smeri.

Nekateri od njih, kot smo videli, so zajeli vse makedonsko jezikovno območje in postali razločevalne poteze makedonščine v primerjavi s srbskim in bolgarskim jezikom ali samo v primerjavi z enim od njiju. Tak je primer reflektiranja polglasnikov.

Druga skupina inovacij je zajela samo del makedonskega narečnega jezika, v drugem delu pa še vedno izstopajo stare značilnosti, ki se umikajo. To pomeni, da se novi proces ali ni končal ali pa je novi pojav v nekem mikrosistemu nekaj preprečilo. To seveda velja tam, kjer imamo unilateralne inovacije, ki geografsko oponirajo starim. Stare poteze se v takšnih primerih ohranjajo na obrobju. Tako, na primer, na zahodnem in južnem makedonskem jezikovnem obrobju še vedno naletimo na primere z ohranjenim nazalizmom, sicer res ne v prvotnem izgovoru [pač pa *rinezem*, op. prev.], namesto nosnikov *ę* in *q* imamo npr. *grandi*, *pendi* – v korčanskem, *dāmbje*, *čendo* – v suškovoškoškem, se je na nekaterih točkah ohranil široki izgovor **ě*: *r'āka* ali *rjāka*. V določenih leksemih je ohranjen /č/ v zvezah z **r*, npr. *čārpit*, *čārvec* – *čārpit*. V korčanskem makedonskem govoru v južni Albaniji je ohranjena stara dajalniška sklanjatvena oblika, tako v ednini kot v množini. Tam najdemo ostanke stare sklanjatve (deklinacije) člena, npr. *starcatogo*, *starcatomu*. Samo v tem govoru se je do danes ohranil zaimek **dzь* – *soj* kot posebna oblika zaimka. Na širšem območju v zahodni Makedoniji srečamo dajalniške sklanjatvene oblike osebnih lastnih in hišnih imen: *Stojanu*, *Marku* // *Marko(v)e*, *Mare* // *Mari*. Pri glagolih je ohranjena končnica *-t* za 3. os. sedanjika, v več govorih pa za 1. os. ed. sedanjika še vedno ni končnice *-m*.

Vse navedene poteze in še cela vrsta drugih takšnih – starih, nespremenjenih, se danes pojavlja kot narečna posebnost zahodnih govorov in so postavljene nasproti novim značilnostim, ki so se pojavile na njihovem mestu v drugih – vzhodnih, severnih ali južnih govorih. Takšne arhaične poteze so se ohranile tudi na vzhodnem obrobju, kot na primer prost premični naglas, fonem /h/, množinske končnice *-ove*, *-e*, *-eta* pri samostalnikih moškega in srednjega spola. V jugovzhodnih govorih se

je kot glasoslovno pomembno pri soglasnikih ohranilo staro razlikovanje po meh-
kosti.

Vendar pa je več kot očitno, da se je največje število arhaičnih potez ohranilo v obmejnem pasu z albanskim, vlaškim in grškim jezikom, kjer je po drugi strani tudi največ inovacij, ki so nastale kot posledica medjezikovnega stika. Tako zahodna in jugozahodna, delno pa tudi južna makedonska narečja zaznamuje največ arhaizmov, sočasno pa tudi največ inovacij. Na vzhodni strani, na obmejnem pasu z bolgarskim jezikovnim ozemljem, je prehod k bolgarskim narečjem blažji.

Pri doslej obravnavanih unilateralnih inovacijah se pojavlja eno inovacijsko žarišče, ki je v osrednjih predelih makedonskega jezikovnega ozemlja.

8. Drugo skupino inovacijskih pojavov, ki so pomembni za narečno diferenciacijo, sestavljajo tako imenovani bilateralni inovacijski pojavi. Stara lastnost izumira, na njenem mestu pa se pojavljata dve novi, seveda različni. To sta na primer: proteični /j/ v zahodnih govorih in v vzhodnih pred refleksom vzglasnega *q: *j(adica) : v(adica), j(atok) : v(atok)*. V takšnih primerih govorimo o dveh inovacijskih središčih. Eno je v osrednjem delu zahodnega narečja.

Neredko se zgodi, da so se na mestu ene stare lastnosti v narečju razvile več kot dve novi, od katerih vsaka posebej funkcionira v svojem mikrosistemu. Kot ilustracijo vzemimo na primer reflekse nosnika *q, ki se je defonologiziral. V nekaterih regijah se je popolnoma izenačil z nekim od obstoječih fonemov: z /a/ v osrednjih, /u/ v severnih, /o/ v maloreškem. V takšnih primerih je lahko pomagal samo pri redistribuciji fonema, s katerim se je izenačil, ali natančneje, v katerega se je prelil. Vendar pa je v več mikrosistemih *q obdržal svojo samostojnost glede na druge vokalne foneme, spremenil je samo svojo kakovost, s tem pa tudi svoje mesto v sistemu. Z drugimi besedami, spremenili so se njegovi sestavni elementi – razločevalni priznaki. Tako na makedonskem jezikovnem obrobju kot reflekse za *q najdemo foneme: /ä/, /ã/, /ã̃/. Ti so prispevali k oblikovanju treh novih vokalnih sistemov. Pri takšnih, lahko bi jih imenovali multilateralnih inovacijah, imamo večkratno terensko oponiranje in govorimo o več mikroinovacijskih središčih v okviru enega diasistema. Izoglose takšnih inovacij v več primerih predstavljajo zaprte linije. Tudi ta inovacijska središča so najpogosteje na zahodnomakedonskem terenu.

9. V makedonskem jezikovnem prostoru so se razvile tri večje skupine govorov ali narečja: zahodno, jugovzhodno in severno.

9.1 V zahodno narečje sodijo govori zahodnega obmejnega pasu, od Šar planine in meje s srbskim jezikovnim ozemljem pa do južne obale Prespanskega jezera. Njegova vzhodna meja se od južnega dela Prespanskega jezera giblje proti severovzhodu, gre malo severneje od mesta Lerin in pride na dan tam, kjer Crna reka iz Pelagonije zavije v Mariovsko klisuro. Odtod gre meja naprej proti severu po planinskem vencu Selečka in prek območja Klena pride do Vardarja malo zahodnejše od izliva Crne v Vardar. Preči Vardar in vzhodno od mesta Veles, ves čas po levi strani Vardarja, nadaljuje pot proti severu, preči reko Pčinjo pri Katlanovem, odkoder v loku zavije proti severozahodu in gre malo severneje od Skopja. Vasi v podnožju Skopske Crne Gore, severno od linije Aračinovo–Radišani–Bardovci, ostajajo izven meja zahodnega narečja. Severna meja gre približno v smeri Skopje–Tetovo–Šar planina, kjer se mejni krog zapre.

Najostrejša je meja med zahodnim in vzhodnim narečjem na prostoru med izlivom Crne v Vardar pa vse do Skopske Crne Gore. Na severni strani je izrazito ostra meja na skopskem delu, medtem ko se v Pologu nekoliko ublaži.

Zahodno narečje zaznamujeta dve skupini lastnosti. Po eni strani se v njem ohranjajo nekatere stare poteze in njihovo število raste v smeri proti zahodnemu obmejnemu pasu, proti albanskemu jezikovnemu območju. Več jih je oblikoslovne narave. Med markantnejše sodijo: ohranjanje stare rodilniško-tožilniške oblike v funkciji splošne oblike pri osebnih lastnih imenih moškega spola na soglasnik ter na *-o* in *-e*, npr. *Go vide Stojana, Marka, Stoleta*, pri sorodstvenih poimenovanjih, npr. *tetina, tatka, čičeta*, in izpeljanih na *-ko* in *-lo*, ki označujejo človeškost: *Go vikna grbla, mrsulka* (imenovalnik *grblo, mrsulko*). Na nekaj ožjem območju je ohranjena tudi stara dajalniška oblika sintetične deklinacije, ravno tako pri osebnih lastnih imenih in sorodstvenih poimenovanjih moškega spola, kot tudi pri imenih ženskega spola na *-a*, npr. *Mu rekov Stojanu / Iliju / Marku* oziroma *Markotu / Marko(v)e, Marko(v)i, Petretu / Petru / Petre(v)e / Petre(v)i*, ženski spol *Jani / Jane, tetki / tetke*. Kot relativen arhaizem lahko pojmuje tudi ohranjene členske oblike na *-v* in *-n*: *lebov, lebon*. Na drugem območju, kot bomo videli, se pojavlja samo člen *-ot*. Glede na to zahodni govori poznajo trojen člen. Precej dobro je ohranjen tudi zvalnik s sklanjatvenim vzorcem *brate / bratu, zete, mažu, tetko, Ratke*. Pri samostalniških in pridevniških osebnih zaimkih je ravno tako dobro ohranjena dajalniška oblika: *mene mi, nemu mu, nim/nimi im, komu, nekому* itn., kakor tudi pri kazalnih: *ove-mu, onemu, ovejze/ovejzi* idr. Tukaj je ohranjen sistem treh vrst kazalnih zaimkov, kar je v skladu s tremi vrstami členskih morfemov. Pri spreganju je za to narečje značilna končnica *-t* za 3. os. ed. sedanjika: *imat, nosit*. Za 1. os. ed. sedanjika v več govorih manjka končnica *-m*: (*ja – jas*) *kopa, nosa, bera*.

Izoglose naštetih posebnosti grede približno po označeni narečni meji, ponekod se z njo popolnoma prekrivajo, na severni strani nekaj izoglos za osnovne in dajalniške oblike ter trojnega člena narečno mejo prekoračuje.

Nekateri fonetični arhaizmi: ohranjen fonem /s/, nespremenjeni /č/ v skupinah **čr-*, **črě-*, v končniških skupinah *-st*, *-št*, niso značilni za zahodne govore. Pojavljajo se na ozkem pasu na obmejnem območju z albanskim jezikom.

Večji del razločevalnih potez zahodnega narečja so inovacije. Med najpomembnejše narečne značilnosti zahodnega narečja sodi mesto naglasa, tako v posameznih oblikah besed kot tudi v sintagmah. Naglas v večzložnih besedah je tukaj stalno na tretji mori od zadaj. To je edinstven naglasni model v slovanskem jezikovnem arealu. Npr.: *pl'anina – plan'inata, brat'učedi – bratuč'edite*. V primerih kot *vod'ejnca, krast'ajca, vol'ojte*, zveze [aj̣, ej̣, oj̣] trajajo dve mori, čeprav so enozložne.

V tem narečju so široke možnosti za oblikovanje naglasnih celot. Samostalniške in glagolske sintagme se v navadnem govoru, kadar ne gre za posebno zaznamovanost sestavnih delov, najpogosteje združujejo pod en naglas [v fonetične besede, op. prev.], npr. *n'a-vrata, preku-l'ivada, pr'eku-den, bela-k'ošula, zimski-'ališta, gorn'a-niva; go-z'ede : ne-g'o-zede, ne-'e-go-z'emeše, zošto-mu-g'o-dade?* Posebno so pomembne naslednje glasoslovne značilnosti: odsotnost fonema /x/ in njegov prehod v /v, f/ na koncu zloga, npr. *gref, mof, bef, čevli, evla, bevme – befme* in izguba medsamoglasniškega /v/ in nekaterih drugih soglasnikov. Kot posledica

tega pojava je skoraj v vseh zahodnih govorih prišlo tudi do sprememb v razvrstitvi samoglasnikov. Ustvarjeni so novi odnosi med samoglasniki v okviru ene besede. Nastale so številne zveze dveh, ponekod pa tudi več samoglasnikov, enakih ali različnih, kot končni rezultat pa je nastala serija dvoglasniških zvez različnih vrst. Posebno se na širokem terenu pojavljajo dvoglasniške zveze z /i/ kot drugo komponento: [e̞i, ai, oi, ui], npr. *lej, leboj, snaj, muj*. Zveze z enakimi samoglasniki so se skrčile v dolge fone in tako je prišlo tudi do nove kvantitete, ki še vedno nima fonološke vrednosti, npr. *sna: / < snaa/, ne:sta (< neesta < nevesta), progo:ri (< progoori < progovori)*. Oba pojava sta prispevala, da se zmanjša število zlogov veliko besed. V veliko primerih je možnost, da se oblikujejo dvoglasniške zveze, omogočila, da se skrajšajo še posebno večzložne besede, npr. v: *vod'einca (< vodeinca < vodenica z izvršeno metatezo), pol'ojna (< poloina < polovina), sur'ojca (< suroica < surovica)* ali že omenjene *n'e:sta, prog'o:ri (nevesta, progovori)*.

Kot rezultat splošne tendence, da se krajšajo besedne enote, ki imajo en naglas, je v zahodnih govorih široko razprostranjena onemitev samoglasnikov v naslonkah, kadar stojijo pred besedo, ki se začne na samoglasnik, npr. *g-ostaj (go ostavi), s-utepa (se utepa), n-ugore (na ugore), d-ojt (da odit), ušt-ednaš (ušte ednaš)*.

Omejitve (tako za te kot za zgoraj navedene pojave) se pojavijo samo, če se pojavijo kakšne fonološke in semantične ovire.

Od relevantnih morfoloških razločevalnih značilnosti pridejo v govorjenem besedilu najbolj do izraza: množinska končnica *-ovi* z varianto *-oj*, npr. *lebovi // leboj*, osebni zaimek za 3. os. *toj (taa, toa, tie)* in pri glagolih izpuščanje pomožnega glagola v 3. os. v perfektu, oblika *ce* v 3. os. mn. sedanjika pri glagolu *sum* 'biti' in posebej razvito spreganje s pomožnimi glagoli *sum* + deležnik na *-n/-t*: *sum dojden, bev dojden, sum bil dojden, bev bil dojden, ima* 'imeti' + deležnik na *-n/-t* v srednjem spolu: *imam odeno, imav odeno, sum imal odeno, bev imal odeno*, kot tudi oblike s členkom *ke* tipa *ke odev, ke sum odel, ke bev odel* in naprej konstrukcije z *ima*: *ke ima(m) odeno, ke imav odeno, ke sum imal odeno*. Te konstrukcije dajejo s svojo pogostostjo uporabe in s semantično raznolikostjo zahodnemu narečju poseben pečat glede na druge makedonske govore.

Zahodnomakedonsko narečje se odlikuje z bogatim repertoarjem končnic s pomanjševalnim in ljubkovalnim pomenom. Poleg končnic: *-e, -ce, -ence, -če, -iče, -ička*, ki jih lahko srečamo tudi v drugih makedonskih govorih, je tukaj posebno produktivna končnica *-ule* z derivati *-ulče, -ulence, -ičule*, npr. *bradule, bradulče, bradulčule, detulence* poleg *detencule*.

Od skladenjskih posebnosti, ki so pomembne v narečnem členjenju makedonskega diasistema, je tako mesto naslonk glede na glagol, še posebej zaimenskih in glagolskih. V zahodnih govorih lahko stojijo pred njim, celo na začetku stavka, kar ne velja za večino vzhodnih narečij, npr.: *Mu reče Stojanu da go čekat, Se fatija pod raka, Te imam videno, Sum rekol nešto za tebe*.

Tudi izoglose teh pojavov (kot tudi predhodnih) gredo v smeri označene meje, veliko se jih na večjem prostoru med seboj tudi prekriva, s čimer na ta način oblikujejo izoglosni snop. Le kakšna od njih sega globlje na vzhod in na jug, kot na primer izoglose množinske končnice *-ovi*, posebnosti spregatve ali stava naslonk pred glagol. Te izoglose obsegajo tudi del areala južnih govorov vzhodnega narečja. Po

drugi strani pa so izoglose tretjezložnega naglasa, izpadanja medsamoglasniškega /v/, sintetičnega dajalnika pri osebnih lastnih imenih in sorodstvenih poimenovanjih ter pri osebnih zaimkih, trojnega člena in izpuščanja pomožnega glagola prodrle globlje v severozahodne govore.

Enotnost zahodnega narečja razbija nekaj glasoslovnih posebnosti, med katerimi so najznačilnejše in najbolj opazne: refleksi nosnika *q in zlogotvornih *r in *ʃ, ki so veliko prispevale k oblikovanju posameznih vokalnih sistemov, potem prisotnost ali odsotnost fonemov /f, dz, dž/, frekvenca in realizacija fonemov /k, ġ/, realizacija skupin /št, žd/, v vokalizmu realizacija nekaterih samoglasniških zvez, še posebej /ea/, /oa/, /oe/. V spregatvi se posamezni krajevni govori razlikujejo v glavnem po končnicah za 3. os. mn. sedanjika in preteklega določenega časa, po tvorbi deležnikov, razvrstitvi glagolov po spregatvenih vzorcih in po nekaterih glagolskih končnicah.

Glede na te poteze se jasno ločita dve skupini govorov – osrednja in obrobna.

9.1.1 V osrednjih govorih (skopsko-veleški, prilepsko-bitolski in kičevsko-poreški) je *q reflektiral v /a/: *raka, pat*, zlogotvorni *ʃ je večinoma zamenjan z zvezo /ol/: *volna, dolgo, solza*, medtem ko je /r/ obdržal svojo zlogotvornost: *vrf – vrot, vroj, prot, drvo*. Ti govori imajo petčlenski vokalni sistem /i, e, u, o, a/ + silabem /r/. V konzonantizmu je dosežena precejšnja simetričnost. Zlitniki imajo oblikovane korelacije: /c : ʒ/ in /č : ž/. Uporaba fonemov /k, ġ/ je precej široka. Pri zobnikih je tendenca, da se odpravi mehkostna korelacija. V več lokalnih mikrosistemih se /ʃ/ pojavlja kot marginalen fonem, ker ga srečamo v glavnem v tujih leksemih, medtem ko je stari *ʃ otrdel in se izenačil z /l/, npr. *kluč, nedela, prijatel, vendar pešte, tel*. Samo na nekaterih manjših območjih /f/ nima statusa fonema. 3. os. mn. sedanjika se končuje na -at: *vikaat* [vika:t], *nosat*, 3. os. mn. aorista in imperfekta se končuje na -a: *vikaa* [vika:], *nosea, dojdoa*.

9.1.2 V zahodnih obrobni govori je ohranjen obstranski in mehčani zvočnik: *kl'uč, nedel'a, prijatel'*. Ohranjen je tudi stari /ʒ/ pred množinskimi morfemi, npr. *noze/nozi, bubrezi, belezi, poprazi*. Fonema /k, ġ/ sta redkejša; namesto *tj, *dj prevladujejo primeri s /št – žd/ oziroma /šč – žž/ v maloreškem, struškem in ohridskem govoru. Na ožjem pasu je v skupini čere-: *čerevo, čerepna* ohranjen /č/, redkeje pa tudi v skupini čar: *čarvec, čarpit*. Na vsem zahodnem obrobju je v 3. os. ed. sedanjika ohranjena končnica -t: *imat, nosit*, na večjem območju pa se za 3. os. mn. sedanjika uporablja končnica -et, npr. *imaet // imeet* [ime:t], *noset // nose:t* in v 3. os. mn. enostavnih preteklih časov, npr.: *dojdoe, imae // imee*. Sprememba *tj v /št, šč/ je pustila sledi tudi v fonetični obliki končnice izglagolskega prislova [*deležja*, op. prev.], npr.: *vikaešti* – v debarskem govoru, *vikaešči* v struškem, *vikaeščem/vike:ščem* v mestnem ohridskem, *vikaeškum* v nekaterih ohridskih vaseh idr.

Vendar pa na zahodnem obrobju nosnik *q in zlogotvorna *r in *ʃ niso imeli v vseh krajevnih govorih enakega razvoja, tako so precej prispevali k narečnemu členjenju na tem območju.

9.1.2.1 V gornopološkem, debarskem, struškem in ohridskem, pa tudi v pre-spanskem govoru, je v korenskih morfemih *q reflektiral v /ã/: *zãbi, mãka, rãka*. V isto smer je šel tudi razvoj zlogotvornih *ʃ in *r; *r je v teh govorih dal zvezo /ãr/: *vãrba, gãrbaf, dãrvo*, *ʃ pa se je spremenil v /ãl/: *vãlk, pãlno, sãlza*. Na ta način se

je v naštetih govorih oblikoval šestčlenski vokalni sistem, v katerem je vokal /a/ dobil svoj par po stopnji odprtosti. Med posameznimi govori te vrste so še druge razlike. Na primer, v ohridskem govoru starejših generacij še vedno lahko srečamo primere s /x/. Zanj je še posebej značilna nevtralizacija izgovora /a/ in /ă/ v neprvem naglašenem zlogu, npr. *m'agare* : *mag'areto*. V tem in v struškem govoru je *ŋ otrdel, npr. *kojn*, *polina*. V teh dveh govorih je tudi tendenca po izločitvi palatalnosti pri fonemih /k, ğ/, npr. *kujka*, *l'ujge*.

9.1.2.2 V *drimkolsko-golobrdskem govoru* iz debarske skupine gre *q > /ă/, *r > /ăr/, *ŋ > /ăl/, npr. *răka*, *părsti*, *sălza*. Na novo dobljen fonem /ă/, ki ima omejeno distribucijo, z /a/ sestavlja korelacijo po priznaku zaokroženosti.

Ravno takšen sistem se je izoblikoval na majhnem prostoru na jugovzhodnem delu Prespanskega jezera (prespanski *q > /ă/). Vendar pa imamo tukaj tudi zlogotvorni /r/, ker sta v /ă/ reflektirala samo *q in *ŋ, npr. *răka*, *săza*, *dăgo*, medtem ko se je silabem /r/ ohranil, npr. *părsti*, *sŕp*.

9.1.2.3 Poseben razvoj so *q, *r in *ŋ imeli tudi v govoru nekaterih vasi na Struškem – v *vevčansko-radoškem govoru*. V korenskih morfemih za neustničnim soglasnikom gre *q > /ă/, *ŋ > /ăl/, *r > /ăr/, za ustničnim soglasnikom pa se je razvil labilaizirani par /ă/ oziroma /ăl/ in /ăr/, npr. *grădi*, *răka*, *dărvo*, *sărce*, *găltat*, vendar *păt*, *măka*, *bărdo*, *vărba*, *vălk*, *mălčit*. Tukaj imamo tudi najbogatejši vokalni sistem v okviru zahodnega narečja.

9.1.2.4 V *maloreškem debarskem govoru* je *q reflektiral v /o/, medtem ko sta *r in *ŋ ostala nespremenjena, npr. *roka*, *pot*, *drvo*, *pŕst*, *vŕk*, *vŕna*, *sŕza*. Maloreški govor nekoliko odstopa od drugih zahodnih govorov tudi na področju konzonantizma, ne pozna namreč zvenceh zlitnikov ž, ž.

9.1.2.5 Posebno zanimanje dialektologov budi govor Torbešev (Makedonci muslimani) na območju Reke na Debarskem. V govoru muslimanov na Reki sta za *q, *r, *ŋ v korenskih morfemih po dve vrednosti. V enozložnih in dvozložnih besedah pod naglasom gre *q > /ă/, *r > /ăr/, *ŋ > /ăl/, medtem ko je v tri- in večzložnih besedah in v eno- in dvozložnih, če niso naglašene, namesto *q /ă/, namesto *r in *ŋ pa /ăr/ in /ăl/, npr. *păt*, *păka*, *gărŕp*, *vălk*, *vălna*, vendar *răkata*, *pătŕšča*, *dărvoto*, *vălčica*, *vălneno* ali *n'a-păt*, *n'a-gărŕp*, *n'a-kălk* (Žirovnica).

S temi nekaj potezami se je v vokalizmu zahodno jezikovno obrobje razdrobilo na nekaj majhnih teritorialnih enot. Pri tem je treba poudariti tudi to, da se fonem /ă/, ki ga najdemo na nekaterih narečnih točkah, pojavlja samo na makedonsko-albanskem obmejnem območju.

9.2 Jugovzhodno narečje obsega precej večji teritorij. Širi se vzhodno in južno od zgoraj označenih meja, na severu pa sega približno do linije Veles–Probištip, pri tem pa je ovčepolski del meje s severnim narečjem nekoliko povlečen proti jugu, skoraj do Bogoslovca.

V nasprotju z zahodnim narečjem je vzhodno manj homogeno. Večji del njegovih lastnosti, bodisi ohranjenih starih bodisi nastalih po inovaciji, ne predstavlja kompaktne zaprte celote, kot je to v zahodnih govorih. Večina starih lastnosti, kot je na primer sistem s prostim mestom naglasa, obstoj fonema /x/, samostalniška množinska končnica *-ove*, na manjšem območju tudi končnica *-e* pri samostalnikih moškega spola, ki se končujejo na mehak ali nekdanji mehak soglasnik, npr. *kone*,

maže, krae, sel'ane, in končnica *-eta* pri samostalnikih srednjega spola, npr. *prasete, pileta*, izdiferencirana množina na *-a* pri samostalnikih moškega spola: *dva, pet, sto leba*, ohranjen pomožni glagol *sum* 'biti' v 3. os. v perfektu, uporaba perfektivnega prezenta s pomenom ponavljanja glagolskega dejanja, precej bolj arhaično spreganje v primerjavi z zahodnim narečjem; če ga gledamo v celoti, potem struktura sintagme in mesto zaimenskih naslonk glede na glagol vzhodnomakedonske govore v manjši ali večji meri povezuje z mejnimi bolgarskimi narečji. Tukaj, razumljivo, upoštevamo tudi makedonska narečja v Pirinski Makedoniji.

Dober del inovacijskih pojavov, ki so značilni za vzhodna makedonska narečja, srečamo tudi v bolgarskih govorih. Tako, na primer, protetični glas /v/ pred refleksom vzglasnega *q, npr. *vaglen/vāglen*, pojav sekundarnega vokala v skupinah *cv-*, *sv-*, npr. *cafte/cafti, samne/savne*, prehod *ě v /a/ za /c/: *cak, cadilo, cana*, izenačevanje splošne oblike z imenovalniško pri osebnih lastnih imenih in sorodstvenih poimenovanjih, analitično izražanje dajalniškega razmerja pri osebnih zaimkih: *na mene mi reče*, izguba členskih morfemov na *-v* in *-n* in še vrsta drugih potez, ki so skupne vzhodnim makedonskim govorom, sočasno pa so razločevalne glede na zahodne govore, nimajo nekega jasno oblikovanega inovacijskega središča na makedonskem območju. Večina teh potez obsega tudi širša območja bolgarskega diasistema, del pa se razteza prek severne Makedonije tudi v obmejno timoško-južnomoravsko narečje ali še širše v vzhodne srbske govore.

V okviru jugovzhodnega narečja se jasneje loči pet manjših narečnih enot.

9.2.1 Večjo celoto v okviru jugovzhodnega narečja predstavljajo *štipsko-strumiški govori*, ki pokrivajo njegov osrednji del, od Belasice pa vse do meje s severnim narečjem na severu. Glavna odlika teh govorov je svobodni paradigmatski naglas, npr. *ž'ena ž'eni ž'enata ž'enite, b'eram b'ereš b'ere b'ereme b'erete b'erat*. Nosnik *q je tukaj zamenjan z /a/ v vseh položajih besed, npr. *maka, raka*, in ta poteza jih povezuje z osrednjim delom zahodnega narečja, enako zlogotvorni /r/. Vendar pa poznajo fonem /ǎ/, ki so ga dobili kot refleks *ǰ, npr. *čāša, sāza*, ponekod na obrobju pa tudi /ǎl/: *sālza*. V spregatvi te govore zaznamuje končnica *-m* za 1. os. ed. sedanjika pri vseh glagolih: *vikam, beram, nosam* in sovpad glagolov skupine *i-* z glagoli skupine *e-*, npr.: *beres – noseš, bere – nose*.

9.2.2 Najbližji štipsko-strumiškemu govorom so *tikveško-mariovski govori*. Ti dve skupini povezujejo refleksi nosnika *q in zlogotvornih *ǰ in *r, npr. *raka, sāza, prsti*. Vendar pa so tikveško-mariovski govori razvili poseben naglasni sistem. V njih naglas v paradigmatskih besednih oblikah ne more biti na končnem zlogu. S prenosom naglasa z zadnjega na predzadnji zlog se je oblikoval podsistem s premičnim naglasom, ki je zajel vse dvožložne besede, ki se končujejo z zaprtim zlogom, npr. *d'rvar d'rv'ari, 'elen el'eni, d'ever dev'eri, z'elen zel'ena, 'imal im'ala, n'osen nos'ena*. Tendencia je, da se naglas stabilizira na predzadnjem zlogu. Ta naglasni model koeksistira s paradigmatskim naglasom pri dvo- in večžložnih besedah, ki se končujejo na samoglasnik oziroma odprt zlog in v sedanjskih oblikah glagolov, npr. *'istina 'istinata, s'abota, sedanjik v'ikam v'ikame v'ikate*. Sovpad glagolov starih skupin *e* in *u* je na tem terenu potekala drugače kot v štipsko-strumiških govorih. Oblikoval se je mešani spregatveni tip, npr.: *b'eriš n'osiš, b'erime n'osime, b'erite n'osite* proti 3. os. ed. *b'ere n'ose*.

9.2.3 *Maleševsko-pirinski govori*, ki obsegajo mejno območje z bolgarskim jezikovnim teritorijem, so po refleksu nosnika *q in po zlogotvornem *ʃ ravno tako enotni s štipsko-strumiškimi govori, npr. *raka*, *sāza*. Poznajo tudi zlogotvorni /r/: *dŕvo*, *pŕsti*. Vendar pa sta v teh govorih dva naglasna modela – paradigmatski, npr. *b'aba b'abata b'abi b'abite*, pri glagolih *v'ikam v'ikame v'ikate*, in premični. Obstaja nekaj tipov premičnega naglasa, npr. a) *žen'a žen'ata žen'ite* : *ž'eni*, *rebr'o rebr'oto rebr'ata* : *r'ebra*, b) *br'ada br'adi* : *brad'ata brad'ite*, *vāk vāci* : *vak'o* : *vāc'ite*, *dar d'arove* : *dar'o darov'eto*, pri glagolih *j'ada* : *jad'eš jad'eme* itn. Maleševsko-pirinski govori so v primerjavi s štipsko-strumiškimi bolj arhaični. Pri samostalniški fleksiji so ohranjene stare množinske končnice *-e* za moški spol: *kon'e*, *dŕvar'e*, *prij'atele* in *-eta* za samostalnike srednjega spola tipa *tel'e tel'eta*, *pras'eta*. Pri glagolih je ohranjena stara morfemska razločevalnost med glagoli skupin *e-* in *i-*, npr. *b'era ber'eš*, *n'osa n'osiš*. V fonologiji je pri teh govorih ohranjen fonem /x/, čeprav res z omejeno razvrstitvijo; soglasniška skupina /vn/ je nespremenjena, npr. *ravno*, prevladujejo primeri s /št, žd/ namesto *tj, *dj: *kašta*, *gašti* – *veždi saždi* oziroma *kašča*, *vežži* v nekaterih krajevnih govorih. Tudi preglas /o/ v /e/ v členskem morfemu za moški spol za nekdanjimi mehкими soglasniki je star pojav, npr.: *kon k'one*, *maš m'aže*, *drv'ar drv'are*. Palatalnost končnega -ť (< -тъ) v primerih tipa *zek'*, *pak'* je močnejša. Mehčanje /k, g/ pred sprednjimi samoglasniki in /k/ za mehkonebnikom je inovacija, npr. *rak'ija*, *m'ajka/m'aka*, *suk'al'ka*.

9.2.4 Večjo celoto v vzhodnem narečju predstavljajo *južni govori*, ki zapolnjujejo prostor v smeri Kajlar–Voden–Pazar–Solun–Serez–Drama–Goce Delčev (Nevrokop) in se na severu dotikajo planin Belasica in Kožuv, po dolini Vardarja pa se prebijejo blizu Demir Kapije. Refleks nosnika *q > /ǎ/: *rǎka*, *pǎt* ter zlogotvornih *r in *ʃ > /ǎr/ oz. /rǎ/ in /ǎl/ oz. /lǎ/, npr. *prǎsti*, *sǎrce* oz. *vǎlna*, *slǎce*, so te govore precej zgodaj ločili od osrednjega območja makedonskega jezika. Vendar pa se danes kot najmarkantnejša lastnost južnih govorov pojavlja redukcija nenaglašanih samoglasnikov, ki se je zgodovinsko ravno tako pojavila precej zgodaj v srednjem veku (13. stoletje) in elizija [*onemitev*, op. prev.] kot končni rezultat redukcije, ki jo je, med drugim, povzročil tudi hiter tempo govorjenja. Odprti samoglasniki /a, e, o/ se v teh govorih v nenaglašenem zlogu reducirajo v zelo zaprte (ozke) alofone (a, e, o), v več krajevnih govorih pa se popolnoma nevtralizirajo v ustrezne zaprte parne foneme: /e/ > /i/ [*ikanje*, op. prev.], /o/ > /u/ [*ukanje*, op. prev.], /a/ > /ǎ/, npr. *el'en* > *il'en*, *pek'ol* > *pik'ol*, *g'ušter* > *g'uštir*, *gol'em* > *gul'em*, *bog'at* > *bug'at*, *čov'ek* > *čuv'ek*, *razb'oj* > *rǎzb'oj*, *rab'ota* > *rǎb'ota*. V določenih položajih v besedi (najpogosteje pred členskimi morfemi) se reducirani samoglasniki tudi popolnoma izgubijo [*onemijo*, op. prev.], npr. *p'ol'to*, *p'ol'tu* (< *poletu*), *d'etto* (*deteto*), *n'ifta* (*nivata*), *ž'enta* (*ženata*), *rǎb'otta* (*rabotata*). S to spremembo se je v veliko primerih spremenila struktura besednih oblik. V vrsti krajevnih govorov se večzložne besede krajšajo, če to, razumljivo, dopuščajo fonološki in semantični pogoji.

V neposrednem stiku z grškim in aromunskim jezikom se je v njih pojavilo, kakor tudi v zahodnih in jugozahodnih govorih, precej več balkanskih inovacij, s tem pa so se še bolj oddaljili od osrednje skupine vzhodnega narečja. Na tem območju je precej zamegljena razlika med moškim in srednjim spolom pri pridevnikih in zaimkijih. V spregatvi so pogostejše oblike z *ima/nema* in s *sum* + deležnik na -

n/-t. Trenutno poteka razvoj tako imenovanega *na*-predmeta pri samostalnikih, ki označujejo osebe, in na splošno pri samostalnikih, ki izražajo kategorijo živosti, npr.: *Gu vid'e na d'etto*. Leksika teh govorov je polna grezmov in turcizmov. Grški vpliv je občuten predvsem v tako imenovani uradni leksiki in uradnih slovničnih besedah. Po drugi strani pa so se tukaj ohranili tudi številni leksemi iz slovanskega fonda, ki jih v severnejših govorih ni več mogoče najti. Na določenih točkah na tem območju najdemo številne primere z ohranjenim nazalizmom [*rinezem*, op. prev.], npr. v suško-visoškem govoru: *mānč* 'maž', *grāndi* 'gradi', *grenda*, *čendo*.

Glede na naglas lahko te govore razdelimo v dve podskupini: solunsko-vodensko ali dolnovardarsko in serskolagadinsko.

9.2.4.1 V *solunsko-vodenski (dolnovardarski) podskupini* je naglas paradigmatski in predstavlja podaljšek štipsko-strumiških govorov, npr. *ufč'ar ufč'ari ufč'arite*. Razen tega ti govori kažejo posebnosti tudi pri oblikovanju nekaterih oblik pregi-banja, na primer: 2. os. mn. velelnika s končnico *-ejte*: *bir'ejte*, *nus'ejte*, deležje s končnico *-ščimica*, npr. *begašč'imica*. Proces integracije glagolov, ki se je začel v tikveško-mariovskih govorih, je tukaj zajel tudi glagole skupine *a*, končni rezultat pa je skupen spregatveni model, npr.: *v'ikum*, *b'erum*, *n'osum* – *v'ikiš*, *b'eriš*, *n'osiš* – *v'ike*, *b'ere*, *n'ose*.

9.2.4.2 V *sersko-lagadinskih govorih*, kamor sodita tudi dramski in goce-delčevski v Pirinski Makedoniji, je še vedno ohranjen premični naglas, ki pa ima nekoliko poenostavljene vrste alternacij v primerjavi z maleševsko-pirinskim, npr. *ž'ena* – *ž'eni* : *žen'ata* – *žen'ite*, kot tudi: *br'ada* – *br'adi* : *br'adi* – *brad'ite* itd. Razen tega je na tem območju prisoten tudi dvojni naglas, npr. *c'aric'ata*, *l'obud'ata*, *gl'asuv'ešu*. Ti govori imajo precej skupnih potez s sosednjimi rodopskimi govori bolgarskega jezika, na primer zamenjava **ě* z */a/*, ponekod z */ä/*, ki mehča predhodne soglasnike, npr. *br'ak*, *d'al*, *s'anka*. Namesto starega **ъ* se v korenskem morfemu na celem območju pojavlja refleks */ă/*, medtem ko se v ponskih obrazilih pojavlja samo v skrajnih vzhodnih predelih, npr. *săn*, *dăš*. Soglasniški sistem v teh govorih je bistveno bogatejši, ker se je ohranila dieznost [*nasprotje po mehkosti*, op. prev.], v določenih primerih pa se je pojavila celo nova mehkost, tako da imajo vsi trdi soglasniki svoje mehke korelate. V teh govorih je dobro ohranjen tudi fonem */x/*, medtem ko sta fonema */k/* in */g/* marginalna. V suško-visoškem govoru je v naglašnem zlogu ohranjen **ě* kot */ä/*, npr. *sn'äk*, *b'äl*, *m'ästo*, *r'äka*. V tem narečju so tudi številni primeri z ohranjenim nazalizmom. V visoškem govoru je imel poseben razvoj tudi **y*, npr. *bäk*, *bäl*, *räba*, *săn* (*bik*, *bil*, *riba*, *sin*). V vseh govorih te skupine je veliko leksičnih arhaizmov, vendar pa je njihova leksika sočasno bogata tudi z grezmi in turcizmi.

9.2.5 Posebno narečno individualnost v jugovzhodnem narečju predstavljajo *kostursko-korčanski* govori. Ti govori se zaradi naglasnih posebnosti, skupaj z lerinskim, povezujejo s tikveško-mariovsko skupino, pri tem pa je na kosturskem terenu izrazitejša tendenca, da se naglas stabilizira na predzadnjem zlogu.

Na kosturskem območju se prepleta nekaj skupin posebnosti. Tudi tukaj se pojavlja večje število ohranjenih arhaičnih potez, kot na primer ostanki nazalizma, npr. *grāndi*, *zāmbi*, *dāmbja*. Osnovna zamenjava za **tj*, **dj* so soglasniške skupine */šč/* in */žž/* ali samo */ž/*, npr. *svešta*, *lešča*, *meža*, *saži*, *čužo*. Primeri s */k/*, *g/* name-

sto omenjenih skupin so redki, v južnem pasu in v korčanskem govoru jih skoraj ni. V korčanskem govoru je pod naglasom še vedno ohranjen /ä/ namesto *ě in *ę: *br'äk, p'äna, čov'äko* (čovek), *č'ändo, gr'ända*. Bogat repertoar arhaičnih potez je v pregibanju, kot na primer dajalnik v ednini in množini, ostanki spremembe člena, npr. *čovekot'ogo, čovekot'omu*, zaimek *s_b v obliki *soj* idr.

Posebno na tem področju prihajajo najbolj do izraza novejši balkanizmi, kakršni so: izguba predloga *vo*, raba predloga *na* za izražanje drugega predmeta, npr. *Go v'ide na č'oveko, Mu r'eče na č'oveko*. Kratke oblike zaimka s funkcijo predmeta so v več primerih izgubile priznake kategorij spola in števila, npr. *Mu r'eče na č'oveko, Mu v'ikna na ž'enata, Mu se nal''uti na d'ecite*. Glagolska fleksija se je povsem balkanizirala, ker so se z izgubo deležnika na *-l* izgubile vse z njim tvorjene sestavljene oblike (perfekt, pluskvamperfekt, potencijal idr.), njihovo funkcijo pa so prevzele oblike z *ima/nema* in *sum* + deležnik na *-n/-t*, a modalne pomene pokrivajo oblike s *ke*.

Celo kostursko-korčansko območje zaznamuje tudi nekaj inovacij, ki so ostale na tem terenu. Med njimi se nam, kot najbolj značilne, ponujajo samostalniške končnice na *-tje* tipa *žen'etje, klan'atje*, množinska končnica *-nišča* pri samostalnikih srednjega spola: *morjen'išča, polen'išča*, pri pregibanju glagolov pa obrazili *-v-* in *-iv-* za tvorbo nedovršnih glagolov iz dovršnih, npr. *kupva/kupvi, za'odvi, na'ožva/na'ožvi* – *zaborav'iva, ozdrav'iva* idr.

Kar zadeva reflekse *q in zlogotvornih *ɟ, *ʃ, se tudi na tem območju pojavlja nekaj manjših narečnih posebnosti.

9.2.5.1 S svojimi arhaizmi in balkanizmi se še posebej loči *korčanski* govor, ki ga reprezentirata samo dve vasi: Boboščica in Drenoveni. Za *q imamo tukaj /a/ ali zveze z nosnikoma /an/ in /am/, zadnja se pojavlja pred ustničnikom, npr. *raka, zambi, grandi*, za *ɟ /ap/: *varba, parst* in za *ʃ /al/: *valna, salza*. Med inovcijami ta govor zaznamujejo zamenjava /x/ z /j/ na koncu zloga v vrsti primerov, npr. *pr'ajci, r'ekoj, rek'ojme, (reko, rekohe)*, in posebej stabiliziran naglas na predzadnjem zlogu kot dokončani rezultat kostursko-tikveške tendence, npr. *ž'ena žen'ata, planin'ata, r'ekoj rek'ojme* in v sintagmah: *majk'a-mi, s'in-ti : sin'ovi : sinovit'i-mi*.

9.2.5.2 Na širšem kosturskem območju so *q ter zlogotvorna *ɟ in *ʃ reflektirali tako kot v drugih južnih govorih – v /ä/ ali /än/ oz. /äm/, /är/, /äl/: *räka, grändi, zämbi, pärsiti, välna*.

Na severnem delu kosturskega območja, na obmejnem pasu z osrednjimi govori, se na ozkem pasu pojavlja naglas na prvem zlogu, ki je posebna značilnost tega področja, npr.: *pl'aninata, m'ostovite*, in v naglasnih celotah [fonetične besede, op. prev.] *V'iknete-go* (vas Oščima).

9.2.5.3 V najjužnejšem delu kosturskega govornega območja, v predelu Kostenarija in v delu predela Nestram, je nosnik *q reflektiral v /ä/, v določenih položajih pa v /än/ in /äm/: *räka, grändi, zämbi*, medtem ko se je *ɟ razvil v zvezo /er/, npr.: *gerne, zerno, serce*.

Če je treba izraziti stopnjo arhaizmov in grcizmov v leksiki in balkanizmov na splošno, lahko za ta govor navajamo samo presežnike. V njem je ohranjen fonem /x/, precej veliko je število leksemov z leksikalizirano redukcijo /o/ v /u/, redkeje pa /e/ v /i/.

9.3 Tretjo skupino sestavljajo **s e v e r n i g o v o r i**, ki zavzemajo predel obmejnega pasu s srbskim jezikovnim teritorijem. Njihova južna meja se dotika približno linije Tetovo–Skopje–Sveti Nikole (malo južneje)–Probištip. Na tem terenu se križa večje število izoglos pojavov, katerih inovacijsko središče je na srbskem ozemlju, in potez, ki izvirajo iz makedonskega jezikovnega prostora. V severnem delu območja se končujejo južne izoglose refleksa /lu/ za zlogotvorni *ŕ v položaju za zobniki, npr. *dlugo, sluzá, tluče*, palatalnega /l̥/: *poŕe, zeŕe, il'ada*, končnice *-u* v splošni obliki pri samostalnikih na *-a*: *ženu, nívu*, končnice *-oga* v zaimensko-pridevniški paradigmi: *toga, néga, sás dobroga koŕa*, potem množinske končnice *-e* pri samostalnikih na *-a*: *kuŕe, ubave njive* in glagolskih pregibnih obrazil *-mo* za 1. os. mn.: *imamo*, *-v* za 3. os. mn. sedanjika: *oni imav*, *-še* za 3. os. mn. aorista: *rekoše* idr. Malo južneje, v smeri, ki smo jo orisali zgoraj, gresta mimo izoglose refleksa /ã/ za *ɓ in *b, npr. *dãš, dãn*, refleksa /u/ za nosnik *q: *zubi, ruka* in namesto zlogotvornega *ŕ: *vuk, žuto, kuk* idr. Severni govori, kot vidimo, se nam predstavljajo kot tipični prehodni govori.

Njihovo notranje členjenje je bilo v veliki meri pogojeno s sosodstvom dveh drugih makedonskih narečij.

V vzhodnem delu severnih govorov (na Kumanovskem, Kratovskem, Krivopalanškem) se bolj čuti prisotnost vzhodnomakedonskih posebnosti. Paradigmatični naglas, uporaba enega členskega morfema *-ãt*, podvajanje predloga *s* s *sás* in poglagentovska stava zaimenskih naslonk je samo nekaj posebnosti, ki severovzhodne govore približujejo vzhodnemu narečju.

V zahodnem delu severnih govorov (v skopsko-crnogorskem in vratniško položkem govoru) je naglas zahodnomakedonski – fiksiran. V teh govorih se je izgubil medsamoglasniški /v/, v 3. os. perfekta se izpušča pomožni glagol, uporablja se trojni člen. Stavki se lahko začenjajo s kratko zaimensko obliko, npr.: *Gu vide ženutu, Ga fana petãlãt*.

V položkem delu je število zahodnomakedonskih posebnosti še večje, še posebej v pasu okrog mesta Tetovo.

10. Procesu narečnega členjenja makedonskega jezika je mogoče slediti že od 11. stoletja. Začel se je pravzaprav sočasno s pojavom prvih inovacij. Z defonologizacijo polglasnikov (*ɓ, *b) in prehodom krepkih *ɓ in *b v /o/ ter /e/ na severnem obmejnem pasu in na skrajnem jugovzhodu proti bolgarskemu jezikovnemu področju ostaja pas, ki ni prekrit z novimi rezultati. Tukaj se je že začelo oblikovanje prehodnih govornih pasov med makedonskim in bolgarskim jezikom na vzhodu ter makedonskim in srbskim jezikom na severu. Ti pojavi so se pozneje postopno zapolnjevali z več potezami. V severne govore so vstopale inovacije s severa in juga ter se tukaj križale, na vzhodnem obmejnem pasu pa so se prepletale izoglose pojavov, ki so se porajali na bolgarskih inovacijskih žariščih, po drugi strani pa so na vzhod, v nekatera zahodna bolgarska narečja, prodirale poteze, ki so se oblikovale na makedonskem terenu, kot je naprimer v določenih morfemih refleks /o/ za *ɓ ali refleks /a/ za *q, prehod *ě v /e/, depalatalizacija soglasnikov idr.

Posledica izgube polglasnikov je znotraj makedonskega ozemlja sočasen pojav dveh inovacij. Po onemitvi šibkega *ɓ (b) v skupinah *cvb-, *svb- v zahodnem delu makedonskega areala, zvočnik v, ki je bil takrat vsekakor še dvoustnični, preide

v /u/, medtem ko se je v vzhodnih govorih v skupinah *cv* in *sv* razvil sekundarni samoglasnik, ki je razbil težko izgovorljive soglasniške skupine. Tako smo dobili dve vrednosti: *cu-*, *su-*: *cutit*, *osunit* v zahodnih in *cav-*, *sav-*: *cavti* – *cavte*, *osavne* – *osavne* v vzhodnih. To so vsekakor ene najstarejših razločevalnih potez na makedonskem terenu.

V 12.–13. stoletju se na makedonskem območju pojavi cela serija sprememb, tako glasovnih kot pregibnih. Med glasovne spremembe, ki so pustile največ sledi v narečnem drobljenju makedonskega jezika, brez dvoma sodi raznosnjenje nosnikov **q* in **ɛ*. Drugi sovpada z **ě*, kar predstavlja posebnost makedonskega jezika v primerjavi z bolgarskim, medtem ko je nosnik **q* v različnih regijah makedonskega ozemlja različno reflektiral: ali je ohranjen njegov temni izgovor – /*ǣ*/; *rǣka* oziroma *rǣnka*, kjer se je nosnost ohranila dalj časa (v suško-visoškem in kosturskem govoru) ali pa se je razvil v kateri drug samoglasnik v sistemu – v /*a*/ na širšem območju srednjega dela Makedonije: *raka*, – v /*o*/: *roka* v maloreškem, – v /*u*/: *ruka* v severnih govorih ali pa je razvil novo razločevanje in dobil nove vrednosti: /*ǣ*/ – odprti *o*, ki obdrži priznak zaokroženosti, vendar je bistvena njegova stopnja odprtosti, npr. *rǣka* v drimkolsko-golobrdskem govoru in na drugih točkah zahodnega obrobja, ki smo jih že omenili; /*ǣ*/ – odprti *e*, ki ima višjo stopnjo odprtosti kot /*a*/, vendar pa je zvišana odprtost redundantna, ker v vokalnem sistemu danega govora ni nobenega drugega sprednjega samoglasnika s širšo odprtostjo. Z novimi samoglasniki je nizki fonem /*a*/ dobil svoje pare in oblikovale so se tri nove korelacije: /*a* ~ *ǣ*/ v nekaterih govorih, /*a* ~ *ǣ*/ v drugih, oziroma /*a* ~ *ǣ*/ v govorih, kjer se je ohranil temni izgovor. V skrajni liniji smo za nosnik **q* na makedonskem območju dobili skupaj devet različnih rezultatov: /*ǣ*/, /*ǣn*/ oz. /*ǣm*/, /*a*/, /*an*/ oz. /*am*/, /*ǣ*/, /*ǣn*/ oz. /*ǣm*/, /*ǣ*/, /*o*/ in /*u*/.

V zvezi z nosnikom **q* sta še dva pojava, ki sta relevantna za narečno členjenje. Pred vzglasnim **q* sta se pojavila dva protetična glasova: (*j*) v zahodnem delu, npr. *jaglen* in /*v*/ v vzhodnem: *vaglen* – *vǣglen*. In drugi, od znanega mešanja nosnikov v zahodnih govorih so se ohranile sledi, npr. **jɛ* > **jɔ*: *jǣzik*, *jazik*, *jozik*, *jǣzik*, medtem ko je v vzhodnem narečju namesto zveze *jɛ* (*j*)*e*, npr. (*j*)*ezik*, (*j*)*etɾva* itn.

V tem obdobju, do 13. stoletja, se je v makedonskem jeziku zgodila še cela vrsta sprememb, tako glasovnih kot oblikoslovnih, ki so pustile vidne sledi tudi na njegovi zemljepisni razčlenjenosti. V vokalizmu so k narečnemu členjenju veliko prispevali tudi refleksi zlogotvornih **ʃ*, **ɟ*. V večini govorov je samoglasniški del refleksov **ʃ*, **ɟ* sovpadel z reflksom za **q*, tako da se je večalo število primerov z novimi vokalnimi fonemi. V besedilih iz tega obdobja najdemo primere, ki kažejo tudi na redukcijo nenaglašanih samoglasnikov, kar je pomembna inovacija, ki je poglobila neposredno narečno členjenje posebej v južnem delu makedonskega di-asistema. Najverjetneje so se v tem času v narečjih oblikovale osnovne značilnosti in tudi naglasni sistemi. V konzontizmu se je začel proces defonologizacije po mehкости parnih zvočnikov in izgubljanja mehкости na splošno. Številne inovacije so se pojavile tudi v slovnični strukturi jezika. Opaziti je težnjo po razločevanju končnic *-ove* in *-ovi*; prva prevladuje kot dajalniška v zahodnih govorih, druga pa v množini, npr. v današnjih debarskih govorih: *tatko(v)e* (dajalnik) in *sinovi* (množina). Pri glagolih se je kot inovacija oblikovala končnica *-me* za 1. os. mn. in *-le* v

množini tvornega deležnika: *bile* (: *bili* – v vzhodnih govorih). V 3. os. ed. se začena opuščati *-t*.

Tako so bile ob koncu 13. stoletja v Makedoniji že začrtane osnovne narečne skupine. S poznejšimi inovacijami se je proces narečnega členjenja samo še poglobljajal, vendar v okvirih že začrtanih, ponekod pa tudi že oblikovanih področnih enot.

V 14. stoletju se je, kot smo že omenili, s širjenjem srbske države in s prestavitvijo njenega središča proti jugu, krepil srbski jezikovni vpliv, rezultat tega vpliva pa je utrjevanje fonemov /k/, g/.

Proces narečnega členjenja se je še bolj poglobljajal v 16. stoletju, ko sta se v zahodnih in severnih govorih začeli defonologizacija /x/ in onemevanje vrste soglasnikov v medsamoglasniškem položaju, med njimi še posebej /v/. Posledica tega je bil pojav novih odnosov med samoglasniki, rezultat tega pa je bil pojav vrste dvo-glasniških zvez in fonetično dolgih samoglasnikov, ki smo jih že omenili. Vendar pa moramo zdaj poudariti, da so ti novi procesi veliko bolj zadevali zahodno narečje in nekatere jugozahodne govore.

Na ta način so zahodni govori dobili nove razločevalne značilnosti in se še bolj oddaljili od vzhodnega narečja, vendar pa je sočasno tudi v okvirih zahodnega narečja prišlo do večjega razločevanja med posameznimi krajevnimi govori.

11. Če povzamemo vse do sedaj povedano, lahko oblikujemo naslednje sklepe:

– Narečja makedonskega jezika so precej dobro ohranjena. Najbolje je narečni govor ohranjen na območjih pod Grčijo in v makedonskih oazah v Albaniji, kjer normirani jezik nima širše funkcije. V Republiki Makedoniji se v večjih središčih v povojnem obdobju, še posebej v zadnjih dveh desetletjih, pod vplivom književne norme opaža viden proces unifikacije. Generacije, ki so končale makedonske šole, v veliki meri obvladajo knjižni standard, čeprav njihova skladnja in besedišče še vedno nosita pečat rojstnega narečja.

– Narečja so najbolj razčlenjena na južnem in zahodnem obrobju, na obmejnem pasu z albanskim, grškim in vlaškim jezikom. Na obmejnem območju s srbskim jezikom so številne narečne poteze prodrle globlje v makedonski jezikovni prostor, tako da se je oblikoval pas tipično prehodnih govorov. Prehod med makedonskim in bolgarskim jezikom je, v primerjavi s severno mejo, precej blažji.

– Proces narečnega členjenja v Makedoniji se je začel že s prvimi inovacijami, ki jim je mogoče slediti od 11. stoletja naprej. Osnovni obrisi današnjih makedonskih narečij so precej vidni že na prehodu iz 13. v 14. stoletje. Razvoj mnogih procesov, ki so se začeli globlje v preteklosti, se je nadaljeval tudi pozneje, nekateri pa še vedno potekajo, so še vedno nedokončani.

– V veliki meri so k narečni členitvi makedonskega jezika prispevali balkanski neslovanski jeziki, v manjši meri pa srbski jezik. Največje narečne členitve so se zgodile na območjih z mešanim prebivalstvom – makedonskim in nemakedonskim, v zahodni in južni Makedoniji, kjer je tudi stopnja interferenc največja, saj je prebivalstvo v teh krajih dvo-, ponekod pa tudi trijezično.

– Najgloblje sledi v členitvi makedonskega jezika je pustil naglas. Vrsta narečnih pojavov na področju narečnega vokalizma je pogojena z mestom naglasa, na primer redukcija nizkih samoglasnikov v južnih govorih, preglas /a/ v /ä/ ali /e/,

ravno tako refleks jata /ä/ v jugovzhodnih govorih, v korčanskem, suško-visoškem, gocedelčevskem in razloškem govoru. V ohridskem in pološkem govoru je razlika v realizaciji /a/ odvisna od mesta naglasa. V naglašnem nepravem zlogu se v teh govorih /a/ nevtralizira z izgovorom fonema /ǎ/. V več govorih (prilepski, debarski, nestramski, sersko-lagadinski) imata samoglasnika /e/ in /o/ v naglašnem položaju zaprta alofona [ɛ, ɔ], v drugih govorih, severnih in sersko-lagadinskih, pa se samoglasnik /ǎ/ v nenaglašnem položaju izgovarja bolj odprto – [a]. Najverjetneje je naglas prispeval tudi k dvojni refleksaciji *q v več zahodnih govorih, npr. *rǎka*, *pǎt* : *obrač*, *poprag*, *želad*. V rečanskem (torbeškem) govoru imamo dve realizaciji refleksov *q in zlogotvornih *ɣ, *ʃ, npr. *pǎt*, *pǎtot* : *n'a-pat*, *sǎnce* : *n'a-sance*, *vǎrba* : *n'a-varba*.

Vokalni sistemi makedonskega jezika so precej odvisni tudi od soglasniške sosesčine. Pod vplivom mehkih soglasnikov je izvršen preglas /a/ v /ä, e/ v jugovzhodnih in v nekaterih južnih govorih, na primer v korčanskem, v bolj omejeni meri pa tudi v kosturskem. V vevčanskem govoru (Struško) so se nosnik *q in zlogotvorna *ɣ, *ʃ za ustničniki razvili, kot smo videli, v labializirani /ǎ/. Po izpadu soglasnikov /h, v, j/ in nekaterih drugih v bolj omejenem obsegu, so se v medsamoglasniškem položaju v zahodnem narečju oblikovale nove samoglasniške zveze, potem pa se je pojavila cela vrsta dvoglasniških zvez [e̯, ai̯, oi̯, ui̯ – ia̯, ie̯, io̯, e^a, o^a, a^e; ũa, ũe], oblikovale so se nove glasovne dolžine [u:, e:, a:, o:], pojavile so se spremembe v zgradbi zloga, prišlo je do vrste primerov krajšanja besed, npr. *vodenica* > *vodeinca* > *vodej̇nca*, *polovina* > *poloina* > *polȯjna*, *nevesta* > *neesta* > *ne:sta* > *nesta*, *progovori* > *progoori* > *progo:ri* > *progori*.

Vpliv samoglasnikov na soglasnike je precej omejen. Nekaj malega so k mehčanju, npr. *rakija* : *rak'ija* // *rakija*, *lagi* : *lag'i* // *lagi*, kakor tudi k nevtralizaciji /l/ in /l̥/, prispevali sprednji samoglasniki. V sersko-lagadinskih govorih se lahko vsi trdi soglasniki pred sprednjimi samoglasniki mehčajo.

– V narečnih glasovnih sistemih makedonskega jezika je bistveno večje razločevanje samoglasnikov kot pa soglasnikov. Bogatejši so tisti vokalni sistemi, ki so na jezikovnem obrobju, posebej na zahodnem in južnem, v stiku z neslovanskimi jeziki. V teh sistemih število samoglasnikov variira od šest do osem. Najpogostejše so spremembe pri odprtih samoglasnikih, na primer redukcija v južnih govorih.

Razlike v narečnem vokalizmu so precej stare. Zgoraj smo omenili, da so k spremembam inventarja samoglasniških fonemov največ prispevali nosnik *q in zlogotvorna *ɣ, *ʃ. Za *q najdemo celo vrsto refleksov /u, o, a, ǎ, ǎ, ǎ, ǎn – ǎm, ǎn – ǎm/; ravno tako za zlogotvorni *ʃ /l̥, ǎl, lǎ, lu, al, ǎl, ǎl, ol, u, ǎ, ǎ/.

Konzonantizem je relativno stabilnejši. Pri zvočnikih so bile spremembe bolj usmerjene k odpravi dieznosti in ta proces v več narečjih še vedno traja. Pri nezvočnikih se je več sprememb zgodilo v podsistemu zlitnikov in pri mehkonebnikih. Pri zlitnikih je izražena tendenca po dopolnjevanju podsistema (z *dž* /ž/ in novim *dz* /z/, ponekod pa tudi z mehkonebnim parom (*k* – *g*), pri zadnjenebnikih pa po poenostavljanju podsistema (z izgubljanjem *x*). Niti podsistem ustničnih nezvočnikov na nekaterih področjih še ni popolnoma umirjen, ker pripornik /f/ še ni fonološko stabiliziran.

– V primerjavi z glasoslovjem je narečno oblikoslovje nekoliko bolj enotno.

V samostalniškem pregibanju se makedonska narečja razlikujejo predvsem glede oblik za izražanje kategorije določnosti, glede oblik predmeta, po nekaterih slovničnih morfemih in v več primerih po oblikoglasnih pojavih. V delu vzhodnih makedonskih govorov so ohranjene naglasne alternacije. Večje razločevanje kažejo zaimki. Razlike so tako v inventarju oblik kot tudi v posameznih sistemih, na primer pri kazalnih zaimkih in v morfologiji osebnih zaimkov.

V glagolskem pregibanju najdemo večjo raznovrstnost v slovničnih morfemih, v inventarju oblik, glede razvrščanja starih in novih glagolskih oblik, posebno v deležniških zgradbah in oblikah.

Dober del razlik v pregibanju se pojavlja zaradi glasovnih sprememb, ki so prizadele tudi končniške morfeme. Koliko se je lahko zaradi glasovnih procesov spremenila morfemska struktura v posameznih govorih, nam najbolj nazorno kažejo končnice za 1. os. ed. in množinske končnice za vse osebe v aoristu in imperfektu. V govorih, kjer se je /x/ izgubil ali se je spremenil v drug fonem, se je z njegovimi spremembami spreminjal tudi glasovni sestav morfemov. Tako, na primer, za 1. os. ed. v makedonskih narečjih najdemo oblike za *reče*: *recoh*, *reko*, *reku*, *rekof*, *rekok*, *rekoj*, tako, kot se je /x/ spreminjal v \emptyset , *v-f*, *j*, *k*. Vendar pa se proces ni ustavil samo pri tem. Zaradi nastalih enakozvočij z različnimi drugimi oblikami so se pojavile verižne spremembe, v katere so bili vključeni tudi drugi slovnični dejavniki.

Pomembno vlogo je v glagolski pregibnosti, pa tudi sicer v slovnicah, odigrala analogija. Po analogiji je v vrsti narečij ustvarjeno precejšnje število sprememb.

– Makedonski jezik je velike spremembe doživel tako na ravni besedišča kot tudi pri besedotvorju. Narečno besedišče je bilo posebej nagnjeno k spremembam in razločevanju pod vplivom balkanskih jezikov, predvsem grškega, vendar pa še posebej zelo pod vplivom turškega. Nekatere inovacije so pokrile ves makedonski jezikovni prostor, vendar pa je precej inovacij ostalo v okvirih določenih krajevnih govorov in postalo njihova značilnost. Največ tujejezičnih leksemov, se je naplastilo v južnih govorih, nekaj tudi v zahodnih. Po drugi strani pa so prav v teh govorih v največji meri ohranjeni elementi stare slovanske leksike, ki so bili iz drugih delov makedonskega ozemlja iztisnjeni.

Podobno je tudi stanje na področju besedotvorja. Nekatere končnice tujega porekla so postale narečna značilnost več govorov, na primer *-ule* z izpeljavami.

Dialectal Segmentation of Macedonian
(Translated by Vera Smole and Sonja Dolžan)
Summary

The academy member and professor Božidar Vidoeski (1920–1998) was one of the most important Macedonian linguists in the second half of the 20th century and a long-time professor of Macedonian dialectology at the Skopje Faculty of Philology. The extensive scope of his work includes scholarly, professional, organizational, and educational activities. Most important are his works in Macedonian dialectology, linguistic history, and onomastics. He drafted the plan for the Macedonian lingu-

istic atlas (questionnaire, network of places, card catalogue, maps) and began to realize it as the head of the Dialectological Section at the Krste Misirkov Institute of the Macedonian Language. He was one of the first associates and coauthors of multilingual atlases, including the Slavic (OLA), Carpathian (OKDA), and European (ALE) atlases, as well as the Concise Atlas of the Balkan Languages. After his death the Research Center for Areal Linguistics (ICAL) was established at the Macedonian Academy of Sciences and Arts in 2000, which continues to publish international atlases and edit and publish Vidoeski's works. To commemorate the fifth anniversary of his death in 2003, the Center organized an international conference titled "Areal Linguistics: Theories and Methods" (proceedings published in 2005), which includes articles describing Vidoeski's life and work.

This translation of a summary of the history of Macedonian from its emergence from Proto-Slavic to today's dialects by Vidoeski (in Macedonian: "Dialektnata diferenciacija na makedonskiot jazik") honors his memory and at the same time is one of our links with the Macedonian language and people. We have translated the version that was published in place of an introduction to his collection of Macedonian dialect texts titled *Tekstovi od dijalektite na makedonskiot jazik* (ed. Kosta Peev, Marijana Kiš, and Ubavka Gajdova) and published in Skopje in 2000 by the Krste Misirkov Institute of the Macedonian Language.

Priloga

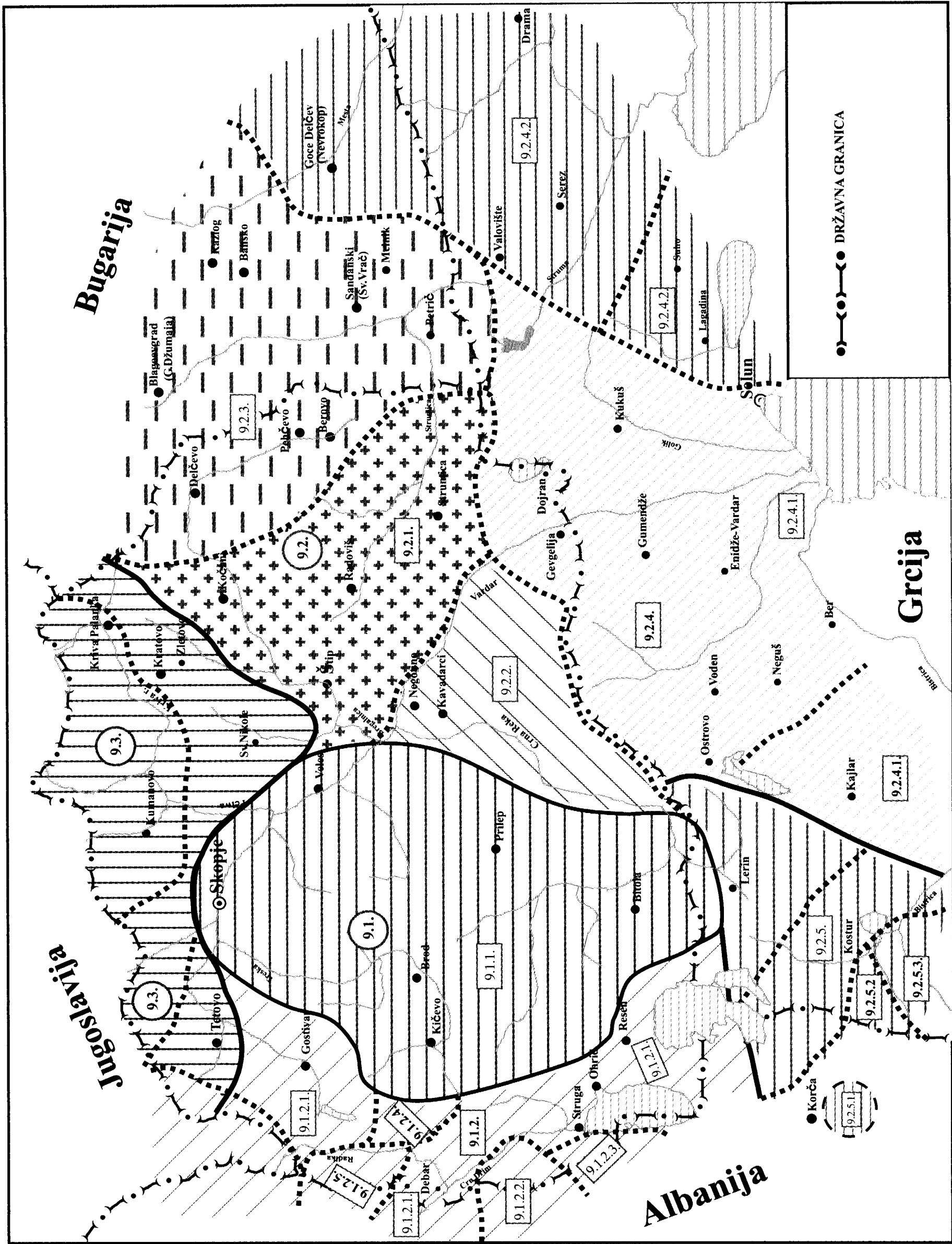
KARTA MAKEDONSKIH NAREČIJ

(avtor: Božidar Vidoeski)

Legenda h karti:

- 9.1 Zahodno narečje
 - 9.1.1 Centralni govori
 - 9.1.2 Zahodni obrobni govori
 - 9.1.2.1 Gornopološki, debarski, struški, ohridski in prespanski govori
 - 9.1.2.2 Drimkolsko-golobrdski govor
 - 9.1.2.3 Vevčansko-radoški govor
 - 9.1.2.4 Malorekanski (galički) govor
 - 9.1.2.5 Rekanski (žirovniški) govor
- 9.2 Jugovzhodno narečje
 - 9.2.1 Štipsko-strumiški govori
 - 9.2.2 Tikveško-mariovski govori
 - 9.2.3 Maleševsko-pirinski govori
 - 9.2.4 Južni govori
 - 9.2.4.1 Solunsko-vodenski (dolnovardarski) govori
 - 9.2.4.2 Sersko-lagadinski govori
 - 9.2.5 Kostursko-korčanski govori
 - 9.2.5.1 Korčanski govor
 - 9.2.5.2 Kosturski govor
 - 9.2.5.3 Nestramsko-kostenariski govor
 - 9.3 Severni govori

* Za elektronsko obliko karte se zahvaljujeva dr. Marjanu Markoviću.

III.
GRADIVO, OCENE, POROČILA

Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam (A–O)

Alenka Gložančev, Polona Kostanjevec

IZVLEČEK: Seznam z naslovom *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika* izhaja iz dela pri projektu *Slovar novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika (SNB)*¹, ki je – kot eden od slovarskih projektov Leksikološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU – namenjen zlasti pripravi novega splošnega razlagalnega slovarja v smislu dopolnila *Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*, obenem pa tudi pripravi jezikoslovnih raziskav. Temeljno načelo pri izdelavi geslovnika je bilo zajeti zlasti splošno, t. i. dejavno, živo novejše besedje, ki zaradi časa svoje pojavitve oz. uveljavitve v slovenskem jeziku v *SSKJ* seveda še ni obravnavano. Pričujoči objavljeni seznam je prirejena oblika *Geslovnika za SNB* zlasti v tem, da predstavlja le besedje, ne pa tudi drugih relevantnih geslovniških podatkov.

Seznam v celoti (A–Ž) vsebuje okoli 7000 enot, od tega 4700 enobesednih leksemov (med temi ok. 500 neosemantemov) in 2300 novejših besednih zvez. – Seznam je predviden za objavo v dveh delih²; v tej številki inštitutskega zbornika *Jezikoslovni zapiski* je objavljen njegov prvi del (A–O).

Recent Vocabulary in Literary Slovenian: A List

ABSTRACT: This list of recent Slovenian vocabulary is based on the work done for the project *A Dictionary of Recent Vocabulary in Literary Slovenian (SNB)*, which – as one of the lexicographical projects of the Lexicological Section of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language, SRC SASA – is intended for the preparation of a new general explanatory dictionary as a supplement to the *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ, Dictionary of Literary Slovenian)* and at the same time for the preparation of linguistic studies. The basic principle in the design of the list of headwords was to include general (i.e., active and living) vocabulary that was not included in the *SSKJ* because of its time of appearance. The present list is adap-

¹ Alenka Gložančev in Polona Kostanjevec sva sodelavki skupine pri projektu *Slovar novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika (SNB)*. Delo za izdelavo geslovnika nama je bilo dodeljeno na sestanku skupine za SNB pod vodstvom dr. Andreje Žele oktobra 2004; objavo nekoliko prirejene oblike *Geslovnika za SNB* je odobril Znanstveni svet Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU na svoji seji 6. 7. 2006.

² Celoten seznam bo objavljen v *Jezikoslovnih zapiskih* v dveh delih: 1. del: A–O, 2. del.: P–Ž (predvidoma v naslednjem letniku).

ted from the list of headwords for the SNB, especially because it only represents the lexical items, without any other relevant information concerning the headwords.

The entire list (A–Ž) contains approximately 7,000 units, of which 4,700 are single-word lexemes (incl. 500 neo-lexemes) and 2,300 new word combinations (in comparison to the SSKJ). Because of its size, the list of recent vocabulary will be published in two parts; the first part (A–O) appears in this issue of the Institute's journal Jezikoslovni zapiski (Linguistic Notes).

I

Seznam *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika* je nekoliko prirejena oblika *Geslovnika za Slovar novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika* (SNB) in predstavlja besediščno osnovo za nov razlagalni slovar, ki bo pomenil dopolnilo³ *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*⁴ (SSKJ). Temeljno načelo pri izdelavi geslovnika je bilo, da zajame zlasti splošno, t. i. dejavno, živo besedje, ki se je v slovenščini pojavilo oz. uveljavilo v približnem časovnem okviru zadnjih dvajsetih let, kar pomeni, da to besedje v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ni obravnavano. Glede na orientacijsko presojo jezikovnega stanja v slovenščini in glede na predvideno vlogo načrtovanega slovarja (SNB) kot dopolnila SSKJ je bilo pri pripravi geslovnika upoštevano vodilo o predvidenem obsegu okoli 7000 leksemskih enot. *Geslovník za SNB* oz. na njegovi osnovi izdelani seznam novejšega besedja lahko pomeni – bodisi kot osnovna zbirka ali morda le kot dopolnilna oz. primerjalna informacija k morebitnim z drugih vidikov ali na podlagi drugih virov oblikovanim zbirkam novejšega besedja – tudi besediščno gradivo za raziskave novejšega besedja⁵ z različnih jezikovnih vidikov. Namen pričujoče objave je omogočiti vpogled v ta seznam širšemu krogu raziskovalcev.

Uvodna pojasnila k seznamu *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika*

Pojasnila so podana v okviru naslednjih enot: 1 nekaj opaznih skupin novejšega besedja z vidika njihovega generiranja; 2 pomen posebnih grafičnih znakov pred

³ Za podrobnejšo umestitev načrtovanega slovarja novejšega besedja in predstavitev njegovih različnih vidikov, tudi geslovniškega, gl. članek Ljudmila Bokal, Alenka Gložančev, Nataša Jakop, Polona Kostanjevec, Nastja Vojnovič: O načrtovanem slovarju novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika, *Jezikoslovni zapiski* (2003), 9/1, 7–47. Posebej za geslovniško področje gl. tudi članek Nastje Vojnovič, Ob slovarju novejšega besedja, *Jezikoslovni zapiski* (2003), 9/1, 83–88. Prim. tudi Nanika Holz, Besedilni korpus Nova beseda in geslovník za Slovar novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika, *Jezikoslovni zapiski* (2003), 9/1, 89–94.

⁴ *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V* (1970–1991) (SSKJ I–V): prva izdaja; izdaja enozvezkovnika SSKJ (1994); elektronska izdaja SSKJ (1997).

⁵ Izraz *novejše besedje* kot termin ni povsem ustaljen in uveljavljen. Pogosto se v tem pomenu uporablja termin *neologizem*; med izrazoma *novejše besedje* in *neologizem* gre za razmerje *nadpomenka – podpomenka*. (Prim. enoto 1.)

nekaterimi besednimi enotami: označitev z vidika razmerja do SSKJ; številski podatki o obsegu seznama; 3 seznam kot prirejena oblika Geslovnika za SNB; gradivni viri za Geslovník za SNB; 4 način in mesto navajanja enot v seznamu: 4.1 vertikalno abecedno zaporedje – enote v seznamu z vidika eno- ali večbesednosti (način in mesto navedbe besednih zvez, oblikovanje t. i. zbirnih mest v seznamu), 4.2 horizontalno zaporedje z vejico kot vmesnim ločilom – dvojnice (pisava skupaj, narazen; citatno, podomačeno; dvojnični zapis glede na zapolnitev hiata), poobčnobesedenje lastnoimenskega; 5 besede načeloma le navedene v seznamu, brez pomenskih, slovničnih, stilno-zvrstnih pojasnil; izjeme samo pri nekaterih besednih kategorijah – štiri vrste pojasnil: 5.1 pomenskousmerjevalna pojasnila (le pri grafično označenih neosamentemih), 5.2 besednovrstne oznake, 5.3 sklicevanje na SSKJ, 5.4 znotrajgeslovniško povezovalno pojasnilo; merila za sprejem kratic v geslovník.

1 Nekaj opaznih skupin novejšega besedja z vidika njihovega generiranja

1.1 Novejše besedje je rezultat poimenovalne potrebe za nov predmetni denot ali za nov oz. na novo identificiran pojav kot pojmovni denotat.

Tri skupine:⁶ (1) beseda je (tvorbena) nova, torej nov izraz za novo predmetnost (*internet, internetomanija, blog, evro, klonirati, ekotržnica, klementina*), (2) lahko je novoopomenjen izraz, ki predstavlja a) širjenje pomenja besede, ki je zaradi splošne uveljavljenosti in uzaveščenosti že predstavljena v SSKJ⁷ (▪*miška (rač.)*, ▪*ježek (zapenjalo; frizura)*, ▪*kolesarke (hlače)*, ▪*kresnik (lit. nagrada)*), b) širjenje pomenja besede (tudi v smislu pomenske specifikacije v jeziku že obstoječe besede s širšim pomenskim obsegom), ki ni bila sprejeta v SSKJ⁸ (npr.: *mehčina*:⁹ kot novejša beseda v pomenu *softver, programska oprema (rač.)*; *klepetalnica*¹⁰).

1.2 Novejše besedje je posledica aktualizacije v jeziku že obstoječe besede.

⁶ Za novejše besedje pod (1) se uporablja izraz neologizem, za novejše besedje pod (2) izraz neosemantem.

⁷ V takšnih primerih je t. i. novejša beseda posebej označena z znakom ▪ (ali ◻) in ima v oklepaju pripisano pomenskousmerjevalno pojasnilo. (Prim. enoti 2 in 5.1 uvodnih pojasnil.) Za pomene, registrirane že v SSKJ, gl. tam.

⁸ Čeprav so takšne besede v geslovník za SNB uvrščene zaradi svojih novejših pomenov, to ni posebej označeno. Grafični znaki (prim. enoto 2 uvodnih pojasnil) so zaradi širšeprojektne povezave med pripravljajočim se SNB in SSKJ v geslovník za SNB oz. v ta seznam namreč uvedeni le za prikaz razmerja s SSKJ (prim. opombo 7).

⁹ Za prvotnejše pomene prim. *Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar I–II* (1894–1895); registrirano tudi v *Besedišču* (1998) (*Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki A–Ž: po gradivu za slovar sodobnega knjižnega jezika zbrane besede, ki niso bile sprejete v Slovar slovenskega knjižnega jezika*, ur. Ivanka Šircelj-Žnidaršič, (1998). Ljubljana: Založba ZRC). Prim. tudi *Besedišče slovenskega jezika: po gradivu za slovar sodobnega knjižnega jezika zbrane besede, ki niso bile sprejete v Slovar slovenskega knjižnega jezika, I–II*, ur. M. Hajnšek - Holz, M. Humar, F. Jakopin (1987).

¹⁰ Beseda *klepetalnica* je registrirana v *Besedišču* (1987), (1998); v novejšem času je njena

Beseda je bila v določenem predhodnem obdobju bodisi v t. i. stranski rabi ali se je v določenem predhodnem obdobju iz različnih razlogov vanjo pomaknila,¹¹ v novem obdobju pa je – zlasti zaradi družbeno-gospodarskih sprememb – doživela reaktualizacijo (*borzništvo, borznoposredniški, koncesnina*).

1.3 Novejše (splošno) besedje je posledica determinologizacije.

Ta proces je izrazit zlasti v novem obdobju, ko je tudi s sodobnimi medijskimi sredstvi omogočena širitev vedenja z različnih strokovnih področij (*anevrin, antiemetik, borelioza, forenzik, lustracija*).

1.4 Novejše besedje je rezultat intenzivne jezikovne odprtosti, ki je posledica splošnih medkulturnih povezav in sodobnih globalizacijskih teženj.

To izhodišče se v jeziku kaže a) kot pojav besed za označevanje predmetnosti oz. pojavnosti iz drugih kultur (*ajurveda, bušido, liči, intifada, fado*), b) kot močen delež tujejezičnih, zlasti angleških besed, prevzetih bodisi citatno (*brainwashing, deadline, mainstream*) bodisi v dvojnični obliki citatno/podomačeno (*bodybuilder, bodibilder*) ali le v podomačeni obliki (*bedž*).

Prevzeto besedje kaže na stopnjo svoje vraslosti v slovenščino s podomačenostjo (*bodibilder*) in s polcitatnostjo (oblikoslovno (*brainwashing, brainwashinga, brainwashingu*), besedotvorno (*mainstreamovski*)), kar utemeljuje uvrstitev sorazmerno velikega deleža prevzetega besedja v geslovník za SNB. Pri tem je vanj uvrščen tudi manjši delež besed, ki so na začetni stopnji sicer zamejene zlasti na določeno področje rabe (npr. na sleng in na neformalne govorne položaje), vendar orientacijska analiza besedilnih okolij nakazuje njihovo širitev tudi na druga področja.¹²

1.5 Novejše besedje je oblikovano kot sopomenka drugi besedi.

Ta tip besedja je odraz besedotvorne in sploh pomenotvorne jezikovne živosti in je pogosto stilno oz. zvrstno zaznamovan (*abrahamovec* za *petdesetletnik*, *fotka* za *fotografija*, *nacionalka* za *nacionalna televizija*, *cedejka* za *CD-plošča*, *cankar*¹³ za *bankovec* za *deset tisoč tolarjev*).

V to skupino se uvršča tudi novejše slovensko besedje, ki predstavlja na novo oblikovano slovensko ustreznico za prevzeto besedo (*odbojka na mivki* za *beachvolley*, *pranje možganov* za *brainwashing*, *gorsko kolo* za *mountain bike*, *skok z elastiko* za *bungee jump*).

1.6 Kot novejše besedje se potencialno upošteva tudi tisto, ki predstavlja le

raba pogostejša, zlasti v zvezah, npr. z računalniškega področja *elektronska klepetalnica, e-klepetalnica, internet klepetalnica*.

¹¹ Besede iz takšnih besednih družin so iz omenjenih razlogov (t. i. stranske, ožje rabe) lahko a) delno sicer registrirane v SSKJ (npr. *borza, borzen, borzijanec*), v nekaterih primerih (npr. *borzništvo*) pa navedene v *Besedišču* (1987), (1998), b) navedene samo v *Besedišču*, c) njihova registracija tudi v *Besedišču* še ni potrjena.

¹² Sorazmerno velik delež prevzetega novejšega besedja, navedenega v geslovníku za SNB, v jezikovnokulturnem smislu predstavlja samodejni poziv k oblikovanju in seveda rabi konkurenčnih slovenskih ustreznikov. Nekaj takšnih parov (novejše prevzeto – slovenski ustreznik kot novejše besedje) je v geslovníku oz. v seznamu že registriranih. (Prim. enoto 1. 5.)

¹³ Primer za besedje, nastalo s poobčnobesedenjem lastnega imena: *cankar* – 'slovenski tolarški bankovec s podobo Ivana Cankarja'.

manjše systemske (normativne) prilagoditve (*alufolija* (SSKJ: *alu folija*), *olimpijada* (SSKJ: *olimpiada*)).

2 Razmerje med Geslovníkom za SNB in SSKJ: posebni grafični znaki

Glede na predvidene širšeprojektne slovarske povezave med pripravljajočim se SNB in SSKJ je potrebno pojasniti, da so v seznam uvrščene leksemse enote – glede na razmerje do SSKJ – treh tipov, kar je v seznamu grafično razvidno takole: (1) Brez začetnega grafičnega znaka je tisto novejše besedje, ki je po izrazni, pisni podobi glede na SSKJ novo. V okviru te najobsežnejše skupine sta dve podskupini: a) novejše besedje, ki je glede na SSKJ povsem novo; v SSKJ namreč nima še nobene predstavnice svoje besedne družine (*internet*), b) novejše besedje, ki je glede na SSKJ sicer novo, vendar – gledano z besedotvornega vidika – le razširja v SSKJ že registrirano besedno družino¹⁴ (*certifikacijski*, *javnomenjski*, *donatorka*). (2) Znak ■ pred besedo (lahko tudi pred besedno zvezo) označuje neosemantem glede na SSKJ, tj. nov pomen v SSKJ sicer že registrirane besede¹⁵ (■ *miška* (rač.)); znak □ pred besedo označuje, da je beseda homonim glede na SSKJ (□ *net* (rač.): 'internet' – SSKJ: *net* 'zakovica'). (3) Znak ▼ pred besedo opozarja, da je beseda sama v ustreznem pomenu¹⁶ obravnavana že v SSKJ, v seznamu je navedena le orientacijsko,

¹⁴ Ta druga podskupina je sorazmerno velika; neposredna razpoznava med obema podskupinama v seznamu ni razvidna in predvideva konkretno primerjavo s SSKJ. – Pri tem je potrebno opozoriti na dvoje: (1) V geslovníku za SNB je pogosto kot novejše besedje sprejeta tvorjenka ali besedna zveza z njo, besedotvorno izhodiščna beseda pa je že v SSKJ (npr.: SSKJ: *disko*; geslovníku za SNB: *diskomanija*, *diskotečen*, *diskoteka*; SSKJ: *aids*; geslovníku za SNB: *aidsovski* – *aidsovski bolnik*, *aidsovski establishment*; SSKJ: *holding*; geslovníku za SNB: *holdinški* – *holdinška družba*, *holdinško podjetje*). (2) Tvorjenka, uvrščena v geslovníku za SNB, se včasih nanaša na besedno družino, katere osnovna beseda, obravnavana že v SSKJ, je glede na sodobno jezikovno rabo potrebna manjših sprememb razlagalnih pomenskih sestavin ali sprememb stilno-zvrstnih opredelitev (prim. v SSKJ: *disko*: *lokal zlasti za mlade*, *v katerem se pleše ob zelo glasni glasbi*, *navadno z gramofonskih plošč* – geslovníku za SNB: *diskoteka*; v SSKJ: *donator* – geslovníku za SNB: *donatorka*) ali sprememb normativnega sopomenskega razmerja (prim. v SSKJ: *koda*! /./ *teh. kod* – geslovníku za SNB: *črtna koda*, *bar koda*). – Na takšne razlikovalne podrobnosti je treba biti pri branju geslovníka za SNB oz. seznama in pri njegovem vzporejanju s SSKJ pozoren. – Zavedanje o tem je pri pripravi slovarjev pomembno zaradi soupoštevanja načela zaželene optimalne slovaropisne usklajenosti pri pomenski analizi besed iz iste besedne družine in načela objektivne slovaropisne jezikovne informacije.

¹⁵ Z znakom ■ so v seznamu torej označeni le tisti neosemantemi, katerih drugo pomenje je že registrirano v SSKJ (ne pa tudi neosemantemi besed, ki niso zajete v SSKJ – gl. enoto 1.1 uvodnih pojasnil (skupina (2)b)). (Prim. opombi 7, 8.)

¹⁶ Ob tem je v povezavi s točko (2) pri opombi 14 potrebno omeniti, da je označevanje besed v geslovníku za SNB glede na razmerje s SSKJ z znakoma ■ in ▼ v nekaterih primerih (npr. ■ *borznik* (ekon.) – SSKJ: *borznik*: *kdor se ukvarja z borznimi kupčijami*) lahko le približno, nakazovalno: šele s temeljitejšo pomensko analizo in primerjalnim pregledom

zaradi nanjo navezujočih se novejših besednih zvez,¹⁷ navedenih neposredno pod njo, z zamikom v desno¹⁸ (▼*ekološki – ekološka prijaznost (proizvodov), ekološki otok, ekološki znak*).

2.1 Obseg

Geslovník za SNB vsebuje skupno (A–Ž) ok. 7000 leksemov: 4700 enobesednih leksemov (v okviru teh 500 neosemantemov) ter 2300 besednih zvez (ki so bodisi stalne besedne zveze ali le kolokacijski primeri).

Prvi del (A–O) vsebuje skupno 4620 leksemov: 2880 enobesednih leksemov (v okviru teh 282 neosemantemov) ter 1740 besednih zvez¹⁹ (ki so bodisi stalne besedne zveze ali le kolokacijski primeri).

3 Gradivni viri

Objavljeni seznam je nekoliko prirejena oblika Geslovníka za SNB. Predstavljeno je le besedje, ne pa tudi drugi geslovníški podatki. V zvezi s sicer relevantnimi podatki o virih (prim. 3.1) je zato potrebno pojasniti, da je beseda uvrščena v geslovník le s pogojem, da je bila zanjo ugotovljena potrditev v izbranih gradivnih virih in s tem tudi razvidnost rabe v konkretnem besedilnem okolju (kar je za raziskave besedja z različnih jezikovnih vidikov (pomenskih, zvrstnih, besednovrstnih) in v tem smislu tudi za slovarsko obravnavo nujno potrebno).

3.1 Pri pripravi Geslovníka za SNB so bili uporabljeni gradivni viri v klasični in elektronski obliki.²⁰ Pri tem je bilo upoštevano načelo o kombiniranju dveh primarnih, temeljnih gradivnih virov, nastajajočih v okviru Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ter načelo o dodatni uporabi nekaj drugih dosegljivih virov. Temeljni izhodiščni vir za pripravo geslovníka tako predstavlja klasična *Listkovna kartoteka (po letu 1991 v Leksikološki sekciji zbranega besedja)*,²¹ temelj-

prikaza sorodnega besedja se lahko utemelji bodisi smiselnost popravkov oz. sprememb v SSKJ bodisi leksikaliziranost novega pomena.

¹⁷ Za navajanje novejših besednih zvez gl. enoto 4.1.2 uvodnih pojasnil.

¹⁸ Glede na navedbo v seznamu so v uvodnih pojasnilih ponazoritveni primeri navedeni tehnično prilagojeno: zaradi razvidnosti v besedilu so v ležečem tisku; zaradi lažje vključenosti v besedilo pa je zamik v desno pod izpostavljeno besedo nadomeščan s pomišljajem, besedne zveze niso navedene vertikalno, ampak z vmesno vejico ipd.

¹⁹ Namen sorazmerno obsežne registracije besednih zvez (razmejitev med stalnimi besednimi zvezami in kolokacijskimi primeri ni izvedena) je izpostavitve tega dvobesednega jezikovnega segmenta, kar omogoča za analizo in posledično slovarski prikaz potreben širši vpogled. – Teoretična osmislitev besednih zvez kot dvobesednih leksemov je podrobneje predstavljena v monografiji A. Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: Govorica slovarja* (2000). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

²⁰ Na podlagi teh je bilo v okviru projekta SNB pripravljenih nekaj delnih geslovníških elaboratov že v obdobju 2002–2004.

²¹ V neposredni zvezi z delom za Geslovník za SNB je bilo izvedeno tudi primerjalno evidentiranje leksemskih enot tega klasičnega gradivnega korpusa glede na besedje, ki je že sprejeto v SSKJ, in izdelan seznam *Glede na SSKJ novo/drugačno leksemsko gradivo v Listkovni kartoteki (po letu 1991 zbranega besedja v Leksikološki sekciji)*. Seznam vse-

ni referenčni vir pa elektronski *besedilni korpus Nova beseda*.²² (Za oba temeljna vira je pri geslovniških enotah navedena tudi frekvenca pojavitev v času priprave geslovnika.) Kot dodatni gradivni vir so pomembni t. i. priložnostni izpisi²³ novejšega besedja (ki so jih načeloma prispevali sodelavci skupine pri projektu SNB), t. i. mala elektronska zbirka, ki nastaja v Leksikološki sekciji v okviru projekta SNB (od klasičnega listkovnega gradiva se razlikuje pač po elektronski obliki zapisa in dostopa)²⁴ pa tudi elektronski pregledovalniki (npr. *Najdi.si*, *Google*). Kot dodatni konsultacijski viri so bili uporabljeni tudi tuji slovarji novejšega besedja.²⁵ Za orientacijo je pri besedah, ki so upošteevane že v *Slovenskem pravopisu 2001* (SP 2001), naveden tudi ta podatek.

4 Način in mesto navajanja enot v seznamu

4.1 Vertikalno zaporedje

Besedje je v seznamu načeloma urejeno v vertikalnem zaporedju po abecedi. Geslovniške enote, registrirane v seznamu, so z vidika števila sestavin zlasti enobesedne, precejšen pa je tudi delež novejših besednih zvez.

4.1.1 Po načelu vertikalnega zaporedja po abecedi in običajne, t. i. leve poravnave so navedeni vsi enobesedni leksemi (z morebitnim povezavnim znakom za SSKJ pred njimi) ter t. i. prevzeti večbesedni leksemi, ki so kot taki tvorjeni že v izvornem jeziku (tip: *mail bombing*).

4.1.2 Po načelu vertikalnega zaporedja po abecedi, vendar s t. i. zamikom v desno so navedene besedne zveze²⁶ z domačimi sestavinami.

Glede navedbe besednih zvez velja, da imajo pridevniki in prislovi vedno na-

buje skupno 35.650 enot, od tega je 1360 besednih enot z glede na SSKJ drugačnim pomenom in 2200 v SSKJ še neregistriranih besednih zvez. Gre za zvrstno sicer raznoliko besedje, le manjši del tega pa je mogoče opredeliti kot tipološko novejše besedje.

²² *Besedilni korpus Nova beseda*, Primož Jakopin, vodja Laboratorija za korpus slovenskega jezika – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

²³ Ta način, seveda le v smislu ciljnega zbiranja novejšega besedja, se nadaljuje, od tod se črpajo dodatne geslovniške enote.

²⁴ S priložnostnimi izpisi jo pripravlja Ivanka Šircelj-Žnidaršič, sodelavka pri projektu SNB. – Bogat delež gradiva za pripravljajoči se slovar novejšega besedja (ki ga I. Šircelj-Žnidaršič sproti vključuje v t. i. malo elektronsko zbirko) že več let prispeva tudi prof. Marija Janežič, nekdanja sodelavka Inštituta za slovenski jezik in ena od najpomembnejših redaktoric pri SSKJ.

²⁵ Npr.: *Nová slova v češtině (Slovník neologizmů)* I (1998), II (2004), ur. O. Martincová idr. Praga. – *Slovar' sovremennyh ponjatij i terminov* (2002). Moskva. – *The Oxford Dictionary of New Words* (1997). New York. – *Diccionari de paraules noves (Neologismes recollits a la premsa)* (1998). Barcelona.

²⁶ Po zgledu SSKJ-jevskega načela so v geslovníku za SNB oz. v tem seznamu kot samostojne enote navedeni le prevzeti večbesedni leksemi, ki so kot taki tvorjeni že v izvornem jeziku (tip: *mail bombing*), vse druge besedne zveze pa so v seznamu načeloma navedene pod izpostavljeno sestavino s tabulatorskim zamikom v desno.

vedene besedne zveze, pri drugih besednih vrstah pa so besedne zveze navedene le pod določenim pogojem.²⁷

Primeri za pridevnik:

*adrenalinski*²⁸

adrenalinski park

adrenalinski šport

▪ *akcijski (trg.)*²⁹

akcijska cena

akcijska ponudba

akcijska prodaja

akcijski artikel

▼ *medijski*³⁰

medijska vojna

medijski atentat

medijski dogodek

medijski linč

medijski prostor

Besedne zveze, pri pridevniku načeloma vedno navedene, so pomensko ilustrativne, saj lahko nakazujejo različne pomene pridevnika, npr.:³¹

▼ *goveji*

goveja glasba

goveja spongiformna encefalopatija

²⁷ Prim. enoto 4.1.2.1.

²⁸ Pomeni: Pridevnik *adrenalinski* je t. i. novejša beseda (v SSKJ še ni registriran); s pridevnikom *adrenalinski* sta tipični novejši zvezi *adrenalinski park*, *adrenalinski šport*.

²⁹ Pomeni: Pridevnik *akcijski* je sicer že registriran v SSKJ, vendar s pomeni, ki izhajajo iz pomenov pri besedi *akcija* (1. prizadevanje, organizirana dejavnost z določenim ciljem (..) // delo, delovanje sploh (..) 2. vojaška operacija). Novejši pomen pridevnika *akcijski* (kot neosemantem ima znak ▪) se nanaša na samostalnik *akcija*, ki je kot neosemantem prav tako uvrščen v geslovník za SNB: ▪ *akcija (trg.)*: 'promocijsko znižanje cene določenemu prodajnemu artiklu za krajše obdobje' – pomen je v seznamu le nakazan s področno oznako *trg.(ovsko)*. Pod pridevnikom ▪ *akcijski (trg.)* so z zamikom v desno navedene zveze, nanašajoče se na ta pomen: *akcijska cena*, *akcijska prodaja*, *akcijska ponudba*, *akcijski artikel*.

³⁰ Pomeni: Pridevnik *medijski* je v SSKJ sicer že registriran v ustreznem pomenu (zato ima znak ▼) in ima navedene zveze *medijska zvezda*, *medijska sredstva*; v geslovníku za SNB je registriran oz. izpostavljen zaradi spodaj z zamikom navedenih novejših besednih zvez *medijska vojna*, *medijski atentat*, *medijski dogodek*, *medijski linč*, *medijski prostor*.

³¹ V besednih zvezah *goveja spongiformna encefalopatija* oz. *jogurtna omaka* se pridevnika *goveji* oz. *jogurten* nanašata na izhodiščni pomen ('nanašajoč se na govedo', 'nanašajoč se na jogurt, jed'), v zvezah *goveja glasba* oz. *jogurtna revolucija* pa se pridevnika realizirata v prenesenem pomenu (*goveja glasba* je pogovorni, šaljivi/slabšalni izraz za narodno-zabavno glasbo).

jogurten

jogurtna omaka

jogurtna revolucija

Primeri za prislov:

*ekološko (prisl.)*³²

ekološko prijazen (papir)

ekološko vesti se

▼ *energijsko (prisl.)*³³

energijsko varčen

4.1.2.1 Mesta navedbe besednih zvez v seznamu³⁴

4.1.2.1.1 Splošno vodilo pri distribuciji besednih zvez je, da so ne glede na skladiščno strukturo načeloma navedene pri svoji prvi polnopomenski sestavini. (Dodatno so pri svoji drugi (polnopomenski) sestavini lahko registrirane v primeru, če je le-ta neosemantem).

Primeri:

Besedna zveza *certifikacijska vrzel* je navedena le pri pridevniku *certifikacijski* kot svoji prvi sestavini (prim. seznam), ne pa tudi pri drugi sestavini (*vrzel*), ker je le-ta v ustreznem pomenu že v SSKJ; enako velja tudi zveze tipa *javljaliec požara* in *cona za pešce*: navedene so le pri svoji prvi sestavini (*javljaliec, cona*), ne pa tudi pri svoji drugi (polnopomenski) sestavini (*požar, pešec*).

Besedna zveza *na blef* je navedena pri samostalniku *blef* kot svoji prvi polnopomenski sestavini:³⁵

▼ *blef*

na blef (prisl. zv.)

Besedne zveze *elektronska denarnica, elektronska klepetalnica, elektronska pošta, elektronska redovalnica, elektronska tajnica, elektronski časopis* itd. so navedene pri pridevniku *elektronski* kot svoji prvi sestavini:³⁶

³² Pomeni: Prislov *ekološko* je t. i. novejša beseda (prislov iz pridevnika *ekološki* v SSKJ namreč še ni registriran), ki se v novejšem času pogosto rabi bodisi s pridevnikom ali glagolom, npr. v zvezah: *ekološko prijazen (papir), ekološko vesti se*.

³³ Pomeni: Prislov *energijsko* je v SSKJ sicer že registriran (kot podgeslo pri pridevniku *energijski*) v ustreznem pomenu (zato ima znak ▼), v geslovníku za SNB je registriran oz. izpostavljen zaradi spodaj z zamikom navedene novejšje besedne zveze *energijsko varčen*.

³⁴ Mesta navedbe, dogovorjena zaradi lažjega iskanja besednih zvez v seznamu oz. zaradi odprtja t. i. zbirnih mest, s tem ne pogojujejo redakcijskega prikaza v slovarju.

³⁵ Glede na to, da je beseda *blef* (kot dvojnica *bluftudi blef*) v ustreznem pomenu že v SSKJ in je v geslovníku za SNB izpostavljena le zaradi novejšje besedne zveze, ima znak ▼.

³⁶ Za ilustracijo: v SSKJ so navedene le v času priprave SSKJ uveljavljene zveze: *elektronski curek, elektronski mikroskop, elektronski telegrafski sistem, elektronski stroj za*

▼ *elektronski*

elektronska denarnica
elektronska klepetalnica
elektronska redovalnica
elektronska pošta
elektronska slika
elektronska tajnica
elektronski časopis
elektronski denar
elektronski podpis
elektronski poštni predal
elektronski slovar
elektronski smog
elektronsko črnilo
elektronsko pisalo
elektronsko poslovanje
elektronsko trgovanje

Od teh so besedne zveze *elektronska denarnica*, *elektronska tajnica*, *elektronski smog* navedene tudi pri samostalnikih *denarnica*, *tajnica*, *smog* kot svoji drugi sestavini, ker so le-te neosemantemi glede na SSKJ (imajo znak ▣).

▣ *denarnica* (rač.)

elektronska denarnica

▣ *tajnica* (rač.)

elektronska tajnica

▣ *smog* (rač.)

elektronski smog

Če se besedne zveze navajajo v razširjeni obliki, so spremenljive (ali opustljive) enote v oklepaju.

▣ *akcija* (trg.)

(*blago*) v *akciji*

4.1.2.1.2 S predstavljeno načelno distribucijo besednih zvez se oblikujejo t. i. zbirna mesta za novejše besedne zveze (istega skladišnega tipa).

Ob tem je potrebno opozoriti, da seznam v tej obliki ne daje celotne³⁷ zbirne informacije v tem smislu, da bi bile na enem mestu razvidne vse registrirane bese-

prevajanje, elektronski volt, elektronski računalnik, elektronska cev, elektronska puška, elektronska bliskovna žarnica, elektronska glasba.

³⁷ Npr.: Celotna zbirna informacija za novejše zveze z besedo *dan* (ne glede na skladišnsko strukturo), ki so registrirane v seznanu, bi bila: ▼ *dan – bolniškooskrbni dan, dan državnosti, (svetovni) dan hoje, (svetovni) dan knjige, dan neodvisnosti, dan odprtih vrat, dan samostojnosti, dan Zemlje, informativni dan, (dela) prost dan.* – Več takih primerov bo razvidnih z vpogledom v celoten seznam. Slovarske iztočnice za celotne zbirne informacije predvideva tudi slovaropisno-redakcijski koncept za SNB.

dne zveze z določeno skupno sestavino ne glede na skladiščno strukturo (na kar je treba biti pri vpogledu v določene geslovniške enote pozoren).

4.2 Horizontalno zaporedje

Prikaz besedja v horizontalnem zaporedju in z vejico kot vmesnim ločilom velja v dveh tipih: (1) pri navedbi dvojnic in (2) pri registraciji procesa poobčnobesedenja³⁸ lastnega imena (navedba občnobesedne oblike je na prvem mestu, sledi zapis z veliko začetnico (npr. *amiš, Amiš; google, Google; kalimero, Kalimero; nokia, Nokia; alzheimerjev, Alzheimerjev*).

4.2.1 Dvojnice: vodilo o poenotenem načinu navajanja

Glede problematike pisnih dvojnic, tj. (1) pisave zloženek skupaj ali – kot potencialnih zloženek – narazen, (2) zapisa dvojnic pri prevzetih besedah (citatno, podomačeno), (3) zapisa dvojnic glede na zapolnitev hiata, je pri ureditvi seznama upoštevano vodilo o poenotenem načinu navajanja tipološko sorodnega besedja. To implicira tudi dejstvo, da frekvenca t. i. konkurenčnih pojavitev, kot je bila v fazi priprave elaborata sicer ugotovljena na podlagi uporabljenih virov, ni primarno merilo. Za takšno odločitev sta zlasti dva razloga: zavedanje o možni spremenljivosti frekvenčnega razmerja, npr. ob povečanem obsegu gradivnih virov, in priznavanje le relativnega pomena frekvence za presojanje (normativne) ustreznosti. Ob tem je potrebno poudariti, da je namen navedbe dvojnic nakazati problematiko, ne pa predstaviti ustreznih normativnih rešitev.

Upoštevač načelni pogoj, da mora beseda v seznamu izhajati iz potrditve v uporabljenih virih, v nekaterih primerih beseda kljub pričakovanosti nima registrirane dvojnice. Seveda pa vse morebitne pojavitve besed v uporabljenih virih v tem seznamu niso nujno izčrpane. V tem smislu je potrebno opozoriti na le osnovno informativno naravo seznama, ki predvideva uporabnikovo dodatno raziskovanje besednih pojavitev.

4.2.1.1 Zapis dvojnic skupaj in narazen

Pri zloženkah, ki imajo v prvem delu morfem s (homonimnim) medponskim obrazilom oz. krnjeni del (npr. *eko.. < ekološki; elektro.. < elektromagneten ali elektronski; kiber.. < kibernetičen*), se konkretni primeri navajajo brez predhodne izpostavitve prvega dela zloženek, tj. s t. i. levo poravnavo, in sicer – če sta registrirani obe možnosti – v zaporedju pisava skupaj, pisava narazen (*ekokamp, eko kamp; ekokržno, eko kržno; ekootok, eko otok; ekotržnica, eko tržnica; kiberkavarna, kiber kavarna; kiberprostor, kiber prostor; kiberterrorist, kiber terorist*).

Pri zloženkah, ki imajo v prvem delu konverzni (izsamostalniški) pridevnik, so konkretni primeri navedeni – če sta registrirani obe možnosti – v zaporedju pisava narazen, pisava skupaj, oboje pa s tabulatorskim zamikom v desno pod zgoraj izpostavljenim konverznim pridevnikom kot prvim delom tega tipa zloženek. Pred tovrstnim izpostavljenim pridevnikom je beseda načeloma navedena kot izhodiščni samostalnik (*internet (m); internet (prid.) – internet povezava, internet knjigarna; internet cafe, internetcafe*), razen če je kot samostalnik registrirana že v SSKJ (na

³⁸ Gre za posebno skupino dvojnic glede na zapis z malo ali veliko začetnico; zapisa v vseh primerih nista prosto zamenljiva, raba z veliko začetnico je pri nekaterih kategorijah teh dvojnic (npr. pri blagovnih znamkah) vezana pa občnobesedno vrstno opredelitev.

kar je opozorjeno (▼*bob (prid.) (SSKJ: m) – bob steza, bobsteza*) ali če se beseda kot samostalnik ne uporablja (*capri, kapri (prid.) – capri hlače*, vendar zaradi nerabe ni navedeno tudi *capri, kapri (m)*).

4.2.1.2 Dvojnice pri prevzetih besedah

Če je beseda registrirana v citatni oz. polcitatni in podomačeni obliki, sta navedeni obe obliki, in sicer na obeh mestih (*catering, katering; katering, catering; lajkra, lycra; lycra, lajkra; googlanje, guglanje; guglanje, googlanje*), razen če bi bili abecedno v neposredni bližini: tedaj načeloma velja – ne glede na frekvenco pojavitev za posamezno obliko v virih³⁹ oz. ne glede na normativno utemeljeno prednost ali rabo – zaporedje citatno, podomačeno (*aquafitness, akvafitnes; body, bodi; greenpisovec, grinpisovec*). Če je ena od dvojníc – navadno citatna – že v SSKJ, je na to opozorjeno s pojasnilom v oklepaju (*mejkap (SSKJ: make up); menedžment (SSKJ: management)*). Če za določeno besedo iz besedne družine v virih ni bila ugotovljena potrditev, sicer pričakovana dvojnica ni navedena. Če je v virih za konkretne primere ugotovljenih več zapisov citatne dvojníc, so v seznamu navedeni načeloma v zaporedju z vezajem, narazen, skupaj (*all-inclusive, all inclusive; fast-food, fast food, fastfood, fastfud*). Namen navedbe dvojníc pri prevzetih besedah je nakazati problematiko pri prevzemanju in podomačevanju, ne pa predstaviti ustreznih normativnih rešitev.

Zvrstna opredelitev citatne oz. podomačene dvojníc v seznamu ni navedena, čeprav gradivo glede rabe izkazuje tipološko besedilno razliko (npr.: *mail, mejl*: podomačeni zapis se uporablja zlasti v slengovski ali sproščeni neformalni rabi). Tudi če se beseda uporablja zlasti v slengu (*flat, flet* 'stanovanje'; *naspidirati* 'pospešiti') ali če je bil v tej fazi registriran le podomačeni zapis prevzetih besed (*bend* < band 'glasbena skupina'; *heker* < hecker 'vlomilec v računalniški sistem'), četudi iz slengovske zvrsti (*dejt* 'zmenek'), zvrstna opredelitev ni navedena.

4.2.1.3 Dvojnice glede na zapolnitev hiata

Če sta registrirani obe obliki, sta načeloma navedeni v zaporedju zapis s hiatom, zapis za zapolnitvenim *j* (*kolesariada, kolesarijada*).

5 Besede v seznamu načeloma brez pojasnil – izjeme

Besede so v seznamu le navedene in so torej brez pojasnil⁴⁰ (bodisi pomenskih⁴¹ bodisi slovničnih bodisi stilno-zvrstnih). Pojasnila so dodana le izjemoma, le pri nekaterih kategorijah, in so štirih vrst: (1) pomenskousmerjevalna pojasnila, (2) besednovrstne oznake, (3) sklicevanje na SSKJ, (4) znotrajgeslovniška povezovalna pojasnila. (Besedotvornih pojasnil⁴² in zvrstnih oznak za besedje v seznamu ni.)

³⁹ Prim. 4.2.1: vodilo o poenotenem načinu navajanja dvojníc v seznamu.

⁴⁰ Zaradi takega načina navajanja besed oz. besednih zvez v seznamu je toliko pomembnejši poudarek, da je za analizo z različnih jezikovnih vidikov gradivo z različnimi besedilnimi okolji, ki ga omogočajo besedilni korpusi, ključnega pomena. – V tem smislu je objavljeni seznam le izhodiščna besediščna informacija.

⁴¹ Precejšen je tudi delež novejših besed z več novimi pomeni.

⁴² Geslovniško načelo, da se besedotvorna pojasnila ne navajajo, se upošteva tudi pri dveh

5.1 Pomenskousmerjevalna pojasnila so pripisana le pri besedah, ki so neosemantemi glede na SSKJ (označeni torej z znakom \blacksquare – prim. 2 uvodnih pojasnil), in pri besedah, ki so homonimi v SSKJ že registriranim besedam (na kar kaže znak \square): za pomensko usmeritev je navedena bodisi oporna pomenska sestavina bodisi le oznaka, ki nakazuje področje besede ali stalne besedne zveze z novim pomenom⁴³ (\blacksquare kresnik (lit. nagrada), \blacksquare avra (ezot.: sij okoli človeka), \blacksquare disk (rač.), \blacksquare človeškost (jezikosl.), \blacksquare azil (pren.), \blacksquare car (sleng.: pohvalen vzdevek za moškega), \blacktriangledown leteč – \blacksquare leteči cilj (šport.); fan, \square fen (občudovalec)⁴⁴, \square in (povedk., sleng: v modi)⁴⁵; več novih pomenov je nakazanih s podpičjem med pomenskimi pojasnili (\blacksquare božičnica (ver. prireditev; denar. dodatek); \blacksquare korektor (kozml.; pisno brisalo)).

5.2 Besednovrstne oznake so podane le v naslednjih primerih:

- Oznaka *m/ž/s* (za samostalnik) se pri besedi navaja a) če je le-ta konveržno izhodišče za pridevnik, ki je v tem primeru vedno predstavljen za njo (*internet (m); internet (prid.) – internet povezava, internet knjigarna, internet cafe, internetcafe*), b) izjemoma v izogib morebitni besednovrstni nejasnosti (*fest (m): krn < festival*, ne pa npr. pridevnik *fe(j)st; flop (m): samostalnik v pomenu 'poraz', ne pa morda medmet; \blacktriangledown kdo – kdo je kdo (m): 'vrsta biografskega priročnika'*).

- Oznaka *prid.* je navedena a) v primerih, ko je beseda izpostavljena kot prvi del (potencialne) zloženke, pri čemer gre načeloma za konverzne pridevnike⁴⁶ (*internet (prid.) – internet povezava, internet knjigarna, internet cafe, internetcafe*), b) če je pridevniška beseda registrirana tudi kot prislov (*casual (prid.) – casual stil, casual obleka, casual kolekcija; casual (prisl.) – casual se obleči*) ali kot konverzni povedkovnik⁴⁷ (*fancy, fensi (prid.; povedk.) – fancy lokal*).

tipih, kjer bi bilo takšno pojasnilo sorazmerno pričakovano: (1) Pri izdeležniških pridevnikih, ki so v geslovniku samostojne enote, ni naveden (npr. v oklepaju) besedotvorno izhodiščni glagol (čeprav se izdeležniški pridevnik pomensko ustrezno navezuje nanj), in sicer ne glede na to, ali je glagol uvrščen v geslovnik za SNB (*donegovan – donegovano vino; donegovati*) ali je obravnavan že v SSKJ (*napredoval -a -o – napredovali aids, napredovali rak, napredovali tumor* (ni pojasnila, da je izhodiščni glagol *napredovati* v ustreznem pomenu že v SSKJ) ali pa ni registriran v nobenem od teh virov (*ampuliran – ampulirano zdravilo* (glagola *ampulirati* ni v SSKJ, tudi v seznam za SNB ni uvrščen). (2) Pri kraticah (*BTC, DDV, MTV, SMS*) prav tako ni besedotvornega pojasnila o kratični tvorbi. (So pa pri ustreznih enotah navedene besedne zveze kot podstavno izhodišče za kratico. (Prim. 5.4.1 Merila za sprejem kratic.))

⁴³ Oznake, uporabljene v takšnih primerih, torej nimajo funkcije terminološkega oz. zvrstnega označevanja. Navadno so navedene v okrajšani obliki, npr.: (*ekol.*)ogija, (*gostin.*)stvo, (*jezikosl.*)ovje, (*kozml.*)etika, (*promet.*)no, (*rač.*)unalništvo, *sleng.*(ovsko), (*upr.*)avno. – V nekaj primerih je nov pomen splošno opredeljen le z oznako (*pren.*)eseno.

⁴⁴ SSKJ: *fen* v pomenih 'topel, suh veter' ter 'električni aparat za sušenje las'. (Sicer sta izraza *fen* le enakopisnici, ne pa tudi enakoglasnici (razlika v izgovoru *e-ja*)).

⁴⁵ Iz angleščine prevzeti predlog *in* 'v' (raba v slengovski zvezi *biti in*), se tu obravnava kot homonim slovenskemu vezniku *in*.

⁴⁶ Glede na načelo, da imajo pridevniki vedno navedene besedne zveze (prim. 4.1.2, drugi odstavek), se le-te navajajo tudi pri konverzni pridevniški rabi (prim. 4.2.1.1, drugi odstavek).

⁴⁷ Med dvema besednovrstnima oznakama je podpičje.

- Oznaka *prisl.* ali *prisl. zv./členk. zv.* je načeloma navedena pri vseh (ne-krajevskih in nečasovnih) prislovih (*neciljno (prisl.) – neciljno potrošiti*⁴⁸) ali prislovnih/členkovnih zvezah (▼*končen – v končni fazi (prisl. zv.; členk. zv.)*⁴⁹). Če je prislov tvorjen iz pridevnika, ki je že v SSKJ, ima v oklepaju naveden izhodiščni pridevnik s povezavnim znakom za SSKJ (*gibalno (prisl.) (▼gibalen) – gibalno ovirani ljudje*), razen če je tak pridevnik v geslovníku za SNB uvrščen orientacijsko, zaradi nanj navezujočih se novejših zvez⁵⁰ (▼*ekološki – ekološka prijaznost (proizvodov), ekološki otok, ekološki znak; ekološko (prisl.) – ekološko prijazen (papir), ekološko vesti se*).

- Oznaka *povedk.* je navedena pri besedah, za katere je bila v tej fazi priprave v gradivu ugotovljena močna povedkovniška raba, bodisi kot edina (*fit (povedk.); ▣grozljivka (povedk.)*)⁵¹ bodisi kot drugotna (*fancy, fensi (prid.; povedk.)*).

- Oznaka *frazeol.* je navedena le pri nekaj večbesednih frazeoloških zvezah (▼*boriti se – ali smo se zato borili? (fazeol.); ▼kap – da te kap (fazeol.) ▼dihati – dihati (komu) za ovratnik (fazeol.)*).

5.3 Podatek o razmerju glede na SSKJ⁵² je v oklepaju za besedo načeloma naveden le v naslednjih primerih: a) v zvezi z navedbo dvojnic kot podatek, da je ena od njih registrirana že v SSKJ (*kokakola (SSKJ: coca-cola); alufolija (SSKJ: alu folija); alineja (SSKJ: alineja)*), b) v zvezi s t. i. konverznimi izsamostalniškimi pridevniki (pri zloženkah) kot pojasnilo, da je beseda v SSKJ registrirana v svoji primarni besednovrstni kategoriji (▼*bob (prid.) (SSKJ: m) – bob steza, bobsteza*), c) izjemoma kot opozorilo na primer na spremembo oblikoslovne kategorije števila (*brokoli -ja (SSKJ: brokoli -ov)*) ali prostega morfema pri glagolu (*anglizirati se (SSKJ: anglizirati); ▣nažirati se (med.) (SSKJ: nažirati)*).

5.4 Znotrajgeslovniška povezovalna pojasnila se nanašajo samo na navedbo kratic kot pojasnila pri besedah z zapisom po črkovalnem branju kratic (*betece (BTC), cede (CD), dedeve (DDV), džiesem (GSM)*).

5.4.1 Merila za uvrščanje kratic v geslovníku SNB

Delež kratic, sprejetih v geslovníku SNB, je glede na številnost teh tvorjenk v sodobni jezikovni rabi, minimalen. Sprejeti so le posamezni primeri kratic, ki so splošno zelo rabljene in zadoščajo vsaj enemu od naslednjih meril: (1) da je njihova besedotvorna podstava kot večbesedni leksem tip novejšega besedja in je tako uvrščena v geslovníku za SNB (*BSE: bovina spongiformna encefalopatija*), (2) da je kratica sestavina novih tvorjenk, npr. zloženek (*ABK-orožje*), (3) da so postale že kratičnice

⁴⁸ Gre za načelo (gl. 4.1.2, drugi odstavek), da imajo prislovi (tako kot pridevniki) vedno navedene besedne zveze.

⁴⁹ Zveza ima pomen 'navsezadnje'; za obe besednovrstni opredelitvi prim. SP 2001.

⁵⁰ Prim. enoto 2 uvodnih pojasnil.

⁵¹ Pomeni: Beseda *grozljivka*, registrirana že v SSKJ, je razvila nov pomen 'težek položaj' (zato ima v seznamu znak ▣), ki se realizira zlasti kot povedkovnik.

⁵² Podatek, da je določena novejša beseda, registrirana v seznamu oz. v geslovníku za SNB, dodatna predstavica v SSKJ sicer že registrirane besedne družine, v seznamu ni naveden. (Prim. opombo 14.) Npr.: *intervenca; interventen – interventna sredstva, interventni ukrep, interventni zakon* (ni pa informacije, da je v SSKJ že: *intervencija, intervencijski, intervencionist, intervencionističen, intervencionizem, intervenirati, intervent*).

(*DDV, ddv, IRC, irc, HIV, hiv*), (4) da je zanje že uveljavljen in zato v geslovník SNB uvrščen zapis po t. i. črkovalnem branju kratice (*BTC – betece, CD – cede, DDV – dedeve, MTV – emtivi, SMS – esemes*), (5) da so izhodišče za nove pomene (npr. *EMŠO, emšo* (izhodiščna podstava v SSKJ: *enotna matična številka občana*): tudi 'starejše obdobje', 'starost'), (6) da so kot kratičnice besedotvorno izhodišče za nove tvorjenke (*CD: cede – cedejka, cedeteka, DDV: dedeve – dedevejevski: dedevejevska podražitev, MTV: emtivi – emtivijevski: emtivijevski videospot*).

**

V seznamu *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika* so besede načeloma le navedene. Tako so uvodna pojasnila podana z namenom, da predstavijo zlasti tehnične vidike v zvezi z navedbo besed v seznamu, obenem pa s slovaropisnega vidika omogočijo nekoliko podrobnejši vpogled v zbrano besedje.

II

Seznam

Legenda za grafične povezavne znake v seznamu *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika* (glede na povezavo s SSKJ)

Odsotnost grafičnega povezavnega znaka pomeni: beseda je glede na SSKJ nova, v SSKJ ni navedena

- pomeni: beseda v seznamu je neosemantem glede na SSKJ (označuje torej nov pomen v SSKJ že obravnavane besede)
- pomeni: beseda v seznamu je homonim glede na SSKJ
- ▼ pomeni: beseda je (v ustreznem pomenu) obravnavana že v SSKJ, v seznamu je navedena le zaradi novejših besednih zvez z njo (te so navedene pod njo s tabulatorskim zamikom v desno)

A

abbamanija

abecedirati

abiotski

abiotska pestrost

abiotski dejavnik

ABK (prid.)

ABK-orožje

ABK-zaščita

abolicionističen

abolicionistična država

abolicionistični sistem

abolicionistično gibanje

aboniranec

aboridžin, Aboridžin, aborigin,

Aborigin

aboridžinski, aboriginski

aboridžinska kultura

aboridžinski obred

aboridžinsko pleme

abraham (SSKJ: Abraham)

abrahamka

abrahamov (SSKJ: Abrahamov)

abrahamova leta

abrahamovec

abrahamovka

ABS (prid.)

ABS-zavore

▼abstinenčen

abstinenčna kriza

abstinenčni sindrom

▪abstinirati (vzdržati se alkohola, droge)

(SSKJ: abstिनirati se)

acid

adidas (prid.)

adidas čevlji

adidas natikači

adidas trenirka

adidaske

aditiv

adjuvanten

adjuvantno zdravljenje

administriranje

adrema

▪adrenalin (stanje)

adrenalinec

adrenalinski

adrenalinski park

adrenalinski šport

adutinja

adutka

▼adventen

adventni venček

advertising

advokatinja

aerobičen

aerobična telovadba

aerobične vaje

aerobični elementi

aerobus

aerogen

aerogena izolacija

aerogena okužba

aerosnemanje

aferaštvo

afgan

▪afna (rač.)

afrikanščina

afroameriški

afroameriška glasba

afro-ameriški

afro-ameriška kultura

afrofrizura, afro frizura

afrolook

afropop

afrostil, afro stil

agfa, Agfa

agilnež

agonist

agresivec

▼agresiven

agresivno zdravljenje

agresivnež

agriglif

agrokoprena

agrotehnik

agroživilec

aide-memoire

aidsovski

- aidsovski bolnik
aidsovski establišment
aikido
airbag
ajurveda
ajurvedski
 ajurvedska masaža
 ajurvedska medicina
 ajurvedska terapija
▼akcepten
 akceptni nalog
▪akcija (trg.)
 (blago) v akciji
▪akcijski (trg.)
 akcijska cena
 akcijska ponudba
 akcijska prodaja
 akcijski artikel
akija (SSKJ: akia)
akratotermalen
 akratotermalna zdravilna voda
 akratotermalni vrelec
akreditacija
▼akrobatski
 akrobatski luping
 akrobatski rock'n'roll
 akrobatsko smučanje
▼aktiven
 aktivni slovar
aktualnopolitičen
 aktualnopolitična oddaja
 aktualnopolitične razmere
 aktualnopolitični komentar
akupresuren
 akupresurna točka
akupunktoren
 akupunkturna igla
 akupunkturna točka
 akupunkturno zdravljenje
akupunkturist
akupunkturolog
▪akustičen (glasb.: neelektronski)
 akustična glasba
akvafitnes, aquafitness
akvagimnastika
akvakultura
akvapark, aquapark
akviziterstvo
albanizacija
al dente
alergijski
 alergijska astma
 alergijska preobčutljivost
 alergijska reakcija
 alergijske bolezni
 alergijski rinitis
 alergijski test
alergen
 alergogeni cvetni prah
 alergogeni pelod
alergologija
alergološki
 alergološka ambulanta
 alergološki laboratorij
 alergološki test
alfanumeričen
 alfanumerična tipkovnica
 alfanumerični znak
alineja (SSKJ: alinea)
alkaidovec, alkajdovec
alko (m)
alkoholog
alkoskop
alkotestiranje
all-inclusive, all inclusive
all-in-one
all right
aloha vera
alociran
 alocirana sredstva
 alocirane obveznosti
 alocirani dolg
alocirati
alterkultura, alter kultura
▪alternativa (nestandardnost)
alternativec
▪alternativen (nestandarden)
 alternativna glasba
 alternativna kultura
 alternativna medicina

- alternativna metoda zdravljenja
 alternativna prehrana
 alternativna scena
 alternativna šola
 alternativna umetnost
 alternativni viri (energije)
 alternativni vrtec
 alternativno gibanje
 alternativno zdravilo
 alternativnost
 alterscena, alter scena
 alufolija (SSKJ: alu folija)
 aluziven
 aluzivna odnosnica
 aluzivno ime
 alzheimerjev, Alzheimerjev
 alzheimerjeva bolezen
 alzheimerjeva demenca
 amandmirati
 ambasadorka
 ambientalen
 ambientalna instalacija
 ambientalna predstava
 ▣ ambrozija (plevel)
 amerikanofil
 ▼ ameriški
 ameriški slamnik
 amfetamin
 amiš, Amiš
 amiševski
 amiševska naselbina
 amiševski klobuk
 amiški
 amiški krst
 amiški običaj
 amniocenteza
 amoksiklav, Amoksiklav
 ampuliran
 ampulirano zdravilo
 anaboličen
 anabolični steroid
 anabolični učinek
 anabolik
 anafilaktičen
 anafilaktična reakcija
 anafilaktični šok
 analizant
 analog
 ▣ analogen (rač.)
 analogna naprava
 andinist
 andinističen
 andinistična proza
 andinizem
 andragoški
 andragoška rehabilitacijska metoda
 andragoški center
 anesteziolog
 anesteziologija
 anesteziološki
 anesteziološka ambulanta
 anesteziološki tehnik
 anevrin
 anevrizma
 angiografija
 angiolog
 angiologija
 angiološki
 angiološka ambulanta
 angioplastika
 angleženje
 angležiti
 anglizacija
 angliziran
 anglizirana verzija
 angliziran žargon
 anglizirati se (SSKJ: anglizirati)
 angloamerikanščina
 anglomanija
 angloslovenščina
 animacijski
 animacijska ponudba
 animacijski program
 ▣ animator (vodja kake dejavnosti)
 birmanski animator
 turistični animator
 animatorski
 animatorska delavnica
 animatorski ansambel
 animatorski tečaj

- anketarica
 anketarka
 anksiolitik
 anksiozen
 anksiozna motnja
 anksiozna osebnost
 anksiozni simptom
 anksiozno stanje
 anksioznež
 anksioznost
 anomija
 ▼anonimen
 anonimni pokop
 anonimka
 anoreksičarka
 anoreksičen
 anoreksična denarnica
 anoreksična manekenka
 anoreksična nevroza
 anoreksični bolnik
 anoreksično dekle
 anoreksija
 anoreksik
 anorektik
 ■antagonist (zdravilo)
 antialergik
 antiamerikanizem
 antiameriški
 antiameriška propaganda
 antiameriški terorizem
 antibakterijski
 antibakterijski agens
 antibakterijsko delovanje
 antibakterijsko milo
 antibakterijsko sredstvo
 anticeluliten
 anticelulitna krema
 anticelulitna masaža
 antidepresiven
 antidepresivni učinek
 antidepresivno zdravilo
 antidiuretik
 antiemetik
 antiepileptik
 antiglobalist
- antiglobalističen
 antiglobalistična skupina
 antiglobalistična smer
 antiglobalistične demonstracije
 antiglobalistično gibanje
 antiglobalizacija
 antiglobalizacijski
 antiglobalizacijski protest
 antiglobalizacijsko gibanje
 antiglobalizacijsko načelo
 antiglobalizem
 antihistaminik
 antihistaminski
 antihistaminska tableta
 antikancerogen
 antikancerogene učinkovine
 antikancerogeno delovanje
 antikatolicizem
 antiklerikalec
 antikoagulant
 antikomunist
 antikultura
 antinacist
 antinacističen
 antinacistična aktivnost
 antinacistična koalicija
 antinacistični duh
 antinатовski
 antinatovska kampanja
 antinatovski lobi
 antinatovsko razpoloženje
 antioksidacijski
 antioksidacijska snov
 antioksidacijski učinek
 antioksidant
 antioksidanten
 antioksidantni vitamin
 antioksidantski
 antioksidantska lastnost
 antioksidantski učinek
 antioksidativen
 antioksidativna lastnost
 antioksidativni vitamin
 antioskar
 antipoezija

- antipropaganda
 antireklama
 antirevmatik
 antistresen
 antistresna terapija
 antistresni hormon
 antistresni program
 antiteizem
 antiterorističen
 antiteroristična enota
 antiteroristična koalicija
 antiteroristična vojna
 antiteroristični ukrep
 antizvezdnik
 antroponomastika
 apiterapija
 aplastičen
 aplastična anemija
 apnea, apneja
 apreciacija
 aquafitness, akvafitnes
 aquapark, akvapark
 aquaplaning (SSKJ: akvaplaning)
 arabizem
 arašidov
 arašidovo maslo
 arašidovo olje
 arbitrica
 arboristika
 argentinizirati se
 argentinstvo
 ▼arhitekturen
 arhitekturna krajina
 arhivist
 armafleks
 armanijevski
 armanijevska toaleta
 armanijevsko (prisl.)
 armanijevsko sijoče blago
 aromaterapevtski
 aromaterapevtska masaža
 aromaterapevtsko olje
 aromaterapija
 ▪artefakt (človekov izdelek)
 artkino
- artroza
 asana
 asertiven
 asertivna komunikacija
 asertivni trening
 ▼asfalten
 asfaltna džungla
 asfaltni sendvič
 asistenčen
 asistenčna figura
 asistenčni partner
 asistenčno zavarovanje
 asocialnež
 astrobiolog
 astrobiologija
 astromedicina
 ašram
 at
 atari, Atari
 atašejka
 ateroskleroza
 atraktor
 atrazin
 au-pair, au pair
 avatar
 avdiofil
 avdiokaseta
 avdioknjiga
 avdiotehnika
 avionika
 avkcijski
 avkcijska hiša
 avokadov
 avokadov namaz
 avokadov napitek
 avokadovo seme
 ▪avra (ezot.: sij okoli človeka)
 avričen
 avrične vibracije
 avrično polje
 avtist
 avtoagresiven
 avtoagresivne celice
 avtoagresivne oblike vedenja
 avtoagresivno dejanje

- avtoalarm
 avtoalarmen
 avtoalarmni sistem
 avtobusar
 avtocesten
 avtocestna mreža
 avtocestne milijarde
 avtocestni križ
 avtocestni odcep
 avtocestni program
 avtociat
 avtodestruktiven
 avtodestruktivna dejanja
 avtodestruktivne želje
 avtodestruktivni nihilizem
 avtodvigalo
 avtofokus
 avtohiša
 avtoimunski
 avtoimunska bolezen
 avtoimunska celica
 avtoimunska reakcija
 avtokozmetika
 avtomatik
 ▼avtomatski
 avtomatska tajnica
 ▼avtomobil
 avtomobil bomba
 avtomobilističen
 avtomobilistična dirka
 avtomobilistična revija
 avtomobilistična zveza
 avtoodpad
 avtooprema
 avtoplin
 avtopoetika
 avtopralen
 avtopralna steza
 avtosalon
 avtosedož
 avtosejem
 avtošport
 avtotransfuzija
 avtsajder (SSKJ: outsider)
 avtsajderski (SSKJ: outsiderski)
- avtsajderska vloga
 avtsajderstvo (SSKJ: outsiderstvo)
 azbestcement
 azbestcemenen
 azbestcementna plošča
 azbestcementna proizvodnja
 azbestcementne salonitke
 azbestoza
 ▪azil (pren.)
 ▼azil
 azil za zapuščene živali
 azilantski
 azilantska kriza
 azilantska politika
 azilantski center
 azilantsko zavetišče
 azilantstvo
 azilen
 azilna politika
 azilni center
 azilni dom
- B**
- b (simbol za bit)
 ▪B (simbol za byte/bajt)
 babako
 babi
 baby-boom, baby boom, babyboom (m)
 baby-boom, baby boom, babyboom
 (prid.)
 baby-boom generacija
 baby-boomer, baby boomer,
 babyboomer
 baby phone, babyphone
 babysitter, bejbisiter
 babysitterka, bejbisiterka
 backward
 badmintonist
 bageta
 bahaizem
 bahajec
 baht
 bajaličar

- bajker, biker
 bajkerski, bikerski
 bajkerska kultura
 bajkerska uniforma
 bajkerski klub
 bajkerski festival
 bajpas, [▪]bypass (prid.; upr.)
 bajpas podjetje
 bajsi
 bajt, byte
[□]bajten (rač.)
 bajtno zaporedje
 bajukovec
 bakster
[▼]bakterijski
 bakterijska bomba
 bakterijska okužba
[▪]balasten (neprebavljiv)
 balastna dieta
 balastna snov
 balerinka
 baliran
 balirani odpadki
 balirano seno
 baliranje
 balirati
 balirka
 balirnica
 balist
 balistik
 balkanec, Balkanec
 balkanološki
 balkanološke študije
[▼]balkanski
 balkanska krčma
 balkanska pot
 balkansko (prisl.)
 po balkansko
 (po balkansko reagirati)
 balkanžur
 balonarski
 balonarska sekcija
 balonarski festival
 balonarsko letališče
 balonarstvo
[▼]balonski
 balonsko širjenje
[▼]balzamičen
 balzamični kis
[▪]banana (torbica)
[▼]banana (prid.) (SSKJ: ž)
 banana država, bananadržava
 banana republika, bananarepublika
[▼]bančen
 bančna kartica
 bančni avtomat
 bančni steber
 bančnica
 bandoneon
 bandži, bungee (prid.)
 bandži skok
 bandži vrv
 bandži džamp, bungee jump
 bandži džamping, bungee jumping
[▼]banka
 banka podatkov
 bankabilen
 bankabilno ime
 bankabilnost
[▪]bankirka (podjetnica)
 bankomaten
 bankomatna kartica
 bankomatna mreža
 bankomatski
 bankomatska kartica
 bankomatski mrk
 bankomatsko poslovanje
 banner
 bantustan, Bantustan
 bantustanizacija
[▪]bar (gostin.: samopostrežna ponudba jedi)
 solatni bar
[□]bar (prid.; rač.)
 bar koda, barkoda
 barbika
 barbikast
 barbikasta lepota
 barcelonski
 barcelonska deklaracija
 barcelonska konvencija

barcelonska listina
 barček
 ▣baretka (mn.: človek)
 rdeče baretke
 zelene baretke
 barik (m)
 barik (prid.)
 barik sod
 barikiran
 barikirano vino
 barikiranje
 barmanstvo
 barokomora
 barovec, BARovec
 barvanka
 ▣basati (lagati)
 baseballist, bejzbolist
 baseballski, bejzbolski
 baseballska čepica
 base jump
 basmati (prid.)
 basmati riž
 batler, butler
 ▣baza (ljudje)
 ▼baza
 baza podatkov
 ▼bazen
 bazna datoteka
 bazna postaja
 beachvolley
 beagle
 beatlomanija
 beaujolais
 bebop
 becirk
 bedž
 begavost
 begosumje
 begosumnost
 bejba
 bejbibif (SSKJ: baby beef)
 bejbika
 bejbisiter, babysitter
 bejbisiterka, babysitterka
 bejzbol (SSKJ: baseball)

bejzbolist, baseballist
 bejzbolski, baseballski
 bejzbolska čepica
 ▼bel
 bela karavana
 bela kuga
 bela lisa
 ▣bela smrt (mamilo)
 bela stavka
 bela tabla
 bele halje
 beli cirkus
 beli ovratniki
 beli prah
 beli šum
 beloovratniški
 beloovratniška kriminaliteta
 benchmark
 benchmarking
 bencinar
 bencinec
 ▼bencinski
 bencinski servis
 bencinski šport
 bencinski tolar
 bend
 bentley
 berlusconizem, berluskonizem
 bermude
 besedenje
 besedijski
 besedijske posebnosti
 ▼besedilen
 besedilna vrsta
 besedilni korpus
 besedilnik
 besedilnost
 besedilopisec
 besedilosloven
 besediloslovna analiza
 besedist
 besednodružinski
 besednodružinski slovar
 besedoslovec
 besedosloven

besedoslovna študija	bioetična konvencija
bestseler (SSKJ: bestseller)	bioetična vprašanja
betakaroten	bioetik
betece (BTC)	bioetika
betlehemeski	biofarmacevtika
betlehemska luč	biofilter
betlehemska zvezda	biogenetika
betlehemsko dete	biognoj
biblioterapija	biogorivo
bifidus, Bifidus	biohrana
big band, big bend	bioindikator
biker, bajker	bioinformatika
bikerski, bajkerski	bioinženiring
bikerska subkultura	bioizdelek
bikerski klub	biokatalizator
bikica	biokibernetika
bikulturen	biokmet
bikulturno okolje	biokmetija
billing, biling	biokmetijstvo
bingo	biokmetovalec
bioaktiven	biokmetovanje
bioaktivna snov	biokoledar
bioaktivna točka	biokruh
biocid	▼biološki
biočip	biološka raznovrstnost
biodinamičen	biološko orožje
biodinamično kmetijstvo	biomedicina
biodinamično pridelovanje hrane	biomedicinski
biodinamik	biomedicinska pomoč
■biodinamika (ekol.)	biomedicinski inženiring
biodiverziteta	biomeso
biodizel	biometeorolog
biodizelski	biometričen
biodizelsko gorivo	biometrični čip
bioekvivalenca	biometrika
bioenergetičarka	biomonitoring
bioenergetik	bioodpadek
bioenergetika	bioorožje
bioenergetski	biopiratstvo
bioenergetsko polje	bioplin
bioenergetsko zdravljenje	biopolitika
bioenergijski	bioprehrana
bioenergijske vrednosti	biopridelava
bioetanol	biopridelek
bioetičen	biopridelovalec

biopsiholog	▪blagovna znamka (pren.)
biopsihologija	blagovni center
bioptičen	blairizem
bioptični material	blairovski
bioptični vzorec	blairovski laburisti
biorazgradljiv	▼blef
biorazgradljivi odpadki	na blef (prisl. zv.)
biorazgradnja	(na blef odgovoriti)
bioreaktor	bleferstvo
bioresonanca	blefiranje
biostatistika	blejzer (SSKJ: blazer)
biotehnologija	blenda
biotehnološki	blendati
biotehnološke metode	bližnjevzhoden
biotehnološko podjetje	bližnjevzhodna kriza
bioterapevt	blog
bioterapija	bloganje
bioterorist	blogati
bioterorističen	blogger, bloger
bioteroristični napad	blokator
bioterorizem	bloker
biotrgovina	bluziti
biovreme	board, bord
biovremenar	boardanje, bordanje
biovremenski	boardar, bordar
biovremenska napoved	boardati, bordati
biovrt	boarder, border
biovrtnar	boarding, bording
biovrtnarjenje	▼bob (prid.) (SSKJ: m)
biovzglavnik	bob steza, bobsteza
biozdravitelj	bobar
bioznanost	▼bodeč
bioživilo	▪bodeča neža (tur.: negativna ocena)
birdie	body, bodi
▼birmanski	body art, bodyart, bodiart
birmanski animator	body builder, bodybuilder, bodibilder
▫biten (rač.)	bodybuilderski, bodibilderski
bitna slika	bodybuildersko tekmovanje
▼bivalen	body building, bodybuilding, bodibilding
bivalna kultura	body guard, bodyguard, bodigard
bivalni vrt	body walking, bodywalking
bivalnik	bofor (SSKJ: beaufort)
biznismen, businessman	boksarice
▼blagoven	▼bolečinski
blagovna hiša	bolečinski prag

- ▼bolezen
 - bolezen izobilja
 - bolezen norih krav
 - bolezni odvisnosti
- bolha (avto)
- bolniškooskrben
 - bolniškooskrbni dan
- ▼bolonjski
 - bolonjska deklaracija
 - bolonjska reforma
- bolšjak (trg)
- bombeta
- bombetka
- bombolog
- booker
- bord, board
- bordanje, boardanje
- bordar, boardar
- bordati, boardati
- border, boarder
- borderline
- bording, boarding
- borelija
- borelijski
 - borelijska okužba
- borelioza
- ▼boriti se
 - ali smo se zato borili? (frazcol.)
- boršnikovec
- ▼borza
 - borza znanja
- ▼borzen
 - borzna hiša
 - borzna kotacija
 - borzna tečajnica
 - borzni indeks
 - borzni posrednik
 - borzni trg
- borznik (ekon.)
- borzništvo
- borznoposredniški
 - borznoposredniška hiša
- bosanščina
- bošnjaški
 - bošnjaška kultura
- boter (denarni podpornik)
- botrovanec
- botulin
- bovin
 - bovina spongiformna encefalopatija
 - bovini spongiozni encefalitis
- bovling (SSKJ: bowling)
- ▼božičen
 - božično vino
- božičevanje
- božičnica (ver. prireditelj; denar. dodatek)
- božično-novoleten
 - božično-novoletni prazniki
- brahiterapija
- brainstorming
- brainwashing
- ▼bralnik
 - bralnik slike
- bramac, Bramac
- branding
- branost
- brat (tehnik)
 - medicinski brat
- brati (rač.)
- break dance, breakdance
- breakdancer
- brezazbesten
 - brezazbestna kritina
 - brezazbestna plošča
- brezcestninski
 - brezcestninska cesta
- brezglutenski
 - brezglutenska moka
- brezhrbteničen
 - brezhrbtenični člani
- brezjedrski
 - brezjedrsko območje
- brezkontakten
 - brezkontaktna kartica
- breznariti
- brezpiloten
 - brezpilotno letalo
- brezpláčnik
- brezveze (povedk.)
- brezveznost

- brezvirusen
 brezvirusne sadike
 brezvrvičen
 brezvrvični telefon
 briefing, brifing
 ■brigadir (čin)
 brik (prid.)
 brik embalaža
 brionski
 brionska deklaracija
 ■brisalka (rač.)
 ▼brizgalen
 brizgalni tiskalnik
 brkljalnik
 broker
 brokerski
 brokerska firma
 brokoli -ja (SSKJ: brokoli -ov)
 brskalec
 brskalen
 brskalno okolje
 brskalnik
 ▼bruseljski
 bruseljska diplomacija
 bruseljska komisija
 bruseljska vrata
 bruseljske smernice
 bruseljski parlament
 bruseljščina
 BSE
 BTC
 bukla
 buler
 bulimičarka
 bulimičen
 bulimična mladostnica
 bulimično nažiranje
 bulimično prenajedanje
 bulimija
 bulimik
 bullying
 bulmastif
 bulterier
 bulvariziran
 bulvarizirani časopis
- bungalovski
 bungalovsko naselje
 bungee, bandži (prid.)
 bungee skok
 bungee jump, bandži džamp
 bungee jumping, bandži džamping
 burger
 bushizem, bušizem
 businessman, biznismen
 bušido
 butalščina
 butičen
 butična ponudba
 butične cene
 butler, batler
 butoh
 buzi (m)
 ■bypass, bajpas (prid.; upr.)
 bypass podjetje
 bypass območje
 byte, bajt
- C**
- calgon, Calgon
 campus, kampus
 canabis, kanabis
 cankar
 capri, kapri (prid.)
 capri hlače
 capuccino, kapučino
 ■car (sleng.: pohvalen vzdevek za moškega)
 carpaccio, karpačo
 carver (prid.)
 carver smuči
 carving, karving
 cash (SSKJ: keš)
 casting, kasting
 casual (prid.)
 casual kolekcija
 casual obleka
 casual stil
 casual (prisl.)
 casual se obleči

- catch-as-catch-can
 catering, katering
 CD
 CD-player
 CD-plošča
 CD-rom, cd-rom, CD-ROM
 cede (CD)
 cedejka
 cederom (CD-rom)
 cederomski
 cederomska oblika
 cederomski pogon
 cederomski strežnik
 cedeteka
 cedevita, Cedevita
 celiakija
 celjščina
 celostenski
 celostensko okno
 celuliten
 celulitna masa
 celulitne blazinice
 ■cent (stotina evra)
 ▼centralen
 centralno zaklepanje
 centrist
 centrističen
 centristična stranka
 centristična vlada
 certificiranje
 certifikacija
 certifikacijski
 certifikacijska vrzel
 certifikacijski primanjkljaj
 certifikacijski program
 certifikacijski sistem
 ■certifikat (ekon.)
 lastninski certifikat
 ▼certifikat
 certifikat kakovosti
 certifikaten
 certifikatna agencija
 certifikatna listina
 certifikatna luknja
 certifikatna naložba
 certifikatna sredstva
 certifikatna vrzel
 certifikatni delničar
 certifikatski
 certifikatska luknja
 certifikatska naložba
 certifikatska vrzel
 certifikatski račun
 certifikatsko premoženje
 cestniniti
 cestninjenje
 cete (CT)
 chardonnay, šardone
 cheeseburger, čizburger
 chi, qi, či
 ciklamat
 ciljan
 ciljana inflacija
 ciljano zdravljenje
 ■ciljen (v zvezi z usmeritvijo dejavnosti)
 ciljna publika
 ciljna raziskava
 ciljna skupina
 ciljni program
 ciljni trg
 cimer
 cimra
 citatnost
 citiranost
 civi (m)
 ■civilen (neinstitucionalen)
 civilna družba
 civilna neposlušnost
 civilna pobuda
 civilni pogum
 civilno služenje vojaškega roka
 civilnik
 civilnodružben
 civilnodružbena akcija
 civilnodružbena organizacija
 civilnodružbena pobuda
 civilnodružbeni nadzor
 civilnodružbeno gibanje
 civilnozaščitnik
 clintonizem

- clintonovski
 clintonovska Amerika
 clintonovska politika
 clipboard
 cockpit, kokpit
 come back, comeback
 common sense
 ▼cona
 cona za pešce
 consulting, konzalting
 cookie
 ■cool, kul (dobro)
 copywriter
 cordon bleu
 corn flakes, cornflakes, kornflejks
 country, kantri (m)
 country, kantri (prid.)
 country glasba
 country pevec
 country stil
 crash, kreš
 creutzfeldt-jakobov, Creutzfeldt-Jakobov
 creutzfeldt-jakobova bolezen
 cross-country, cross country
 CT
 cuketa
 cunami (SSKJ: tsunami)
 curling, kerling
 ■cvetenje (ekol.)
 cvetenje morja
 ■cveteti (ekol.)
 cvičkarija
- Č
- čabata
 čador
 čaga
 čajčkar
 čajepivec
 ▼čakanje
 (bit) na čakanju (frazool.)
 čakra
 čao (SSKJ: ciao, čav)
- čapec
 ■čarovnik (rač.)
 časopisar
 časovnica
 časovnik
 ■částiti (plačati)
 častnica
 čebi (m)
 čefur
 čekiranje
 čekirati
 černobilski
 černobilska nesreča
 černobilski otroci
 ■češnjevce (paradižnik)
 ■četverica (polit.)
 proces proti četverici
 sojenje četverici
 čezcesten
 čezcestni transparent
 či, chi, qi
 čičerika (SSKJ: čičerka)
 či gong, čigong, qui gong, quigong
 čili
 čilijev
 čilijeva omaka
 čip (prid.) (SSKJ: m)
 čip kartica, čipkartica
 čipen
 čipna kartica
 čipna tehnologija
 čipiranje
 ■čist (povedk.: brez mamil)
 čistun
 ■čiščenje (polit.)
 etnično čiščenje
 ▼čitalnik
 čitalnik črtne kode
 čizburger, cheeseburger
 člankarica
 členkar
 človek-leto (m)
 človekolik
 človekolika maska
 ■človeškost (jezikosl.)

čofotalnik
 čokoholik
 čokoladnica
 čokolino, Čokolino
 črkje
 črkovalnik
 črkovno-številčen
 črkovno-številčna oznaka
 ▼črn
 črna luknja
 črna sreda
 črna točka
 črni rak
 črno odlagališče
 ▼črnilo
 črnilo v prahu
 črnogorščina
 črnograditeljstvo
 črnogradnja
 ▼črten
 črtna koda
 ▼črtica
 črtica heroína
 ■črv (rač.)
 ■čuk (bankovec za 1000 tolarjev)
 ■čukec (telefon)
 čustvenosten
 čustvenostni označevalnik
 čutenjski
 čutenjski vzorec
 čutnonazoren
 čutnonazorna upodobitev
 čvekalnica
 ▼čvrst
 čvrsti jogurt

D

dag (m)
 daj-dam (m)
 ■daljava (na daljavo) (rač.)
 (izobraževanje) na daljavo
 (nakupovanje) na daljavo
 (študij) na daljavo

daljinec
 ▼daljinski
 daljinski upravljalec
 daljinsko ogrevanje
 daljinsko upravljanje
 daljinsko zaklepanje
 damping (SSKJ: dumping)
 dampinški (SSKJ: dumpinški)
 dampinška ponudba
 dampinške cene
 dampinški uvoz
 ▼dan
 dan državnosti
 (svetovni) dan hoje
 (svetovni) dan knjige
 dan neodvisnosti
 dan odprtih vrat
 dan samostojnosti
 dan Zemlje
 dandyjevski, dendijevski
 dandyjevska manira
 dandyjevska rutka
 ▼darilen
 darilni bon
 darkerica
 darkerstvo
 ▼darovalec
 darovalec organov
 datotečen
 datotečna priloga
 datotečni format
 datotečni sistem
 datotečni strežnik
 ▼davčen
 davčna afera
 davčna številka
 ▼davek
 davek na dodano vrednost
 daytonski
 daytonski sporazum
 DDV, ddv
 deadline
 deaktivirati
 dealer, diler
 dealerski, dilerski

- dealerska mreža
debalkanizacija
debalkanizirati
▼debaten
 debatna kavarna
debaterstvo
debator
debatorka
deblokada
debriefing, debriefing
▼deček
 deček za vse
dedeve (DDV)
dedevejevski
 dedevejevska podražitev
 dedevejevski dolg
dedi
dednina
defibrilator
defoliacija
deforestacija
dehidriranost
deindeksacija
deinstitucionalizirati
deit, dejt, Deit
dejavnica
▼dejavnik
 dejavnik tveganja
dejt (m)
dekanja
dekanka
dekanovati
▼deklica
 deklica za vse
dekofeiniziran
 dekofeinizirana kava
dekomisija
dekomisijski
 dekomisijski načrt
 dekomisijski sklad
dekomprimirati
dekomunizacija
dekontaminirati
dekriminalizacija
dekriminalizirati
- delavnica (aktivnosti, usposabljanje)
 animatorska delavnica
 glasbena delavnica
 otroška delavnica
 (program) v obliki delavnice
 tematska delavnica
deležijski
 deležijski polstavek
 deležijsko izražanje
delfinarij
delfinist
deliberativen
 deliberativna demokracija
delilec
delilnica
deloholičarka
deloholičen
 deloholična filozofija
 deloholična žilica
deloholik
deloholizem
delojemalski
 delojemalska organizacija
 delojemalske pravice
deminer
deminiranje
demistifikacija
demonopolizacija
demoraliziranec
demotivirati
demoverzija
denacionalizacijski
 denacionalizacijski postopek
 denacionalizacijski upravičenec
 denacionalizacijski zahtevek
denacionaliziran
 denacionalizirano premoženje
 denacionalizirano stanovanje
denacionaliziranec
▪denarnica (rač.)
 elektronska denarnica
dendijeovski, dandyjevski
 dendijevska manira
 dendijeovski videz
denominiran

- denominiran dolg
denominiran v evrih
denominirati
denotat
deoksiribonukleinski
deoksiribonukleinska kislina
depressivec
depresivnež
desetdneven
desetdnevna vojna
designer, dizajner
designerski, dizajnerski
designerska oblačila
designerski biro
desiro
deskanje
▪deskar (na snegu; na internetu)
deskarski
deskarska reprezentanca
deskarski klub
deskarski pancerji
deskarski skok
deskarsko tekmovanje
▪deskati (na snegu; na internetu)
desktop
desnosredinski
desnosredinska stranka
desnosredinska usmeritev
destinacija
desusovec
detabuizirati
detant
▪deteljica (cesta)
detoksikacija
devede (DVD)
devetleten
devetletna osnovna šola
devetletka
devetletkar
devetošolec
▼deviški
deviško olivno olje
deviško oljčno olje
▼dežela
dežela na sončni strani Alp
▪dežuren (stalen)
dežurni krivec
diabetičarka
diabetolog
diabetologija
dialoškost
dianomanija
diapredavanje
dias
didžej (DJ)
didžejanje
dietetičarka
dietolog
dietologija
dietoterapija
digitalec
▼digitalen
digitalna baza podatkov
digitalna fotografija
digitalna revolucija
digitalna tehnologija
digitalna televizija
digitalni fotoaparati
digitalni podatki
digitalni podpis
digitalni zapis
digitalije
digitalizacija
digitaliziran
digitalizirani podatki
digitalizirati
digitalnik
▼dihalen
dihalna stiska
▼dihati
dihati (komu) za ovratnik (frazool.)
▼dijaški
dijaški parlament
dilanje
dilcanje
diler, dealer
dilerski, dealerski
dilerska mreža
dimljen
dimljena postrv

- dinozavromanija
 dioksin
 diplomec
 direktorovati
 dirkalnik
 ▪disk (rač.)
 diskdžokej, diskjockey
 disketar
 disketnik
 ▼disko, disco (prid.)
 diskoklub (SSKJ: disko klub)
 disko ples, diskoples
 disko uho
 diskomanija
 ▪diskont (trgovina)
 ▪diskonten (trg.)
 diskontna ponudba
 diskontna prodajalna
 diskontne cene
 diskotečen
 diskotečna zvrst
 diskotečni trans
 diskotečno življenje
 ▪diskoteka (lokal)
 diskoven
 diskovna enota
 diskovni pogon
 diskovno polje
 diskriminatoreni
 diskriminatorni ukrep
 diskriminiranost
 disneylandski, diznilendski
 disneylandska atrakcija
 disneylandski kič
 distres
 distrofik
 diverzificirati
 diverziteteta
 divjeprivatizacijski
 divjeprivatizacijska mentaliteta
 divjevodaš
 ▼divji
 divja privatizacija
 divje lastninjenje
 divje odlagališče
- dizajner, designer
 dizajnerski, designerski
 dizajnerska oblačila
 dizajnerski biro
 dizajnerski predmet
 dizajnerski vrt
 dizajniran
 dizajniran katalog
 dizajnirana vinska steklenica
 dizajnirati
 diznilendski, disneylandski
 diznilenska turistična ponudba
 DJ
 djutfri, duty free
 dlančen
 dlančne kosti
 dlančni računalnik
 dlančni zaslon
 dlančnik
 dnevnikovec
 dnevnoinformativen
 dnevnoinformativna oddaja
 dnevnoinformativni program
 DNK
 ▼dober
 dobri holesterol
 ▼dobrodelen
 dobrodelni koncert
 dobrodelnež
 dobrostoječ
 dobrostoječe podjetje
 dočakanje
 ▼dodan
 dodana vrednost
 (davek na dodano vrednost)
 dodelaven
 dodelavna dejavnost
 dodelavni posli
 dodiplomec
 dodiplomski
 dodiplomska stopnja
 dodiplomski študij
 dogajalen
 dogajalni čas
 dogajalni prostor

- ▼dogajati (SSKJ: dogajati se)
 - kaj dogaja?
- dogrevati
- ▼dohoden
 - dohodni klic
- doizobraziti
- doizobraževanje
- dojenčica
- dokapitalizacija
- dokapitalizacijski
 - dokapitalizacijska vsota
 - dokapitalizacijske delnice
 - dokapitalizacijski delež
- dokapitalizirati
- ▼doktor (prid.) (SSKJ: m)
 - doktor roman
- doktorant
- dolenjka
- dolgometražec
- ▼dolgoročen
 - dolgoročni spomin
- ▼dolgotrajen
 - dolgotrajni spomin
- dolgovan
 - dolgovani znesek
- dolgozrnat
 - dolgozrnati riž
- domač (rač.)
 - domača (spletna) stran
 - domači studio
- domačenje
- domačiti (jezikosl.)
- domec (oskrbovanec)
- domiada, domijada
- domka
- domov (rač.)
- donat, Donat
- donatorka
- donatorstvo
- donegovan
 - donegovano vino
- donegovati
- donor
- donorski
 - donorski program
- donositev
- dopamin
- dopingiran
 - dopingiran športnik
- dopingiranec
- dopinški
 - dopinška afera
 - dopinška komisija
 - dopinška kontrola
 - dopinški test
- doplačilnica
- dopoldanec (vlomilec)
- dopolnljiv
 - dopolnljiv študij
- dopustologija
- dopustovati
- dosneževanje
- dosojati
- dosovski
 - dosovska politika
 - dosovski program
- dostavnik
- ▼dostop
 - dostop do interneta
 - dostop do podatkov
- dostopanje
- dostopati
- dostopoven
 - dostopovno geslo
 - dostopovno omrežje
- doša
- došolanje
- dot-com, dot com, dotcom (prid.)
 - dot-com podjetje
- dovoznica
- downloader
- downloadati
- downov, Downov
 - downov sindrom
- down town, downtown
- dozator
- dražbenik
- dressing, dresing
- ▼drevesen
 - drevesna kirurgija

- drevesna (datotečna) struktura
 drevesni prikaz
 ▣drevo (jezikosl.; rač.)
 drink
 drive-in, drive in (prid.)
 drive-in kino
 drive-in restavracija
 ▣drkati (zafrkavati)
 ▽droben
 drobni tisk
 drogeraš
 drogiran
 drogiran voznik
 drogiranec
 drogirati se
 dr.-roman
 ▣drseč (premakljiv)
 drseči delovni čas
 drugačnež
 ▽drugi
 drugi jezik
 drugorazrednež
 drugorazrednost
 ▽družba
 družba z omejeno odgovornostjo
 ▣družbenica (podjetnica)
 družbenosten
 družbenostno jezikoslovje
 družilnik
 ▽družinski
 družinska medicina
 družinska politika
 družinski zdravnik
 družinsko podjetje
 ▽državljan
 državljan sveta
 ▽državljanski
 državljanska neposlušnost
 državnosvetniški
 državnosvetniška komisija
 državnosvetniške volitve
 državotvornosten
 državotvornostni koncept
 ▽dualen
 dualni sistem izobraževanja
- duatlon
 duhovnozgodovinski
 duhovnozgodovinski položaj
 dunajec
 duty free, djutifri
 DVD, dvd
 ▽dvoceven
 dvocevni predor
 ▣dvojček (WTC v New Yorku)
 dvoklik
 dvoklikniti
 dvopasovnica
 dvopredmetnik
 dvostarševski
 dvostarševska družina
 džakuzi, jacuzzi, jakuzi
 džambo, jumbo (m)
 džambo, jumbo (prid.)
 džambo pano
 džambo plakat
 džambo steklenica
 džambo topli sendvič
 džank
 džanki, junkie
 džankizacija
 džek
 džekit, džeki, jacket
 džemat
 džentelmen (SSKJ: gentleman)
 džetset, jet set, jetset
 džezbalet, jazzbalet
 džezist (SSKJ: jazzist)
 džezovski (SSKJ: jazzovski)
 džezovski festival
 džezovski klub
 džezovski ritmi
 džiesem (GSM)
 džins (SSKJ: jeans)
 džipar
 džoger, jogger
 džoging (SSKJ: jogging)
 džoint, džojnt (SSKJ: joint)

E

- e-agencija
 easy, izi
 na easy (prisl. zv.)
 e-bančništvo
 ebola
 ecstasy, extasy, ekstazi
 e-čestitka
 edigs, Edigs
 ■editor (rač.)
 e-dohodnina
 e-ekonomija
 egiptomanija
 egoman
 egomanija
 egomanijak
 egotrip
 e-klepetalnica
 e-klik
 e-knjiga
 e-knjigarna
 ekobojevnik
 ekobus
 ekocid
 ekodukt
 ekokamp, eko kamp
 ekokatastrofa
 ekokmetija, eko kmetija
 ekokontejner, eko kontejner
 ekokržno, eko kržno
 ekologizem
 ekologizirati
 ▼ekološki
 ekološka prijaznost (proizvodov)
 ekološki otok
 ekološki znak
 ekološko (prisl.)
 ekološko prijazen (papir)
 ekološko vesti se
 ekomafija
 e-konferenca
 ekonometrija
 ekootok, eko otok
 ekopraznik, eko praznik
 ekoproizvod, eko proizvod
 ekošola, eko šola
 ekoterorizem
 ekotočka
 ekotoksikologija
 ekotržnica, eko tržnica
 ekoturizem, eko turizem
 ekozastava
 ekraniziran
 ekranizirana drama
 ekskluziva
 ekslibrist
 eksminister
 ■eksorcist (ver.: izganjalec hudiča)
 eksperimentalec
 eksperten
 ekspertna komisija
 ekspertinja
 ekspertka
 eksplantacija
 ekspreso
 ekstazi, extasy, ecstasy
 eksterec
 ▼eksteren
 eksterna matura
 ekstranet
 ekumenizem
 elanke
 elastan
 eldeesovec
 eldeesovski
 eldeesovski program
 elektorat
 ▼električen
 električna stimulacija
 ▼elektromagneten
 elektromagnetno sevanje
 elektromobil
 ■elektronika (tehnologija, instrumenti)
 ▼elektronski
 elektronska denarnica
 elektronska klepetalnica
 elektronska pošta
 elektronska redovalnica
 elektronska slika

- elektronska tablica
 elektronska tajnica
 elektronski časopis
 elektronski denar
 elektronski podpis
 elektronski poštni predal
 elektronski slovar
 elektronski smog
 elektronsko črnilo
 elektronsko pisalo
 elektronsko poslovanje
 elektronsko trgovanje
 elektrosmog
 elektrostimulacija
 elektrošoker
 elitist
 elitnež
 elitnik
 elokvenca
 elstar
 e-mail
 emailer
 ▫emajlirati (rač.)
 embalažnina
 embea (MBA)
 embeajevec
 emocionalec
 empatičen
 empatična komunikacija
 empatija
 EMŠO, emšo
 emtivi (m) (MTV)
 emtivi (prid.)
 emtivi pianist
 emtivi videospot
 emtivijevski
 emtivijevski stil
 emtivijevski šovbiznis
 emtivijevski videospot
 emtivizirati
 ▼en
 ena a (frazcol.)
 enakopisnica
 e-naslov, enaslov
 encefalopatija
 enciklopedistika
 endorfin
 energent
 ▼energijski
 energijska nalepka
 energijske zaloge
 energijsko polje
 ▼energijsko (prisl.)
 energijsko varčen
 enkratnica
 ▼enoceven
 enoceveni predor
 enodnas (m)
 ▪enojček (telefon; človek; embalaža)
 enonacionalen
 enonacionalna država
 enoprostorec
 enostarševski
 enostarševska družina
 enoteka
 enoumje
 enoumnež
 enouporabniški
 enouporabniški računalnik
 enozvezkovnik
 enter
 entertainer
 ▪entiteta (polit.; upr.)
 e-pismenost
 e-pismo
 e-podpis
 ▪eponim (jezikosl.)
 e-poslovanje
 e-pošta
 e-pošten
 e-poštni imenik
 e-poštni naslov
 e-potrošnik
 ergometrija
 eritropoetin
 erlihioza
 ▼erotičen
 erotično perilo
 erotizirati
 erteve (RTV)

- ertevejevec
 ertevejevski
 ertevejevski novinar
 esdeesovec
 esdeesovski
 esdeesovski volivci
 esejiziran
 esejizirani roman
 esemes (SMS)
 eskadejevec
 eskadejevski
 eskadejevski program
 eskalirati
 eskapizem
 eskivirati
 e-slama
 e-smet
 estetinja
 ▣estrada (pevci, zvezdniki)
 estradnik
 e-šola
 etabliran
 etablirani snobi
 etažnik
 e-tečaj
 ▣etiketirati (naslavljati)
 etilometer
 ▼etničen
 etnično čiščenje
 etnija
 etnik
 etno (m)
 etnocentrizem
 etnocid
 etnoglasba, etno glasba
 etnoglasben
 etnoglasbena skupina
 etnogodba, etno godba
 etnokoreologija
 etnolingvistika
 etnopol
 etnostil
 etnovečer, etno večer
 e-točka
 e-turizem
- EU-jevski
 EU-jevska kulturna politika
 EU-jski
 EU-jska Slovenija
 euribor, evribor
 euro, evro
 evalvacijski
 evalvacijska študija
 evangelizacija
 evforik
 evroatlantski
 evroatlantske povezave
 evrobankovec, evro bankovec
 evrobarometer, evro barometer
 evrobesednjak
 evrobirokrat, evro birokrat
 evrobus
 evrocentrizem
 evrodežela, evro dežela
 evrofobija
 evrofon
 evrokalkulator, evro kalkulator
 evrokomisar
 evrokovanec, evro kovanec
 evrokracija
 evrokrat
 evroliga, evro liga
 evroligaš
 evromonetaren
 evromonetarno območje
 evronavdušenec, evro navdušenec
 evroobmočje, evro območje
 evroobveznica, evro obveznica
 evroparlament, evro parlament
 evroparlamentarec, evro parlamentarec
 evropejec
 evropesimizem
 evropocentrizem
 evropomoč
 evroposlanec, evro poslanec
 ▣evropski (v zvezi z Evropsko unijo, Evropsko zvezo)
 evropske volitve
 evropski parlament
 evropski poslanec
 ▼evropski

evropska kulturna identiteta
 evropskost
 evrorealist
 evroregija, evro regija
 evroskepticizem
 evroskeptik, evro skeptik
 evroskupina, evro skupina
 evroslovenščina
 evrosuper, evro super
 evrovolitve, evro volitve
 evrski
 evrska naložba
 evrski bankovec
 evrski kovanec
 evrsko območje
 explorer
 extasy, ekstazi, ecstasy
 e-zasvojenec
 e-zirati
 ■ezoteričen (duhovno-energijski)
 ezoterična duhovnost
 ezoterična filozofija
 ezoterik
 ezoterika

F

faca
 facelifting
 factoring, faktoring
 fado
 fajl, file
 fajter, fighter
 fak, fuck (medm.)
 ■faks, fax (m; ptt)
 faks, fax (prid.)
 faks številka
 faksen
 faksna povezava
 faksiranje
 faksirati
 faksiren
 faksirna naprava
 faksirni servis

faks-modem, faks modem, faksmodem
 factoring, factoring
 falcon, falkon, Falcon
 faliti
 familiarizirati
 famozno (prisl.) (▼ famozen)
 famozno formuliran
 fan, □fen (občudovalec)
 fancy, fensi (prid.; povedk.)
 fancy lokal
 fank, funk
 fanzin
 ■faraonka (mravlja)
 fast-food, fast food, fastfood, fastfud (m)
 fast-food, fast food, fastfood, fastfud (prid.)
 fast-food podjetnik
 fast-food restavracija
 fast-food zaslužkarstvo
 fastfudist
 fašistoiden
 fašistoidna ksenofobija
 fašistoidni režim
 fatalka
 fatva
 favela
 ■fax, faks (m; ptt)
 fax, faks (prid.)
 fax številka
 ■fazan (začetnik)
 feed-back, feed back, feedback, fidbek
 feeling, filing
 feler
 feminativ
 feminist
 feminiziran
 feminizirani poklici
 □fen, fan (občudovalec)
 fenati
 feng-shui, feng shui, feng-šu, feng šu
 fensi, fancy (prid.; povedk.)
 fensi lokal
 feragosto
 fest (m)
 ▼festival
 festival znanosti

- fešta (praznovanje)
- feta
- fidbek, feed back, feedback, feed-back
- fidelin
- fighter, fajter
- fiksar
- ▼fiksen
 - fiksna telefonija
 - fiksni telefon
- file, fajl
- filing, feeling
- filmarija
- filmičen
 - filmična literatura
- filmiziran
 - filmizirana legenda
- filmofil
- filmoljub
- filmotrštvo
- filofaks
- ▼finančen
 - finančna policija
- finiširati
- fintirati
- fit (povedk.)
- fitness, fitnes (m)
- fitness, fitnes (prid.)
 - fitness center
 - fitness oprema
- fitnesar
- fitnesirati
- fitofarmaceutski
 - fitofarmaceutsko sredstvo
- fitosanitaren
 - fitosanitarna inšpekcija
- fitoterapija
- fiziater
- fiziatriinja
- flambiran
 - flambirane palačinke
- flamenko
- flanc
- flashback
- flat, flet
- flokist
- flop (m)
- floppy, flopi
- floristika (cvetl.)
- fobik
- fokolar
- folder
- folk (m)
- folk (prid.)
 - folk glasba
- folkloriada, folklorijada
- fondue, fondi
- font
- fopati
- fora
- forenzik
- forenzika
- forhend (SSKJ: forehand)
- formatirati
- forumovec
- forverdirati
- foteljaš
- fotka
- fotkanje
- fotoavtomat
- fotoesej
- fotogalerija
- ▼fotografski
 - fotografski spomin
- fotokopirec
- fotokopiren
 - fotokopirni stroj
- fotokopirnica
- fotomonografija
- fotosenzibilen
 - fotosenzibilna oseba
- fototapeta
- fototiskalnik
- fotozgodba
- fragmentacija
- frajariti
- francistika
- ▼francoski
 - francoska štruca
 - francoski rogljiček
- frangleščina

- franšizing
 frape (SSKJ: frappé)
 frazem
 frend
 frendica
 frik
 fritirati
 frizbi
 frka
 frontman
 frutarijanec
 fuck, fak (medm.)
 fulkulščina
 full, ful (prisl.)
 full dobro
 na full
 full time (prid.)
 full time raziskovalec
 funk, fank
 funkcijskozvrsten
 funkcijskozvrstna oznaka
 ▼funkcionalen
 funkcionalna pismenost
 furby
 futurolog
 fuž
- G**
- gadafizem
 gamaglobulin (SSKJ: gama globulin)
 gandhijevski, gandijevski
 gandhijevska drža
 gandhijevska politika
 gandhijevski odpor
 gandhizem, gandizem
 ganja, gandža
 ▼garažen
 garažna hiša
 garažiran
 garažiran avto
 garažnina
 gastarbajter
 gastroenterolog
- gastroenterologija
 gaulist, golist
 gaulističen, golističen
 gaulistična stranka
 gaulistični minister
 gaulizem, golizem
 gay, gej (m)
 gay, gej (prid.)
 gej parada
 gej revija
 gayevski, gejevski
 gejevska poroka
 gejevski film
 gejevsko partnerstvo
 gayevstvo, gejevstvo
 gazebo
 gazpacho, gazpačo
 ■generacija (teh.)
 ■generalica (čin)
 generalinja
 ■generalka (čin)
 ■generativen (tvorben)
 generativna slovnica
 generativni mehanizem
 ▼generičen
 generično zdravilo
 generik
 ▼genetski
 genetski inženiring
 genetsko (prisl.)
 genetsko spremenjena hrana
 genetsko spremenjene rastline
 genetsko spremenjen virus
 genialka, genijalka
 genijka
 genom
 genomika
 ▼genski
 genska banka
 genska revolucija
 genski inženiring
 gensko inženirstvo
 gensko (prisl.)
 gensko spremenjena hrana
 gentilizem

- geografinja
geolingvistika
geomantija
geometrinja
geostacionaren
 geostacionarni satelit
geostrateški
 geostrateški interesi
 geostrateški položaj
geotermalen
 geotermalna energija
 geotermalna voda
getizacija
getizirati
▪geto (pren.)
getoizacija
getoizirati
ghostwriter
gibalno (prisl.) (▼gibalen)
 gibalno ovirani ljudje
gigabit
gigabyte, gigabajt
gimnaziada, gimnazijada
ginseng
gladovnik
glamour, glamur
glamuren
 glamurna modna prireditev
glamurozen
 glamurozna prireditev
▼glasben
 glasbena delavnica
 glasbena kartica
 glasbena terapija
 glasbeni stolp
▪glasnost (polit.)
glavobolnik
gledanost
gledljivost
glinopor
glisirati
▼globalen
 globalna vas
 globalno založništvo
▪globalist (soc.)
- globalističen
 globalistična politika
 globalistična tendenca
globalizacija
globalizacijski
 globalizacijske povezave
 globalizacijski proces
globalizem
globalizirati
globalnost
gloss, glos
gloster
▪gnezdenje (jezikosl.)
gnjavator
▪goba (cvetl.)
gobarna
▪gobica (frizura; mn.: mamilo)
gokartist
golfist
golgeter
▪golica (hrenovka)
golist, gaulist
golističen, gaulističen
 golistična stranka
 golistični minister
golizem, gaulizem
goncourt, Goncourt
▪gong (nagrada)
 gong popularnosti
gongovec
▪gonilnik (rač.)
googlanje, guglanje
googlati, guglati
google, Google
gorenjka
goreteks
goroteks
▼gorski
 gorski kolesar
 gorsko kolo
gospel
gospelovski
 gospelovski zbor
gospodinjec
▼gospodinjski

gospodinjska soba
 ▣gostiti (povabiti, organizirati)
 gostujoč
 gostujoča razstava
 gostujoči predavatelj
 gostujoči profesor
 gotovinar
 ▣govedar (v zvezi z narodno-zabavno glasbo)
 ▽goveji
 goveja glasba
 goveja spongiformna encefalopatija
 govorka
 gradiven
 gradivna zbirka
 gradivni vir
 ▽grafičen
 grafična kartica
 grafična tablica
 grafični vmesnik
 ▣grafit (napis, risba na zidu)
 grafitar
 grafitarski
 grafitarska dejavnost
 grafitarske scene
 grafitarstvo
 grafitiranje
 grafitoman
 grafoskop
 grafoterapija
 grammy, gremi
 granatirati
 grand slam
 ▣grbina (cestna ovira)
 ▽grd
 grdi raček
 grebator
 grebatorski
 grebatorska skupina
 ▣grebsti se (grobo si prizadevati)
 (SSKJ: grebsti)
 ▣greda (ekol.)
 topla greda
 greenpeacovec, grinpisovec
 gregorček
 grejpfrut (SSKJ: grapefruit)

grickanje
 grickati
 grisin (pekarski izdelek)
 ▣grivna (ukrajinska denarna enota)
 ▣grozljivka (povedk.: težek položaj)
 gruzijščina
 gruzinščina
 GSM, gsm
 guglanje, googlanje
 guglati, googlati
 gumenjak
 gunitvist
 guru
 gurujski
 gurujska mistika

H

habitat
 hadezejevec
 hadž
 haiderizacija
 haiku (m)
 haiku (prid.)
 haiku natečaj
 haiku pesnik
 haiku poezija
 haikuist
 haikujevski
 haikujevska vrstica
 haikujski
 haikujski slog
 hajmatdinst, heimatdienst, Heimatdienst
 hajmatdinstovski, heimatdienstovski
 hajmatdinstovski politikant
 halloween
 ▣haló? (sleng.: medm. začudenja, nestrinjanja)
 halogenka
 halty, halti
 halucinatoren
 halucinatorne podobe
 halucinatorno stanje
 halucinogen
 halucinogene droge

- hamasovec
 hamburgerizacija
 handkejevski
 handkejevska poteza
 handy, hendi
 happylog
 hardcore, hardkor (prid.)
 hardcore bajker
 hardcore kritika
 hardcore navijači
 hard disk
 hard rock, hardrock, hardrok
 hardrocker, hardroker
 hardrockovski, hardrokovski
 hardrockovska skupina
 hardrockovski kitarist
 harikrišnovec
 ■harmonika (plisirano krilo)
 harmonikariada, harmonikarijada
 harmonogram
 haski, husky
 hašišar
 haus, house
 hazarderstvo
 ■hčerinski (upr.)
 hčerinska banka
 hčerinsko podjetje
 ■hči (upr.)
 hearing
 heavy metal
 heavymetalec, hevimetalec
 heimatdienst, Heimatdienst, hajmatdinst
 heimatdienstovski, hajmatdinstovski
 heimatdienstovska vnema
 hekanje
 heker
 hekerski
 hekerske metode
 hekerski žargon
 heliodrom
 helioport
 hemofilik
 hendi, handy
 hepening (SSKJ: happening)
 heroinski
 heroinska naveza
 heroinska pot
 herpesen
 herpesni mehurček
 herpesno obolenje
 herpetičen
 herpetične spremembe
 herpetični izpuščaj
 hetero (m)
 heteroseksualec
 hevimetalec, heavymetalec
 hidroizolacija
 hidroizolirati
 hidromasaža
 higienist
 hiperaktiven
 hiperaktiven otrok
 hiperaktivnost
 hipermarket
 hipertekst, hypertext
 hiperteksten
 hipertekstne povezave
 hipertekstni sestavki
 hip-hop, hip hop, hiphop (m)
 hip-hop, hip hop, hiphop (prid.)
 hip-hop aerobika
 hip-hop glasba
 hip-hop kultura
 hiphopar
 hipijevski
 hipijevska glasba
 hipijevska kultura
 hipijevska moda
 hipijevska šestdeseta leta
 hipijevstvo
 hipnoterapevt
 hipoterapija
 hispanistika
 ■hit (izjemen, popularen dosežek)
 ▼hiter
 hitra hrana
 (restavracija s hitro hrano)
 hitra pošta
 hitovec
 ▼hitro (prisl.)

hitro pripravljena hrana
 hitropripravljen
 hitropripravljiva hrana
 hitropripravljen napitek
 ▼hitrosten
 hitrostne ovire
 HIV, hiv
 hivovski
 hivovska seropozitivnost
 ▼hladen
 hladni bife
 hobit
 hobok
 ▪hod (gostin.)
 ▪hojica (pripomoček za bolnike)
 holdinški
 holdinška družba
 holdinško podjetje
 holističen
 holistična metoda
 holistični pogled
 holistično mišljenje
 holivudizem
 holivudski (SSKJ: hollywoodski)
 holivudska melodrama
 hologram
 homeopatinja
 homeostaza
 homič
 homoerotičen
 homoerotična afera
 homoerotična poezija
 homoerotično partnerstvo
 homoerotično razmerje
 homofobija
 homologacija
 homologacijski
 homologacijski pravilnik
 homologacijsko potrdilo
 homo mobitelus
 homo politicus, homo politikus
 homo turisticus, homo turistikus
 homo xerox
 hors
 ▪hospic (duhovna pomoč)

hostel
 hostesen
 hostesna služba
 hostesnik
 hot line
 hotmail, Hotmail
 house, haus
 hrbteničar
 ▪hrošč (rač.: virus)
 milenijski hrošč
 hrsk (m)
 hrustek
 ▼hrušev
 hrušev ožig
 ▪hruška (gradb.: tovornjak)
 humanistika
 ▼humanitaren
 humanitarna pomoč
 humanitarni koncert
 humanitarni most
 husky, haski
 hypertext, hipertekst

I

iatrogen
 iatrogene komplikacije
 ibogain
 iforjevec
 ▼igla
 (bit, pristati) na igli (frazool.)
 igličar
 iglomat
 ▼igralen
 igralna palica
 igralničar
 igralnina
 igralniški
 igralniška podjetja
 igralniška zakonodaja
 igralniški lobi
 igralniški turizem
 igralništvo
 igričar

- igričarski
 igričarska populacija
 igričarska revija
 igričarske grafične kartice
- igroteka
 ■ikona (rač.; idol)
- iksar
 ikser
 iks-ipsilon (m)
- imagologija
 ▼ime
 ime datoteke
 ■imenik (rač.)
 imenoslovec
 imisija
 imisijski
 imisijske koncentracije
 imisijske meritve
- impeachment, impičment
 implementacija
 implementirati
 improdelavnica, impro delavnica
 improgledališče, impro gledališče
 improliga, impro liga
 improligaš
 improvečer, impro večer
 impulzivnež
- imunoglobulin
 imunolog
 imunoterapija
 ▼imunski
 imunski sistem
 imunski vtis
 □in (povedk., sleng.: v modi)
- indeksacija
 individuallec
 infarktaš
 infobus
 infocenter, info center
 infolinija, info linija
 infomat
 ▼informacijski
 informacijska družba
 informacijska revolucija
 informacijska vojna
- informacijska zasebnost
 informacijski šok
 informacijski šum
 informacijsko orodje
 ▼informativen
 informativni dan
- informatizacija
 informatiziranost
 informatizirati
 infotehnologija
 infotočka, info točka
 ■iniciacija (pren.)
 iniciacijski
 iniciacijski obred
 iniciacijski pomen
- ink-jet, ink jet, inkjet (prid.)
 ink-jet tiskalnik
- inkontinenca
 ■inkubator (pren.)
- in-line, in line, inline (prid.)
 in-line hokej
- input (začetni prispevek)
 insider, insajder
 insiderski, insajderski
 insiderske informacije
- instalacija (um.)
 ■instant (prid.: pren.; povedk.)
 instant duhovnost
 instant rešitev
 instant uspešnica
 instant zvezdnik
 instant življenje
- instanten
 instantna kava
 instantne rešitve
 instantno življenje
- integriran (ekol.)
 integrirana pridelava
- ▼intelektualen
 intelektualna lastnina
- interaktiven
 interaktivna konferenca
 interaktivni mediji
 interaktivni program
 interaktivni slovar

- interaktivnost
intercity, Intercity
interkulturen
 interkulturalna situacija
 interkulturalni projekt
internet (m)
internet (prid.)
 internet cafe, internetcafe
 internet kavarna
 internet klepetalnica
 internet knjigarna
 internet naslov
 internet povezava
 internet stran
internetar
interneten
 internetna govorilnica
 internetna kavarna
 internetna klepetalnica
 internetna povezava
 internetni naslov
 internetni strežnik
internetizacija
internetizirati
internetnik
internetomanija
internetov
 internetove storitve
 internetov naslov
 internetov standard
internetovec
internetovski
 internetovski naslov
 internetovsko podjetje
internetski
 internetska mreža
 internetska pismenost
 intertetska stran
 internetski vmesnik
interoperabilen
 interoperabilna lokomotiva
interoperabilnost
interpelacijski
 interpelacijska razprava
 interpelacijski postopek
interpeliranec
▼interpretativen
 interpretativni esej
interpreter
intertekstualnost
intervenca
interventen
 interventna sredstva
 interventni ukrep
 interventni zakon
intifada
intranet
intraneten
 intranetni strežnik
invaziven
 invazivna okužba
 invazivna preiskava
in vitro
in vivo
ionizator
irakizirati
iranist
iraški
 iraška kriza
 iraška vojna
IRC, irc
ircanje
ircati
iridologija
irokeza
ironman
▼iskalec
 iskalec zaposlitve
▼iskalen
 iskalni pogoj
 iskalni program
■iskalnik (rač.)
islamist
islamizirati
islamofobija
▼istospolen
 istospolna poroka
 istospolni partner
italijanček
italovestern

- ▼ izbiren
 izbirne vsebine
 izbirnik
 izbrisanec
 izbrisani (m)
 ■izbrisati (polit.)
 izganjalec
 izganjalec hudiča
 izgorelost
 izgubarski
 izgubarsko podjetje
 ■izhod (rač.)
 izi, easy
 na izi (prisl. zv.)
 (na izi narediti)
 ▼izklopiti
 izklopiti možgane (frazcol.)
 izlastnoimenski
 izlastnoimenski izraz
 izletničar
 izložek
 ▼izmenljiv
 izmenljivi disk
 ▼izobraževanje
 izobraževanje na daljavo
 izolat
 izpitnina
 izpogajati
 izposojanost
 izposojevališče
 izrazijski
 izrazijska izvornost
 izrazijski slovar
 izroček
 ■izvidnik (skavtsko)
 izvirski
 izvirska voda
 izviseti
- J**
- jacket, džekit, džeki
 jackpot
 jacuzzi, džakuzi, jakuzi
- ▼jadralen
 jadralna deska
 jadralno padalo
 jadralno padalstvo
 jager, Jager
 jahtar
 jahtarstvo
 jak, Jak
 jakuza
 jam-session, jam session
 jančarjevski
 jančarjevska groteska
 jang
 janševc
 janšizem
 japanka
 japi, yuppie
 japijevski, yuppiejevski
 japijevska elita
 japijevska generacija
 japijevski sindrom
 japijevstvo, yuppijevstvo
 japijka
 japonec
 japonologija
 jasličar
 jasličarstvo
 jasličen
 jaslična skupina
 jaslične figurice
 jaslični oddelek
 ▼javen
 javna raba
 (slovenščina v javni rabi)
 javni dolg
 javno dobro
 javljalec
 javljalec požara
 javnofinančen
 javnofinančna kriza
 javnofinančna politika
 javnofinančna sredstva
 javnomnenjski
 javnomenjska anketa
 javnomenjska raziskava

- jazovski
 jazovske iluzije
 jazzbalet, džezbalet
 ▼jed
 jed na žlico
 ▼jedrski
 jedrska nesreča
 jedrski test
 jedrsko odlagališče
 jedrsko testiranje
 jeklenica
 ješiva
 jet set, jetset, džetset
 ▼jezikoven
 jezikovna infrastruktura
 jezikovna politika
 jezikovna raznolikost
 jezikovna strategija
 jezikovne tehnologije
 jezikovni imperializem
 jezikovno načrtovanje
 jezikovno orodje
 jezikovno svetovanje
 jezikovnopolitičen
 jezikovnopolitične razmere
 jezikovnopolitični program
 ■ježek (zapenjalo; frizura)
 jin
 jin-jang (m)
 jin-jang (prid.)
 jin-jang filozofija
 jogger, džoger
 jogijski
 jogijska meditacija
 jogijske vaje
 jogijski položaj
 jogurten
 jogurtna omaka
 jogurtna revolucija
 joint venture
 jo-jo (prid.)
 jo-jo hujšanje
 jojoba
 ■joker (človek)
 josta
- joystick
 judoističen
 judoistična reprezentanca
 judoistični turnir
 juga, Juga
 jugoarmada
 jugomafija
 jugonostalgija
 jugonostalgik
 jugorock, jugorok
 jugoslovanar
 jugotrg
 jugovič
 jugovina
 jugovojska
 julijana, Julijana
 jumbo, džambo (m)
 jumbo, džambo (prid.)
 jumbo kontejner
 jumbo letalo
 jumbo plakat
 jumbo zaslon
 jungovec
 jungovski
 jungovska psihoanaliza
 jungovski analitik
 junk (prid.)
 junk tehnologija
 junk bonds
 junk food
 junkie, džanki
 junk mail
 jushostl, youth hostel
 ■jutranjik (radijski napovedovalec)
- K**
- ▼kabelski
 kabelski internet
 kadetinja
 ■kadriranje (upr.)
 ■kadrirati (upr.)
 kafeterija
 kafič

- kajakarjenje
 kajakašica
 kajmebrigavščina
 kalašnikov
 kalašnikovka
 kalimero, Kalimero
 kalimerovski
 kalimerovsko vedenje
 kalimerovstvo
 kameleonka
 kamionar
 kamkorder
 kamničan
 kampanjec
 kampus, campus
 kanabis, canabis
 kanadar
 kanapejček
 kancerogeneza
 kancerogenost
 kanelon
 kanjoning
 kalanhoja
 kanoniziran
 kanonizirana umetnost
 kantavtorski
 kantavtorska poezija
 kantavtorski program
 kantavtorstvo
 kantonizacija
 kantri, country (m)
 kantri, country (prid.)
 kantri pevec, kantripevec
 kanunarjenje
 kao
 ▼kap
 da te kap (frazcol.)
 kapelet
 kapha
 ▼kapitalski
 kapitalski delež
 kapitalski trg
 kapri, capri (prid.)
 kapri hlače
 kaprijke
- kapučin
 kapučino, capuccino
 karambola
 karaokar
 karaoke
 karavanški
 karavanški fen
 karavanški predor
 kardamon
 kardiofitnes
 kardiomobil
 kardiovaskularen
 kardiovaskularne bolezni
 kardiovaskularni center
 kari (SSKJ: curry)
 karieren
 karijerne možnosti
 karijerne želje
 karierni načrt
 karizmatičnost
 karkolizem
 karmičen
 karmična povezanost
 karpačo, carpaccio
 kartičen
 kartična tehnologija
 kartična transakcija
 kartični telefon
 kartist
 kartodrom
 kartomat
 karving, carving
 kasetar
 ▼kaseten
 kasetna bomba
 kasetnik
 kasting, casting
 ▼kataloški
 kataloška prodaja
 ▼kataložen
 kataložni zapis
 katehumanat
 katering, catering
 kavbojec
 kavomat

- kavopivec
 ▼kdo
 kdo je kdo (m)
 kdovekaterič
 kebab
 □kebrček (jutranje žganje)
 kečap
 kekčevke
 kelnariti
 keltika, Keltika
 ▼kemičen
 kemično stranišče
 kemometrija
 kemoterapevtik
 ■kenguru (za nošenje dojenčkov)
 kengurujčkanje
 keramičar
 kerling, curling
 kforjevec
 kiberkavarna, kiber kavarna
 ▼kibernetičen
 kibernetična kavarna
 kibernetični prostor
 kibernetični terorist
 kibernetizacija
 kiberprostor, kiber prostor
 kiberščak
 kiberterorist, kiber terorist
 kiberumetnost, kiber umetnost
 kibervojna, kiber vojna
 kiborg
 kiborški
 kiborška entiteta
 kick-box, kickbox, kikbox
 kikirikijev
 kikirikijevo maslo
 kilaža
 kilobit
 kilobyte, kilobajt
 kineziologija
 kineziterapija
 kiotski, kjotski
 kiotski sporazum
 □kip (način odpiranja)
 (okno) na kip
- kiropraktičen
 kiropraktični center
 kiropraktično zdravljenje
 kiropraktik
 kiropraktika
 ▼kisel
 kisli dež
 ▼kitajski
 kitajska medicina
 klanovski
 klanovska politika
 klanovstvo
 □klas (razred)
 ■klasika (povedk.: običajno)
 ■klaviature (instrument)
 klaviaturist
 ■klavzura (zaprta seja)
 ■klavzuren (zaprt)
 klavzurna seja sveta
 klementina
 klepetalec
 klepetalnica
 kleptokracija
 kleptomafija
 klerikalizacija
 klicariti
 klicatelj
 ▼klicen
 klicni dostop
 ■klientela (uporabnik sploh)
 klientelističen
 klientelistična kadrovska čistka
 klientelistična politika
 klientelizem
 □klik (rač.)
 klikanje
 □klikati (rač.)
 □klikniti (rač.)
 kliping
 ▼ključ
 (hiša) na ključ (prisl. zv., frazeol.)
 ▼ključen
 ključna beseda
 ■klon (genet.)
 kloner

kloniranec	kolokator
kloniranje	kolonoskopija
klonirati	kolumna
klopji	kolumnist
klopje leto	kolumnističen
kloramfenikol	kolumnistična zgodba
kloramfenikolski	kolumnistika
kloramfenikolsko mleko	kombiplošča, kombi plošča
kloramfenikolska afera	▼komentar
klošariti	▪brez komentarja (izraža ogorčenje)
klošarjenje	▼komercialen
klošarka	komercialna televizija
klošarski	komercialka
klošarsko življenje	▼kompakten
klošarstvo	kompaktna plošča
klovnesa	kompaktni disk
▼kmetija	kompatibilen
kmetija odprtih vrat	kompetitiven
▪knjigar (strokovni delavec)	kompetitivna družba
knjigarka	kompetitivna prednost
knjigomat	kompetitivno gospodarstvo
knjigosled	kompjuterizacija
knorr, Knorr (prid.)	▼komplementaren
knorr goveja kocka	komplementarna medicina
knorr juha	komplementarno zdravljenje
kobilca	kompostarna
kocbekovec	kompostnik
kočvarščina	kompulziven
kodiren	kompulzivno prenajedanje
kodirni ključ	komunikabilen
kodirnik	komunikabilen vodja
kodralnik	komunikator
koencim	komunikolog
kofetkanje	komunikološki
kofetkati	komunikološka revija
kogeneracija	komunikološka študija
kokakola (SSKJ: coca-cola)	koncesnina
kokpit, cockpit	▼končen
kolabirati	v končni fazi (prisl. zv.; členk. zv.)
▪kolač (statist.)	kondomat
kolateralna	konkatedrala
kolenčnik	▪konkordanca (rač.)
kolesariada, kolesarijada	▪konkordančen (rač.)
▪kolesarke (hlače)	konkordančna vrstica
kolokacija	konkordančni iskalnik

- konkordančnik
 konkretnež
 ▼konkurenčen
 konkurenčna klavzula
 ▼konsekutiven
 konsekutivni tolmač
 konsenzen
 konsenzna rešitev
 konsenzualen
 konsenzualno odločanje
 ▼kontakten
 kontaktna oddaja
 kontaktna oseba
 kontemplativec
 ▼kontinentalen
 kontinentalni zajtrk
 ■kontinuiteta (publ., polit.)
 kontinuiteten
 kontinuitetna politična elita
 kontinuitetni novinarji
 kontraceptiv
 kontroling
 kontroverzen
 kontroverzna osebnost
 kontroverzno stališče
 konvencionallec
 ■konvertirati (rač.)
 konzalting, consulting
 konzulka
 koordinatorica
 koordinatorka
 koprosesor
 korejec
 ▼korekcijski
 korekcijska očala
 ■korektor (kozm.; pisno brisalo)
 ▼korenček
 (hlače) na korenček
 (taktika) korenčka in palice (frazcol.)
 kornflejks, corn flakes, cornflakes
 koronavirus
 ■korpus (jezikosl.)
 besedilni korpus
 ■korporusen (jezikosl.)
 korpusni vir
 korpusno jezikoslovje
 korpusno slovaropisje
 kortikosteroid
 kortizol
 ▼kosilnica
 kosilnica na nitko
 □kosovec (polit.)
 ▼kosoven
 kosovni material
 (odvoz) kosovnega materiala
 kosovni odpadki
 ▼kosten
 kostna gostota
 kostna masa
 ▼košarica
 košarica življenjskih stroškov
 kozmobejba
 kozmodisk
 kozmogram
 ▼krajinski
 krajinska arhitektura
 krajinski arhitekt
 krajinski park
 ▼kranjski
 kranjska Sorbona, kranjska sorbona
 krasoslovec
 krasosloven
 krasoslovna šola
 krasoslovno raziskovanje
 kratkometražec
 ▼kreativen
 kreativno pisanje
 kreatoterapija
 kredibilen
 kredibilen investitor
 kredibilen kandidat
 kredibilnost
 ▼krediten
 kreditna kartica
 kreditna točka
 kreditno zavarovanje
 kremirati
 ■kremšnita (čevlji)
 ■kresnička (promet.)
 ■kresnik (lit. nagrada)

- kreš, crash
 krimič
 kriminalizirati
 kristalka
 kristaloterapija
 ▼kritičen
 kritična javnost
 kritična masa
 ▼krizen
 krizni center
 krizno območje
 ■krmilka (rač.)
 ■krmilnik (rač.)
 ■kroglica (rač.)
 sledna kroglica
 ▼krogličen
 kroglično pisalo
 kromoterapija
 kronik
 ▼kronski
 kronska priča
 kronski zamašek
 ▼krožen
 krožno križišče
 krožišče
 krpan, Krpan
 krpanka
 krpara
 krščan
 ▼krščanski
 krščanska demokracija
 ksenofoben
 ksenofobna izjava
 ksenofobna propaganda
 ksenofobičen
 ksenofobična reakcija
 ksenofobične demonstracije
 kučanovec
 kudovec
 kuhališče
 ▼kuhinjski
 kuhinjski otok
 kul, ■cool (dobro)
 kulica
 ▼kulturen
 kulturni maraton
 kulturni marketing
 kulturološki
 kulturološke raziskave
 ■kuna (hrvaška denarna enota)
 kung-fu, kung fu
 kupčkanje
 ■kupčkati (določati glede na interes)
 kurdski
 kurdska kultura
 kurdska manjšina
 kurdski jezik
 kurikularen
 kurikularna komisija
 kurikularna prenova
 kurikulum, kurikulum
 kurkuma
 kurzor
 kus-kus, kus kus, kuskus
 ▼kvantitativen
 kvantitativno jezikoslovje
 ▼kvarčen
 kvarčna ura
- L**
- ▼lahek
 lahki jogurt
 lajf, life
 lajkra, lycra
 lajmski, lymski
 lajmska bolezen
 lajmska borelija
 lajtšov, light show, lightshow
 laktovegetarijanec
 lamaist
 lamaističen
 lamaistična duhovščina
 lamaistični samostan
 lambada
 laparoskopija
 lapati
 laptop, leptop (m)
 laptop, leptop (prid.)

- laptop računalnik
 laserka
 ▼laserski
 laserska operacija
 laserska plošča
 laserska svetloba
 laserski gramofon
 laserski tiskalnik
 laserski žarek
 last minute (prid.)
 last minute center
 last minute počitnice
 last minute ponudba
 lastniniti
 ▼lastninski
 lastninski certifikat
 lastninsko preoblikovanje
 latiničen
 latinična pisava
 latinoameriški
 latinoameriška glasba
 latinoameriški vplivi
 latinoglasba, latino glasba
 latinoritmi, latino ritmi
 latinos
 lats
 latvijščina
 leaderstvo, liderstvo
 leasingar, lizingar
 leasingodajalec, lizingodajalec
 leasingojemalec, lizingojemalec
 leasinški, lizinški
 leasinška pogodba
 leasinško podjetje
 lečin
 lečina juha
 ▼leden
 ledena trgatev
 ledeni čaj
 ledeno vino
 ledomat
 legalizem
 legimiteta
 ▼legionarski
 legionarska bolezen
 legionela
 legokocka (SSKJ: lego kocka)
 leksikografika
 lema
 lematizacijski
 lematizacijski slovar
 lematizirati
 leptop, laptop (m)
 leptop, laptop (prid.)
 leptop računalnik
 ▼leteč
 leteča podgana
 ▪leteči cilj (šport.)
 ▪levi (nepomemben)
 leva prireditev
 leviske
 levitacija
 levosredinski
 levosredinska stranka
 ležalka
 ▼ležeč
 ležeči policaj
 libanonizacija
 ▼libanonski
 libanonska zanka
 licenčnina
 liči
 liderstvo, leaderstvo
 life, lajf
 lifestyle
 lifting
 light (prid.)
 light cigarete
 light show, lightshow, lajtšov
 ▼likoven
 likovna delavnica
 limeta
 ▼limfen
 limfna drenaža
 limfom
 limonadnica
 lingua franca, lingva franka
 lingvaleta
 linijaš
 ▪link (rač.)

lionist
 ▼lipa
 lipa sprave
 lip gloss, lipgloss, lipglos
 liposukcija
 ■lisica (mn., promet.)
 ■lisičiti (promet.)
 listovnik
 litas
 litopunktura
 lizingar, leasingar
 lizingodajalec, leasingodajalec
 lizingojemalec, leasingojemalec
 lizinški, leasinški
 lizinška pogodba
 lizinško podjetje
 ▼ljudski
 ljudska iniciativa
 lobiranje
 lobirati
 lobist
 lobističen
 lobistični interesi
 lobistično podjetje
 lobizem
 lobotomija
 ▼ločen
 ločeno zbiranje odpadkov
 ■logistika (market.)
 logo
 logotip
 ■lojtra (rač.)
 ■lojtrica (rač.)
 lokalček
 lokalec
 look
 loser, luzer
 □lot (fin.)
 ▼lovec
 ■lovci na glave (krimin.)
 love story
 lučkar
 lunatičen
 lunatičen pesnik
 lustracija

lustracijski
 lustracijski zakon
 lustrator
 lustrirati
 luzer, loser
 lycra, lajkra
 lymski, lajmski
 lymska bolezen
 lymska borelija
 lymska borelioza

M

maastrichtski
 maastrichtski sporazum
 macdonaldizacija, mcdonaldizacija
 macintosh, mekintoš
 ■maček (priprava za beljenje)
 mačist
 mačističen
 mačistična miselnost
 mačistično okolje
 mačizem
 ▼mačji
 mačja bolezen
 mačkarna
 mačo
 mafijec
 mafin
 mafiozo
 magdalenica
 ■magistra (šol.)
 magistralka
 magistrica
 magnetek
 ▼magneten
 magnetna kartica
 magnetna resonanca
 magnetoterapija
 magnum
 maher
 mail, mejl
 mailanje, mejlanje
 mailati, mejlati

- mail bombing
 mailing, mejling (m)
 mailing, mejling (prid.)
 mailing lista
 mainstream (m)
 mainstream (prid.)
 mainstream film
 mainstream mediji
 mainstream umetnost
 mainstreamovski
 mainstreamovska atrakcija
 mainstreamovska revija
 ■majorka (čin)
 makadamka
 makina
 makro (m)
 makrobiotičen
 makrobiotična dieta
 makrobiotična prehrana
 makrobiotični jogurt
 makrobiotik
 ■makrobiotika (prehamb.)
 makroekonomist
 makroprojekt, makro projekt
 makroraven, makro raven
 makroregija
 makrosprememba, makro sprememba
 malamut
 malgaški
 malgaška zgodovina
 malgaški jezik
 ▼mali
 mali šolar
 malo gospodarstvo
 malošolar
 mamilarski
 mamilarska mafija
 mamilarska naveza
 mamilarska scena
 mamilarska trgovina
 mamilaš
 mamilaški
 mamilaška združba
 mamograf
 mamografija
- mamografski
 mamografsko slikanje
 mamogram
 mamotom
 managerka, menedžerka
 managiranje
 mandala
 mandarinščina
 manevriren
 manevrirna raketa
 manipulabilnost
 manjšinstvo
 mantra
 ▼manualen
 manualna medicina
 ■mapa (rač.)
 ■maraton (prireditev)
 kulturni maraton
 margina
 marginala
 marginalec
 marginalizacija
 marginalizirati
 marginalka
 marginalnost
 mariborščina
 marihuanar
 marikultura
 mariologija
 ■marker (pisalo)
 marketingar
 marketinški
 marketinška agencija
 marketinška strategija
 marketinško podjetje
 martenske
 martinčkanje
 martinčkati se
 masažnik
 mascarpone
 ■maska (rač.)
 maskara
 master (prid.)
 master disk
 master tekma

- masters, Masters
 mastikaleta
 ▣mastodont (pren.)
 mastodontski
 mastodontska birokracija
 mastodontski projekt
 mastodontski tranzitni tovornjaki
 mastodontsko podjetje
 maturanec
 ▼maturiteten
 maturitetna pola
 maturitetni esej
 maturitetni katalog
 MBA
 mcdonaldizacija, macdonaldizacija
 mečkanka
 medbesedilen
 medbesedilna povezava
 medbesedilni niz
 medbesedilnost
 mediana
 mediateka
 ▼medicinski
 medicinska nega
 medicinski brat
 medicinski center
 ▣medij(i) (komunik.) (SSKJ: množični mediji)
 medijec
 ▼medijski
 medijska vojna
 medijski atentat
 medijski dogodek
 medijski linč
 medijski prostor
 medijsko (prisl.)
 medijsko odmeven
 medijsko oglaševati
 medijsko pokrivati
 meditacijski
 meditacijska knjiga
 meditacijska tehnika
 meditant
 meditator
 medjugorski
 medjugorska skrivnost
 medjugorska zgodba
 medkulturen
 medkulturna dinamika
 medkulturna komunikacija
 medkulturna strpnost
 medkulturne razlike
 medkulturni stiki
 medmrežen
 medmrežna knjigarna
 medmrežna povezava
 medmrežna stran
 medmrežna turistična agencija
 medmrežni projekt
 medmrežje
 medomrežen
 medomrežna knjigarna
 medomrežna povezava
 medomrežna storitev
 medomrežje
 medpomnilnik
 medresorski
 medresorska vladna komisija
 medresorsko usklajevanje
 megabit
 megabyte, megabajt
 megadogodek, mega dogodek
 megaknjigarna, mega knjigarna
 megamarket, mega market
 megaohcet, mega ohcet
 megapodjetnik, mega podjetnik
 megaporoka, mega poroka
 megaprojekt, mega projekt
 megatrend, mega trend
 megatrgovina, mega trgovina
 megauspešnica, mega uspešnica
 megažur, mega žur
 mehatronik
 mehčina
 ▼mehek
 mehka droga
 mehka logika
 mejkap (SSKJ: make up)
 mejkapirati (mejkapiran)
 mejl, mail
 mejlanje, mailanje

- mejlati, mailati
 mejling, mailing (m)
 mejling, mailing (prid.)
 mejling lista
 meka (SSKJ: Meka)
 mekintoš, macintosh
 menedžerka, managerka
 menedžment (SSKJ: management)
 meningoencefalitis
 menjalničar
 menjalniški
 menjalniška tečajnica
 menjalniški tečaj
 menjalniški trg
 ▣menu, meni (rač.)
 ▣meridian (med.)
 ▼mesen
 mesna štruca
 ▣mesojedec (prehamb.)
 message, mesidž
 ▼mesten
 mestno kolo
 metadon
 metadonec
 metadonski
 metadonska ambulanta
 metadonski program
 metadonsko zdravljenje
 □metal (glasb.)
 □metalec (glasb.)
 metalski
 metalska kitara
 metalski koncert
 metamfetamin
 ▣metastaza (pren.)
 metelkovec
 metroseksualec
 ▣metuljček (testenine)
 migrenik
 migrenski
 migrenski glavobol
 migrenski napad
 mikročip
 mikropodjetje
 mikroračunalnik
- mikrosivert
 mikrosporija
 ▼mikrovaloven
 mikrovalovna pečica
 mikrovalovka
 mikrovlakno
 miks, mix
 ▣miksati (glasb.)
 ▣mikser (glasb.)
 milenijski
 milenijska evforija
 milenijska letnica
 milenijski hrošč
 milenijski virus
 milka, Milka
 □minica (krilo)
 minikuhinja (SSKJ: mini kuhinja)
 minimalist
 minimalističen
 minimalistična dnevna soba
 minimalistična izjava
 minimalistična oblačila
 minimalistična scena
 minimalistični koncept
 minimalizem
 ▣minimalka (film.)
 minimizirati
 ministrantka
 minival, mini val
 minivlak, mini vlak
 mirnovodaš
 mirnovodaški
 mirnovodaška sezona
 mirnovodaško tekmovanje
 mirovniški
 mirovniška akcija
 mirovniška organizacija
 mirovniška vzgoja
 mirovniško gibanje
 mirovništvo
 ▼miseln
 miselni vzorec
 misica
 misli, musli, müsli, muesli
 mislica

- mister (najlepši moški)
- mišičnjak
- miška (rač.)
- mitingaš
- mitingaški
 - mitingaška evforija
 - mitingaška politika
 - mitingaško obdobje
 - mitingaško razpoloženje
- mix, miks
- mjuzikl, mjuzikal (SSKJ: musical)
- ▼mlad
 - mladi raziskovalec
- ▼mlečen
 - mlečni šampanjec
- mobbing
- mobi (m)
- mobi (prid.)
 - mobi kartica, mobikartica
 - mobi norija, mobinorija
 - mobi račun, mobiračun
 - mobi uporabnik, mobiuporabnik
- mobilec
- ▼mobilen
 - mobilna hiša
 - mobilna pošta
 - mobilna telefonija
 - mobilni operater
 - mobilni telefon
 - mobilno omrežje
 - mobilno stranišče
- mobilnik
- mobinorija
- mobinovela
- mobitel
- mobitelovec
- mozzarella, mozzarella
- močo
- model (sleng.: pohvalen vzdevek za moškega)
- modem
- modemski
 - modemska kartica
 - modemska komunikacija
 - modemska povezava
- ▼moder
 - modri angel
 - modri planet
 - (možje) v modrem
- moderirati
- modul (šol.)
- monitoring
- monocentrizem
- monocit
- monopoly, monopoli
- montessori, Montessori (prid.)
 - montessori pedagogika
 - montessori vrtec
 - montessori vzgoja
- ▼montiran
 - montirani proces
- morisovec
- ▼morski
 - morski sadeži
 - morski sneg
- motivator
- ▼motnja
 - motnja hranjenja
- mountain bike
- mouse, mus
- mozzarella, mocarela
- ▼možgani
 - (dati) možgane na pašo (frazcol.)
- ▼mrežen
 - mrežna kartica
 - mrežni marketing
 - mrežno trženje
- mrk (prekinitev)
 - bankomatski mrk
 - električni mrk
- mrs (m)
- MRSA, mrsa
- MTV
- mudra (ž)
- mudra (prid.)
 - mudra joga, mudrajoga
- mudžahedin (SSKJ: mudžahid)
- muesli, musli, müsli, misli
- multicentričen
 - multicentrična raziskava
- multidisciplinaren

multidisciplinarna raziskava
 multidisciplinarna skupina
 multidisciplinarni projekt
 multikino
 multikonferenca
 multikulti (m)
 multikultura
 multikulturalnost
 multikulturen
 multikulturalna družba
 multikulturni center
 multilaterala
 multimedia, multimedija
 multimedialen, multimedijalen
 multimedialna razstava
 multimedialni umetnik
 multimedijski
 multimedijska enciklopedija
 multimedijska predstavitev
 multimedijska učilnica
 multimedijski projekt
 multimedijski računalnik
 multimedijski umetnik
 multipleks
 multipraktik
 multivizija
 multivizijski
 multivizijska dvorana
 multivizijska predstavitev
 mus, mouse
 musli, müsli, muesli, misli
 muslimanizacija
 mutsu
 ▼muzejski
 muzejski vlak
 muzikoterapija

N

■nabijalnik (obrt.)
 nabodalce
 ■naboj (pren.)
 ■nabor (seznam)
 nabor znakov

▼nacionalen
 nacionalna država
 nacionalna identiteta
 nacionalna televizija
 nacionalna valuta
 nacionalka
 nacionalkin
 nacionalkina oddaja
 nacionalkin program
 nacionalkin proračun
 naciskin
 naciskinhead
 nadaljevan
 nadaljevano kaznivo dejanje
 naddržava
 nadgraditev
 ■nadgraditi (rač.)
 nadgradljiv
 nadgradljivi pomnilnik
 nadgrajevati
 nadjogi
 nadlak
 nadnacionalka
 nadnapis
 nadpisati
 nadpomenka
 nadprt
 nadrenjati se
 nadstandard
 nadstandarden
 nadstandardna ponudba
 nadstandardni program
 nadstandardno stanovanje
 nadstandardno zavarovanje
 nagibalnik
 ▼nagiben
 nagibni vlak
 nagra
 nahrbtnikar
 naiva
 ■naj (povedk.: izraža najvišjo stopnjo) (SSKJ: naj...)
 najatletinja
 najdestinacija
 najevski
 najevska lipa, Najevska lipa

- najpopevka
 ■ nakladač (gostobesednež)
 nakladalka
 ■ nakladanje (govorjenje)
 ■ nakladati (govoriti)
 ■ nakladen (za povečanje naklade)
 nakladna tema
 nakladno pisanje
 ▼ nakupen
 nakupni tečaj
 nakupovališče
 naložbenica
 naložbenik
 ■ naložiti (rač.)
 ■ namizen (rač.)
 namizni računalnik
 namizni video
 ■ namizje (rač.)
 namiznozaložniški
 namiznozaložniška hiša
 namiznozaložniški program
 nanašalnica
 nanodelec
 ■ nanosnik (jezikosl.)
 nanotehnologija
 nanoznanost
 ■ napajalnik (rač.)
 ▼ napenjalen
 napenjalna rjuha
 ■ napihati (promet.)
 napizditi
 ▼ napolniti
 napolniti (si) baterije (frazool.)
 napotèn -êna -o
 napoteni bolnik
 ■ napóten -tna -o (med.)
 napotna diagnoza
 napotni zdravnik
 napovedljivost
 ■ napovednik (program)
 ■ napreden (rač.)
 napredno iskanje
 napredoval -a -o
 napredovali aids
 napredovali rak
 napredovali tumor
 naratologija
 naratološki
 naratološki postopek
 ▼ naraven
 naravna in kulturna dediščina
 naravovarstvenik
 naravovarstvo
 narečjeslovec
 narečjesloven
 narečjeslovne razprave
 narečjeslovni atlas
 ▼ narediti
 naredi sam (frazool.)
 narekovalnik
 narkič
 narkolepsija
 narkomafija, narko mafija
 narkoscena, narko scena
 narkotest
 narodnostnik
 narodnozabaven (SSKJ: narodno-zabaven)
 narodnozabavna glasba
 narodnozabavni ansambel
 narodnozaveden (SSKJ: narodno zaveden)
 narodnozavedna pesem
 narodnozavedni intelektualci
 narodotvoren
 narodotvorna politika
 narodotvorna umetnost
 narodotvorna zavest
 narojen -a -o (prid.; povedk.)
 narojena dediščina
 narojenost
 ▼ naselbinski
 naselbinsko ime
 nashi, naši
 naslovje
 naslovka
 naslovljiv
 naslovljiva enota
 naslovljivi pomnilnik
 naspidirati
 ■ nastavitev (rač.)
 našost

našponati	nedrseč
nativen	nedrseča prevleka
nativni govorec	nedrseči tlak
native speaker	nefer (SSKJ: nefair)
natoskeptik	negativec
natovec	▼nega
natovski	nega na domu
natovska država	▼negativen
natovska politika	negativna lista
natovsko oporišče	negaziran
natreen, Natreen, natren	negazirana pijača
naturopat	negledljiv
naturopatija	negledljiva predstava
naturščica	▼negovalen
naturščik	negovalna bolnišnica
navajan	negovalna kozmetika
navajana misel	neimetnik
navedenka	neinstitucionalen
▪naveza (pren.)	neinstitucionalna kultura
naveznik	neinvaziven
▼navidezen	neinvazivna metoda
navidezna resničnost	neinvazivna preiskava
▪navigacija (rač.)	neioniziran
navijačica	neionizirano sevanje
navijaštvo	neioniziren
▪nažgati se (napiti se)	neionizirno sevanje
nažiranje	neješčost
▪nažirati se (med.) (SSKJ: nažirati)	nekadilski
nbajevec	nekadilski lokal
neakcija	nekadilsko združenje
neatestiran	nekajenje
neatestirana naprava	neklimatiziran
neavtoriziran	neklimatiziran prostor
neavtoriziran intervju	nekoherenten
neciljen	nekoherentno besedilo
neciljna država	nekoherentnost
neciljni organizmi	nekompatibilen
neciljno (prisl.)	nekompatibilni sistemi
neciljno potrošiti	nekompatibilnost
nečlanstvo	nekonsistenten
nederlandistika	nekonsistentna politika
nedobeseden	nekonsistentna rešitev
nedobesedni prevod	nekonsistentnost
nedresiran	neleposloven
nedresirana žival	neleposlovna knjiga

- neleposlovni žanr
nemateren
nematerni jezik
▼nemogoče
nemogoče je mogoče (frazcol.)
nenaselbinski
nenaselbinsko ime
nenazadnje (SSKJ: ne nazadnje)
neoavantgarda
neobdavčenost
neobjava
neodgovor
▼neodvisen
neodvisni kandidat
neodvisnik
neoimperializem
neokapitalist
neokapitalizem
neokatehumen
neokatehumenat
neokatehumenski
neokatehumenska skupnost
neokorporativizem
neolastninjen
neolastninjeni kapital
neolastninjeno družbeno podjetje
neoliberalen
neoliberalna družba
neoliberalna politika
neoliberalna ureditev
neoliberalističen
neoliberalistična ideologija
neoliberalistična logika
neoliberalistični kapitalizem
neoliberalizacija
neoliberalizem
neologija
neologist
neologističen
neologistični prevod
neonatologija
neonesnažen
neonesnažena voda
neonesnaženost
▪neonka (elektr.)
- neopunk, neopank
neostik
neplačnik
nepodpis
nepodpisnik
neporočenost
neposloven
neposlovni odnosi
neposlovno odločanje
neposlovno tveganje
▼nepovraten
nepovratna sredstva
nepovratna steklenica
nepremičninar
nepremičninski
nepremičninska agencija
nepremičninski trg
nepremičninsko podjetje
nepremoženjski
nepremoženjska škoda
nepripet
nepripet sopotnik
neprivatiziran
neprivatizirano podjetje
neprivezan
neprivezan sopotnik
neprofiten
neprofitna organizacija
neprofitni projekt
neprofitno stanovanje
neprvi
neprvi jezik
neravnina
nerd
nerezindenčen
nerezidenčni račun
nerezident
nesemaforiziran
nesemaforizirano križišče
neserijski
neserijska izdelava
neserijska publikacija
nesezonski
nesezonsko sadje
▼neskončen

neskončni papir	nevladen
neslovenščina	nevladna konferenca
nesolventen	nevladna organizacija
nesolventna banka	nevolivec
nesolventno poslovanje	nevrobiologija
nesolventnost	nevrolingvističen
nespomin	nevrolingvistično programiranje
nesprejem	nevropsihologija
nesprejetje	nevrottransmitter
nestanovanjski	nevroznanost
nestanovanjska gradnja	new age
nestanovanjsko zemljišče	newager
nestičen	newagevec
nestični vezaj	newagevski
nestrukturiran	newagevska duhovnost
nestrukturirani prosti čas	newagevske skupine
neštetič	newagevsko gibanje
net (internet)	nezaposljiv
netart	nezaposljivi poklici
netomanija	nezdravljen
netransparenten	nezdravljena motnja
netransparenten način financiranja	nezdravljena okužba
netransparentnost	nezemljan, Nezemljan
netržen	nezločest
netržna cena	nezločesta tvorba
netržna dejavnost	ničkaj (SSKJ: nič kaj)
netržni vrednostni papirji	ničkoliko (SSKJ: nič koliko)
netržno gospodarstvo	ninja, nindža
networking	niša (pren.)
neukrepanje	nišen
neuniverziteten	nišna revija
neuniverzitetna visokošolska ustanova	nišni izdelek
neuporabnik	nitka (stomat.)
neurvedba	nitkati
nevaren	nivojski
nevarni odpadki	nivojski pouk
nevemkateri	nizkoenergijski
nevemkatera obletnica	nizkoenergijsko sevanje
nevemkateriže -aže -ože	nizkokaloričen
nevemkateraže cigareta	nizkokalorična dieta
nevemkolikokrat	nizkonakladen
neverbalen	nizkonakladni časopis
neverbalna komunikacija	nizkopoden
neverujoči (m)	nizkopodni avtobus
nevidenje	nizkopodni vlak

- nizkopražen
 nizkopražni program
 nizkoprorračunski
 nizkoprorračunski festival
 nizkoprorračunski film
 nizkotalen
 nizkotalni avtobus
 njok
 NLP
 nobenodnas (m)
 no comment
 nokavt (SSKJ: knockout, knokavt)
 nokavtirati (SSKJ: knockoutirati, knokavtirati)
 nokia, Nokia
 nomadinja
 ▣nomenklatura (polit.)
 nominiranec
 nominirati
 noni
 nonica
 nonšalantnost
 ▼nordijski
 nordijska hoja
 ▼noro (prisl.; povedk.)
 noro dobro
 nostalgik
 ▣notarka (jur.)
 ▼notarski
 notarski zapis
 notarsko (prisl.)
 notarsko overoviti
 notarsko overovljen
 notarsko sklenjena pogodba
 notebook
 ▣notes (rač.)
 notesnik
 ▼notranji
 notranje lastništvo
 notranji dolg
 notranji odkup
 notranji pogovor
 nouveau riche
 ▼nov
 novejše besedje
 novi bogataš
 novi roman
 novi Rusi
 novelacija
 ▣novičar (rač.)
 ▣novičarski (rač.)
 novičarska konferenca
 novičarska sporočila
 novičarski strežnik
 novodobski
 novodobske skupine
 novodobsko gibanje
 novorek
 novorevijaš
 novorevijaški
 novorevijaški krog
 novorevijaški pomladniki
 novorevijaško gibanje
 novorojenčica
 ▣novota (jezikosl.)
 novotvorjenka
 novovalovski
 novovalovska glasba
 novovalovski film
 ▼nujen
 nujna medicinska pomoč
 NUK-ica
 ▼nuklearen
 nuklearna medicina
 numerolog
 numerologija
 numerološki
 numerološka analiza
 nutricionist
 nutricionistika
 nutricist

O

 obcestje
 občeveljaven (SSKJ: obče veljaven)
 občeveljavne civilizacijske norme
 občnobeseden
 občnobesedno besedotvorje
 ▣obešanka (promet.; vrtn.)

- obiskanost
- ▼objektiven
objektivna odgovornost
- ▼obnovljiv
obnovljivi viri (energije)
- obrambno-varstven
obrambno-varstveni sistem
obrambno-varstveno izobraževanje
- obramboslovec
- obrambosloven
obramboslovna revija
obramboslovni raziskovalni inštitut
obramboslovni strokovnjak
- obrazstaven
obrazstavne dejavnosti
- obritoglavec
- ▼obrnjen
obrnjeni slovar
- ▼obroben
obrobne skupine
- obratno-industrijski
obratno-industrijska cona
- obstrukcijski
obstrukcijska opozicija
obstrukcijska strategija
- obšolski
obšolske dejavnosti
- obštudijski
obštudijska literatura
obštudijske dejavnosti
- obvestilnik
- obvestilnost
- obveščevalno-varnosten
obveščevalno-varnostna agencija
obveščevalno-varnostna služba
- obveščevalski
obveščevalska afera
obveščevalska agencija
- obvezniški
obvezniška vojska
obvezniški donos
obvezniški sklad
obvezniški trg
- obvod (med.)
- obvoden (med.; jur.)
- obvodna operacija
- obvodno podjetje
- ▼oče
oče naroda
- ▼očetovski
očetovski dopust
- odbit (sleng.: zelo nenavaden)
(čisto) odbit film
- ▼odbojka
odbojka na mivki
- oddeskati
- odganjalec
- odgovorjen
odgovorjeni klici
- ▼odhajanje
(minister) v odhajanju
- ▼odhoden
odhodni klici
- odjebati
- odjebiti
- odklikati
- odklonskost
- odklop (povedk., sleng.: zelo nenavadno)
- odklopiti se (sleng.: sprostiti se)
- odklopljen (sleng.: zelo nenavaden)
odklopljen zabavni večer
- odkodirnik
- odložen -žna -o
odložni veto
- odložišče
- odmetalec
- odmrzovalec
- odnaročiti
- ▼odnos
odnosi z javnostjo
odnosi z javnostmi
- ▼odpaden
odpadna elektronska pošta
- odparkirati
- ▼odpiralen
odpiralni čas
- ▼odpoved
odpoved življenjskih funkcij
- odpravar
- odpravarstvo

JAZIŠKOSLOVNI ZAVISTI 7-2006-7

- ▼odprt
 - odprta meja
 - odprti telefon
- odreagirati (reagirati)
- odrolati se
- odrolkati
- odsevník (promet.)
- odsrfati, odsurfati
- odstavčen
 - odstavčni pomišljaj
 - odstavčni presledek
- ▼odstavljanje
 - (minister) v odstavljanju
- ▼odstop
 - (minister) v odstopu
- ▼odstopiti (preh.)
 - odstopiti ministra
- ▼odstopljen
 - odstopljen direktor
- odstotkoven
 - odstotkovna primerjava
 - odstotkovna razdelitev
 - odstotkovni delež
- odstresirati (se)
- odsurfati, odsrfati
- odščip
- odštekan
 - odštekana frizura
 - odštekana komedija
- odštekanec
- odštevalnik
- odtegnitev (med.)
- odtegnitven
 - odtegnitveni simptom
 - odtegnitveni sindrom
- odtujevati (krasti)
- odvisnež
- odvisnica
- odvisnik (med.)
- odvisniški
 - odvisniška potreba
 - odvisniški odnos do hrane
- odvisnost (med.)
- odzračevalnik
- odžalovati
- off-line, off line, offline (prid.)
 - off-line deskanje
 - off-line razstava
- off-road, off road (prid.)
 - off-road motor
 - off-road rolerji
 - off-road tekmovanje
- off-shore, off shore, offshore (prid.)
 - off-shore center
 - off-shore finančne storitve
 - off-shore podjetje
- oglaševalski
 - oglaševalska agencija
 - oglaševalska akcija
 - oglaševalska industrija
 - oglaševalska kampanja
 - oglaševalsko besedilo
- ognjevka
- ognjiščar
- ohrapaviti
- okenski (rač.)
 - okenski program
 - okenski sistem
 - okensko namizje
 - okensko okolje
- okno (rač.)
- okoljski
 - okoljski problemi
- okolje (rač.)
- ▼okolje
 - okolju prijazen (vir energije)
- okoljevarstven
 - okoljevarstvena organizacija
 - okoljevarstvena politika
 - okoljevarstveni certifikat
 - okoljevarstveni predpisi
 - okoljevarstveni standardi
 - okoljevarstveni ukrep
 - okoljevarstveno gibanje
- okoljevarstvenica
- okoljevarstvenik
- okoljevarstvo
- okoljski
 - okoljska inšpekcija
 - okoljska organizacija

- okoljska politika
 okoljska tehnologija
 okoljska vzgoja
 okoljska zakonodaja
 okoljski certifikat
 okoljski minister
 okrasnica
 ■okužen (rač.)
 okužena datoteka
 okužena disketa
 okužen računalnik
 okvarjati (se)
 olastniniti
 olastninjen
 olastninjeno družbeno premoženje
 olastninjeno podjetje
 olastninjenje
 oldies
 oldtimer, oldtajmer
 oligopol
 oligopolen
 oligopolno podjetje
 oligopolist
 olimpijada (SSKJ: olimpiada)
 olisičiti
 oljkar
 oljkarski
 oljkarska organizacija
 oljkarski praznik
 oljkarstvo
 ollie
 ombudsman
 ombudsmanski
 ombudsmanski vpliv
 ombudsmanstvo
 omejevalec
 omerta
 ■omizje (pogovor)
 ■omrežen (rač.)
 omrežna kartica
 omrežna povezava
 omrežni disk
 omrežni vmesnik
 omreženost
 ■omrežje (rač.)
- omrežnina
 onaglasiti
 one-man band, one man band
 ■onesnaževalec (snov; naprava)
 one-stop shop, one stop shop
 onkogen (m)
 onkogen (prid.)
 onkogena substanca
 on-line, on line, online (prid.)
 on-line glasovanje
 on-line konferenca
 on-line plačilo
 on-line oglaševanje
 on-line slovar
 on-line tečaj
 ■opcija (pren.)
 ▼operacijski
 operacijski sistem
 operacionalen
 operacionalne rešitve
 operacionalni program
 operacionalizacija
 ■operater (podjetje)
 ■opiat, opijat (mamilo)
 opiaten, opijaten
 opiatna odvisnost
 opiatne droge
 ■opica (rač.)
 opioid
 opioiden
 opioidno zdravilo
 opismenjenost
 opismenjevanje
 ■opla (izraža začudenje)
 oplinjevanje
 ▼oploditev
 oploditev v epruveti
 opombar
 ▼opozorilen
 opozorilna stavka
 opravkar
 opredalčkati
 oprijetnik
 oprsnica
 ▼optičen

- optična glava
 optična kartica
 optični čitalec
 optični čitalnik
 optični disk
 optični kabel
 optično vlakno
 optimalizacija
 optimirati
 optimizacija
 optimizirati
 ▼ oranžen
 oranžna revolucija
 ■ oranževac (polit.)
 ■ oratorij (ver., ped.: sklop aktivnosti, delavnic)
 oratorijanec
 organigram
 organistika
 ■ organizator (rač.)
 organogram
 ▼ organski
 organsko kmetovanje
 orgličar
 orgonski
 orgonska energija
 orgonski sevalnik
 orientacist
 origano
 originator
 ▼ oroden
 orodna vrstica
 ■ orodjarna (rač.)
 orto (prid.; povedk.)
 orto svobodnjak
 orto vegetarijanec
 orto (prisl.)
 orto smešno
 ■ ortodoksen (upoštevajoč uradno priznано)
 ortodoksen član stranke
 ortodoksna medicina
 ortofoto
 ortofoto posnetek
 ortoreksija
 orwellovski
 orwellovska vizija sveta
 orwellovski duh
 orwellovski film
 orwelovstvo
 osamosvojitelj
 osamosvojitven
 osamosvojitvena vojna
 osamosvojitveni proces
 osamosvojitveno leto
 ▼ oseba
 osebe s posebnimi potrebami
 ▼ oseben
 osebna številka
 osebni organizator
 osebni računalnik
 osipnik
 ▼ osiromašen
 osiromašeni uran
 oskarjevec
 osmofebruarski
 osmofebruarska proslava
 osredinjati se
 osrednjeslovenski
 osrednjeslovenska regija
 ostareli (m)
 osteopatija
 osteopenija
 osteoporotičen
 osteoporotični zlom
 osteoporozen
 osteoporozna kost
 osteporozni zlom
 osvežilec
 oteževalen
 oteževalne okoliščine
 ▼ otrok
 otroci cvetja
 otroci s posebnimi potrebami
 otrok iz epruvete
 otrokom prijazna (šola, igrača)
 ▼ otroški
 otroška delavnica
 otroška pornografija
 otroška prehrana
 otroški parlament
 ■ out (povedk.: nesprejemljivo)

outlet (prid.)	▼ozelenjevanje
outlet trgovina	ozelenjevanje streh
outlook	▼ozemeljski
▪output (rezultat, dosežek)	ozemeljska celovitost
OVE	ozemeljske vode
overdose (m)	▪ozemljitev (pren.)
overdose (prid.)	▪označevalec (med.; jezikosl.)
overdose komunikacija	označevalnik
oviraš	▼ozonski
ovirašica	ozonska luknja
ovojninski	ozonski plašč
ovojninska industrija	ožiliti
ozaveščanje	ožiljenost
ozeenovski	
ozeenovske institucije	

Alenka Gložančev, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: alengkagl@zrc-sazu.si

Polona Kostanjevec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana

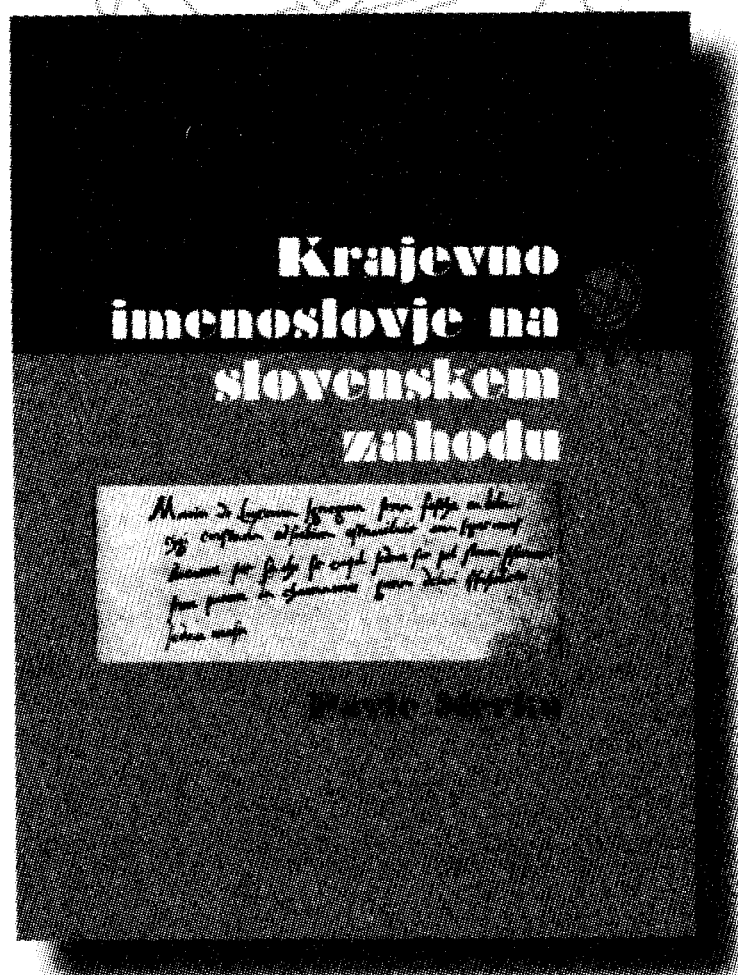
E-pošta: kpolona@zrc-sazu.si

Novost iz zbirke
LINGUISTICA ET PHILOLOGICA

Pavle Merku

KRAJEVNO IMENOSLOVJE NA SLOVENSKEM ZAHODU

Uredila Metka Furlan in Silvo Torkar

Delo je izbor pomembnejših imenoslovnih prispevkov Merkujevega jezikoslovnega opusa, ki s članki in dvanajstimi monografijami vred šteje prek sto trideset bibliografskih enot. Ponovno pregledano, popravljeno in dopolnjeno imenoslovno gradivo je avtor oblikoval v slovarsko razvrščena gesla po samostalniškem delu imen. V njih niza narečne, sodobne knjižne, polknjižne, zgodovinske in terenske podatke o konkretnih imenih z enakim jedrnim delom.

2006, (Linguistica et philologica, 15), 215 str., 17 × 24 cm, broširana,
ISBN 961-6568-79-5.

Informacije in naročila:

ZALOŽBA ZRC

Novi trg 2, p.p.306, 1001 Ljubljana
tel.: 01/470 64 64, faks: 01/425 77 94
e-pošta: zalozba@zrc-sazu.si
<http://zalozba.zrc-sazu.si>

Katalog izdaj založbe si oglejte na: <http://zalozba.zrc-sazu.si>

Nova izdaja Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja (Ljubljana 2006)

Janez Keber

IZVLEČEK: V prispevku je predstavljena posodobljena izdaja Slovensko-nemškega slovarja Maksa Pleteršnika (v dveh knjigah in na zgoščenki). To je po prvi izdaji v letih 1894–1895 tretja izdaja tega slovarja, poimenovana kot transliterirana. Leta 1974 je namreč Cankarjeva založba izdala reproducirani ponatis Pleteršnikovega slovarja s spremno besedo na koncu II. dela, ki jo je napisal dr. Rudolf Kolarič. Ocenjevalec meni, da bo posodobljena – transliterirana izdaja zlasti z elektronsko verzijo in njenim iskalnim programom izredno dragocen pripomoček vsem raziskovalcem slovenskega besedišča. Ugotavlja pa tudi, da pri posodabljanju slovarja niso bile izkoriščene vse možnosti.

Maks Pleteršnik's Slovenian-German Dictionary: An Updated Edition in Two Volumes and a CD (Ljubljana 2006)

ABSTRACT: This article presents the updated edition of Maks Pleteršnik's Slovenian-German dictionary (in two volumes and a CD). This is the third edition of the dictionary, which was first published in 1894 and 1895. In 1974 the publishing house Cankarjeva založba issued a facsimile reprint of Pleteršnik's dictionary with an afterword by Rudolf Kolarič at the end of volume two. This reviewer believes that, especially in its electronic version and with its search engine, this updated edition will serve as a valuable research tool for Slovenian vocabulary. However, it is also noted that not all possibilities were exhausted in updating the dictionary

Knjižno izdajo Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja v dveh delih (prvi del A–O, drugi del P–Ž) je uredila Metka Furlan, medtem ko je digitalizacijo in tehnično uredništvo opravila Helena Jazbec, izmenjalni spletni format pa Primož Jakopin. Pri končnih korekturah je sodelovalo 29 raziskovalcev ISJ. Izdajatelj tretje izdaje, ki je izšla v zbirki *Slovarji*, je ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, založnik pa Založba ZRC, ZRC SAZU. Urednice elektronske izdaje na cederomu so Metka Furlan, Helena Dobrovoljc in Helena Jazbec. Računalniško pripravo in izdelavo programov je opravil Amebis d. o. o. Kamnik, opremila Milojka Žalik Huzjan.

Moj namen je na kratko predstaviti knjižno izdajo Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja, elektronsko izdajo pa le sporadično. To je namreč precej izčrpno opisal kolega Kozma Ahačič v Književnih listih dnevnika Delo v sredo, 6. septembra 2006 (str. 20) v članku z naslovom *Pleteršnikov slovar na cederomu, Pomemben dosežek elektronskega slovaropisja*.

Tretji, tj. transliterirani izdaji *Slovensko-nemškega slovarja* Maksa Pleteršnika je uvodno besedo z naslovom *Slovarju na pot* napisala Metka Furlan. V njej med drugim poudarja, da ta slovar še vedno ostaja največja, najbolj izčrpna slovarsko urejena zbirka slovenskega besedja. Medtem ko je *Slovar slovenskega knjižnega jezika* najpomembnejši slovar sodobnega knjižnega jezika, pa nam Pleteršnik med drugim nadomešča zgodovinski slovar, ker dokumentira vire in čas, ko se je posamezna beseda pojavila v knjižni slovenščini, jezikoslovcem doma in po svetu služi kot največji slovenski narečni slovar, ima pa tudi prvine etimološkega slovarja. Zapomniti si velja tudi uredničine besede, da je Pleteršnikov slovar veliko več kot slovensko-nemški slovar, je **zlata knjiga slovenskega besedja in slovenističnega slovaropisja**, slovenska zaščitna znamka med slavisti vseh dežel. Tretja izdaja v prijaznejši transliterirani obliki in v elektronski obliki bo še bolj učinkovito omogočala prepoznavanje in uporabo bogatega gradiva, ki ga je Pleteršnik zbral v edinstvenem tezavrusu slovenskega jezika.

Uvodni besedi urednice sledijo Pleteršnikove *Pripomnje* (str. III–X), *Znamenja* (str. XI), *Kratice* (str. XII–XVII). Zatem je osrednji slovarski del (**Prvi del A–O**, str. 1–878; **Drugi del P–Ž**, str. 1–967). Na koncu drugega dela so **Dodatki in popravki** (str. I–VIII). Število strani slovarskega dela ter dodatkov in popravkov se v primerjavi s prvo izdajo nekoliko razlikuje (v prvi izdaji: **Prvi del A–O**, str. 1–883; **Drugi del P–Ž**, str. 1–978; **Dodatki in popravki**, str. I–VIII). Število strani v tretji izdaji je torej manjše. Domnevamo lahko, da zaradi drugačnih črk oziroma predvsem zaradi transliteracije gotice v latinico.

Za poglavjem **Dodatki in popravki** na koncu drugega dela je dodana izčrpna in poučna študija urednice Metke Furlan z naslovom **K TRANSLITERIRANI IZDAJI PLETERŠNIKOVEGA SLOVARJA** s podnaslovom **O PLETERŠNIKOVEM SLOVARJU SKOZI ČAS** (str. I–XIII). Vsebina študije je okvirno podana in prepoznavna z naslovi naslednjih poglavij: **Pleteršnikov slovar v sodobni preobleki** (str. II), **MAKS PLETERŠNIK (1840–1923)** (str. II–III), **Pleteršnikovo pravopisno delo** (str. III), **Pleteršnik – klasični filolog in slavist** (str. III), **Pleteršnikova skrb za slovenstvo** (str. IV), **Pleteršnikovo udejstvovanje pri Slovenski matici** (str. IV–V), **SLOVAROPISNI NAČRT SLOVENSKEGA DRUŠTVA** (str. V), **Cigaletove nemško-slovenski slovar – uresničitev prvega dela slovaropisnega načrta** (str. V–VI), **Wolfova slovarja** (str. VI), **Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar – uresničitev drugega dela slovaropisnega načrta** (str. VI–VIII), **PLETERŠNIKOV SLOVENSKO-NEMŠKI SLOVAR – TEZAVER ZA VEČNO?** (str. VIII–IX), **Pleteršnikovo dopolnjevanje lastnega slovarja** (str. IX–X), **TRANSLITERIRANI PLETERŠNIKOV SLOVAR** (str. X), **Od Pleteršnikovega originala do elektronske zbirke** (str. X–XI), **Transliterirana izdaja Pleteršnikovega slovarja in original** (str. XI–XIII). Študijo dopolnjujejo **VIRI IN LITERATURA** (str. XIV–XV).

Na koncu drugega dela je dodano še poglavje **ZEMLJEPISNE OZNAKE V**

PLETERŠNIKOVEM SLOVARJU, ki sta ga napisala Metka Furlan in Silvo Torkar (str. XVII–XXVIII). Karto – zgibanko iz štirih delov v velikosti strani v slovarju k tem zemljepisnim oznakam je izdelal Iztok Sajko. Priložena je zadnjemu poglavju na koncu drugega dela.

Urednična študija ob tretji, tj. transliterirani izdaji, Pleteršnikovega slovarja z elektronsko verzijo je vsekakor zelo dobrodošla tako za nove kot tudi za bodoče ali potencialne uporabnike. Z zanimanjem pa jo beremo ali jo bodo brali tudi dolgoletni uporabniki Pleteršnikovega slovarja, saj je v njej na kratko povzeto to, kar je bilo doslej pomembnega ugotovljenega ali raziskanega v zvezi z njim in njegovim nastankom. Da tega ni tako malo, kaže za študijo navedena literatura. Še bolj popolno predstavo o pomembnosti Pleteršnikovega slovarja bi dobili, če bi naredili statistiko njegove citiranosti v domačih in tujih jezikoslovnih delih. Pri tem je treba poudariti, da je Pleteršnikov slovar izhodišče za vse poznejše slovarje do najnovejšega časa, najbolj očiten pa je njegov vpliv že v enojezičnem Glonarjevem *Slovarju slovenskega jezika*, ki je izšel leta 1936, a je po obsegu bistveno manjši.

V nadaljevanju svojega prikaza se bom na kratko ustavil ob nekaterih delih uredničine študije, dodal pa bom tudi nekaj svojih izkušenj iz vsakodnevne uporabe Pleteršnikovega slovarja in raziskovanja njegovega dopolnjevanja.

O aktualnosti in nujnosti posodobljene izdaje Pleteršnikovega slovarja (transliteracija, elektronska verzija, zaključna študija) urednica zelo prepričljivo in utemeljeno piše v poglavju z naslovom **Pleteršnikov slovar v sodobni preobleki**. Zame kot dolgoletnega uporabnika¹ je velik izziv zlasti elektronska verzija s svojimi številnimi iskalnimi možnostmi, ki prinašajo osupljive rezultate v zelo kratkem času. Že to, kar smo videli na letošnji predstavitvi elektronskih slovarjev Amebisa, obeta zelo veliko. Vsakdo pa bo šele z vsakdanjo uporabo našel in izkoristil možnosti, ki jih ponuja elektronska zbirka. Nekdanje dolgotrajno brskanje po slovarju bo za posamezne opcije nadomestilo le nekaj klikov, pa tudi rezultati bodo veliko bolj popolni in zanesljivi. Zaradi precejšnje računalniške razvitosti slovenskega prostora se bodo zlasti mladi precej bolj zgodaj kot starejše generacije lahko spoznali s tako vsestranskim slovarjem, kot je Pleteršnikov.

O zgodovini nastajanja Pleteršnikovega slovarja se je mogoče poučiti iz poglavij **SLOVAROPISNI NAČRT SLOVENSKEGA DRUŠTVA, Cigaletov nemško-slovenski slovar – uresničitev prvega dela slovaropisnega načrta (Wolfova slovarja, Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar – uresničitev drugega dela slovaropisnega načrta**. Aprila leta 1848 ustanovljeno Slovensko društvo v Ljubljani – to je od 6. junija vodil Janez Bleiweis – je na seji 8. junija sklenilo, da je njegova prva naloga "naprava slovenskega besednika", ki naj bo "mali, pa kolikor je moč popolni besednik v dveh delih (slovensko-nemški in nemško-slovenski)". S tem je ponovno

¹ Pleteršnikov slovar sem začel vsakodnevno uporabljati v Bezlajevi etimološki delavnici. Tudi iz njegovega odnosa do tega slovarja sem kmalu spoznal, da je nepogrešljiv pri etimoloških, leksikoloških in drugih raziskavah slovenskega jezika. Ko je leta 1974 izšla reproducirana izdaja, sem Pleteršnikov slovar lahko uporabljal tudi doma. Šele precej let kasneje, ko sem že delal v Leksikološki sekciji ISJ, mi je v antikvariatu v Nazorjevi uspelo dobiti prvo izdajo. Ta po dobri čitljivosti prekaša tudi tu obravnavano tretjo izdajo, ne more pa se seveda primerjati z elektronsko verzijo.

oživelo prizadevanje, ki sta ga v 18. stoletju poskušala udejanjiti Blaž Kumerdej in Anton Vodnik s svojima nemško-slovenskima slovarjema, ki sta ostala v rokopisu. Pobudo za to pa je že leta 1846 v Novicah podal Oroslav Caf. Po pozivu k zbiranju gradiva je Metelko izročil Vodnikov rokopisni slovar, ki sta ga po pesnikovi smrti 1819 hranila z Ravnikarjem, svoje gradivo pa sta izročila tudi Ravnikar in Caf. Dela za slovar so potem uspešno potekala, po ukinitvi Slovenskega društva 1852 pa je kazalo, da bo delo ostalo nedokončano. Dne 28. decembra 1853 je Janez Bleiweis uspel pridobiti mecensko podporo sicer slovaropisnemu načrtu že prej naklonjenega škofa A. A Wolfa, ki je bil Vodnikov učenec. Obljubo o mecenstvu je ta zapisal tudi v oporoki 17. avgusta 1858. S tem so bile rešene finančne težave glede izdaje obeh delov slovaropisnega načrta. Uredništvo nemško-slovenskega slovarja je leta 1854 prevzel Matija Cigale in leta 1860 je izšel *Deutsch-slovenisches Wörterbuch* v dveh delih na 2012 straneh. Ime mecena škofa Wolfa je bilo na hrbtu in na notranjih naslovnicaht tako na Cigaletovem nemško-slovenskem kot poznejšem Pleteršnikovem slovensko-nemškem slovarju. Zaradi tega so oba slovarja imenovali tudi *Wolfova slovarja*.

Uresničitev drugega dela načrta Slovenskega društva je bila precej ovinkasta in zato dolgotrajna, zaznamovana z vprašanjem, kako naj bo slovar urejen, z večkratno zamenjavo urednika oziroma urednikov in celo s predlogom, naj bi njegov izid preložili. Končno je škof Pogačar urejanje slovarja z dekretom dne 22. februarja 1883 predal Maksu Pleteršniku, ki je kmalu dokončal rokopis, tako da so se leta 1892 začele priprave za tisk. Prvi snopič Slovensko-nemškega slovarja je izšel tik pred novim letom 1893. Leta 1895 je izšel zadnji, triindvajseti snopič² in po 47 letih je bil drugi del slovaropisnega načrta uresničen.

Kot slovaropiscu in leksikologu se mi zdi pomembno opozoriti tudi na poglavje **Pleteršnikovo dopolnjevanje lastnega slovarja**. Dopolnjevanje in posodabljanje slovarjev je v slovaropisju v svetu že dolgo uveljavljena praksa. To velja posebno za narode z dolgim in močnim leksikografskim izročilom in velikim številom za to usposobljenih raziskovalcev, npr. za Francoze, Angleže, Nemce. V Sloveniji smo danes v tem pogledu zelo zamudniški, saj smo se šele proti koncu 20. stoletja začeli lotevati dopolnjevanja in posodabljanja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ta trenutno poteka v projektu *Slovar novejšega besedja* v Leksikološki sekciji Inštituta za slovenski jezik. Prav v tem zvezku *Jezikoslovnih zapiskov* je objavljen prvi del (A–O) seznama novejšega besedja. Da pa so v slovenskem prostoru na slovarsko dopolnjevanje in posodabljanje mislili že pred več kot sto leti, dokazuje živahna leksikografska dejavnost ob koncu 19. stoletja, ko je izšel Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar*. Njegov izid je vzpodbudil mnoge zbiralce besed z različnih področij Slovenije. Ti so v nadaljnjih letih v revijah, časopisih, knjigah objavili precej zbirk besed, s katerimi so želeli dopolniti Pleteršnikov slovar.

Ko je od decembra leta 1892 dalje slovar začel izhajati po snopičih, Pleteršnik

² Izhajanje slovarjev postopno v snopičih se je ponovilo tudi kasneje, npr. pri izhajanju Glonarjevega *Poučnega slovarja*. Tudi ta je izšel v dveh delih, pred tem pa je od septembra 1929 do oktobra 1932 izšlo kar 38 zvezkov, ki so na naslovni strani opremljeni tudi z različnimi latinskimi citati.

ni prenehal s svojim slovaropisnim delom, ampak je v svoj interfolirani izvod še med izhajanjem slovarja sproti beležil popravke in dodatke. Nekaj teh vsebujejo *Dodatki in popravki* na koncu drugega dela slovarja. Podobno kot Pleteršnik je v svoj izvod Pleteršnika pripisoval nove besede, pripombe, dopolnila, pripise tudi Anton Breznik. Oba izvoda hrani NUK. Iz njih sta leta 1957 in 1958 Jože Stabej in Jože Velikonja te pripise izpisala na listke. Vseh je 26.300 in so shranjeni v 8 kartotečnih škatlah v Leksikološki sekciji Inštituta za slovenski jezik, kjer so tako kot drugo slovarsko listkovno gradivo dostopni tudi zunanjim interesentom. Gradivo sem med stotinami drugih škatel z gradivom »odkril« okrog leta 1980 v eni od sob takratne historične sekcije Inštituta za slovenski jezik.³ Pleteršnikove pripombe je na 8.840 listkih izpisal Jože Velikonja, Breznikove pripombe v Pleteršniku pa na 17.440 listkih Jože Stabej. Na večini so k posameznim iztočnicam Pleteršnikovega slovarja pripisani novi pomeni, dodani viri in zgledi. Med Breznikovimi in Pleteršnikovimi pripisi je tudi **5623** novih besed. Število novih besed je po posameznih črkah naslednje: A 22, B 274, C 75, Č 123, D 186, E 10, F 93, G 182, H 108, I 118, J 65, K 356, L 135, M 262, N 337, O 392, P 954, R 217, S 477, Š 192, T 169, U 128, V 291, Z 348, Ž 109. Nekaj teh besed je možno najti v Besedišču slovenskega jezika, vendar imajo te v obravnavanih pripisih večjo vrednost, ker so večinoma razložene in dokumentirane z viri. Določeno število Pleteršnikovih in Breznikovih novih besed je tudi že v SP 62 in v SSKJ. Med novimi besedami prevladujejo narečne. Breznik in Pleteršnik sta jih našla sama ali jih povzela iz zbirk drugih zbiralcev in dopolnjevalcev.

Slovaropisno so zanimive tiste besede, ki sta jih Breznik in Pleteršnik pripisala kot nove ali jih dopolnjevala. Iz njih ugotavljamo nekoliko poklicnejši slovaropisni pristop Pleteršnika, dalje njuno izhajanje z različnih narečnih področij, pa tudi, da je imel Breznik na razpolago že več virov in gradiva. V celoti pa je enakih besed, ki sta jih pripisala Breznik in Pleteršnik, zelo malo, npr. **drséla** 'družica pri ženitvi', **mèvše** 'neveden, prismuknjen človek' (Plet.), **naplahtáti** 'nalagati, ogoljufati' itd. Med novimi besedami je tudi veliko izimenskih izrazov, tj. besed, tvorjenih iz rojstnih in drugih lastnih imen. Veliko teh besed je upoštevano že v mojem **Leksikonu imen** (1988, 1996, 2001).

Novim besedam sta Breznik in Pleteršnik pogosto pripisala frazeološke zveze, reke in pregovore, čeprav jih je še več v pripisih k že znanim besedam. Za ponazoritev navajam nekaj primerov: **Stokavnik je čakavnik** P(leteršnik) 'kdor dolgo časa stoka (boleha), dolgo živi'; **le po glavi kaj delati** P 'hiteti z delom'; **iti po po-**

³ Ker sem ugotovil, da je gradivo izredno dragoceno, sem prosil takratnega upravnika F. Jakopina, če ga lahko prenesem v Leksikološko sekcijo, da bi bilo dostopno vsem. F. Jakopin mi je to dovolil in me zadolžil, da o tem gradivu tudi kdaj kaj napišem. To sem po večletnem občasnem pregledovanju gradiva tudi storil s člankom *Breznikovo in Pleteršnikovo dopolnjevanje Slovensko-nemškega slovarja*, ki sem ga prebral na simpoziju leta 1996 v Pišecah in je izšel na str. 96–104 v zborniku z naslovom *Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar* (Novo mesto 1998). V tokratnem prikazu bom omenil samo nekatere zanimivejše podatke in ponazoritve, in to z namenom argumentirati misel, da bi se pri kaki naslednji izdaji le upoštevalo tudi to gradivo, zlasti nove besede. Jaz sam imam te nove besede izpisane na klasičen način na listih (takrat je bilo računalništvo še v povojih), kar je bila tudi ena od ovir za njihovo morebitno vključitev v tokratno izdajo.

per. Če gresta ženin in nevesta po poroki na potovanje, pravijo ljudje, da **gresta po poper** B(reznik) (Nov. 1858, 213); **v kot pasti** P ‘poroditi’ (jvzhŠt.), **v križ sva si B** ‘v prepiru’; **raco narediti** B ‘oropati, okrasti’ (Podhom): oštir nam **je pravo raco naredil** (po Gorenjskem, Nov. 1846, 116); **na roko se ženiti** P ‘na to, kar se sproti prisluži’ (Tolm, Štrekelj, LMS 1894, 41).

Že iz kratkega prikaza in navedenih številc je mogoče ugotoviti, da je lahko Pleteršnikovo in Breznikovo dopolnjevanje Slovensko-nemškega slovarja za zgled tudi sodobnim slovaropiscem.

Velik dosežek nove, transliterirane izdaje Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja* je njegova elektronska verzija. Njena zelo zahtevna izdelava je opisana v poglavju **Od Pleteršnikovega originala do elektronske zbirke**. Digitalizacija Pleteršnikovega slovarja se je začela proti koncu leta 2001, ko je sodelavka Etimološko-onomastične sekcije Helena Jazbec po navodilih začela ročno vnašati Pleteršnikov slovar v za to prirejeno masko. Pri skoraj do polovice opravljeni digitalizaciji je vnašalka opozorila na nov program za optično prepoznavanje znakov *ABBYY Fine-Reader 7.0 Profesional*, ki je bil sposoben dovolj uspešno prepoznati grafične zapise in diakritična znamenja. Ko so mu dodali še program *Pletko*, se je strojno prepoznano besedilo še bolj približalo originalu, tako da je digitalizacija stekla precej hitreje – tudi s pomočjo študentov Oddelka za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete v Ljubljani. Sredi julija 2005 je bila digitalizacija Pleteršnikovega slovarja končana. Po zahtevnih korekturah – urednici in vnašalki je pomagalo 29 inštitutskih kolegov in kolegic – je bila konec januarja 2006 elektronska zbirka pripravljena za pretvorbo v izmenjalni spletni format. To delo je opravil Primož Jakopin.

S tem končujem svoje listanje po novi in bralno prijaznejši transliterirani izdaji Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja. Tehtna študija urednice na koncu druge knjige bo nedvomno pripomogla k boljšemu poznavanju slovarja in okoliščin, v katerih je nastal. K lažjemu ter iskalno in uporabno učinkovitejšemu branju Pleteršnikovega slovarja pa bo verjetno odločilno pripomogla elektronska verzija, od katere tudi sam veliko pričakujem, zlasti tudi v kombinaciji z drugimi elektronskimi slovarji, ki so že na razpolago ali še bodo v bližnji prihodnosti.

Urednicam in vsem, ki so sodelovali pri novi izdaji Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja lahko čestitamo za opravljeno delo. V naši slovenistični stroki je zelo malo del, na katera bi bili njihovi ustvarjalci lahko tako ponosni.

Janez Keber, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg. 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: keber@zrc-sazu.si

Mednarodno znanstveno srečanje *Slavska frazeologija i pragmatika* (Rab, 17.–19. 9. 2006)

Nataša Jakop

IZVLEČEK: V poročilu je predstavljeno mednarodno znanstveno srečanje »Slavska frazeologija i pragmatika«, ki je potekalo od 17. do 19. septembra 2006 na Rabu na Hrvaškem. Konference se je udeležilo 136 jezikoslovcev iz 16 držav in je pomembno tudi zato, ker je njena tematika odprla možnosti plodnega sodelovanja med dvema mladima jezikoslovnima vedama, tj. frazeologijo in pragmatiko. Na konferenci je bila predstavljena tudi pravkar izdana publikacija avtorice dr. Željke Fink Arsovski: Hrvatsko-slavenski riječnik usporedbenih frazema. V večjezičnem frazeološkem slovarju primerjalnih frazemov je obravnavana tudi primerjalna frazeologija slovenskega jezika. Avtorica slovenskega dela slovarja je dr. Erika Kržišnik.

The International Scholarly Conference Slavska frazeologija i pragmatika (Rab 17–19 September 2006)

ABSTRACT: This report presents the international conference titled "Slavska frazeologija i pragmatika" that took place from 17 to 19 September 2006 on the island of Rab in Croatia. 136 linguists from 16 countries participated in the conference and it was important especially because its theme opened up possibilities for fruitful cooperation between two young linguistic disciplines: phraseology and pragmatics. The conference also saw the presentation of Željka Fink Arsovski's recent publication Hrvatsko-slavenski riječnik usporedbenih frazema (Croatian-Slavic Dictionary of Comparative Phrasemes). This multilingual phraseological dictionary of comparative phrasemes also deals with the comparative phraseology of Slovenian. The contributor of the Slovenian part of the dictionary is Erika Kržišnik.

Filozofska fakulteta Univerze v Zagrebu (<http://www.ffzg.hr>) in Komisija za slovansko frazeologijo pri Mednarodnem slavističnem komiteju (<http://www.msk.edu.mk>) sta organizirali mednarodno znanstveno srečanje z naslovom »Slavska frazeologija i pragmatika« (<http://www.ffzg.hr/frazkonf>). Dobro pripravljena konferenca je potekala v prijetnem ambientu hotela Padova na otoku Rab na Hrvaškem od 17. do 19. septembra 2006. Organizacijski odbor konference so sestavljali štirje ugledni slovanski frazeologi. Predsednica organizacijskega odbora je bila hrvaška

frazeologinja prof. dr. Željka Fink Arsovski s Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu. Člani organizacijskega odbora frazeološke konference pa so bili: predsednik Komisije za slovansko frazeologijo pri Mednarodnem slavističnem komiteju prof. dr. Valerij M. Mokienko s Filološke fakultete Univerze v Sankt Peterburgu, dr. Harry Walter z Inštituta za slavistiko na Univerzi Ernsta Moritza Arndta v Greifswaldu in slovenska frazeologinja prof. dr. Erika Kržišnik s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Že v naslovu tega mednarodnega znanstvenega srečanja je napovedan namen poznopoletnega frazeološkega druženja. Vodilo vseh štirih tematskih področij konference je bilo združiti spoznanja dveh mladih jezikoslovnih ved, tj. frazeologije in pragmatičnega jezikoslovja, ter (po)iskati stične točke med njima. V ta namen so bile razpisane naslednje teme: pragmatični vidiki frazeologije in frazeografije, pragmatični vidiki frazeologije v medijih, frazeološka pragmatika in dinamika jezikovnega sistema ter semiotični vidiki frazeološke pragmatike. Pisan mozaik 126 petnajstminutnih predavanj in strokovnih pogovorov v različnih slovanskih jezikih je udeležencem razkrival zanimivo in aktualno problematiko in hkrati ponujal ideje o novih možnostih za raziskovanje frazeologije. Družabni del znanstvenega srečanja frazeologov pa se je odvijal na prijetni plovbi ob obali romantičnega otoka Raba in svečani zaključni večerji.

Od ameriškega filozofa in semiotika Charlesa Morrisa (1939) dalje je poleg skladdenjskega (sintaktičnega) in pomenoslovnega (semantičnega) vidika za jezikoslovje zanimiva tudi pragmatična dimenzija jezikovnih znakov. Pragmatika je veda o rabi jezika in jo zanima razmerje med jezikovnimi znaki in njihovimi uporabniki (interpreti). Ker so tudi frazemi jezikovni znaki, je zveza pragmatike in frazeologije pri raziskovanju utemeljena in pričakovana. Pragmatika in frazeologija lahko sodelujeta, in to vsaj z dveh vidikov. Pragmatiko v širšem smislu zanima predvsem uresničitev pomena jezikovnih znakov v besedilu, zato pragmatika v frazeologiji raziskuje aktualizacijo in možnosti realizacije frazemov v različnih besedilih. Drugi vidik je iskanje pragmatike oziroma pragmatičnih lastnosti znotraj frazeologije, pri določanju inherentnih lastnosti frazemov. Raba frazemov v besedilih je stilno zaznamovana, ekspresivna. Z rabo frazema uporabnik pogosto izrazi tudi svoj (čustveni, subjektivni) odnos do vsebine sporočenega. Ena od temeljnih lastnosti frazeologije je ekspresivnost in zato so konotativne sestavine bistvena prvina pomena frazemov. V referatih, predstavljenih na konferenci o frazeologiji, sta bila upoštevana oba vidika pragmatike, tako pragmatika v širšem smislu (raba frazemov) kot tudi pragmatika v ožjem smislu (znotraj jezikovnega sistema v razmerju do semantike). Tematski poudarek prispevkov je bil na povezovanju pomenskega (semantičnega) in funkcijskega (pragmatičnega) vidika frazeologije.

Največ prispevkov je obravnavalo pragmatiko v zvezi z zvrstnim vidikom frazeologije. V okviru funkcijske zvrstnosti je bila obravnavana raba frazeologije v strokovnih besedilih, npr. D. Bukovčan, M. Jemec, L. Kolenić, G. Ivanova, v publicističnih besedilih, npr. I. Novak, E. Pajewska, J. Parizoska, J. Skladaná, T. Vasiljeva, J. Roberts, O. Sten, v reklamah, npr. K. Veljanovska za makedonski jezik, v televizijskih poročilih, npr. K. Turkova za ruski jezik, v političnem govoru, npr. T. Gazdić Alerić za hrvaški jezik, v umetnostnih besedilih, npr. R. Marojević o

frazeologiji v Njegoševih pesmih, I. Bydina o frazeologiji v ruskih pesniških delih, N. Vidmarovič o frazemih v novelah Nikolaja Leskova, G. Kosjakov o epitetonih v ruski romantični poeziji. Pri socialni zvrstnosti so bili v ospredju: narečna frazeologija, tj. raziskovanje in primerjava frazeologije v narečjih različnih slovanskih jezikov, npr. M. Menac Mihalić in V. Smole o primerjavi hrvaških in slovenskih narečnih frazemov s sestavino uho, E. Brysina o pragmatičnih lastnostih pri narečnih frazemih, E. Holub o južnočeški frazeologiji, S. Jurčenko o pragmatičnem potencialu narečnih frazemov, A. Šapošnikov o pragmatičnih vidikih bolgarske narečne frazeologije, J. Maresić o rabi sinonimnih frazemov v kajkavskih narečjih; frazeologija mestnih govorov, npr. T. Bošnjak Botica o rabi frazemov pri govorcih mesta Lovreć, A. Vojtenko o ukrajinskih frazemih v moskovskem govoru; in žargonska frazeologija, npr. S. Burkina o frazemih iz pomenskega polja »pijanstvo«, H. Walter in T. Nikitina o slovarju ruskih žargonskih frazemov.

Za razumevanje sodobne frazeologije je včasih treba raziskati rabo frazemov v besedilih iz preteklih obdobj ali prevzetih iz drugih jezikov, npr. E. Nikolajeva o poljskih pregovorih v ruskem jeziku na prehodu iz 17. v 18. stoletje, J. Alexová o funkciji frazemov v čeških baročnih besedilih, L. Stelanova o funkciji frazemov z diahronega vidika; ali razložiti pomen posameznih sestavin v frazemu, npr. L. Staninova, zlasti pa pomen prevzetih sestavin v frazemu, npr. A. Derganc o cerkvenoslovanskih elementih v ruskih frazemih. Vprašanja, povezana z ustrezno rabo frazemov, so tesno povezana s poznavanjem kulture posameznih narodov, saj ima frazeologija vsakega jezika tudi svoje specifične kulturne elemente. Kulturološki vidik frazeologije je bil predmet referatov M. Simeonove, N. Bragine, O. Suhovije, T. Gonnove.

Poleg vprašanja o sami rabi frazemov je frazeologe zanimalo tudi vprašanje o pragmatičnih lastnostih frazemov oziroma posameznih skupin frazemov, npr. A. Hrnjak o pragmatičnih lastnostih samostalniških frazemov, ki karakterizirajo človeka, Ž. Fink je na osnovi opazovanja rabe dveh novejših frazemov skušala določiti njune skupne lastnosti in razlike, L. Zolotyh o realizaciji frazeološkega pomena s komunikativnega vidika, T. Krjučkova o pragmatičnih funkcijah frazeoloških enot s sestavino cvet, I. Stramljič Breznik o lastnostih rabe dveh tipov pragmatičnih frazemov, J. Adjuković je s semantičnega, skladenjskega in strukturnega vidika analiziral »frazeme v stiku«, O. Kunygina o pragmatiki frazeoloških členkov v ruskem jeziku, J. Mlacek in D. Baláková o realizaciji slovaških frazemov v okviru govornih dejanj, J. Ignatowicz Skowrońska o semantiki frazeoloških prenovitev, J. Parizoska o frazemskih pretvorbah v časopisnih naslovih, A. Grigoraš o avtorskih prenovitvah pri frazemih, L. O. Fedoszov o pragmatični klasifikaciji propozicijskih frazemov, L. Savenkova o povezavi med pregovori in govornimi dejanji, J. Matešič o variantnosti v frazeologiji. O tem, kako pragmatiko oziroma pragmatične lastnosti frazemov upoštevati v slovarju, so razpravljali V. Mokienko in A. Melerovič, M. Solnyškina, G. Tokarev, S. Šuležkova, N. Jakop, E. Arsentieva in S. Rittgasser. O določanju meje med semantiko in pragmatiko v slovarju je govorila E. Kržišnik.

Na konferenci o frazeologiji slovanskih jezikov je bil izpostavljen tudi primerjalno-etimološki vidik raziskovanja frazeologije, in sicer iskanje slovanskih ustreznikov frazemov z razlago njihovega izvora, npr. W. Eismann. Primerjalni

vidik frazeologije so obravnavali še: M. Popović in R. Trostinska o ukrajinskih in hrvaških frazeoloških ustreznikih, S. Ribarova o konceptu ljubezni v čeških, makedonskih in hrvaških primerjalnih frazemih, J. Szerszunowicz o živalskih frazemih v poljščini in angleščini, N. Pintarić o metaforičnem pomenu barv v poljskih in hrvaških frazemih, I. Vidović Bolt o hrvaških in poljskih frazemih z etnonimsko sestavino, H. Weinberger o kvantitativnih razlikah v rabi frazemov v hrvaškem in srbskem jeziku, G. Bagautdinova o anglicizmih v hrvaških in ruskih frazemih, O. Dehnič o funkciji biblijskih frazemov v ruskem in angleškem jeziku, O. Kovač o kulturni pragmatiki biblijskih frazemov v različnih jezikih, J. Miturska Bojanovska o ruskih in poljskih pregovorih, R. Eckert o primerjavi slovanskih frazemov z baltskimi, I. Šu-Hua o primerjavi ruskih in kitajskih frazemov, M. Kiršova o problemih prevajanja in iskanja ustreznikov med ruščino in srbščino, H. Pfandl o problemih prevajanja romanov avstrijskega pisatelja W. Haasa v ruščino.

Iskanje prevodnih ustreznikov frazemov predstavlja poseben problem v frazeologiji. Vsaj za iskanje prevodnih ustreznikov primerjalnih frazemov hrvaškega, slovenskega, makedonskega, bolgarskega, ukrajinskega, ruskega, poljskega, češkega in slovaškega jezika lahko rečemo, da je postal ta problem mnogo bolj obvladljiv. Ravno v času frazeološke konference je namreč izšel devetjezični slovar avtorice Željke Fink Arsovski *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (v založbi Knjigra, 2006), ki je nastal v soavtorstvu z 11 frazeologinjami osmih slovanskih jezikov. Izpeljan projekt Željke Fink Arsovski je lep dokaz za to, da slovanski jeziki na področju frazeologije res lahko dobro in kreativno sodelujejo, in je hkrati odlična motivacija za nadaljnja tovrstna frazeološka sodelovanja. Slovar pa je pomemben dosežek tudi za slovensko frazeologijo, saj je v njem registriranih 347 primerjalnih frazemov, ki so prevodni ustrezniki primerjalnih frazemov izhodiščnega hrvaškega jezika. Avtorica slovenskega dela slovarja je Erika Kržišnik.

V tem kratkem poročilu niso navedeni avtorji in teme vseh referatov (predavanja so potekala v treh sekcijah hkrati). Vendar se raziskovalnih rezultatov mednarodne konference »Slavenska frazeologija i pragmatika« ž lahko veselimo, ker bodo predstavljeni referati izšli tudi v zborniku.

Nataša Jakop, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2,
1000 Ljubljana
E-pošta: Natasa.Jakop@zrc-sazu.si

5. mednarodni kongres dialektologov in geolingvistov (Braga 4.– 8. 9. 2006)

Tjaša Jakop

IZVLEČEK: Prispevek je poročilo o 5. mednarodnem kongresu dialektologov in geolingvistov, ki je potekal od 4. do 8. septembra 2006 v Bragi na Portugalskem in se ga je udeležilo 65 jezikoslovcev in dialektologov. Predstavljenih je več referatov in sam potek tega petdnevnega srečanja.

5th International Congress of Dialectologists and Geolinguists (Braga 4.– 8. 9. 2006)

ABSTRACT: This article reports on the 5th International Congress of Dialectologists and Geolinguists, which took place from 4 to 8 September 2006 in Braga, Portugal. Sixty-five linguists and dialectologists participated in the congress. The article presents some of the papers that met with a broad response as well as the course of this 5-day event.

V tednu med 4. in 8. septembrom 2006 je v organizaciji univerze Minho v Bragi na Portugalskem potekal 5. mednarodni kongres dialektologov in geolingvistov (*5th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*).¹ Zaradi slabe obveščeniosti se ga je udeležilo 65 jezikoslovcev (v primerjavi s prejšnjim, 4. kongresom, se je število sodelujočih zmanjšalo skoraj za polovico) in predstavilo 70 referatov ter izvedlo 7 plenarnih predavanj.

Zaradi slabše organizacije smo informacije in program kongresa nekateri dobili le tri dni pred dejanskim pričetkom kongresa, večina pa šele na prvi dan kongresa samega. Program se je spreminjal iz dneva v dan, celo iz ure v uro, zato je bil marsikdo razočaran, ker je nehote zgrešil kakšno predavanje, ki bi ga sicer zanimalo. Zbornika povzetkov se ni dalo dobiti, čeprav nam je bil na začetku srečanja obljubljen. Rečeno nam je bilo, naj nikar ne upamo na objavo referatov; zbornika prispevkov s te konference namreč ne bo, ker je finančna situacija na Portugalskem taka, da za humanistične vede, sploh pa za jezikoslovje, denarja ni.

Ker je bil to prvi kongres Mednarodnega društva dialektologov in geolingvistov (*International Society for Dialectology and Geolinguistics* – SIDG) na Iberškem polotoku, je veliko predavanj vključevalo geolingvistično podobo Portugalske

¹ (http://www2.ilch.uminho.pt/eventos/VCongress_SIDG/)

in Španije. Uradni jeziki na konferenci so bili nemščina, francoščina, angleščina, ruščina, španščina, italijanščina in portugalščina, kar nenazadnje izkazuje tudi izredno mednarodno odprtost konference in pestrost sodelujočih.

Kongres je otvoril organizator Brian F. Head z gostujoče univerze v Bragi. Njegovo uvodno plenarno predavanje *Linguistic profile of Portugal* nam je podrobno osvetlilo jezikovno situacijo in narečno podobo Portugalske in spremembe v njenem geolingvističnem profilu. Predavanja so potekala v dveh vzporednih sekcijah, ki nista bili tematsko opredeljeni. Plenarna predavanja so tako imela največ poslušalcev: drugi dan sta imela plenarno predavanje Španca Xosé Lluís García Arias (*De la dialectología a la llingua nel Dominiu Llingüísticu Astur*) in Isaac Estraviz (*Normativizaçom e Política Linguística no Português da Galiza*), prvi o narečju Asturije na severozahodu in drugi o standardizaciji narečja Galicije na skrajnem jugozahodu Španije. Tretji dan sta nastopila Romun Nicolae Saramandu z univerze v Bukarešti (*L'atlas linguistique roumain par regions*) ter António Bárbolo Alves in Adelina Maria Carreiro Moura z univerze Minho v Bragi (*Dialecto, co-dialecto, idioma, língua: notas sobre o percurso do mirandês nos últimos cem anos*), četrti dan pa sinolog Wolfgang Behr z univerze v Frankfurtu (*Listening to the black sheep in the flock: Jin dialect morphology and the typologies of Sinitic*) in Španec Antonio Viudas Camrasa, o govoru v Ekstremaduri na skrajnem zahodu Španije, na meji s Portugalsko (*Una lengua minoritaria en Extremadura: la fala de Val de Xálima*).²

Slovenska narečja so obravnavale: Mihaela Koletnik z univerze v Mariboru, Tjaša Jakop z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in zamejska Slovenka Herta Maurer-Lausegger z univerze v Celovcu. Prva nas je seznanila s prekmursko lončarsko terminologijo v povezavi z najpomembnejšimi lončarskimi opravili (*Terminologie des Töpferhandwerks aus dem Übermurgebiet/Prekmurje*), druga je z geolingvistično metodo predstavila vpliv števila na samostalnike srednjega spola v slovenskih narečjih, pojav ter razširjenost maskulinizacije in feminizacije (*The Influence of the Grammatical Category of Number on Neuter Nouns in Slovene Dialects*), tretja pa nas je seznanila s tehnikami, prednostmi in novostmi avdiovizionalne dialektologije (*Different Methods of Filming Dialect in Audiovisual Dialectology*).

Kot edini predstavnik zahodnih Slovanov je nastopil Stefan Warchoł z univerze v Łowiczu na Poljskem s prispevkom *L'importance des recherches de Jakobson sur l'"essence de la langue" à la lumière des patois mixtes et transitoires de la région frontalière polono-ukrainienne*, ki nam je podrobneje opisal situacijo na jezikovno mešanem območju na poljsko-ukrajinski meji.

Po pričakovanjih so bili domačini skoraj najštevilčnejši (7): z univerze Minho v Bragi sam organizator Brian Head, António Bárbolo Alves in Adelina Maria Carreiro Moura, z univerze v Lizboni pa Amália Andrade (*The emergence of a sandhi process in standard Portuguese: dialectal evidence*), Maria Lobo (*Inflected gerunds of Portuguese dialects: geographical distribution and morpho-syntactic properties*), Ernestina Carrilho (*Expletives beyond the subject in European Portuguese dialects*) in Alexandre Frey Pinto de Almeida (*Condições neuropsicolingüí-*

² (<http://idd004q0.eresmas.net/>)

stias para estabilização das diferenças de prúnica). Zanimiva je bila predstavitev projekta o portugalskem narečnem korpusu, ki sta ga v članku *CORDIAL-SIN, a syntax-oriented dialectal corpus for European Portuguese* obravnavali Ernestina Carrilho in Maria Lobo.

Številčno najmočnejši so bili predstavniki z daljnega vzhoda – Japonske (kar 9 raziskovalcev). Najodmevnejše je bilo predavanje o izdelavi elektronskega narečnega slovarja, katerega nastanek so v prispevku *Making Multimedia Dialect Dictionary as a Database with Indexes and Cross-references* obravnavali Motoei Sawaki, Chitsuko Fukushima in Yumi Nakajima. Fumio Inoue, profesor sociolingvistike na univerzi Meikai na Japonskem, je govoril o hitrosti širjenja japonskih narečij (*Speed of geographical diffusion of Japanese dialects*), Shin Abe z avtonomne univerze v Madridu pa o nezavedanju narečnosti na izoliranih japonskih otokih Bonin, na podlagi rezultatov vprašalnika, ki ga je leta 2000 reševalo 88 srednješolcev (*"There is no dialect here": The dialect unawareness resulted from the dialect-contact in isolated islands in Japan*).

Na japonščino se je navezovalo tudi predavanje Nemca Patricka Heinricha (z univerze v Essnu) o jezikovni revitalizaciji ogroženega japonskega narečja Okinawa na otočju Rjuku na jugu Japonske (*Language endangerment and language revitalization in the Ryukyu Islands*). Druga referentka iz Nemčije, Isabel A. Knoerrich, je imela zanimivo sociolingvistično predavanje, polno primerov rabe iz jezikovno mešanih okolij na stiku španščine in arabščine ter španščine in angleščine (*The linguistic varieties in Ceuta, Melilla and Gibraltar and their code-switching processes*).

Precej močna je bila tudi delegacija iz Litve in Latvije. Z univerze Vilnius v Litvi so prišli štirje referenti: Genovaite Kaciuskiene je govorila o izsledkih narečnih raziskav v pokrajini Panevezis na severu Litve (*Research of the North Panevezys Region dialect of Lithuania*), Ineta Kurzemniece in Danguole Mikuleniene sta geolingvistično predstavili leksiko baltskih jezikov (*Das Gemeinsame und Unterschiedliche in der Lexik der Baltischen Sprachen im Geolinguistischen Asspekt*), Nemeč Klaus Geyer pa se je v članku *Syntaktischer Sprachwandel im Dialekt: Konstruktionsübernahme oder Reanalyse?* ukvarjal s skladnjo narečja na nemškem vzhodu, s poudarkom na rabi predlogov in predložnih zvez.

Organizator prejšnjega srečanja in raziskovalni vodja Inštituta za letonski jezik na Letonski univerzi v Rigi, Agris Timuška, je obravnaval gradivo iz svoje knjige *Letonski narečni slovar primer* v članku *The Prospectus: a newcomer in Latvian dialectal lexicography*. Na simpozij je kot urednik prinesel tudi še svež zbornik prejšnjega kongresa, ki je leta 2003 potekal v Rigi. Anna Stafecka je prikazala sociolingvistično situacijo letonščine v Sibiriji (*Latvian in Siberia: present and perspectives*), Irina Dimante pa je predavala o jezikih v stiku na področju Latvije (*Languages in Latvia: contacts and interference*).

Irska referenta Ailbhe Ó Corráin z univerze v Ulsterju in Seosamh Watson z univerze v Dublinu sta kot specialista za keltske jezike pripravila izredno poučni predavanji: prvi je govoril o glagolskem vidu v irskem in keltskem jeziku (*On the Expression of the Progressive and other Verbal Aspects in Irish and Celtic*), drugi

pa o narečni terminologiji za 'konja' in 'kravo' v sodobnih keltskih jezikih (*Terms for 'horse', 'cow', etc in a branch of the modern Celtic languages*).

Nacionalne jezikovne atlase so v svojih predavanjih obravnavali Romuni, Baski, Japonci in Brazilci. Najnaprednejši je *Romanian Online Dialect Atlas*, ki je prenesen v elektronsko obliko dostopen na spletni strani <http://www.yorku.ca/vpaweb/romanian/> in so ga v referatu *Defining User Access to the Romanian Online Dialect Atlas* predstavili Sheila M. Embleton, Dorin Uritescu in Eric S. Wheeler.

Zelo nazorno so svoje ideje in sam atlas predstavili Baski: Gotzon Aurrekoetxea in Jose Luis Ormaetxea sta v prispevku *El proyecto del Atlas Socio-geolingüístico Vasco* govorila o geografski in sociolingvistični plati atlasa, o raziskovalnih točkah (ki jih je 100), vprašalnici (ki vsebuje 202 vprašanja iz morfologije, skladnje in leksike), informatorjih (3 generacije, samo moški), metodologiji zbiranja gradiva (minidisk, kamera), pripravi baze podatkov itd. Xarles Videgain je podrobno in izredno doživeto komentiral karto iz tega atlasa 'metulj' (*La carte 'papillon/butterfly': données et limites de l'atlas linguistique du Pays Basque*), za katerega najdemo v baskovskih narečjih kar 15 različnih leksemov. S katalonščino se je ukvarjala Maria-Pilar Perea iz Barcelone v referatih *De-dialectalization or dialectal death. The case of the Catalan subdialect spoken in the Costa Brava* in *Dialectal surveys: a critical review of certain methodological aspects* (slednji v soavtorstvu z Gotzonom Aurrekoetxeo).

Japonec Ebata Yoshio je predstavil zanimiv individualni projekt: vsako dekada je namreč izdal po en lingvistični atlas, za katerega gradivo je zbral sam, bodisi na terenu ali po (elektronski) pošti in ga opisal v članku z naslovom *The new method and findings of the Geolinguistics, using the every decade linguistic atlases, "It will be fine tomorrow"*. O brazilskem atlasu in njegovi leksikalni strani je predavala Maria do Socorro Silva de Aragão z univerze v Ceari v Braziliji (*Atlas lingüísticos brasileiros: itens lexicais parassinônimos*).

Iz Brazilije sta v Bragi predavala še Michael Ferreira in Maria Elias Soares: prvi o novejših spremembah v izgovorjavi brazilske portugalsčine (*Recent changes in the geographic distribution of major differences in pronunciation in Brazilian Portuguese*), druga o rabi pogojnega načina v govoru regije Ceara na severovzhodni obali Brazilije (*O uso do modo subjuntivo na fala cearense*), iz Združenih držav pa Michael D. Linn s člankom *Ethnic Influences on the English Dialect of Northern Minnesota* in John Froebel-Parker s člankom s sociolingvistično problematiko *Language interference and problems of migrant speakers of Spanish in learning American English*.

V računalniškem kartografiranju in vizualnem prikazu narečnega gradiva daleč prednjačijo Nizozemci. Raziskovalna skupina z univerze v Nijmegenu (Folkert de Vriend, Joep Kruijsen in Jos Swanenberg) je v referatu *The geo-browser as cartographic tool in dialectology* predstavila razvoj orodja za kartografiranje podatkovne baze nizozemskih in flamskih narečnih slovarjev WBD (*Woordenboek van de Brabantse Dialecten*) in WLD (*Woordenboek van de Limburgse Dialecten*), ki je eden od ciljev projekta *D-Square* (www.ru.nl/dialect/d2). Uporaba geo-brskalnika, kot je *Google Earth*, omogoča precej enostavno kombiniranje različnih virov na enem vmesniku (npr. zgodovinske karte, ostale podatke iz narečnih slovarjev itd.).

Kljub začetni zmešnjavi in neorganiziranosti se je kongres končal v prijetnem vzdušju – s četrtkovo popoldansko eksurzijo v Guimarães. Ogledali smo si tamkajšnji muzej (Museu de Alberto Sampaio) in arheološki muzej na prostem (Citânia de Briteiros). Dan smo zaključili s poslovilno večerjo v restavraciji v Bragi, kjer nas je že na vratih pričakala ruska dobrodošlica v obliki hlebca in soli, pa tudi kulturni program so pripravili priseljenci iz Rusije in Ukrajine, na povabilo organizatorjeve žene Larisse Semenov-Head, ki je tudi sama Rusinja po rodu. Proti koncu so se ojunčili tudi posamezni udeleženci kongresa: Italijan je npr. zapel *O sole mio*, Irca irsko ljudsko, Japonec japonsko itd.

V petek je bilo še kratko informativno srečanje predstavnikov za Evropski lingvistični atlas (Atlas Linguarum Europae – *ALE*) in zasedanje Mednarodnega društva dialektologov in geolingvistov (*International Society for Dialectology and Geolinguistics* – *SIDG*), ki je sprejelo kar nekaj novih članov. Brago smo zapustili polni novih informacij o dosežkih (geo)lingvistične stroke, stkali veliko novih poznanstev in navezali stike, ki jih bomo negovali tudi vnaprej. Dogovarjali smo se tudi o možnih gostiteljih naslednjega kongresa, ki bo čez tri leta; po vsej verjetnosti bo to Slovenija.

Lingvogeografski prikaz feminizacije samostalnikov srednjega spola v slovenskih narečjih.

Tjaša Jakop, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: Jakop@zrc-sazu.si

Navodila avtorjem

Jezikoslovni zapiski so periodično glasilo *Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* in slovenska znanstvena jezikoslovna revija, ki izhaja dvakrat na leto. Uredništvo sprejema prispevke praviloma do konca marca za prvi in do konca julija za drugi zvezek v tekočem letu, glasilo pa izide predvidoma v juliju in novembru. Razen delavcev *Inštituta* so k sodelovanju vabljeni tudi drugi domači in tuji raziskovalci slovenskega in drugih slovanskih jezikov. Uredništvo za pisanje posebej vzpodbuja mlade raziskovalce in raziskovalke.

Predviden okvirni obseg člankov je ena avtorska pola, tj. 16 strani s po 30 vrsticami, za razprave po dogovoru z uredništvom tudi več. Poročila naj bi obsegala do pet, recenzije, predstavitev ali kritike jezikoslovnih del do 10 strani. Tekste, ki morajo biti izvirni in še ne objavljeni, je treba oddati uredništvu na disketi 3,5 in vnesene v oknih v programu *Word* ter v pisavi *Times New Roman* (velikost 10). **Vse posebne in naglašene znake**, ki se jih ne da vnesti prek tipkovnice, je treba vzeti iz Wordovih Simbolov, Wordovih naborov Brane 1, 12, 3, 4 ali navesti zanje posebne kode. Pri tabelah, grafih ipd. je treba upoštevati format **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri pisanju naj avtorji ne uporabljajo slogov. Oblikovanje prispevka naj prepustijo *Založbi ZRC*, označene so lahko pisave **krepko**, *ležeče*, podčrtano. Disketi naj bo priložen iztis na formatu A 4 v dveh izvodih. Razprave in članki morajo imeti na začetku slovenski izvleček. Temu bo sledil angleški prevod izvlečka. Na koncu bo angleški povzetek (avtorji naj slovenski izvleček in povzetek odtisnejo posebej za prevajalko). Povzetek naj ima največ 15 vrstic. Prispevki v razdelku GRADIVO, OCENE, POROČILA imajo na začetku slovenski in angleški izvleček. Pri člankih in razpravah mora biti pred povzetkom seznam virov in literature ali navedenk, ki se nanašajo na obravnavano tematiko. Pri tem naj se avtorji ravnajo po zadnjem letniku **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri navajanju virov in literature je zaželeno, da se ime, ki je zapostavljeno priimku z vejico, (po možnosti) navede neokrajšano.

Vse prispevke preberejo člani uredniškega odbora, ki članke in razprave praviloma tudi recenzirajo. Pri recenziranju sodelujejo tudi zunanji recenzenti. Poročila in popravki članov uredniškega odbora oziroma recenzentov so posredovani avtorjem, da jih upoštevajo in jih pred oddajo v tisk vnesejo na disketo.

Uredniški odbor **Jezikoslovnih zapiskov** si pri pripravljanju revije želi čim širšega sodelovanja. Zato poziva sodelavce in bralce revije ter vse zainteresirane, da pošiljajo svoje predloge in mnenja v zvezi z obliko in vsebino revije ter delom uredniškega odbora. Objavljeni bodo v razdelku ODMEVI.

Naslov uredniškega odbora Jezikoslovnih zapiskov:

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 4706 160, e-pošta: ISJ@zrc-sazu.si

Glavni urednik: telefon: 01 4706 177; e-pošta: keber@zrc-sazu.si

IZ ZGODOVINE INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK

Andreja Žele, *Jubilantka Milena Hajnšek - Holz*

RAZPRAVE IN ČLANKI

Matej Šekli, *Naglas sklonskih oblik im. mn. *stábla, daj. ed. glavê, or. ed. *za rekó v (narečni) slovenščini*

Vladimir Nartnik, *Fonološki opis govora Plešivice (SLA 228)*

Helena Jazbec, *Besede v Pleteršnikovem slovarju, označene kot nemške izposojenke*

Alenka Valh Lopert, *Skladenjski elementi govornega jezika v jutranjem programu komercialnega radia (Radio City)*

Božidar Vidoeski, *Narečna členitev makedonskega jezika (prev. Vera Smole, Sonja Dolžan)*

GRADIVO, OCENE, POROČILA

Alenka Gložančev, Polona Kostanjevec, *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam (A–O)*

Janez Keber, *Nova izdaja Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja*

Nataša Jakop, *Mednarodno znanstveno srečanje Slavenska frazeologija i pragmatika (Rab 17.–19. 9. 2006)*

Tjaša Jakop, *5. mednarodni kongres dialektologov in geolingvistov (Braga 4.–8. 9. 2006)*

ISSN 0354-0448

9 770354 044012

